

Toimeentulotuki

02.01.2024

Sisällysluettelo

1 Etuusohje	1
1.1 Perustoimeentulotuki	1
1.1.1 Perhekäsite	2
1.1.2 Elatusvelvollisuus	2
1.1.2.1 Aviopuolison elatusvelvollisuus	3
1.1.2.2 Vanhemman elatusvelvollisuus	4
1.1.3 Perusosa	6
1.1.4 Perusosan määrä	7
1.1.4.1 Yksin asuvan ja yksinhuoltajan perusosa	9
1.1.4.2 Yhteistaloudessa asuvan 18 vuotta täyttäneen perusosa	10
1.1.4.3 Vanhempansa luona tai kanssa asuvan 18 vuotta täyttäneen perusosa	10
1.1.4.4 Lasten perusosat	10
1.1.5 Perusosan alentaminen	11
1.1.5.1 Velvollisuus ilmoittautua TE-palveluihin	12
1.1.5.2 Perusosan alentaminen enintään 20 prosenttia	13
1.1.5.3 Perusosan alentaminen enintään 40 prosenttia	14
1.1.5.4 Laissa mainittuihin alentamistilanteisiin oikeuskäytännön perusteella rinnastuvat tilanteet	14
1.1.5.5 Perusosan alentamista koskeva menettely	14
1.1.6 Muut perusmenot	15
1.1.7 Tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuus	16
1.1.7.1 Tietopyyntö rahalaitokselta	17
1.1.8 Kustannusten kohdistaminen kuntaan	18
1.1.8.1 Valtion 100 % vastuu perustoimeentulotuen kustannuksista kotoutumisesta annetun lain mukaiselle asiakasryhmälle	19
1.1.8.1.1 100 % valtionkorvauksen piirissä olevat henkilöt	19
1.1.8.1.2 100 % valtionkorvauksen korvausajan laskenta	20
1.2 Täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki	20
1.3 Tulojen huomioiminen	21
1.3.1 Varautumisvelvollisuus	22
1.3.2 Etuustulot	23
1.3.2.1 Työttömyysetuus	24
1.3.2.2 Etuudesta tehty kuittaus	26
1.3.3 Ansiotulot	26
1.3.3.1 Ansiotuloista tehtävät vähennykset	27
1.3.3.2 Kilometrikorvaukset, päivärahat ja kulukorvaukset	29
1.3.3.3 Luontoisedut	30
1.3.4 Muut tulot	31
1.3.4.1 Yksityishenkilön avustukset, tilillepanot ja lainat	31
1.3.4.2 Veronpalautukset	32
1.3.4.3 Elatusapu	32
1.3.4.4 Pääomatulot	32
1.3.4.5 Vakuutuskorvaus, vahingonkorvaus ja rikosperusteinen korvaus	33
1.3.5 Tulot, joita ei huomioida	34

1.3.6 Tulo ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä	36
1.3.6.1 Tulon jälkikäteinen huomioiminen	36
1.3.6.2 Tulon tarkistaminen maksukuukaudelle	37
1.3.7 Tulojen jakaminen osiin	37
1.3.7.1 Vyöryttäminen	38
1.3.7.2 Jaksottaminen	39
1.3.8 Tulojen arvioiminen	40
1.3.8.1 Arviodun tulon tarkistaminen	41
1.3.9 Alle 18-vuotiaan tulot	43
1.3.10 Ulosotto ja velkajärjestely	43
1.4 Varojen huomioiminen	44
1.4.1 Heti käytettävissä oleva varallisuus	45
1.4.2 Nopeasti määräaikana myytävissä oleva varallisuus	47
1.4.3 Kiinteä omaisuus, asunto-osake ja muu hitaasti realisoitava varallisuus	47
1.4.4 Osuus kuolinpesästä	48
1.4.5 Alle 18-vuotiaan varallisuus	49
1.5 Menojen huomioiminen	50
1.5.1 Asumismenot	50
1.5.1.1 Hyväksyttävät asumismenot	51
1.5.1.1.1 Vuokra-asunto	51
1.5.1.1.2 Asumisoikeusasunto	52
1.5.1.1.3 Osaomistusasunto	52
1.5.1.1.4 Omistusasunto	52
1.5.1.1.5 Muut asumismuodot	53
1.5.1.1.6 Erikseen maksettavat vesi-, taloussähkö-, kotivakuutus ja saunamaksut	55
1.5.1.1.7 Asunnon asumiskelpoisuus	56
1.5.1.1.8 Kahden asunnon kustannukset	57
1.5.1.2 Asumismenot, joita ei huomioida	58
1.5.1.3 Asumismenojen jakaminen eri toimeentulotukiperheiden kesken	59
1.5.1.4 Asumismenojen kohtuullisuus	60
1.5.1.4.1 Kohtuullisen tason määrittäminen	61
1.5.1.4.2 Asumismenot ylittävät Kelan asumisnormin	65
1.5.1.4.3 Määräaika edullisemman asunnon etsimiseen	68
1.5.1.4.4 Asumismenot hyväksytään kokonaisuudessaan määräajan jälkeen	69
1.5.1.4.5 Asumismenot kohtuullistetaan määräajan jälkeen	69
1.5.1.4.6 Muutokset perheen tilanteessa tai asumisessa	70
1.5.1.4.7 Asumismenojen kohtuullisuusharkinta muuttotilanteessa	72
1.5.1.4.8 Vesi-, taloussähkö-, kotivakuutus- ja saunamaksujen kohtuullisuuden arvioiminen	73
1.5.2 Muuttoon liittyvät menot	75
1.5.2.1 Vuokravakuus	76
1.5.2.1.1 Mitä vuokravakuus kattaa	78
1.5.2.1.2 Vuokravakuushakemuksen käsittely	78
1.5.2.1.3 Vuokravakuuden myöntäminen	79
1.5.2.1.4 Vuokravakuuden erityistilanteita	80
1.5.2.1.5 Uuden vuokravakuuden myöntäminen, kun edellinen vakuus on realisoitunut	81

1.5.2.1.6 Vuokravakuuden realisointi	81
1.5.2.2 Muuttokustannukset	82
1.5.2.2.1 Omatoimimuutto	82
1.5.2.2.2 Muuttopalvelu	83
1.5.2.2.3 Varastointipalvelu	84
1.5.3 Sähkö- ja lämpövakuus	85
1.5.3.1 Mitä vakuus kattaa	85
1.5.3.2 Vakuushakemuksen käsittely	85
1.5.3.3 Vakuuden realisointi	86
1.5.4 Terveydenhuoltomenot	86
1.5.4.1 Silmälasien ja piilolinssien myöntäminen	87
1.5.4.2 Suun ja hampaiden hoitoon liittyvät menot	88
1.5.4.2.1 Hammasproteettisen hoidon lasku	88
1.5.4.2.2 Hammasproteettiseen hoitoon annettava maksusitoumus	89
1.5.4.3 Terveydenhuoltoon liittyvät matkakustannukset	90
1.5.4.3.1 Matkakustannusten huomioiminen etukäteen	91
1.5.4.3.2 Matkakustannusten huomioiminen jälkikäteen	91
1.5.4.4 Terveydenhuoltoon liittyvät yöpymiskustannukset	92
1.5.4.5 Julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksut	92
1.5.4.5.1 Omaishoitajan vapaanaikainen hoito ja huolenpito	93
1.5.4.5.2 Asiakasmaksun alentaminen tai perimättä jättäminen	94
1.5.4.5.3 Terveydenhuollon maksukatto	94
1.5.4.6 Muut hyväksyttävät terveydenhuollon maksut	94
1.5.4.7 Yksityisen terveydenhuollon kustannukset	95
1.5.4.8 Hyvinvointialueen myöntämä palveluseteli yksityisen terveydenhuollon kustannuksiin	95
1.5.5 Lääkkeet ja muut apteekista ostetut valmisteet	96
1.5.5.1 Maksusitoumus apteekkiin	97
1.5.5.2 Ylijäämätilanteet	99
1.5.5.3 Asiakkaan itse maksamat lääkekulut	100
1.5.6 Varhaiskasvatuksen sekä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan menot	100
1.5.6.1 Kunnallisen varhaiskasvatuksen menot	101
1.5.6.2 Yksityisen varhaiskasvatuksen menot	101
1.5.6.3 Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan menot	102
1.5.7 Lapsen tapaamisesta aiheutuvat menot	103
1.5.7.1 Lapsen ruokaraha	104
1.5.7.2 Tapaamisesta aiheutuvat matkakustannukset	105
1.5.7.2.1 Matkakustannusten määrä	106
1.5.7.2.2 Lapsen saattajan matkakustannukset	107
1.5.7.3 Muut menot tapaamisten aikana	108
1.5.7.4 Loma-aikojen ja juhlapyhien tapaamiset	108
1.5.7.5 Tapaamisten toteutuminen	108
1.5.8 Tarpeellinen henkilötodistus, oleskelu- tai matkustusasiakirja	109
1.6 Erityistilanteet	110
1.6.1 Alaikäinen	110
1.6.1.1 Vuoroasuminen	111
1.6.1.2 Yksin asuva lapsi	113
1.6.1.3 Alaikäisen avoliitto ja avioliitto	113

1.6.1.4 Muun huoltajan luona asuva lapsi	114
1.6.1.5 Yksityisesti sijoitettu lapsi	114
1.6.1.6 Lastensuojelun sijoittama lapsi	115
1.6.1.7 Avohuolto	116
1.6.2 Asevelvollinen	117
1.6.3 Hakijan tai perheenjäsenen kuolema	118
1.6.3.1 Hakijalla tai perheenjäsenellä on hakemus vireillä ennen kuolemaa tai voimassa oleva päätös kuolinkuukaudelle	119
1.6.3.2 Hakijalla tai perheenjäsenellä ei ole päätöstä kuolinkuukaudelle	120
1.6.4 Jälkihuolto	120
1.6.5 Hyvinvointialueen järjestämät sosiaali- ja terveydenhuollon avo- ja laitospalvelut	121
1.6.5.1 Avohuollon asumispalvelut	122
1.6.5.1.1 Kotiin annettavat palvelut	122
1.6.5.1.2 Yhteisöllinen asuminen	123
1.6.5.1.3 Pitkäaikainen ympärivuorokautinen palveluasuminen	125
1.6.5.1.4 Pitkäaikainen perhehoito	126
1.6.5.2 Laitospalvelut	127
1.6.5.2.1 Lyhytaikainen laitoshoidto	127
1.6.5.2.2 Pitkäaikainen laitoshoidto	128
1.6.5.3 Päihdehuolto	128
1.6.5.4 Asumismenot siirryttäessä avo- ja laitospalveluihin	129
1.6.5.5 Palveluseteli hyvinvointialueen järjestämiin avo- ja laitoshuollon palveluihin	130
1.6.5.6 Yksityiset asumispalvelut	130
1.6.6 Opiskelija	131
1.6.6.1 Opintotuki	131
1.6.6.2 Opintolaina	132
1.6.6.2.1 Opintolainan jaksottaminen	133
1.6.6.2.2 Kun pankki ei myönnä opintolainaa	135
1.6.6.3 Kun opintotukioikeutta ei ole	135
1.6.6.4 Opiskelijan perusosan alentaminen	136
1.6.6.5 Opiskelijan toimeentulotuki kesäaikana	138
1.6.6.6 Opiskelusta aiheutuvat menot	139
1.6.7 Ulkomaalainen	139
1.6.7.1 Oleskelun luonteen arviointi	139
1.6.7.2 Oleskeluluvat ja oleskelun rekisteröinti	142
1.6.7.3 Oleskelun luonteen muuttuminen	143
1.6.7.4 Tilapäisesti oleskelevan oikeus välttämättömään ja kiireelliseen toimeentulotukeen	143
1.6.7.5 Turvapaikanhakijat	145
1.6.7.5.1 Vastaanottopalveluiden piirissä ennen ensimmäistä oleskelulupaa	145
1.6.7.5.2 Vastaanottopalvelut lakkaavat eikä henkilöllä ole ensimmäistä oleskelulupaa	146
1.6.7.5.3 Muita kansainvälisen suojelun hakemisen tilanteita	146
1.6.7.5.4 Turvapaikan saaneet turvapaikanhakijat ja kiintiöpakolaiset	147
1.6.7.6 Tilapäistä suojelua saavat henkilöt	147
1.6.7.7 Kolmannen maan kansalaiset	148
1.6.7.8 EU/ETA-kansalaiset	148
1.6.7.8.1 Taloudellista toimintaa harjoittavan henkilön määrittely	149

1.6.7.8.2 Taloudellista toimintaa harjoittavat EU/ETA- kansalaiset ja Sveitsin kansalaiset ja heidän perheensä	149
1.6.7.8.3 EU/ETA- ja Sveitsin kansalaisten työntekijäaseman säilyminen	149
1.6.7.8.4 EU/ETA-kansalaiset sekä Sveitsin kansalaiset työnhakijoina	150
1.6.7.8.5 Työelämän ulkopuolella olevat EU/ETA-kansalaiset sekä vastaavat Sveitsin kansalaiset	150
1.6.7.9 Pohjoismaiden kansalaiset	151
1.6.7.10 Ison-Britannian kansalaiset	151
1.6.8 Vanki	151
1.6.8.1 Vangin tulot	152
1.6.8.1.1 Tutkintavanki	152
1.6.8.1.2 Ehdoton vankeusrangaistus suljetussa vankilassa	152
1.6.8.1.3 Avovankila	152
1.6.8.1.4 Ruokaraha	152
1.6.8.2 Perusosaan kuuluvat menot	153
1.6.8.3 Muut perusmenot	153
1.6.8.3.1 Asumismenot	153
1.6.8.3.2 Henkilötodistuksen, oleskelu- tai matkustusasiakirjan hankintaan liittyvät menot	154
1.6.8.3.3 Silmälasit	154
1.6.8.3.4 Muut terveydenhuoltomenot	154
1.6.8.4 Vankilasta vapautuminen tai valvottu koevapaus	155
1.6.8.5 Maksaminen	155
1.6.9 Yrittäjä	156
1.6.9.1 Yrittäjän tulot	157
1.6.9.1.1 Yrittäjän tulojen arvioiminen	158
1.6.9.1.2 Yritystoiminnasta saatujen tulojen jaksottaminen	159
1.6.9.1.3 Yrittäjän kilometrikorvaukset, kulukorvaukset ja päivärahat	160
1.6.9.1.4 Yrittäjän tuloista tehtävät vähennykset	161
1.6.9.2 Käytettävät selvitykset	162
1.6.9.3 Omassa työssä työllistyvät	163
1.6.9.4 Laskutuspalveluyrittäjä	164
1.6.9.5 Yksityinen elinkeinonharjoittaja	165
1.6.9.6 Avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö	166
1.6.9.7 Osakeyhtiö	167
1.6.9.8 Osuuskunta	168
1.6.9.9 Yhtymät ja kuolinpesän kautta harjoitettu yritystoiminta	170
1.6.9.10 Maatalousyrittäjät, metsäyrittäjät ja poronhoitajat	172
1.6.9.11 Kannattamaton yritystoiminta	173
1.6.9.11.1 Järjestelyaika ja perusosan alentamisen harkinta	175
1.6.9.11.2 Yritystoiminnan lopettaminen	176
1.7 Hakemuksen käsittely	177
1.7.1 Toimeentulotukiasian vireilletulo	178
1.7.2 Kuka voi hakea toimeentulotukea	180
1.7.2.1 Henkilö itse	180
1.7.2.2 Lähiomainen tai muu henkilö	181
1.7.2.3 Kuolinpesä	181
1.7.3 Hakuaika	182

1.7.3.1 Takautuva hakuaika	182
1.7.4 Lisäselvitykset	183
1.7.4.1 Määräaika lisäselvityksille	183
1.7.4.2 Selvitykset tuloista	184
1.7.4.3 Selvitykset varallisuudesta	184
1.7.4.4 Selvitykset menoista	185
1.7.4.5 Sosiaalihuollon selvitys	185
1.7.4.6 Sosiaalihuollon lausunto	185
1.7.5 Hakemuksen peruminen	185
1.7.6 Hakemuksen siirtäminen hyvinvointialueelle	186
1.7.6.1 Hyvinvointialue, johon täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen hakemus siirretään	187
1.7.7 Väärälle viranomaiselle toimitetun asiakirjan siirto	188
1.7.8 Käsittelypaikka	188
1.7.9 Esteellisyydestä	189
1.7.10 Käsittelyaika	189
1.7.10.1 Käsittelyaika kuluva kuukautta koskevassa hakemuksessa	190
1.7.10.2 Käsittelyaika seuraavaa kuukautta ja sitä myöhäisempää ajanjaksoa koskevassa hakemuksessa	191
1.7.10.3 Kiireellinen hakemus	191
1.7.11 Etuusjakso	192
1.7.12 Osakuukauden ratkaisu	193
1.7.13 Laskelma	193
1.7.14 Kuuleminen	194
1.7.15 Päätöksen antaminen perustoimeentulotuesta	194
1.7.15.1 Myöntämisaika	195
1.7.15.2 Perustoimeentulotukihakemuksen hylkääminen	197
1.7.15.3 Päätöksen saajat	197
1.7.16 Ensisijaiset etuudet ja Kelan palvelut	198
1.8 Maksaminen	198
1.8.1 Osissa maksaminen	199
1.8.2 Maksusitoumukset	199
1.8.3 Maksuosoite	200
1.8.4 Maksaminen muille maksunsaajille	200
1.8.4.1 Edunvalvojalle tai edunvalvontavaltuutetuille	200
1.8.4.2 Vuokranantajalle	201
1.8.4.3 Sähköyhtiölle laiminlyönnin perusteella	201
1.8.4.4 Välitystilille tai Virho-tilille	201
1.8.5 Laskujen maksaminen	202
1.9 Hyvinvointialueen kanssa tehtävä yhteistyö	202
1.9.1 Sosiaalityön tarpeen arviointi	203
1.9.2 Hyvinvointialueelle tai kuntaan tehtävät ilmoitukset	203
1.9.2.1 Sosiaalihuoltolakiin perustuva ilmoitus hyvinvointialueelle	204
1.9.2.2 Lastensuojelulakiin perustuva lastensuojeluilmoitus hyvinvointialueelle	204
1.9.2.3 Nuorisolakiin perustuva ilmoitus kuntaan	205
1.9.2.4 Vanhuspalvelulakiin perustuva ilmoitus hyvinvointialueelle	206

1.9.2.5 Ilmoitukset muissa tilanteissa, joissa Kelan tulee toimittaa tietoja kuntaan tai hyvinvointialueelle	206
1.9.3 Monialainen palvelu	207
1.9.4 Sosiaalihuollon lausunto	207
1.10 Päätöksen tarkistaminen	208
1.10.1 Tarkistamismenettely	209
1.10.1.1 Asian selvittäminen	209
1.10.1.2 Asiakkaan kuuleminen	209
1.10.2 Tarkistaminen etuustulon perusteella	210
1.10.2.1 Etuustulo kohdentuu jo maksettua tukikuukauteen	210
1.10.2.2 Etuustulo kohdentuu maksamattomaan tukikuukauteen	210
1.10.3 Tarkistaminen ansiotulon perusteella	210
1.10.4 Tarkistaminen muiden tulojen perusteella	211
1.10.5 Tarkistaminen muun olosuhdemuutoksen perusteella	211
1.11 Päätöksen korjaaminen	211
1.11.1 Asia- ja menettelyvirheen korjaaminen	212
1.11.1.1 Päätöksen korjaaminen asiakkaan eduksi	212
1.11.1.2 Päätöksen korjaaminen asiakkaan vahingoksi, kun kysymys ei ole hakijan menettelystä	212
1.11.1.3 Päätöksen korjaaminen asiakkaan vahingoksi, kun virhe on ilmeinen ja kysymys on hakijan menettelystä	213
1.11.2 Kirjoitusvirhe ja sen korjaaminen	213
1.12 Takaisinperintä	213
1.12.1 Saatavasuunnitelma eli kuittaus odotettavissa olevasta etuudesta	214
1.12.2 Takaisinperinnän tilanteet	215
1.12.2.1 Tulot tai varat eivät ole asiakkaan käytössä	216
1.12.2.2 Oman elatuksen laiminlyönti	216
1.12.2.3 Lakkoon osallistuminen	216
1.12.2.4 Elatusvelvollisuuden laiminlyönti	216
1.12.2.5 Erehdyttävät tiedot tai ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti	217
1.12.3 Takaisinperinnän edellytykset ja esteet	217
1.12.4 Takaisinperinnän hakeminen hallinto-oikeudelta	218
1.13 Muutoksenhaku	219
1.13.1 Muutoksenhaun suhde asiavirheen korjaamiseen ja tarkistamiseen	219
1.13.2 Kuka voi tehdä oikaisuvaatimuksen tai valituksen?	221
1.13.3 Oikaisuvaatimuksen ja valituksen toimittaminen	221
1.13.4 Oikaisuvaatimuksen ja valituksen sisältö	221
1.13.5 Oikaisuvaatimuksen ja valituksen peruminen	221
1.13.6 Aika oikaisuvaatimuksen ja valituksen tekemiselle	222

1 Etuusohje

Etuusohjetta käytetään apuna etuuksien ratkaisutyössä. Ohje on ensisijaisesti tarkoitettu Kelan sisäiseen käyttöön. Ohje julkaistaan Kelan intranetissä verkkosivuina ja pdf-muodossa sekä [Kela.fi](https://kela.fi)-sivuilla pdf-muodossa.

1.1 Perustoimeentulotuki

Toimeentulotuki on viimesijainen sosiaalihuoltoon kuuluva taloudellinen tuki. Sen tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen välttämätön toimeentulo sekä edistää itsenäistä selviytymistä. Toimeentulotuki on tarkoitettu lyhytaikaiseksi tueksi, ja sen tavoite on auttaa tilapäisten vaikeuksien yli tai ehkäistä sellaisten syntymistä. Toimeentulotuen myöntäminen edellyttää hakemista.

Toimeentulotuki koostuu perustoimeentulotuesta, täydentävästä toimeentulotuesta ja ehkäisevästä toimeentulotuesta. Kela vastaa perustoimeentulotuesta, joka muodostuu perusosasta ja muista perusmenoista. Hyvinvointialueet vastaavat täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta.

Jokaisella on oikeus saada perustoimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa, eikä voi saada toimeentuloa

- ansiotyöllään,
- yrittäjätoiminnallaan,
- toimeentuloa turvaavilla muilla etuuksilla,
- muilla tuloillaan tai varoillaan,
- häneen nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tai
- muulla tavalla.

Perustoimeentulotuen viimesijaisuudesta johtuen ennen tuen myöntämistä tulee selvittää henkilön ja perheen mahdollisuudet tulla toimeen omilla tuloillaan, varoillaan tai muilla tulonlähteillä. Lähtökohtana perustoimeentulotuen tarvetta arvioitaessa on, että jokaisella on kykynsä mukaan velvollisuus pitää huolta itsestään ja omasta elatuksestaan. Asiakkaan ja hänen perheensä kokonaistilanne tulee kartoittaa ja heitä tulee ohjata hakemaan ensisijaisia sosiaaliturvaetuuksia tai muita etuuksia. Asiakasta tulee neuvoa etuuksien hakemisessa. Asiakas ohjataan hyvinvointialueelle, jos hänen arvioidaan tarvitsevan myös sosiaalihuollon palveluita. Jos toimeentulotuen hakemuksen käsittelyn yhteydessä havaitaan, että asiakkaalla on haasteellinen elämäntilanne esimerkiksi terveyden, elämänhallinnan tai toimeentulon osalta, hän voi hyötyä Kelan muista palvelusta. Lue lisää [sosiaalityön tarpeen arvioimisesta](#) ja [yhteydenotosta hyvinvointialueelle ja Kelan palveluista](#).

Perustoimeentulotuen määrä on toimeentulotukilaissa määriteltujen menojen sekä käytettävissä olevien tulojen ja varojen erotus. Tuen myöntäminen tai hylkääminen edellyttää yleensä laskelman tekemistä. Henkilöllä tai perheellä voi tilanteesta riippuen olla oikeus täydentävään tai ehkäisevään toimeentulotukeen tai molempiin. Asiakkaalle tulee kertoa mahdollisuudesta hakea täydentävää tai ehkäisevää tukea hyvinvointialueelta.

Perustoimeentulotuessa voidaan huomioida vain Suomessa oleskelusta syntyneitä kuluja. Jos toimeentulotuen asiakas oleskelee osittain Suomessa ja osittain ulkomailla, oikeus toimeentulotukeen rajoittuu niihin kustannuksiin, jotka ovat aiheutuneet Suomessa oleskelusta. Ulkomailla syntyneisiin kustannuksiin ei myönnetä perustoimeentulotukea.

1.1.1 Perhekäsite

Perustoimeentulotuki on perhekohtainen etuus. Tuen määrä ratkaistaan koko perheelle yhteisesti. Toimeentulotuessa perheellä tarkoitetaan yhteistaloudessa asuvia

- vanhempia,
- vanhemman alaikäistä lasta,
- aviopuolisoita,
- kahta henkilöä, jotka elävät avioliitonomaisissa olosuhteissa sekä
- rekisteröidyn parisuhteen osapuolia.

Toimeentulotukilaskelmassa huomioidaan kaikkien perheenjäsenten käytettävissä olevat tulot ja varat sekä perustoimeentulotuessa huomioitavat menot.

Toimeentulotukea myönnettäessä kaikkia perheenjäseniä pidetään toimeentulotuen saajina. Pääsääntö on, että toimeentulotuen katsotaan jakautuvan sen saajien kesken kullekin yhtä suurena osuutena. Jos toimeentulotukiperheessä on yhteistaloudessa asuvat avo- tai aviopuolisot, joista toinen on edunvalvonnassa, tulee maksettavan toimeentulotuen jakaminen selvittää. Lue lisää [toimeentulotuen jakamisesta, kun hakija tai puoliso on edunvalvonnassa](#).

Toimeentulotukiperheiden muodostuminen tietyissä tilanteissa:

- **Avioliitonomaisia olosuhteita** arvioitaessa lähtökohtana pidetään henkilöiden omaa ilmoitusta. Suhteen tulkitseminen avioliitoksi harkitaan tapauskohtaisesti ja ratkaisu tehdään kokonaisharkinnan perusteella. Harkinnassa otetaan huomioon esimerkiksi asunnon koko, yhdessä asumisen kesto, keskinäiset tilisiirrot, yhteinen asumishistoria, yhteiset lapset, vuokrasopimuksesta ja vuokranmaksusta saadut selvitykset sekä muista asumisolosuhteista saadut tiedot.
- **Täysi-ikäinen lapsi** ei ole samaa toimeentulotukiperhettä vanhempiensa kanssa, vaikka hän asuisi samassa asunnossa. Täysi-ikäisen lapsen tulee hakea toimeentulotukea omalla hakemuksella. [Katso myös vanhempien luona asuvan 18 vuotta täyttäneen perusosa](#) ja [asumismenojen jakaminen perheiden kesken](#).
- **Muun henkilön kuin oman vanhempansa luona asuva alaikäinen lapsi** muodostaa toimeentulotuessa oman perheen. Tällöin lapsen toimeentulotuen määrään eivät vaikuta lapsen hoitajan tai lapsen muualla asuvan vanhempansa tulot ja varat. Katso myös muita tilanteita kohdasta [alaikäinen](#).
- Jos **isovanhempi tai isovanhemmat** asuvat perheen kanssa samassa taloudessa, hänen tai heidän katsotaan muodostavan oman perheen. Isovanhemman tai isovanhempien tulee hakea toimeentulotukea omalla hakemuksella. Asumismenot ja asumistuki jaetaan perheiden kesken. Lue lisää [asumismenojen jakamisesta perheiden kesken](#).
- Jos **toinen puolisoista on avohuollon asumispalvelussa, pitkäaikaisessa laitoshoidossa tai vankilassa**, heidän ei katsota tosiasiallisesti elävän yhteistaloudessa. Kummallekin tehdään oma laskelma, koska he eivät muodosta toimeentulotukilain mukaista perhettä.

1.1.2 Elatusvelvollisuus

Elatusvelvolliselta saatava elatus on ensisijainen toimeentulon lähde perustoimeentulotukeen nähden. Samalla kun päätetään perustoimeentulotuen myöntämisestä, voidaan määrätä, että myönnetty tuki tai osa siitä peritään takaisin elatusvelvolliselta, joka on tahallaan laiminlyönyt elatusvelvollisuutensa.

Hakemusta ei koskaan voida hylätä sillä perusteella, että elatusvelvollinen laiminlyö elatusvelvollisuutensa.

Elatusvelvollisia ovat:

- aviopuolisot toisiinsa nähden
- rekisteröidyn parisuhteen osapuolet toisiinsa nähden
- vanhemmat alle 18-vuotiaasta lapsestaan

Ennen ensimmäisen toimeentulotuen päätöksen antamista tulee selvittää, osallistuuko elatusvelvollinen asiakkaan elatukseen:

- Jos elatusvelvollinen osallistuu asiakkaan elatukseen, selvitetään tosiasiallisesti maksetun elatuksen määrä ja huomioidaan se asiakkaan laskelmalla tulona. Samalla arvioidaan, osallistuuko elatusvelvollinen riittävästi asiakkaan elatukseen ottaen huomioon hänen elatuskykynsä vai laiminlyökö hän elatusvelvollisuutensa kokonaan tai osittain, jolloin tuki voidaan tältä osin määrätä takaisinperittäväksi elatusvelvolliselta.
- Jos elatusvelvollinen ei osallistu asiakkaan elatukseen lainkaan, tulee arvioida olisiko elatusvelvollisella kuitenkin riittävä elatuskyky osallistua asiakkaan elatukseen, jolloin elatusvelvollisuuden laiminlyöntiä voidaan pitää tahallisenä ja määrätä tuki takaisinperittäväksi elatusvelvolliselta.

Jotta asiakkaalle myönnetty perustoimeentulotuki voitaisiin periä takaisin elatusvelvolliselta, tulee elatusvelvollisuuden laiminlyönnin olla tahallista. Käytettävissä olevien tietojen perusteella arvioidaan, osallistuuko elatusvelvollinen elatuskykynsä nähden riittävästi asiakkaan elatukseen vai laiminlyökö hän elatusvelvollisuutensa kokonaan tai osittain. Elatuskykyä arvioitaessa otetaan huomioon:

- elatusvelvollisen käytettävissä olevat tulot ja varat sekä kiinteät menot, kuten asumiskulut, sekä
- elatusvelvollisen elatusvelvollisuus muihin henkilöihin.

Jos elatusvelvollisella ei ole riittävää elatuskykyä, ei elatusvelvollisuuden laiminlyönti ole tahallista eikä takaisinperintään ryhdytä.

Jos käytettävissä olevien selvitysten perusteella arvioidaan, että elatusvelvollinen pystyisi tulojensa ja varojensa perusteella osallistumaan asiakkaan elatukseen ja että hänen voidaan katsoa tahallisesti laiminlyöneen elatusvelvollisuutensa kokonaan tai osittain, toimeentulotukipäätöksessä määrätään, että asiakkaalle myönnetty toimeentulotuki tai osa siitä tullaan perimään elatusvelvolliselta takaisin. Tällöin jokaiseen asiakkaan toimeentulotukipäätökseen laitetaan maininta takaisinperinnästä.

Toimeentulotukipäätöksissä tehdyt määräykset takaisinperinnästä ovat edellytys takaisinperinnän toteuttamiselle. Lopullisesti takaisinperinnästä päättää aina hallinto-oikeus.

Lue lisää [takaisinperinnän perusteista](#) ,
takaisinperintäprosessista ja elatusvelvollisuuden selvittämisestä.

1.1.2.1 Aviopuolison elatusvelvollisuus

Aviopuolisoiden tulee osallistua toistensa elatukseen. Myös rekisteröidyn parisuhteen osapuolilla on vastaava elatusvelvollisuus toisiaan kohtaan. Alla aviopuolisoista todettu koskee myös rekisteröidyn parisuhteen osapuolia.

Elatusvelvollisuus säilyy, kunnes avioero astuu voimaan. Elatusvelvollisuus jatkuu avioliiton kestoajan riippumatta siitä, asuvatko puoliset yhdessä vai erillään tai onko avioerohakemus vireillä.

Jos asiakas on avioliitossa, mutta hän ei asu yhteistaloudessa aviopuolisonsa kanssa, tulee selvittää laiminlyökö aviopuoliso elatusvelvollisuutensa asiakasta kohtaan:

- Ennen ensimmäisen päätöksen antamista selvitetään asiakkaalta, osallistuuko aviopuoliso asiakkaan elatukseen ja jos osallistuu, niin millä summalla. Aviopuolison tosiasiallisesti maksaman elatuksen määrä huomioidaan asiakkaan laskelmalla tulona. Lue myös [elatuksen määrän arvioimisesta](#).
- Tämän jälkeen kuullaan tarvittaessa myös elatusvelvollista aviopuolisoa siitä, osallistuuko hän asiakkaan elatukseen ja minkä verran hänellä on elatuskykyä.

Jos aviopuoliso pystyisi osallistumaan asiakkaan elatukseen ja hän on tahallisesti laiminlyönyt elatusvelvollisuutensa kokonaan tai osittain, toimeentulotukipäätöksessä määrätään asiakkaalle myönnetty toimeentulotuki takaisinperittäväksi aviopuolisolta.

Lue lisää [takaisinperinnän perusteista](#) , takaisinperintäprosessista ja elatusvelvollisuuden selvittämisestä.

1.1.2.2 Vanhemman elatusvelvollisuus

Vanhemmat vastaavat lastensa elatuksesta siihen asti, kunnes lapsi täyttää 18 vuotta. Poikkeuksen muodostaa alaikäisenä solmittu avioliitto, jonka johdosta vanhempien elatusvelvollisuus päättyy ja elatusvelvollisuus siirtyy aviopuolisolle.

Vanhempien elatuskyky tulee aina selvittää, jos toisesta tai molemmista vanhemmistaan erillään asuvalle alaikäiselle lapselle haetaan toimeentulotukea. Myös vuoroasuvan lapsen kohdalla vanhempien elatuskyky selvitetään riippumatta siitä, kenen luona lapsen väestörekisteritietoihin merkitty osoite on.

- Jos kyse on kuitenkin vuoroasumiseksi tulkittavasta vähintään 40% tapaamisesta, voidaan takaisinperintä määrätä vain sen vanhemman osalta, jonka luona lapsen väestörekisteritietomerkintä ei ole.

Lapsen elatuksesta ei tarvitse olla kunnan tai hyvinvointialueen toimielimen vahvistamaa sopimusta tai tuomioistuimen päätöstä, vaan riittävää on, että elatusvelvollinen tosiasiallisesti maksaa elatuskykynsä nähden riittävää elatusapua lapselle. Jos lapsen elatuksesta on tehty sopimus tai annettu tuomioistuimen päätös, tulee se toimittaa Kelaan. Vanhemman tosiasiallisesti maksama elatusapu huomioidaan asiakkaan laskelmalla tulona riippumatta siitä, onko elatuksesta tehty sopimusta tai päätöstä. Lue myös [elatuksen määrän arvioimisesta](#).

Jos lapsi asuu vain toisella vanhemmallaan ja lapsen kanssa asuva vanhempi hakee toimeentulotukea, tulee selvittää erillään asuvan vanhemman elatuskyky:

- Asiakkaalle lähetetään ennen ensimmäisen päätöksen antamista kuulemiskirje, jossa:
 - kysytään, osallistuuko lapsesta erillään asuva vanhempi lapsen elatukseen ja millä summalla sekä
 - pyydetään asiakasta toimittamaan mahdollinen kunnan tai hyvinvointialueen toimielimen vahvistama sopimus tai tuomioistuimen päätös lapsen elatusavusta, ellei sitä ole jo toimitettu Kelaan.
- Tämän jälkeen kuullaan tarvittaessa myös lapsesta erillään asuvaa vanhempaa siitä, osallistuuko hän lapsen elatukseen ja minkä verran hänellä on elatuskykyä.

- Jos lapsesta on elatustukea maksussa puuttuvan elatuskyvyn vuoksi, ei vanhemman elatuskykyä yleensä tarvitse selvittää eikä suorittaa kuulemista.

Jos lapsi ei asu kummankaan vanhempansa luona, tulee nämä seikat selvittää molempien vanhempien osalta erikseen. Jos lapsi ei asu kummankaan vanhempansa luona, voi hän saada kaksi elatustukea maksuun.

Käytettävissä olevien tietojen perusteella arvioidaan, onko elatusvelvollisen maksaman elatuksen määrä riittävän suuri ottaen huomioon hänen elatuskykynsä vai laiminlyökö hän elatusvelvollisuutensa kokonaan tai osittain. Yleensä riittävä selvitys elatusvelvollisuuden täyttämisestä on elatusavun maksaminen vahvistetun elatussopimuksen tai tuomioistuimen päätöksen mukaisesti, paitsi jos:

- lapselle ei ole vahvistettu maksettavaksi elatusapua muusta syystä, kuin puuttuvan elatuskyvyn vuoksi,
- elatusapu on vahvistettu liian pieneksi elatusvelvollisen elatuskykyyn nähden tai
- elatusavun vahvistamisen jälkeen vanhemman elatuskyky on suurentunut.

Jos erillään asuva vanhempi pystyisi osallistumaan lapsen elatukseen ja hän on tahallisesti laiminlyönyt elatusvelvollisuutensa kokonaan tai osittain, toimeentulotukipäätöksessä määrätään lapsen osuus myönnetystä toimeentulotuesta takaisinperittäväksi erillään asuvalta vanhemmalta. Vastaavasti jos molempien vanhempien voidaan katsoa tahallisesti laiminlyöneen elatusvelvollisuutensa, voidaan lapselle maksettua tukea periä molemmilta vanhemmilta takaisin. Tuki voidaan määrätä takaisinperittäväksi myös vuoroasuvan lapsen vanhemmalta.

Lue lisää [takaisinperinnän perusteista](#) , takaisinperintäprosessista ja elatusvelvollisuuden selvittämisestä.

Muuna kuin rahana maksettu elatusapu

Jos elatusapu maksetaan muuna kuin rahana, on selvitettävä miltä osin elatusapua voidaan huomioida laskelmalla tulona. Jos elatusapuna maksetaan toimeentulotukilain mukaisia muita perusmenoja, ei näitä huomioida tulona eikä vastaavasti myöskään menona asiakkaan laskelmalla.

Jos elatusapuna maksetaan muita kuin muihin perusmenoihin kuuluvia menoja esimerkiksi lapsen harrastusmenot, ei näitä yleensä huomioida laskelmalla tulona. Elatusapu ei ole tosiasiallisesti käytettävissä lapsen elatukseen, eikä se vähennä lapsen perustoimeentulotuen tarvetta. Tällöin muuna kuin rahana maksettu elatusapu ei siten myöskään vähennä elatusvelvolliselta toimeentulotuessa takaisinperittävää summaa, koska elatusvelvollinen on tällöin laiminlyönyt huolehtia lapsen elatuksesta siten, ettei lapsi joutuisi turvautumaan toimeentulotukeen.

Ohjaus hyvinvointialueelle elatussopimuksen laatimiseksi

Asiakasta voidaan tietyissä tilanteissa ohjata hyvinvointialueelle laatimaan ja vahvistamaan elatussopimus:

- vanhempi ei maksa elatusapua tai maksettavan elatusavun määrä on selvästi liian vähäinen hänen elatuskykynsä nähden, eikä elatusavusta ole aiemmin vahvistettu sopimusta tai annettu päätöstä.
- vanhemmat ovat keskenään sopineet elatusmaksun suuruudesta ja elatusvelvollisella olisi enemmän elatuskykyä.
- vanhemmat ovat keskenään sopineet elatusmaksun suuruudesta ja sovitun elatusavun suuruus on pienempi kuin elatustuki (196,02 e/kk vuonna 2024

ja 186,97 e/kk vuonna 2023), vaikka elatusavun maksajalla ei olisi enempää elatuskykyä.

- Kela voi maksaa elatustukea elatusavun lisäksi, jos elatusapu on vahvistettu elatustuen määrää pienemmäksi puutteellisen elatuskyvyn vuoksi.
- Asiakasta ei kuitenkaan ohjata lastenvalvojalle, jos ero elatusavun ja elatustuen määrän välillä johtuu 1.1.2020 elatustukilain muutoksesta, elinkustannusindeksin noususta tai on muuten vähäinen.
- jos elatusapua maksavan vanhemman tulot ovat olennaisesti kasvaneet tai lapsen kanssa asuvan vanhemman tulot olennaisesti laskeneet elatussopimuksen vahvistamishetkestä, voidaan asiakasta ohjata tarkistamaan jo vahvistettu elatussopimus.
- jos lastenvalvojan vahvistaman elatusavun määrä vaikuttaa olennaisesti liian alhaiselta elatusapua maksavan vanhemman elatuskykyyn nähden, voidaan asiakasta ohjata kuntaan tarkistamaan elatussopimus vastaamaan vanhemman todellista elatuskykyä.

Ohjaus hakea elatustukea

Asiakasta ohjataan hakemaan elatustukea lapselle, jos:

- vahvistetun elatussopimuksen tai tuomioistuimen päätöksen mukaan vanhemmalla ei ole elatuskykyä lainkaan,
- elatussopimuksessa vahvistetun tai tuomioistuimen päätöksessä määrätyn elatusavun määrä on elatusvelvollisen puutteellisen elatuskyvyn vuoksi pienempi kuin Kelan maksaman elatustuen määrä (196,02 e/kk vuonna 2024 ja 186,97 e/kk vuonna 2023),
- elatusvelvollinen vanhempi laiminlyö vahvistetun elatusavun maksamisen tai
- lapsella on vain yksi vanhempi.

1.1.3 Perusosa

Perusosa on kiinteä summa, joka on tarkoitettu jokapäiväisen elämän välttämättömiin menoihin. Näitä menoja ei huomioida erikseen toimeentulotuessa, vaan ne sisältyvät perusosaan yhtenä kokonaisuutena. Asiakas voi itse päättää, mihin hän perusosansa käyttää. Perusosan käyttämisestä ei pyydetä selvityksiä.

Perusosalla katetaan

- ravintomenot
- vaatemenot
- vähäiset terveydenhuoltomenot
- henkilökohtaisesta ja kodin puhtaudesta aiheutuvat menot
- paikallisliikenteen käyttö
- sanomalehden tilaus
- puhelimen ja tietoliikenteen käyttö
- harrastus- ja virkistystoiminta
- vastaavat muut henkilön ja perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot esimerkiksi viivästys- ja perintäkulut sekä lainojen- ja luottojen lyhennykset.

Perustoimeentulotuessa voidaan huomioida vain Suomessa oleskelusta syntyneitä kuluja. Ulkomailla oleskelun pituus vaikuttaa asiakkaan toimeentulotukeen seuraavasti:

- Jos asiakas oleskelee satunnaisesti ulkomailla enintään 7 päivää etuusjaksosta, huomioidaan hänelle täysi perusosa koko etuusjaksolta. Lyhyellä ja satunnaisella ulkomailla oleskelulla ei ole vaikutusta perustoimeentulotukeen.
- Jos asiakas oleskelee ulkomailla yli 7 päivää etuusjakson aikana, huomioidaan hänelle perusosa vain Suomessa oleskelun päiviltä.
- Jos asiakas oleskelee ulkomailla koko kuukauden, perusosaa ei huomioida lainkaan, mutta tosiasialliset asumiskustannukset esimerkiksi vuokra, vesi ja sähkö voidaan hyväksyä 3 kuukauden ajan.

1.1.4 Perusosan määrä

Perusosien määrää arvioitaessa lähtökohtana on asiakkaan tosiasiallisen asumisen luonne.

Perustoimeentulotuen laskennassa käytetään lähtökohtana yksin asuvan perusosaa, jonka euromäärä vahvistetaan lailla. Muiden kuin yksin asuvien perusosat määritellään prosentteina yksin asuvan perusosasta.

Määriä tarkistetaan vuosittain kansaneläkeindeksistä annetun lain mukaisesti.

- Yksin asuvan henkilön perusosan määrä on 1.1.2024 alkaen 587,71 euroa
– Vuonna 2023 555,11 euroa 2023
- Muiden kuin yksin asuvien eli yhteistaloudessa asuvan, 18 vuotta täyttäneiden henkilöiden perusosa on 85 % yksin asuvan henkilön perusosan määrästä.
- Yksinhuoltajan perusosa on yksin asuvan perusosa, joka on korotettu 14 %:lla.
- Vanhempiansa tai vanhempansa luona asuvan yli 18-vuotiaan perusosa on 73 % yksin asuvan henkilön perusosan määrästä.
- 10-17 - vuotiaan lapsen perusosa on 70 % yksin asuvan henkilön perusosan määrästä.
- Alle 10 -vuotiaan perusosa on 63 % yksin asuvan henkilön perusosan määrästä.

Jos perheeseen kuuluu useampia 10-17-vuotiaita tai alle 10-vuotiaita lapsia, perusosa toisesta lapsesta on 5 % ja kolmannesta ja sitä useammasta lapsesta 10 % alempi kuin iän mukainen prosenttiosuus.

Perusosa sisältää laskennallisia menoja seuraavassa suhteessa:

- ravintomenot 49 %
- vaate- ja jalkinemenot 9 %
- informaatiomenot (puhelin, internet, lehdet) 20 %
- vähäiset terveydenhuoltomenot 3 %
- muut menot 19 %

Edellä mainitut osuudet ovat laskennallisia. Niitä voidaan käyttää esimerkiksi laitoshoitotilanteessa ravintomenojen osalta.

Jos perustoimeentulotukea myönnetään lyhyemmäksi ajaksi kuin kuukaudeksi, perustoimeentulotuen perusosan määrä lasketaan jakamalla kuukausittaisen perusosan määrä 30 päivällä ja kertomalla käsiteltyjen päivien lukumäärällä. Alla olevat päiväkohtaiset määrät ovat pyöristettyjä lukuja. Useamman päivän kohdalla pyöristys tehdään vasta loppusummasta.

2023	Perusosa e/kk	Perusosa e/ pvä	Ravinnon osuus e/kk	Ravinnon osuus e/pv
------	---------------	--------------------	------------------------	------------------------

Yksin asuva, lapseton	555,11	18,50	272,00	9,07
Yhteistaloudessa asuva yli, 18- vuotias	471,84	15,73	231,20	7,71
Yksinhuoltaja	632,83	21,09	310,08	10,34
Vanhempiensa tai vanhempansa luona asuva yli 18-vuotias	405,23	13,51	198,56	6,62
10 – 17 – vuotias lapsi				
sisarussarjan 1. lapsi	421,88	14,06	206,72	6,89
sisarussarjan 2. lapsi	394,13	13,14	193,12	6,44
sisarussarjan 3. lapsi ja sitä seuraavat, kukin	366,37	12,21	179,52	5,98
Alle 10 –vuotias lapsi				
sisarussarjan 1. lapsi	383,03	12,77	187,68	6,26
sisarussarjan 2. lapsi	355,27	11,84	174,08	5,80
sisarussarjan 3. lapsi ja sitä seuraavat, kukin	327,51	10,92	160,48	5,35

2024	Perusosa e/kk	Perusosa e/ pvä	Ravinnon osuus e/kk	Ravinnon osuus e/pv
Yksin asuva, lapseton	587,71	19,59	287,98	9,60
Yhteistaloudessa asuva yli, 18- vuotias	499,55	16,65	244,78	8,16
Yksinhuoltaja	669,99	22,33	328,29	10,94

Vanhempiensa tai vanhempansa luona asuva yli 18-vuotias	429,03	14,30	210,22	7,01
10 – 17 – vuotias lapsi				
sisarussarjan 1. lapsi	411,40	13,71	201,58	6,72
sisarussarjan 2. lapsi	382,01	12,73	187,19	6,24
sisarussarjan 3. lapsi ja sitä seuraavat, kukin	352,63	11,75	172,79	5,76
Alle 10 –vuotias lapsi				
sisarussarjan 1. lapsi	370,26	12,34	181,43	6,05
sisarussarjan 2. lapsi	340,87	11,36	167,03	5,57
sisarussarjan 3. lapsi ja sitä seuraavat, kukin	311,49	10,38	152,63	5,09

1.1.4.1 Yksin asuvan ja yksinhuoltajan perusosa

Yksin asuvana pidetään henkilöä, jolla on oma itsenäinen taloutensa. Jos henkilö asuu huoneistossa, jossa on muitakin asukkaita, edellytetään, että hänellä on oma vuokra- tai alivuokrasopimus, ja että huoneisto mahdollistaa itsenäisen talouden ylläpitämisen. Henkilön on pystyttävä tämä luotettavasti selvittämään. Itsenäisessä taloudessa asuvina ei voida pitää henkilöitä, jotka kokonaisarvion perusteella asuvat [yhteistaloudessa](#).

Yksin asuvan perusosa huomioidaan myös

- vanhemmalle, joka asuu yhdessä yli 18 vuotta täyttäneen lapsensa kanssa eikä ole avio- tai avoliitossa eikä rekisteröidyssä parisuhteessa,
- isovanhemmalle, joka asuu lapsensa perheen luona,
- opiskelijoille, jotka asuvat opiskelija-asuntoloiden soluasunnoissa ja
- yksinhuoltajalle 14 %:lla korotettuna myös silloin, kun hän asuu lapsineen esimerkiksi omien vanhempiensa kanssa samassa asunnossa.

Katso myös taulukko perusosien ja asumismenojen huomioimisesta.

1.1.4.2 Yhteistaloudessa asuvan 18 vuotta täyttäneen perusosa

Jos yhteistaloudessa asuvat henkilöt eivät kuulu samaan perheeseen, jokainen heistä [hakee](#) tukea omalla hakemuksellaan ja heille annetaan omat päätökset. Henkilöille huomioidaan yhteistaloudessa asuvan täysi-ikäisen perusosa, koska yhteistaloudessa elinkustannukset ovat henkeä kohden pienemmät. Perusosan suuruus on yhteistaloudesta johtuen 85 % yksin asuvan henkilön perusosan määrästä.

Yhteistaloudessa asuvia henkilöitä ovat

- samassa huoneistossa asuvat avio- ja avoparit,
- rekisteröidyssä parisuhteessa asuvat,
- yhdessä asuvat sisarukset tai kaverukset,
- kaikki ne, joiden elinkustannukset tosiasiallisten olosuhteiden perusteella ovat alhaisemmat kuin yksin asuvalla henkilöllä,
- yleensä perhekodissa, ryhmäkodissa tai kimppekämpissä asuvat.
 - Poikkeustilanteissa henkilölle voidaan huomioida yksinasuvan perusosa. Jos esimerkiksi sosiaalialan ammattilaisen selvityksessä todetaan, että henkilö ei hyödy yhteisasumisesta esimerkiksi tukiasumisyksiköissä, eikä henkilö ole voinut vaikuttaa siihen, keiden kanssa hän asuu.

Erilaisissa tilanteissa joudutaan arvioimaan, onko tosiasiallisesti kysymyksessä yhteistalous. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon esimerkiksi seuraavia seikkoja:

- onko henkilöillä yhteinen ruokatalous
- onko henkilöillä yhteiset talouden käyttötavarat, kuten TV ja kodinkoneet
- onko henkilöillä yhteinen vuokrasopimus ja muita vastaavia sopimuksia
- mahdollistaako huoneisto kahden erillisen talouden ylläpidon.

Katso myös taulukko perusosien ja asumismenojen huomioimisesta.

1.1.4.3 Vanhempansa luona tai kanssa asuvan 18 vuotta täyttäneen perusosa

Jos 18 vuotta täyttänyt henkilö asuu vanhempansa luona, hän tekee oman toimeentulotukihakemuksen. Hänelle tehdään oma päätös sekä toimeentulotukilaskelma, jossa otetaan huomioon hänen toimeentulotuessa huomioitavat tulot ja menot. Yläikärajaa ei ole säädetty. Vanhempiansa tai vanhempansa luona asuvan yli 18-vuotiaan perusosa on 73 % yksin asuvan henkilön perusosan määrästä.

Jos vanhempi asuu täysi-ikäisen lapsensa luona, täysi-ikäiselle lapselle huomioidaan yhteistaloudessa asuvan perusosa.

Lue lisää perusosien ja asumismenojen huomioimisesta.

1.1.4.4 Lasten perusosat

Alaikäiset lapset kuuluvat yleensä vanhempiansa toimeentulotukiperheeseen. Lapselle huomioidaan iän mukainen perusosa.

Jos kyseessä on vuoroasuva lapsi, jaetaan lapsen perusosa vanhempien kesken. Samoin, jos lapsi asuu puolet ajasta vanhemman ja muun huoltajan luona, lapsen perusosa jaetaan vanhemman ja lapsen oman laskelman kesken.

Alaikäinen lapsi voi myös asua yksin ja lapselle voidaan myöntää toimeentulotukea toimeentulotuen myöntämisen edellytysten täytyessä kuten muillekin hakijoille. Yksin asuvalle alaikäiselle tehdään oma toimeentulotukipäätös ja hänen perusosanaan käytetään yksin asuvan perusosaa.

Jos avopuolisoista molemmat tai toinen ovat alaikäisiä, he eivät muodosta yhdessä toimeentulotukiperhettä. Molemmille tehdään oma toimeentulotukipäätös. Perusosina käytetään tällöin yhteistaloudessa asuvien 18 vuotta täyttäneiden perusosaa, joka on 85 % yksin asuvan perusosasta.

Lapselle, joka asuu muun henkilön kuin oman vanhempansa luona, huomioidaan iän mukainen perusosa.

Lue lisää [alaikäisistä](#) ja perusosien ja asumismenojen huomioimisesta.

1.1.5 Perusosan alentaminen

Toimeentulotuen perusosan alentaminen on poikkeuksellinen toimenpide, sillä toimeentulotuki on viimesijainen taloudellisen tuen muoto. Perusosan alentaminen vaatii aina erityisen huolellista tapauskohtaista kokonaisharkintaa. Jokaisella on oikeus saada toimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa, eikä voi saada toimeentuloaan esimerkiksi ansiotyöllään tai toimeentuloa turvaavien muiden etuuksien avulla. Pääsääntö on, että jokaisella on kuitenkin ensisijaisesti velvollisuus myös kykynsä mukaan pitää huolta itsestään ja omasta elatuksestaan.

Perusosan alentaminen koskee ainoastaan alentamisen kohteena olevan henkilön perusosaa, eikä sillä ole vaikutusta esimerkiksi muiden perheenjäsenten perusosiin.

Kun perusosaa alennetaan, Kela toimittaa tiedon päätöksestä hyvinvointialueelle.

Perusosan alentamisen edellytykset

Perusosan alentamisen edellytyksenä on, että kaikki alla olevat kriteerit täyttyvät:

1. Kyseessä on laissa mainittu tilanne ([Perusosan alentaminen enintään 20 %](#) tai [Perusosan alentaminen enintään 40 %](#)) tai [oikeuskäytännön perusteella niihin rinnastuva tilanne](#).

2. Asiakasta on [kuultu](#) perusosan alentamisesta.

3. Perusosan alentaminen ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentaminen johda kohtuuttomaan tilanteeseen.

- Harkintaa tehtäessä on huomioitava asiakkaan pyrkimys ja käytettävissä olevat keinot korjata kieltäytyminen tai laiminlyönti. Katso myös perusosan alentamisen [kohtuullisuusharkinta](#).
- Harkinnassa huomioidaan mahdollinen [sosiaalihuollon lausunto](#).

4. Alentaminen voi olla kestoaltaan enintään kaksi kuukautta kerrallaan viimeisimmästä kieltäytymisestä tai laiminlyönnistä.

Lue lisää perusosan alentamisen prosessista.

1.1.5.1 Velvollisuus ilmoittautua TE-palveluihin

Perustoimeentulotukea hakeva 17–64-vuotias henkilö on velvollinen ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi TE-palveluihin, ellei hän:

1. ole työssä palkansaajana tai yrittäjänä
2. opiskele päätoimisesti
3. ole työttömyysturvalain mukaisesti määriteltynä työkyvytön siten, että
 - henkilö saa sairausvakuutuslain mukaista sairauspäivärahaa tai osasairauspäivärahaa
 - henkilö saa kansaneläkelain mukaista työkyvyttömyyseläkettä tai kuntoutustukea
 - henkilö saa täyden työkyvyttömyyden perusteella maksettavaa etuutta jonkin muun lain nojalla
 - henkilö on todettu sairausvakuutuslain tai kansaneläkelain mukaisesti työkyvyttömäksi, vaikka etuutta ei ole hänelle myönnetty.
 - Esimerkkejä tilanteista, joissa sairauspäivarahahakemus on hylätty, vaikka asiakasta pidetään työkyvyttömänä, ovat enimmäisajan täytyminen, sairausvakuutuksen puuttuminen, asiakkaan nuori ikä tai estävä etuus.
4. kuulu seuraavaan ryhmään:
 - saa kansaneläkelain tai työeläkelakien mukaista vanhuuseläkettä tai varhennettua vanhuuseläkettä
 - on oikeus saada sairausvakuutuslain mukaista raskausrahaa tai joka saa erityisraskausrahaa, vanhempainrahaa tai erityishoitorahaa taikka jolle on myönnetty vapaata raskauden ja synnytyksen tai lapsen hoidon vuoksi
 - saa maatalousyrittäjien luopumistuesta annetun lain tai maatalouden harjoittamisesta luopumisen tukemisesta annetun lain (612/2006) mukaista luopumistukea
 - saa Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain mukaista kuntoutusrahaa tai
 - saa alla olevien lakien mukaista kuntoutusrahaa:
 - työntekijän eläkelaki
 - merimieseläkelaki
 - yrittäjän eläkelaki
 - julkisten alojen eläkelaki
 - maatalousyrittäjän eläkelaki
 - julkisten alojen eläkelaki
 - ortodoksisesta kirkosta annettu laki
 - eräiden valtakunnassa voimassa olevien valtion eläkkeitä koskevien säännösten soveltamisesta Ahvenanmaan maakunnassa annettu maakuntalaki (ÅFS 54/2007) taikka
 - saa ansionmenetykskorvausta tapaturmavakuutuksen, liikennevakuutuksen tai sotilasvammalain kuntoutusta koskevien säännösten perusteella
 - saa työeläkelakien mukaista työuraeläkettä
5. ole laitoshoidon tai lääkärin toteaman sairauden vuoksi esteellinen vastaanottamaan työtä.
6. ole muun edellä mainittuihin verrattavan hyväksyttävän syyn vuoksi esteellinen vastaanottamaan työtä. Hyväksyttävä syy on esimerkiksi se, että hakija

- toimii perhehoitajalain mukaisena perhehoitajana vähintään neljä tuntia päivässä
- toimii vanhuksen, vammaisen tai sairaan omaishoidon tuesta annetun lain mukaisena omaishoitajana vähintään neljä tuntia päivässä
- suorittaa varusmies- tai siviilipalvelusta
- on oikeutettu lasten kotihoidon tukeen
- hoitaa alle kouluikäistä lasta kotona

Jos hakija, jolla on velvollisuus olla työttömänä työnhakijana, ei ilmoittaudu TE-palveluihin työttömäksi työnhakijaksi, perustoimeentulotuen perusosaa on mahdollista alentaa, jos kaikki alentamiselle asetetut [edellytykset](#) täyttyvät.

Lue lisää työkyvynvaikutuksesta velvollisuuteen ilmoittautua TE-palveluihin.

1.1.5.2 Perusosan alentaminen enintään 20 prosenttia

Asiakkaan perusosaa voidaan alentaa enintään 20 %, jos

- asiakas ei ole ilmoittautunut työttömäksi työnhakijaksi.
 - Yleensä asiakkaan voidaan edellyttää olevan kokoaikatyötä hakeva työtön työnhakija
- asiakas on ilman perusteltua syytä kieltäytynyt yksilöidysti ja todistetusti tarjotusta työstä tai julkisesta työvoimapalvelusta, joka kohtuullisen pitkän (vähintään kuukauden) ajan turvaisi hänen toimeentulonsa
- asiakas on laiminlyönnillään aiheuttanut sen, ettei työtä tai julkista työvoimapalvelua ole voitu tarjota
- ammatillista koulutusta vailla oleva, 18–24 - vuotias asiakas, on keskeyttänyt koulutuksen tai kieltäytynyt koulutuksesta niin, että hän ei ole [työttömyysturvalain](#) 2 luvun 13 tai 14 §:n perusteella oikeutettu työttömyysetuuteen
- Suomeen muuttanut henkilö,
 - joka oleskelee maassa muuta kuin matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten myönnetyllä luvalla tai
 - jonka oleskeluoikeus on rekisteröity taikka
 - jolle on myönnetty oleskelukortti,

on ilman perusteltua syytä kieltäytynyt kotoutumissuunnitelman laatimisesta tai osallistumasta kotoutumissuunnitelmassa yksilöidysti sovittuihin, työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin

- edellä mainittu Suomeen muuttanut henkilö on laiminlyönnillään aiheuttanut sen, ettei kotoutumissuunnitelmaa ole voitu laatia
- kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 3 §:ssä tarkoitettu työtön työmarkkinatukeen oikeutettu tai toimeentulotukea työttömyyden johdosta saava asiakas on
 - kieltäytynyt osallistumasta aktivointisuunnitelman tai monialaisen työllistymissuunnitelman laatimiseen.
 - kieltäytynyt kuntouttavasta työtoiminnasta ilman työttömyysturvalain mukaista pätevää syytä
 - keskeyttänyt tai omasta syystään joutunut keskeyttämään kuntouttavan työtoiminnan ilman työttömyysturvalain mukaista pätevää syytä.

Perustoimeentulotuen perusosaa on mahdollista alentaa vain, jos kaikki alentamiselle asetetut [edellytykset](#) täyttyvät.

Katso myös [kannattamaton yritystoiminta](#) ja [opiskelijan perusosan alentaminen](#).

1.1.5.3 Perusosan alentaminen enintään 40 prosenttia

Uutta perusosan alentamista tulee edeltää uusi tai toistuva kieltäytyminen tai laiminlyönti.

Perusosan suuruutta voidaan alentaa enintään 40 prosenttia, jos

- asiakas sen jälkeen, kun hänen perusosaansa on alennettu enintään 20 prosentilla, menettelee edelleen tavalla, joka mahdollistaisi perusosan alentamisen edelleen enintään 20 prosentilla ja
- hän kieltäytyy ilman perusteltua syytä osallistumasta hyvinvointialueen sosiaalipalvelujen palvelutarpeen arviointiin.

Perustoimeentulotuen perusosaa on mahdollista alentaa vain, jos kaikki alentamiselle asetetut [edellytykset](#) täyttyvät.

1.1.5.4 Laissa mainittuihin alentamistilanteisiin oikeuskäytännön perusteella rinnastuvat tilanteet

Joissakin tilanteissa perusosaa voidaan oikeuskäytännön nojalla alentaa tapauskohtaisen kokonaisharkinnan perusteella rinnastamalla toiminta siihen, että henkilö on laiminlyönnillään aiheuttanut sen, ettei työtä tai julkista työvoimapalvelua ole voitu tarjota. Tällaisena tilanteena voi olla esimerkiksi:

- pitkään jatkunut [kannattamaton yritystoiminta](#), joka estää saamasta ensisijaisia toimeentuloa turvaavia etuuksia
- toisen tutkinnon opiskelu ilman oikeutta opintoetuuksiin tai muihin ensisijaisiin toimeentuloa turvaaviin etuuksiin tai muutoin pitkittyneet opinnot, jotka estävät ensisijaisten etuuksien saamisen. Lue lisää [opiskelijan perusosan alentamisesta](#).

1.1.5.5 Perusosan alentamista koskeva menettely

Ennen perusosan alentamista asiakkaalle tulee varata mahdollisuus antaa selvityksensä syistä, joiden vuoksi perusosaa ei pitäisi alentaa tai se olisi kohtuutonta. Kun harkitaan perusosan alentamista enintään 20 %, asiakas voidaan tarvittaessa ohjata hyvinvointialueen sosiaalihuollon palvelutarpeen arviointiin. Asiakasta tiedotetaan ohjausmahdollisuudesta etukäteen.

Kun harkitaan perusosan alentamista enintään 40 %, asiakas tulee aina ennen alentamisratkaisua ohjata hyvinvointialueen sosiaalihuoltoon palvelutarpeen arviointia varten. Myös tässä tilanteessa asiakasta tiedotetaan ohjausmahdollisuudesta etukäteen. Lisäksi asiakkaalle kerrotaan, että hän voi välttää perusosan alentamisen enintään 40 % osallistumalla palvelutarpeen arviointiin. Asiakkaalle tulee antaa kohtuullinen aika palvelutarpeen arviointiin osallistumiseen ennen perusosan alentamista.

Hyvinvointialueen sosiaalihuollon viranomainen ratkaisee palvelutarpeen arvioinnin perusteella, mitä palvelua asiakkaalle tarjotaan ja tarvittaessa laatii asiakassuunnitelman yhdessä asiakkaan ja muiden viranomaisten kanssa.

Asiakkaan selvitys saadaan kuulemalla

Kun asiakasta kuullaan, hänelle annetaan mahdollisuus kertoa oma näkemyksensä syistä, joiden vuoksi perusosaa ei pitäisi alentaa tai se olisi kohtuutonta. Perusosan alentamiseen liittyvässä kuulemispyynnössä asiakkaalle on

- yksilöitävä laiminlyönti tai kieltäytyminen
- tiedotettava seurauksista, joita hänelle voi tulla kieltäytymisestä tai laiminlyönnistä ja
- informoitava alentamisen edellyttämästä kohtuullisuusharkinnasta.

Lisäksi hakijaa kehoitetaan ilmoittamaan Kelaan, jos hän on jo korjannut tilanteen, jonka perusteella perusosaa voitaisiin alentaa.

Kun kyse on perusosan alentamisen harkinnasta, kuuleminen tehdään aina kirjallisesti.

Perusosan alentamisen kohtuullisuusharkinta

Kohtuullisuusharkinnassa kiinnitetään huomiota erityisesti

- asiakkaan kykyyn huolehtia itsestään,
- voiko pidempiaikainen perusosan alentaminen johtaa asiakkaan osalta kohtuuttomaan tilanteeseen tai ihmisarvoisen edellyttämän turvan vaarantumiseen
 - Yllä mainittu tilanne on kyseessä esimerkiksi silloin, kun terveyden tai elinkyvyn säilyttämisen kannalta välttämätön ravinto tai asuminen taikka itsenäinen selviytyminen vaarantuu.
- asiakkaan tarpeeseen ja mahdollisuuteen saada [Kelan muita etuuksia](#) ja palveluja kuten moniammatillinen palvelu ja toimeentulotukeen liittyvä henkilökohtainen keskustelu sekä kuntoutuspalvelut
- asiakkaan hyvinvointialueen järjestämien sosiaalipalvelujen ja hyvinvointialueelle tehtävien ilmoitusten tarpeeseen.

Osana kohtuullisuusharkintaa voidaan tarvittaessa pyytää tai saada hyvinvointialueelta [sosiaalihuollon lausunto](#).

Pitkäaikaista, yli 6 kuukauden yhtämittaista, perusosan alentamista ei voida pitää kohtuullisena.

1.1.6 Muut perusmenot

Perusosalla katettavien menojen lisäksi voidaan muina perusmenoina huomioida:

1. [asumismenot](#)
2. [omakotitalon välttämättömät hoitomenot](#)
3. [välttämättömät muuttoon liittyvät menot](#)
4. [taloussähkö](#) ja [lämmitysmenot](#)
5. [kotivakuutusmaksu](#)
6. [muut kuin perusosaan sisältyvät terveydenhuoltomenot](#)
7. [lasten varhaiskasvatuksen menot](#)
8. [koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan menot](#)
9. [lapsen tapaamisesta aiheutuvat menot](#)

10. [tarpeellisen henkilötodistuksen, oleskeluasiakirjan tai matkustusasiakirjan hankintamenot](#)

Muihin perusmenoihin kuuluvat menot huomioidaan tarpeellisen suuruisina. Asiakkaan tulee tarvittaessa esittää menoihin liittyvät selvitykset eli yleensä laskut. Menot huomioidaan todellisen suuruisina, jos ne eivät ole kohtuuttomia. Laskut huomioidaan menoina alkuperäisen eräpäivän mukaisesti kyseiselle kuukaudelle.

1.1.7 Tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuus

Asiakkaalla on toimeentulotuen myöntämiseksi velvollisuus antaa Kelalle kaikki tiedossaan olevat toimeentulotukeen vaikuttavat välttämättömät tiedot. Lisäksi asiakas on velvollinen välittömästi ilmoittamaan Kelalle edellä mainituissa tiedoissa tapahtuneista muutoksista.

Tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuus on asiakkaan lisäksi:

- asiakkaan perheenjäsenellä
- asiakkaan ja hänen perheenjäsenensä elatusvelvollisella
- tarvittaessa asiakkaan ja hänen perheenjäsenensä huoltajalla ja edunvalvojalla

Ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvat esimerkiksi seuraavat tiedot:

- perheeseen kuuluvat henkilöt
- asiakkaan ja perheenjäsenen elatusvelvolliset
- asiakkaan ja perheenjäsenen käytettävissä olevat tulot
- asiakkaan ja perheenjäsenen käytettävissä olevat varat
- asiakkaan ja perheenjäsenen menot
- asiakkaan ja perheenjäsenen vireillä olevat etuudet
- asumiseen liittyvät tiedot
- 17–64 -vuotiaan asiakkaan ja perheenjäsenen työnhakijana olo
- avioliiton solmiminen tai avioero
- avoliittoon muuttaminen ja avoliiton päättyminen
- ulkomailla oleskelu
- vankilassa olo
- asevelvollisuuden suorittaminen
- laitoshoidon ja avohuollon asumispalvelu

Asiakkaan voidaan myös edellyttää asioivan henkilökohtaisesti Kelassa, jos se on asian selvittämiseksi ja toimeentulotuen määräämiseksi välttämätöntä.

Jos toimeentulotukihakemuksessa ei ole annettu välttämättömiä tietoja hakemuksen ratkaisemiseksi, pyydetään asiakasta ensin toimittamaan puuttuvat tiedot hakemuksen liitteeksi. Jos tietoja ei pyynnöstä huolimatta toimiteta, voidaan hakemus hylätä puutteellisten tietojen vuoksi.

Jos toimeentulotukea on jo myönnetty ja on perusteltu syy epäillä asiakkaan tai muun ilmoitusvelvollisen henkilön antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta, pyydetään asiakkaalta lisäselvitystä tietojen riittämättömyyden tai saatujen tietojen ristiriitaisuuden vuoksi. Asiakasta voidaan samalla kuulla tarvittaessa myös rahalaitostiedustelun tekemisestä. Toimeentulotuen päätöksiä voidaan tarkistaa ilmoitusvelvollisen antamien virheellisten tai puutteellisten tietojen perusteella. Lue lisää [tarkistamisesta](#).

Jos ilmoitusvelvollinen tahallaan antaa erehdyttäviä tietoja tai tahallaan laiminlyö ilmoitusvelvollisuutensa, voidaan tästä syystä liikaa maksettu toimeentulotuki [periä takaisin](#). Jos kyseessä on väärinkäyttö, peritään aiheuttomasti maksettu

tuki yleensä takaisin vahingonkorvauksena rikosprosessin yhteydessä. Jos rikosprosessiin ei kuitenkaan ryhdytä tai liikaa maksettua tukea ei muusta syystä saada vahingonkorvauksena takaisin, voidaan takaisinperintää hakea hallinto-oikeudelta. Lue lisää väärinkäytösepäilyn selvittämisen prosessista.

Tiedonsaantioikeus

Kelalla on oikeus saada pyynnöstä toimeentulotuen käsittelyn kannalta välttämättömiä tietoja esimerkiksi seuraavilta tahoilta:

- valtion viranomainen
- kunnan viranomainen
- muu julkisoikeudellinen yhteisö
- Eläketurvakeskus
- eläkesäätiö
- muu eläkelaitos
- vakuutuslaitos
- koulutuksen järjestäjä
- tietyin edellytyksin rahalaitos

Kelalla on lisäksi oikeus pyynnöstä saada toimeentulotuen käsittelyn kannalta välttämättömät vuokrasuhteeseen ja asumiseen liittyvät tiedot vuokranantajalta ja asunto-osake- tai kiinteistöosakeyhtiöiltä. Kelalla on myös oikeus saada apteekilta ja lääkkeellisen hapon toimittajalta tiedot muina perusmenoina katettavista lääkemääräyksellä tehdyistä lääkeostoista tai muista lääkemääräyksellä tehdyistä ostoista sekä lääkkeelliseen happeen liittyvistä kustannuksista.

1.1.7.1 Tietopyyntö rahalaitokselta

Pääsääntö on, että asiakas toimittaa itse kaikki asian ratkaisemiseksi tarvittavat selvitykset. Jos asiakas ei pyydettyä toimia tarvittavia selvityksiä, hakemus yleensä hylätään, jos tukea ei ole ehditty vielä maksaa asiakkaalle. Vasta viimesijaisena keinona voidaan tietoja pyytää rahalaitoksilta. Rahalaitoksia ovat pankit, muut luottolaitokset sekä rahamarkkinarahastot.

Rahalaitostiedustelu voidaan tehdä vain, jos

- riittäviä tietoja ja selvityksiä ei muutoin saada ja
- on perusteltua syytä epäillä asiakkaan tai hänen laillisen edustajansa antamien tietojen riittävyyttä ja luotettavuutta.

Asiakasta tulee kuulla ennen rahalaitostiedustelun tekemistä. Asiakasta pyydetään samalla itse toimittamaan puuttuvat tiedot. Jos kuulemisen jälkeenkään käytettävissä olevia tietoja ei voida pitää riittävinä ja luotettavina, tehdään rahalaitostiedustelun tekemisestä päätös. Päätös tehdään vain niistä puuttuvista selvityksistä, joista asiakasta on kuultu. Kun päätös on lainvoimainen, voidaan tietopyyntö rahalaitokselle tehdä. Rahalaitokselta pyydettyjen tietojen tulee olla välttämättömiä toimeentulotukioikeuden selvittämiseksi. Lue lisää väärinkäytösepäilyn selvittämisen prosessista.

Esimerkki

Minna on pitkäaikainen toimeentulotuen asiakas. Minna on toimittanut tiliotteiden toimeentulotukihakemuksensa liitteeksi ja tiliotteelta käy ilmi toinen Minnan nimissä oleva tili, josta hän ei ole ilmoittanut Kelaan. Minnaa

pyydetään toimittamaan tiliotteet toisesta tilistään ja samalla kuullaan rahalaitostiedustelun tekemisestä. Minna ei toimita pyydettyjä tiliotteita, joten hänelle tehdään päätös rahalaitostiedustelun tekemisestä, jonka jälkeen Kela pyytää kyseiset tiedot rahalaitokselta.

1.1.8 Kustannusten kohdistaminen kuntaan

Perustoimeentulotuen kustannukset kohdistetaan yleensä siihen kuntaan, jossa asiakas tai hänen perheensä vakinaisesti oleskelee ja jossa heillä on vakinainen asunto. Oleskelukunta määräytyy jokaisen perheenjäsenen osalta erikseen, joten perheenjäsenillä voi olla eri oleskelukuntia.

Jos asiakas tai hänen perheensä oleskelee muuten kuin satunnaisesti useammassa kuin yhdessä kunnassa, kustannukset kohdistetaan prosenttiosuuksina niihin kuntiin, joissa oleskelusta kustannukset ovat syntyneet. Jos esimerkiksi perheellä on koti Hyvinkäällä ja joku perheenjäsen on työssä tai opiskelee Kuopiossa, kustannukset jakaantuvat niiden syntymisen perusteella kyseisten kuntien kesken.

Kiireellisenä myönnetyn perustoimeentulotuen kustannukset kohdistetaan siihen kuntaan, jossa asiakas tai hänen perheensä oleskelevat hakemusta tehdessään.

Asiakkaan ollessa lyhytaikaisesti tai määräaikaisesti laitoksessa tai muussa palveluasumisyksikössä toisessa kunnassa, perustoimeentulotuen kustannukset kohdistetaan asiakkaan vakinaiseen oleskelukuntaan tai asuinkuntaan. Jos asiakkaan oleskelu mainituissa yksiköissä on tarkoitettu vakituiseksi, tuki kohdennetaan siihen kuntaan, missä laitos tai palveluasumisyksikkö sijaitsee.

Jos asiakas on vanki, hänen kotikuntansa on se kunta, jossa hän on kirjoilla. Kotikunta ei yleensä vankilassaoloaikana muutu. Jos vangilla ei ole kotikuntaa Suomessa, hänen kotikuntanaan pidetään vankilan sijaintikuntaa.

Jos asiakkaalla on Poste restante -osoite, eikä hänen Kelassa olevista tiedoistaan käy ilmi hänen oleskelupaikkaansa, tulee aina selvittää, missä hän tosiasiallisesti oleskelee. Tarvittaessa [selvitetään asiakkaalta](#) asumista tarkemmin.

Jos asiakas muuttaa, vastaanottava kunta vastaa ensimmäisen kuukauden vuokrasta ja muuton jälkeiseen aikaan kohdistuvasta toimeentulotuesta. Muuttokustannukset kohdennetaan niin sanotuissa omatoimimuutoissa kuntaan, jonka alueella hakija oleskelee, kun muuttokustannukset erääntyvät maksettaviksi. Jos muuttokustannuksiin tai vuokravakuuteen on annettu maksusitoumus, kustannukset kohdentuvat maksusitoumuksen antamispäivämäärän mukaiseen kuntaan. Lue lisää [muuttokustannusten huomioimisesta](#).

Kunnan vastuu perustoimeentulotuen kustannuksista perustuu henkilön tai perheen tosiasialliseen oleskeluun kunnan alueella. Kunnalla ei ole vastuuta ulkomailla syntyneistä kuluista.

1.1.8.1 Valtion 100 % vastuu perustoimeentulotuen kustannuksista kotoutumisesta annetun lain mukaiselle asiakasryhmälle

Osa ulkomaalaisten asiakkaiden perustoimeentulotukimenoista katetaan 100 % valtionkorvauksin.

Hakemusta käsiteltäessä on selvitettävä, onko asiakas [kotoutumislain tarkoittama henkilö](#) ja onko asiakkaan [kotoutumisaika](#) alkamassa, kesken vai jo kulunut loppuun. Jos asiakas ei ole kotoutumislain tarkoittama henkilö tai hänen kotoutumisaikansa on umpeutunut, perustoimeentulotuen kustannukset kohdennetaan kuten [kustannusten kohdistamisesta kuntaan](#) kohdassa todettu.

1.1.8.1.1 100 % valtionkorvauksen piirissä olevat henkilöt

100 % valtionkorvauksen piirissä ei koskaan ole henkilö, jolla ei vielä ole oleskelulupaa. Esimerkiksi sellainen henkilö, jolla on ensimmäinen oleskelulupahakemus vireillä, ei ole vielä 100 % valtionkorvauksen piirissä. Jos tukioikeus syntyy, kustannukset kohdennetaan kuten [kustannusten kohdistamisesta kuntaan](#) kohdassa on todettu.

100% valtionkorvauksen piirissä ovat seuraavat ulkomaalaiset:

- henkilö, joka saa ulkomaalaislaissa tarkoitettua kansainvälistä suojelua eli
 - kiintiöpakolainen (pakolaisasema)
 - henkilö, joka on saanut turvapaikan (pakolaisasema)
 - henkilö, jonka oleskeluluvan perusteena on toissijainen suojelu
 - 1.3.2023 jälkeen henkilö, joka saa tilapäistä suojelu ja jonka kotikunta on rekisteröity väestötietojärjestelmään
- henkilö, joka on hakenut kansainvälistä suojelua ja hänelle on myönnetty oleskelulupa ulkomaalaislain 51, 52 tai 89 §:n perusteella
 - 51 § = maasta poistumisen estyminen (tilapäinen oleskelulupa)
 - 52 § = yksilöllinen inhimillinen syy (jatkuva oleskelulupa)
 - 89 § = henkilölle ei myönnetä turvapaikkaa tai oleskelulupaa, koska hän on tehnyt tai on syytä epäillä hänen tehneet muun muassa rikoksen rauhaa vastaan, sotarikoksen, törkeän muun kuin poliittisen rikoksen, YK:n periaatteiden vastaisen teon, mutta henkilöä ei voida palauttaa kotimaahan, koska häntä uhkaa vaino, kidutus, kuolemanrangaistus tms. (tilapäinen oleskelulupa)
- henkilö, joka on otettu Suomeen erityisellä humanitaarisella syyllä tai kv-velvoitteiden täyttämiseksi ulkomaalaislain 93 §:n perusteella
- henkilö, jolle on myönnetty [jatkuva](#) (A) oleskelulupa ulkomaalaislain 52 a §:n 2 momentin perusteella erityisen haavoittuvassa asemassa olevana ihmiskaupan uhrina.
- henkilö, jolle on myönnetty [jatkuva](#) (A) oleskelulupa ulkomaalaislain 54 §:n 5 momentin mukaisilla seuraavilla perusteilla
 - henkilöllä on aikaisempi tilapäinen oleskelulupa maasta poistamisen estymisen vuoksi (51 §)
 - henkilö on ihmiskaupan uhri, jolle on myönnetty tilapäinen oleskelulupa

- henkilö on Suomessa laittomasti oleskellut ja työskennellyt kolmannen maan kansalainen, jolla on aikaisemmin myönnetty tilapäinen oleskelulupa (52 d §)

Edellä mainituissa tilanteissa 100 % valtionkorvausten piiriin kuuluvat sekä yllä nimetyin perustein oleskeluluvan saaneet mutta myös heidän perheenjäsenensä tai muut omaisensa, joihin heillä on ollut perheside jo ennen Suomeen tuloa.

100 % valtionkorvauksen piirissä ovat myös alla tarkemmin eriteltyt henkilöt, jotka ovat peräisin entisen Neuvostoliiton alueelta ja saaneet oleskeluluvan ulkomaalaislain 48 §:n tai 49 §:n 1 momentin 1 kohdan perusteella. Edellä mainituilla perusteilla oleskeluluvan saaneiden perheenjäsenet eivät kuitenkaan kuulu erityisen valtionkorvauksen piiriin.

- Ulkomaalaislain 48 §, kuulunut Inkerin siirtoväkeen tai palvelut Suomen armeijassa 1939-1945.
- Ulkomaalaislain 49 § 1 momentin 1 kohta, henkilö on ollut Suomen kansalainen tai ainakin toinen hänen vanhemmistaan tai yksi isovanhemmista on tai on ollut syntyperäinen Suomen kansalainen
- Lue lisää korvausperusteen selvittämisestä.

1.1.8.1.2 100 % valtionkorvauksen korvausajan laskenta

100 % valtionkorvausta maksetaan siitä alkaen,

- kun henkilölle, jonka kunnassa asumisen tai hyvinvointialueelta palvelujen saamisen perusteella korvaus maksetaan, perusteella korvaus maksetaan, on rekisteröity ensimmäisen kerran kotikunta väestötietojärjestelmään (yleensä A-lupa) tai
- kun henkilölle on myönnetty oleskelulupa, jos hän ei voi saada kotikuntaa. Yleensä on myönnetty esimerkiksi B-lupa maasta poistumisen estymisen vuoksi tai muu vastaava tilanne. Tilapäistä suojelua saavasta (B-lupa) korvausta maksetaan kuitenkin 1.3.2023 jälkeen vasta siitä alkaen, kun hänelle on rekisteröity ensimmäisen kerran kotikunta.

100 % valtionkorvausta maksetaan enintään 3 vuotta korvausoikeuden syntymisestä lukien. Entisen Neuvostoliiton alueelta muuttaneilla 100 % valtionkorvausta maksetaan kuitenkin enintään 6 kuukautta.

1.2 Täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki

Toimeentulotuki koostuu perustoimeentulotuen lisäksi täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta. Hyvinvointialue myöntää tarveharkinnan perusteella täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea. Jos täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen hakemus saapuu Kelaan, se [siirretään hyvinvointialueelle](#).

Täydentävä toimeentulotuki

Hyvinvointialue ottaa täydentävää toimeentulotukea myönnettäessä huomioon tarpeellisen suuruisina henkilön tai perheen erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvat, toimeentulon turvaamiseksi tai itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi tarpeelliseksi harkitut menot.

Henkilön tai perheen erityisenä tarpeena tai olosuhteena voidaan pitää esimerkiksi

- pitkäaikaista toimeentulotuen saamista,
- pitkäaikaista tai vaikeaa sairautta sekä
- lasten harrastustoimintaan liittyviä erityisiä tarpeita.

Täydentävää toimeentulotukea myönnettäessä voidaan ottaa huomioon myös sellaisia menoja, jotka kuuluvat yleensä perustoimeentulotuella katettaviin menoihin, mutta jotka ovat henkilön tai perheen erityisen tilanteen vuoksi niin suuria, ettei perustoimeentulotuki riitä kattamaan niitä. Lue lisää [hakemuksen siirtämisestä hyvinvointialueelle](#).

Ehkäisevä toimeentulotuki

Hyvinvointialue myöntää päättämiensä perusteiden mukaan ehkäisevää toimeentulotukea. Ehkäisevän toimeentulotuen tarkoituksena on edistää henkilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta ja omatoimista suoriutumista sekä ehkäistä syrjäytymistä ja pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta.

Ehkäisevää toimeentulotukea voidaan myöntää esimerkiksi

- tuensaajan aktivointia tukeviin toimenpiteisiin,
- asumisen turvaamiseksi,
- ylivelkaantumisesta tai taloudellisen tilanteen äkillisestä heikentymisestä aiheutuvien vaikeuksien lieventämiseksi sekä
- muihin tuensaajan omatoimista suoriutumista edistäviin tarkoituksiin.

Esimerkkejä menoista, joita voidaan tukea täydentävällä tai ehkäisevällä toimeentulotuella

Koska täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisessä voidaan käyttää laajaa harkintaa, hyvinvointialue voi harkintansa mukaan huomioida tuen myöntämisessä laajasti erilaisia menoja. Menoina voidaan harkinnalla huomioida esimerkiksi:

- lapsen harrastemenot
- huonekalut, kodinkoneet ja niihin rinnastuvat kodin hankinnat
- lastenvaunut
- toisen asteen ensimmäistä tutkintoa suorittavien nuorten opiskeluun liittyvät menot
- edunvalvontapalkkio
- [hautajaiskulut](#)
- avopalveluista johtuvat, kuukausittain toistuvat menot, esimerkiksi ateria- ja siivouspalvelumaksu
- poikkeuksellisen suuret vaatemenot

1.3 Tulojen huomioiminen

Toimeentulotuen laskelmalla huomioidaan hakijan ja hänen perheensä tulona kaikki etuusjakson aikana käytettävissä olevat tulot riippumatta siitä, onko tulo veronalaista vai verovapaata. Tulot huomioidaan laskelmalla nettomääräisenä. Myös kaikki ulkomailta saatavat tulot huomioidaan tuloina.

Tulo voi olla esimerkiksi

- etuustuloa
- ansiotuloa

- pääomatuloa
- myyntituloja
- satunnaista avustusta

Kela saa Suomessa maksetuista ansiotuloista sekä laitosten maksamista etuus- ja muista tuloista tiedot tulorekisteristä. Tarvittaessa hakijaa pyydetään toimittamaan tarkempi selvitys tuloistaan Kelaan.

Tulo huomioidaan sen maksupäivän mukaiselle kuukaudelle tulona, jolloin sen voidaan katsoa olevan tosiasiallisesti käytettävissä hakijan ja tämän perheen elatukseen. Tulon huomioimiseen vaikuttavat,

- onko kyseessä uusi hakemus vai jatkohakemus
- mistä tulosta on kyse.

Jatkohakemus

Säännöllisesti maksettavissa etuustuloissa, kuten työttömyysetuudessa, sairauspäivärahassa tai kotihoidon tuessa, huomioidaan laskelmalla yksi saman etuuden säännöllinen maksuerä kuukaudessa, sen maksupäivästä riippumatta.

Pelivoitot sekä yksityiset tilillepanot, avustukset ja lainat huomioidaan niiden maksupäivän mukaisesti laskelmalla tulona.

Kuukauden viimeisenä pankkipäivänä maksettava ansiotulo huomioidaan seuraavan kuukauden laskelmalla tulona.

Uusi hakemus

Jos perustoimeentulotukea ei ole haettu tulon maksukuukautena, viimeisenä pankkipäivänä maksettu tulo huomioidaan käytettävissä olevina varoina seuraavassa kuussa.

Säännöllisesti maksettavissa etuustuloissa, kuten työttömyysetuudessa, sairauspäivärahassa tai kotihoidon tuessa, huomioidaan kuitenkin laskelmalla yksi saman etuuden säännöllinen maksuerä kuukaudessa sen maksupäivästä riippumatta.

Ennakonpidätysprosentin muuttaminen

Jos hakijan tulot alenevat pitkäaikaisesti tai hakijan etuustulosta pidätetään yli 25 % veroa, ohjataan hakijaa tarkistamaan ennakonpidätysprosentti Verohallinnolta. Tuloja vastaava ennakonpidätys varmistaa sen, että toimeentulotuki maksetaan oikeasuuruisuena. Ennakonpidätys on syytä tarkistaa esimerkiksi silloin, kun hakija jää työttömäksi ja tulot muuttuvat olennaisesti.

1.3.1 Varautumisvelvollisuus

Hakijalla ja hänen perheellään on velvollisuus kykynsä mukaan pitää huolta omasta elatuksestaan. Tähän velvollisuuteen voidaan katsoa sisältyvän myös varautumisen velvollisuus.

Varautumisvelvollisuudesta kerrotaan hakijalle päätöksellä, jotta hän voi varautua säästämään tuloja ja varoja elatukseensa pidemmän ajan. Hakija ei voi tarkoituksellisesti kuluttaa tulojaan haluamallaan tavalla. Näin toimeentulotuessa tulojen jakaminen useammalle kuukaudelle tai tulojen jälkikäteen huomioiminen ei muodostu hakijalle yllättäväksi tai kohtuuttomaksi.

Yleensä tulot otetaan huomioon siltä ajanjaksolta, jolta toimeentulotuki määrätään. Tulo voidaan kuitenkin jakaa myös eriin ja ottaa huomioon useamman etuusjakson aikana, jos se on

- tulon kertaluonteisuus,
- tulon saamisen peruste tai
- käyttötarkoitus

huomioon ottaen on kohtuullista.

Tulo, joka ei ole ollut tiedossa toimeentulotukipäätöstä tehtäessä, voidaan ottaa jälkikäteen huomioon tulona, jos toimeentulotukea haetaan päätöstä seuraavien kahden ensimmäisen kalenterikuukauden aikana, jollei sitä voida pitää kohtuuttomana. Hakijalle ilmoitetaan päätöksessä, miten tulo huomioidaan jälkikäteen. Katso lisää [tulo ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä](#).

Katso myös [tulojen jakaminen osiin](#).

1.3.2 Etuustulot

Etuustulot ovat toimeentulotuessa huomioitavia tuloja. Laskelmalla huomioidaan yksi saman etuuden maksuerä kuukaudessa maksupäivästä riippumatta, jos etuus on säännöllinen kuukausittain maksettava etuus esimerkiksi työttömyysetuus tai sairauspäiväraha.

Etuustuloiksi huomioidaan muun muassa

- työmarkkinatuki ja peruspäiväraha
- ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha
- yleinen asumistuki
- eläkkeensaajan asumistuki
- opintoraha, asumislisä ja opintolaina
- vanhempainpäivärahat
- lapsilisä
- lasten kotihoidontuki
- elatustuki
- sairausvakuutuslain ja muiden lakien mukainen päiväraha
- Kelan maksamat eläkkeet
- eläketuki
- työeläkkeet
- ulkomaan eläkkeet
- vuorotteluvapaakorvaus
- liikkuvuusavustus siltä osin kuin sitä ei hakijan selvityksen mukaan ole käytetty työssäkäynnin matkustuskustannuksiin tai muuttokustannuksiin
- työpaikkakassojen maksamat etuudet
- aikuiskoulutustuki
- väliaikainen sähkötuki

Jos kyseessä on alkava etuus, katso myös [osakuukauden ratkaisu](#).

Jos etuustulo ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä, katso [tulon jälkikäteinen huomioiminen](#).

Saatavasuunnitelma ensisijaiseen etuuteen

Ensisijaiset Kelan etuudet on aina ratkaistava ennen toimeentulotukihakemuksen ratkaisemista, kun se on mahdollista. Toimeentulotuen hakemuksen käsittely ei kuitenkaan saa viivästyä tämän vuoksi.

Jos hakijalla ei ole ensisijaista etuutta maksussa, toimeentulotuki voidaan periä suoraan henkilölle tulevasta etuudesta kuittaamalla eli tekemällä saatavasuunnitelma.

Lue lisää [saatavasuunnitelman tekemisestä](#).

1.3.2.1 Työttömyysetuus

Työttömyysetuus eli työmarkkinatuki, peruspäiväraha ja ansiopäiväraha otetaan perustoimeentulotuessa tulona huomioon.

Tulona ei kuitenkaan huomioida

- työttömyysetuutta saavan hakijan kulukorvausta
- korotusosaa tai korotettua ansio-osaa, jota maksetaan työllistymistä edistävään palveluun osallistumisesta

Työttömyysetuuden lapsikorotus huomioidaan tulona. Poikkeuksena tästä on tilanne, jossa Kela kuittaa lapsikorotuksen elatusapusaatavaan.

Jos hakijalla on oikeus työttömyysetuuteen, sen voidaan katsoa olevan käytettävissä olevaa tuloa ensimmäisestä mahdollisesta maksupäivästä lukien, vaikka hakija ei omasta valinnastaan johtuen hae etuutta maksuun jättämällä ilmoitusta työttömyysajasta. Hakijalle myönnetty työttömyysetuus huomioidaan tulona sille päivälle, jolloin hän olisi aikaisintaan sen voinut saada.

Esimerkki

Maaritin seuraava työttömyysajan ilmoituksen maksukausi on 8.6.-5.7. Maarit olisi voinut toimittaa työttömyysajan ilmoituksen Kelaan aikaisintaan 6.7. ja etuus olisi maksuerien perusteella käytettävissä 8.7.

Maarit ei kuitenkaan ole vielä toimittanut työttömyysajan ilmoitusta, kun 20.7. toimeentulotuen jatkohakemusta heinäkuulle ratkaistaan. Heinäkuun tuloksi otetaan huomioon 20 työttömyysetuuspäivän maksukausi työmarkkinatukea, koska sen voidaan katsoa olevan Maaritin käytettävissä olevaa tuloa.

Katso myös työttömyysetuuden huomioiminen tulona ja työvoimapolitiittiset lausunnot.

Työttömyysetuuden jaksottaminen

Työttömyysetuus maksetaan yleensä 20 työttömyysetuuspäivän maksuerissä. Tästä johtuen pitkäaikaistyöttömälle tulee aina kerran vuodessa yksi sellainen kuukausi, jolloin saman kuukauden aikana maksetaan kaksi 20 työttömyysetuuspäivän maksuerää. Työttömyysetuutta maksetaan siis vuoden aikana keskimäärin 21,5 työttömyysetuuspäivältä kalenterikuukautta kohden.

Kun toimeentulotuen asiakkaalle on myönnetty oikeus työttömyysetuuteen, huomioidaan työttömyysetuus tosiasiallisesti maksetun yleensä 20 työttömyysetuuspäivän mukaisena siihen saakka, kunnes hakijalle maksetaan ensimmäisen kerran kaksi 20 työttömyysetuuspäivän maksuerää saman kuukauden

aikana. Tämän jälkeen arvioidaan, voidaanko työttömyysetuuden osalta siirtyä tulon jaksottamiseen.

Työttömyysetuuden jaksottamisella tarkoitetaan sitä, että yhdeltä päivältä maksettava työttömyysetuuden määrä kerrotaan 21,5:lla Hakijalle tulee aina tiedottaa kertoimen käytöstä ennen työttömyysetuuden jaksottamisen aloittamista. Kerrointa ei ole mahdollista ottaa käyttöön jälkikäteen tarkistamalla.

Työttömyysetuus voidaan jaksottaa, jos

- hakijalle on maksettu kaksi 20 työttömyysetuuspäivän maksuerää saman kuukauden aikana
- hakijalle on tiedotettu kertoimen käytöstä ennen jaksottamisen aloittamista
- toimeentulotukea on haettu sinä kuukautena, jona kaksi 20 työttömyysetuuspäivän maksuerää maksetaan. Jaksottamiseen ei vaikuta, onko toimeentulotukea tullut maksettavaksi kyseisenä kuukautena
- hakija toimittaa työttömyysaikaa koskevan ilmoituksen työttömyysetuuteen myöhässä ja perustoimeentulotuen etuusjaksolle osuu kaksi 20 päivän työttömyysetuuden maksujaksoa

Työttömyysetuutta ei voida jaksottaa, jos

- toimeentulotukea ei ole haettu sinä kuukautena, jona kaksi 20 työttömyysetuuspäivän maksuerää maksetaan eikä kerrointa ole jo aiemmin otettu käyttöön
- hakija saa soviteltua työttömyysetuutta
- hakijalle maksetaan työttömyysetuuden lisäksi osaeläkettä

Kun työttömyysetuuden jaksottaminen on aloitettu

- työttömyysetuus huomioidaan tulona 21,5 työttömyysetuuspäivän mukaisena siitä etuusjaksosta alkaen, jolle kaksi 20 työttömyysetuuspäivän maksuerää sijoittuvat tai
 - viimeistään kun perustoimeentulotukea seuraavan kerran ratkaistaan
- kerrointa 21,5 käytetään johdonmukaisesti niin kauan kuin sama työttömyyskausi jatkuu eikä työttömyysturvataloissa tapahdu muutoksia.
- jaksottaminen jatkuu myös silloin, kun hakija saa seuraavan kerran kaksi 20 työttömyysetuuspäivän maksukautta samassa kuussa.

Kertoimen käytöstä luovutaan, jos

- työttömyysetuuteen tulee vähintään 30 vuorokauden katkos ja alkaa uusi työttömyysturvakausi.
- Katkoksen jälkeen kertoimen käyttöön siirrytään uudelleen, kun toimeentulotuen hakijalle on maksettu kaksi 20 työttömyysetuuspäivän maksukautta saman kuukauden aikana. Katso myös [alle 20 työttömyysetuuspäivän maksukausi](#).

Esimerkki

Lauri on saanut perustoimeentulotukea tammikuusta alkaen. Hänellä on tulona työmarkkinatuki. Työmarkkinatuen kaksi 20 työttömyysetuuspäivän maksuerää maksetaan Laurille heinäkuussa, maksupäivät ovat 1.7. ja 29.7. Laurin työmarkkinatuki huomioidaan heinäkuusta alkaen kertoimella 21,5.

Esimerkki

Millalle on myönnetty toimeentulotukea 27.3. annetulla päätöksellä ajalle 1.1. - 31.7. Millan tulona on työmarkkinatuki ja se on huomioitu laskelmilla

tulona 20 työttömyysetuuspäivän mukaisena. Kun jatkohakemusta elokuulle ratkaistaan, huomataan, että Millalle on maksettu toukokuussa työmarkkinatukea kaksi 20 työttömyysetuuspäivän maksuerää. Kerroin 21,5 otetaan käyttöön elokuusta alkaen.

Lue lisää työttömyysetuuden jaksottamisesta.

Alle 20 työttömyysetuuspäivän maksukausi

Jos työttömyysetuus maksetaan poissaolon tai työttömyysjakson lyhyen katkeamisen vuoksi tosiasiallisesti alle 20:ltä työttömyysetuuspäivältä, toimeentulotuki tarkistetaan hakijan pyynnöstä. Tarkistamisen yhteydessä on aina selvítettävä, onko hakijan mahdollista saada poissaolojen perusteella työttömyysetuutta.

Työttömyysetuuden jaksottaminen keskeytetään alle 20 työttömyysetuuspäivän maksukuukaudelta ja etuustulo huomioidaan tosiasiallisen suuruisena tulona, jotta hakijan oikeus saada tukea ei työttömyysetuuden jaksottamisesta johtuen kaventuisi tai vaarantuisi. Jaksottamisen keskeyttävällä päätöksellä kerrotaan, että työttömyysetuuden jaksottamiseen palataan seuraavassa kuussa. Työttömyysetuuden jaksottamiseen ei voida palata, jos siitä ei kerrota jaksottamisen keskeyttävässä päätöksessä. Tällöin työttömyysetuuden jaksottaminen voidaan aloittaa, kun hakijalle seuraavan kerran maksetaan kaksi 20 työttömyysetuuspäivän maksukautta samana kuukautena.

1.3.2.2 Etuudesta tehty kuittaus

Jos hakijan saamasta ensisijaisesta etuudesta kuitataan suorituksia esimerkiksi etuuden takaisinperintään, elatusapuvelkaan tai opintolainan takaussaatavaan, toimeentulotuessa tulona huomioidaan se osuus etuudesta, jonka hakija saa etuuden kuittauksen jälkeen itselleen maksuun. Sillä ei ole merkitystä, millaisesta kuittauksesta on kyse. Jos kuittaus on vapaaehtoista, koko etuuden määrä huomioidaan tulona. Työttömyysturvan tai eläkkeen lapsikorotuksen maksamista Kelalle ei kuitenkaan keskeytetä, vaikka se aiheuttaisi hakijalle toimeentulotuen tarvetta.

Etuuden kuittaus ei saa aiheuttaa tarvetta hakea toimeentulotukea. Jos hakijalle maksettavaa etuutta kuitataan ja hakijalle syntyy oikeus toimeentulotukeen, pyydetään kuittauksen keskeyttämistä perintäkeskukselta.

1.3.3 Ansiotulot

Toimeentulotuessa huomioidaan kaikki hakemiskuukauden aikana maksetut ansiotulot, joita ovat esimerkiksi

- palkka,
- palkkio (esimerkiksi kokouspalkkio, Teosto-palkkio, omaishoitajan, perhehoitajan tai kokemusasiantuntijan palkkio tai sijaisvanhemman hoitopalkkio),
- osapalkkio sekä muu niihin rinnastettava korvaus tai rahasuoritus.
- erilaiset lisät ja korvaukset (kuten ilta- ja yölisä, vuorotyölisä sekä lauantai- ja sunnuntaityölisä),
- lomaraha,
- lomakorvaus,
- arkipyhäkorvaus,

- osa luontoiseduista,
- veronalaiset henkilökuntaedut,
- työnantajan maksamat joulurahat ja lahjapalkkiot sekä tulospalkkiot.

Ansiotulona laskelmalla huomioidaan se määrä maksetusta palkasta, josta ei ole vähennetty tulonhankkimiskustannuksia. Katso myös [ansiotuloista tehtävät vähennykset](#).

Myös työpaikalta tehtyt tavara- ja palveluostot, jotka on vähennetty palkasta, huomioidaan tulona ansiotulon maksukuukaudelle.

Palkkaennakko huomioidaan ansiotuloksi sille kuukaudelle, jona palkkaennakko maksetaan.

Esimerkki

Pekalle on maksettu toukokuussa palkkaennakkoa 500 euroa säännöllisen kuukausiansiotulon lisäksi. Pekan tuloksi toukokuun laskelmalla huomioidaan säännöllisesti maksussa olevan ansiotulon lisäksi toukokuussa maksettu palkkaennakko 500 euroa.

Jos ansiotulon määrä vaihtelee, eikä hakemiskuukauden ansiotulon määrä ole tiedossa päätöstä annettaessa, ansiotulon määrä voidaan [arvioida](#).

Jos hakijalla on etuusjakson aikana alkava työsuhde, eikä muita riittäviä tuloja tai varoja ole alkukuukaudesta, voidaan perustoimeentulotukioikeus ratkaista [osalle kuukautta](#) ensimmäiseen palkanmaksupäivään saakka.

Jos ansiotulo ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä, katso [tulon jälkikäteinen huomioiminen](#).

Katso myös [miten alle 18- vuotiaan tuloja huomioidaan](#).

1.3.3.1 Ansiotuloista tehtävät vähennykset

Ansiotulosta tehtäviä vähennyksiä ovat

- ansiotulovähennys
- työmatkakustannukset
- ammattiyhdistyksen ja työttömyyskassan jäsenmaksut
- kohtuulliset työvaate- ja työvälinemenot.

Perustoimeentulotuessa hyväksyttävät vähennykset eivät voi olla määrältään suurempia kuin samasta työstä huomioitavat ansiotulot.

Ansiotulovähennys

Ansiotulosta vähennetään aina henkilökohtainen ansiotulovähennys, joka on enintään 150 euroa kuukaudessa ja vähennys tehdään kaikista asiakkaan etuusjaksolle saamista ansiotuloista yhteensä.

Työmatkakustannukset

Työmatkakustannukset vähennetään niiden aiheutumiskuukautena maksettavasta ansiotulosta. Jos työmatkakustannusten aiheutumiskuukautena ei ole laskelmalla huomioitavia ansiotuloja, ei työmatkamenoja voida vähentää.

Esimerkki

Matti osti kuukausilipun linja-autoon 5.8. ja 5.9. Matti sai ensimmäisen palkan 15.9. Kuukausilippu, joka on ostettu 5.9., voidaan huomioida vähennyksenä syyskuussa. Koska Matilla ei ole ansiotuloja elokuussa, 5.8. ostettua kuukausilippua ei voida vähentää.

Työmatkakustannukset huomioidaan edullisimman kulkuneuvon mukaisesti, ellei hakijalla ole esittää perusteltua syytä suurempaan kuluun.

Perusteltuja syitä ovat esimerkiksi:

- puuttuvat tai erityisen hankalat liikenneyhteydet
- sairaus tai vamma, joka edellyttää omaa autoa
- työtehtävät

Oman auton käytöstä aiheutuvat työmatkakustannukset huomioidaan tosiasiallisten polttoainekustannusten mukaisesti, kuitenkin enintään 0,33 e/km. Hakijan tulee toimittaa luotettava selvitys oman auton käytöstä. Tällaisena selvityksenä voidaan pitää esimerkiksi työvuorolistoja sekä kuitteja polttoaineostoista. Kohtuulliset tosiasialliset työmatkakustannukset voidaan vähentää enintään siihen ansiotulon nettomäärään asti, josta on ensin tehty ansiotulovähennys. Hakijaa ohjataan selvittämään työmatkakulujen vähentäminen verotuksessa oikean ennakonpidätyksen määrän selvittämiseksi.

Ammattiyhdistyksen ja työttömyyskassan jäsenmaksut

Ammattiyhdistyksen ja työttömyyskassan jäsenmaksu voidaan vähentää kokonaisuudessaan ansiotulosta. Tulosta vähentämisen kannalta ei ole merkitystä sillä, pidätetäänkö työssäkäynnistä aiheutuva kustannus ansiotulosta tai etuudesta vai suorittaako hakija sen esimerkiksi laskulla.

Jos hakija on työtön ja saa ansiopäivärahaa, voidaan ammattiyhdistyksen jäsenmaksusta huomioida vain työttömyyskassan maksun osuus. Hakija voi saada ammattiyhdistyksen jäsenmaksun osalta vapautuksen tai maksua voidaan alentaa. Jos hakijan työttömyys jatkuu ja hän siirtyy ansiopäivärahalla Kelan peruspäivärahalle tai työmarkkinatuella, työttömyyskassan jäsenmaksua ei enää huomioida vähennyksenä.

Esimerkki

Annalle on maksettu palkkaa 600 euroa ja työnantaja on vähentänyt siitä ammattiyhdistyksen jäsenmaksua 20 euroa. Toimeentulotuen laskelmassa huomioidaan 620 euroa ansiotulona ja ammattiyhdistyksen jäsenmaksu 20 euroa huomioidaan menona. Lisäksi ansiotulosta tehdään 150 euron ansiotulovähennys.

Työvaate- ja työvälinemenot

Työssäkäynnistä aiheutuvat kohtuulliset työvaate- ja työvälinemenot voidaan vähentää huomioitavasta ansiotulosta. Kustannusten kohtuullisuutta arvioidaan suhteessa hakijan ansiotulon määrään.

Esimerkki

Ollille on maksettu palkkaa 350 euroa ja työnantaja on vähentänyt siitä työvaatekustannuksia 25 euroa. Toimeentulotuen laskelmassa huomioidaan 375 euroa ansiotulona ja työvaatekustannus 25 euroa huomioidaan menona. Lisäksi ansiotulosta tehdään 150 euron ansiotulovähennys.

1.3.3.2 Kilometrikorvaukset, päivärahat ja kulukorvaukset

Kohtuullisia kilometrikorvauksia ja päivärahoja, työkalukorvauksia tai muita vastaavia kulukorvauksia ei huomioida yleensä tuloina. Jos työnantaja maksaa syntyneistä kustannuksista korvauksia, ei kustannuksia myöskään vähennetä huomioitavasta ansiotulosta. Korvausten kohtuullisuutta arvioidaan suhteessa ansiotulon määrään.

Esimerkki

Arto on saanut palkkaa 600 euroa, kilometrikorvauksia 40 euroa ja työkalukorvausta 15,50 euroa. Laskelmalla huomioidaan 600 euron palkka ansiotulona, mutta kilometrikorvausta ja työkalukorvausta ei huomioida tuloina.

Esimerkki

Kalle on saanut palkkaa 450 euroa ja kilometrikorvauksia 40 euroa. Hän ilmoittaa menoinaan työmatkakustannuksia 30 euroa samoista matkoista, joilta hänelle on maksettu kilometrikorvausta. Laskelmalla huomioidaan saatu palkka 450 euroa tulona, mutta kilometrikorvausta ei huomioida tulona eikä työmatkakustannuksia menona.

Lue lisää kilometrikorvauksista ja päivärahoista.

Kohtuuttoman suuret kilometrikorvaukset

Jos kilometrikorvaukset ovat kohtuuttoman suuret suhteessa ansiotulon määrään, tulee hakijan esittää luotettava selvitys kustannusten perusteista, esimerkiksi ajopäiväkirja.

Kun kilometrikorvaukset ovat kohtuuttoman suuret suhteessa ansiotulon määrään, ne voidaan huomioida kohtuullisen määrän ylittävältä osin tulona. Kilometrikorvauksista vähennetään niiden perusteena olevien kilometrien mukainen tosiasiallinen polttoainekustannus, kuitenkin enintään 0,33 e/km ja erotus huomioidaan tulona.

Esimerkki

Maija saa palkkaa 200 euroa ja kilometrikorvauksia 1 000 euroa. Maija on työkseen kampaaja. Maija ei toimita ajopäiväkirjaa eikä Maijan tiliotteilla näy polttoaineostoja esitetyn mukaisesti. Maijan kilometrikorvaukset ovat kohtuuttoman suuret palkkaan nähden. Koska Maija ei ole esittänyt luotettavaa selvitystä kilometrikorvauksista, voidaan kilometrikorvaukset huomioida tulona.

Päivärahat

Kohtuullisina pidettäviä päivärahoja ei huomioida tuloina. Jos päivärahat ovat kohtuuttoman suuret suhteessa ansiotuloon, ne voidaan huomioida kokonaan tai osittain tulona.

1.3.3.3 Luontoisedut

Puhelin- ja ravintoetu huomioidaan yleensä tulona, koska niistä aiheutuvat kustannukset sisältyvät perustoimeentulotuen perusosaan. Luontoisedut huomioidaan toimeentulotuen laskelmalla ansiotulona niiden verotusarvon mukaisesti.

Asuntoetu

Asuntoetu huomioidaan ansiotulona. Kun asuntoetu huomioidaan tuloksi, viedään menoksi asunnon kokonaisvuokra. Jos kokonaisvuokra ylittää Kelan määrittelemät kohtuulliset asumismenot, katso kohdasta [asumismenot ylittävät Kelan asumisnormin](#), miten toimitaan. Jos asumismenot kohtuullistetaan, menona huomioidaan paikkakunnan kohtuullista tasoa vastaava vuokran määrä ja tulona huomioidaan edelleen asuntoetu.

Hakijaa voidaan ohjata selvittämään työnantajalta mahdollisuutta vaihtaa asuntoetu rahapalkkaan.

Esimerkki

Millan asuntoedun arvo on 500 e ja asunnon vuokra 500 e. Milla ei siis maksa itse asumisestaan lainkaan, vaan työnantaja maksaa palkkana koko asunnon vuokran. Asunnon vuokra on Kelan kohtuullisen tason mukainen. Toimeentulotuen laskelmalle viedään ansiotuloksi asuntoetu 500 e ja menoksi vuokra 500 e.

Esimerkki

Railin asuntoedun arvo on 130 e. Asunnon kokonaisvuokra on 930 e, josta Raili maksaa itse 800 e. Kelan asumisnormi paikkakunnalla on 600 e. Railin laskelmalle viedään ansiotuloksi 130 e ja vuokramenoksi 930 e. Railille annetaan määräaika etsiä edullisempi asunto. Määräajan jälkeen perustoimeentulotuessa hyväksyttävä vuokra voidaan kohtuullistaa 600 euroon, jos Raili ei ole hakenut edullisempaa asuntoa tai esittänyt erityisiä perusteita korkeammille asumiskustannuksille.

Autoetu

Jos auto on välttämätön työssäkäynnin kannalta ja autoetu on määrältään kohtuullinen suhteessa hakijan rahapalkkaan, voidaan autoetu jättää huomioimatta tulona. Jos autoetu on suuri suhteessa rahapalkkaan tai autoedun määrä ylittää rahapalkan määrän, pyydetään hakijaa toimittamaan työnantajan selvitys, josta selviää:

- Onko mahdollisuutta vaihtaa autoetu edullisempaan?
- Onko mahdollisuutta luopua autoedusta?
- Onko mahdollisuutta käyttää työajoihin työnantajan autoa autoedun sijaan?

Jos hakija ei voi vaihtaa autoetua edullisempaan ja työnantaja ei mahdollista muita vaihtoehtoja, voidaan autoetu jättää harkinnalla huomioimatta tulona. Jos autoetu ei ole välttämätön hakijan työssäkäynnin kannalta tai hakija ei toimita selvitystä työnantajalta, voidaan autoetu ottaa ansiotulona huomioon.

1.3.4 Muut tulot

Muut tulot otetaan tulona huomioon. Niiden määrät selviävät yleensä hakemuksesta, verotustiedoista tai tiliotteilta. Tuloina huomioidaan esimerkiksi

- [yksityishenkilön avustukset, tilillepanot ja lainat](#)
- [veronpalautukset](#)
- pelivoitot
 - Asiakkaan kanssa keskustellaan tarvittaessa pelaamiseen liittyvistä ongelmista sekä [sosiaalihuollon tarpeen ilmoituksesta](#).
- [elatusapu](#)
- [pääomatulot](#)
- [vakuutuskorvaukset, vahingonkorvaukset ja rikosperusteiset korvaukset](#)
- perinnöt
- myyntitulot (esimerkiksi kirpputorimyynti)
 - Tulot huomioidaan siltä osin kuin ne ovat myynnistä aiheutuneiden kulujen jälkeen hakijan omaan elatukseen käytettävissä.
- apuraha tai stipendi
 - Jos apuraha ja stipendi on kohdennettu esimerkiksi opintojen suorittamisen kannalta tarpeelliseen hankintaan, sitä ei huomioida siltä osin tulona.
- käänteinen asuntolaina
 - Huomioidaan tulona sen mukaisena, minkä asiakas saa lainaerästä käyttöönsä korkojen ja kulujen jälkeen.
 - Asiakasta ei voida edellyttää nostamaan käänteistä asuntolainaa, vaikka sellainen olisi myönnettykin, koska oman asunnon realisointia ei edellytetä.

Jos edellä mainitut muut tulot eivät ole olleet tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä, katso [tulon jälkikäteinen huomiominen](#).

1.3.4.1 Yksityishenkilön avustukset, tilillepanot ja lainat

Sukulaisen tai muun yksityishenkilön tekemät tilillepanot otetaan tulona huomioon. Rahan tulolähteellä tai sillä, että suoritukset on annettu lainaksi, ei yleensä ole merkitystä.

Yksityishenkilöiden avustuksista otetaan tulona huomioon yksin asuvalta 50 euron ja toimeentulotukiperheeltä 100 euron yli menevä osuus. Käteistalletuksista ei tehdä vähennystä.

Esimerkki

Anni saa syntymäpäivälahjaksi elokuussa veljeltään 40 euroa. Koska Annin saama tulo 40 euroa on määrältään vähäinen, alle 50 euroa, ei sitä huomioida hänen tulonaan.

Veljeltä saamansa 40 euron avustuksen lisäksi myös Annin äiti on päättänyt lahjoittaa Annille elokuussa 40 euroa. Elokussa saatujen yhteenlaskettujen avustusten määrä on 80 euroa, joka ylittää vähäiseksi katsottavan määrän, 50 euroa. Näin ollen kyseiset tulot yhteensä 80 euroa huomioidaan Annin laskelmalla tulona siltä osin kuin ne ylittävät 50 euroa eli hänen tulokseen huomioidaan 30 euroa.

Avustukset ja tilillepanot huomioidaan niiden maksukuukaudelle tuloksi ja tulo voidaan [jaksottaa](#) tai [vyöryttää](#).

Yksityishenkilöltä saatua lainaa ei kuitenkaan huomioida tulona siltä osin, kun se on saman kalenterikuukauden aikana maksettu takaisin tai hakija on luotettavasti selvittänyt käyttäneensä sen toimeentulotuessa hyväksyttävään tarkoitukseen, kuten vuokravakuuteen. Jos hakija esittää velkakirjan ja lainan takaisinmaksu on todennettavissa etuusjakson aikana, voidaan laina jättää tältä osin tulona huomiomatta. Velkakirjaa ei yleensä edellytetä, jos lainan takaisinmaksu on todettavissa tiliotteelta.

Lue lisää Yksityiset tilillepanot, avustukset ja lainat.

1.3.4.2 Veronpalautukset

Veronpalautukset huomioidaan yleensä tuloina veronpalautuksen maksukuukaudelle, ellei niitä voida pitää vähäisinä. Vähäisinä veronpalautuksina pidetään alle 50 euron veronpalautusta henkilöä kohti tai alle 100 euron veronpalautusta perhettä kohti. Veronpalautuksista huomioidaan vain vähäisen määrän yli menevä osa. Esimerkiksi yksin asuvan saamasta 65 euron veronpalautuksesta huomioidaan tulona 15 euroa.

Jos veronpalautus ulosmitataan tai käytetään verovelan kuittaukseen, ei ulosmitattua osuutta veronpalautuksesta oteta tulona huomioon.

Lisäverot rinnastetaan velkaan eikä niitä huomioida menoina.

Lue lisää Veronpalautusten huomioimisesta toimeentulotuessa.

1.3.4.3 Elatusapu

Lapsesta maksettava elatusapu huomioidaan tulona sille vanhemmalle tai lapselle, jolle se maksetaan.

- Jos elatusapua tosiasiallisesti maksetaan, se huomioidaan tulona, vaikka elatusavusta ei olisi kunnan tai hyvinvointialueen toimielimen vahvistamaa sopimusta tai tuomioistuimen päätöstä.
- Jos elatusavusta on kunnan tai hyvinvointialueen toimielimen vahvistama sopimus tai tuomioistuimen päätös, mutta sitä ei tosiasiallisesti makseta, ei elatusapua huomioida tulona.
- Jos elatusapua maksetaan osittain, huomioidaan tulona vain tosiasiallisesti maksettu määrä.

Jos elatusapua ei makseta tai sitä maksetaan liian vähän, tulee aina selvittää lapsesta erillään asuvan vanhemman elatuskyky ja tarvittaessa määrätä takaisinperinnästä.

Lue lisää [vanhemman elatusvelvollisuudesta](#).

1.3.4.4 Pääomatulot

Pääomatulot huomioidaan tulona. Pääomatuloa ovat esimerkiksi

- talletusten korot
- osinkotulot
- luovutusvoitto eli voitto, joka syntyy omaisuuden myynnistä
- vuokratulot

- henkivakuutuksen tuotto.

Pääomatulot voivat selvitä esimerkiksi hakemuksesta, verotustiedoista tai tiliotteilta.

Vuokratulo omistusasunnosta

Tulona huomioidaan vuokralla olevan omaisuuden vuokratulo.

Vuokratulosta voidaan vähentää tulonhankkimiskuluina vuokralla olevan huoneiston hoitovastike, saman asunnon lainan korkomenoja, jos asunto on hankittu lainarahoituksella, sekä maksettu ennakkoeron määrä. Tulonhankkimiskulut voidaan vähentää

- niiden aiheutumiskuukautena saadusta vuokratulosta,
- vain kyseisen huoneiston vuokrauksesta saadusta vuokratulosta ja
- vain, jos kulut on maksettu.

Jos kulu ei ole maksettu, on vuokratulo tältä osin käytettävissä hakijan omaan elatukseen.

Hakijan tulee toimittaa kuukausikohtainen selvitys, josta käy ilmi

- saadun vuokratulon määrä,
- maksetut vastikkeet ja ennakkoerot sekä
- vuokralla olevaan asuntoon mahdollisesti kohdistuvat kuukausikohtaiset korkomenot.

Vuokrattuun [omaisuuteen](#) määrätään yleensä [takaisinperintä](#).

Vuokratulo ali- ja jälleenvuokrauksesta

Jos hakijalla on alivuokrauksesta vuokratuloa, saatu vuokratulo vähennetään vuokrasta, jota hakija itse maksaa. Jos hakija ja alivuokralainen maksavat omat osuutensa vuokrasta suoraan päävuokranantajalle, huomioidaan hakijan menona hänen osuutensa vuokrasta. Alivuokralaisen päävuokranantajalle maksamaa vuokraosuutta ei huomioida hakijan tulona.

Jos hakija on jälleenvuokrannut asunnon, huomioidaan hakijan tulona jälleenvuokralaisen hakijalle maksaman vuokran ja hakijan maksaman ensivuokran erotus. Vuokratulosta voidaan vähentää tulonhankkimiskuluina saadusta vuokratulosta maksettu ennakkoeron määrä.

1.3.4.5 Vakuutuskorvaus, vahingonkorvaus ja rikosperusteinen korvaus

Vakuutuskorvaus, vahingonkorvaus ja rikosperusteinen korvaus huomioidaan yleensä kokonaisuudessaan tuloksi. Korvaus voidaan kuitenkin jättää huomioimatta tulona siltä osin kuin hakija on esittänyt selvityksen, että korvausta käytetään tai tullaan käyttämään rikoksesta tai vahingosta aiheutuneisiin menoihin, kuten terapiakustannuksiin tai tuhoutuneen irtaimiston uusimiseen.

Vakuutuskorvauksista, vahingonkorvauksista ja rikosperusteisista korvauksista otetaan tulona huomioon yksin asuvalta 50 euron ja toimeentulotukiperheeltä 100 euron yli menevä osuus.

Esimerkki

liriksellä on maksettu 20.5. kivusta ja särystä rikosvahingon korvauksena 450 euroa. Koska liris ei ole osoittanut käyttäneensä osaakaan saamastaan korvauksesta toimeentulotuessa hyväksyttäviin tarkoituksiin, korvauksesta huomioidaan vähäisen tulon vähennyksen jälkeen 400 euroa toukokuun laskelmalla tulona.

1.3.5 Tulot, joita ei huomioida

Ansiotulot

Ansiotulosta jätetään huomioimatta

- henkilökohtainen ansiotulovähennys, joka on enintään 150 euroa kuukaudessa
- kohtuulliset kilometrikorvaukset tai päivärahat, työkalukorvaukset tai muut vastaavat tulot.

Etuudet

Tuloina ei huomioida

- työttömyysetuutta saavan hakijan kulukorvausta
- työllistymistä edistävään palveluun osallistumisen aikana maksettavaa korotusosaa ja korotettua ansio-osaa
- kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvan henkilön toimintarahaa
- täydentävänä tai ehkäisevänä toimeentulotukena saatua tuloa
- oikaisuvaatimuskeskuksen päätöksellä saatua tuloa
- äitiysavustusta
- vammaisetuuksia
 - alle 16-vuotiaan vammaistuki
 - 16 vuotta täyttäneen vammaistuki ja
 - eläkettä saavan hoitotuki
 - veteraanilisä
- kuntoutus- ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain mukaisia ylläpitokorvauksia
- koulumatkatukea
- opintolainan korkoavustusta
- koulutarvikemäärärahaa (kuntoutus)
- opintorahan oppimateriaalilisää
- liikkuvuusavusta siltä osin kuin hakija pystyy näyttämään käyttäneensä avustuksen työssäkäynnin matkustuskustannuksiin tai muuttokustannuksiin
- joulukuussa 2022 maksettu ylimääräinen lapsilisä

Muut tulot

Tuloina jätetään huomioimatta myös

- vähäiseksi katsottava määrä, yksin asuvalta 50 euroa ja perheeltä 100 euroa, seuraavista tuloista
 - avustukset
 - veronpalautukset
 - vahingonkorvaukset

- vakuutuskorvaus
- rikosperusteiset korvaukset
- eri yleishyödyllisistä säätiöistä myönnettävät avustukset, jotka on myönnetty hakijan vaikean taloudellisen tilanteen perusteella.
 - Avustukset voidaan myöntää rahana tai lahjakortteina.
 - Arviossa hyödynnetään Kelaan toimitettua sosiaalitoimen selvitystä.
- alle 200 euron stipendit alle 30-vuotiaille nuorille, jotka on tarkoitettu kannustimena aktivoimaan nuoria osallistumaan esimerkiksi kesätyötoimintaan. Toiminta voi olla järjestetty esimerkiksi lastensuojelun, etsivän nuorisotyön tai sosiaalitoimen kautta
- diakoniatyön kautta saatu tulo, joka on myönnetty saajan vaikean taloudellisen tilanteen perusteella
- alle 18-vuotiaan muut kuin vähäiset tulot, jotka ylittävät hänen perusosansa ja toimeentulotuessa huomioon otettavat menot
- alle 18-vuotiaan kesätöistä tai muista alle 3 kk kestävästä töistä saadut ansiotulot
- sijoitetun lapsen vanhemmalle maksettava ruokarahaa
 - kun lapsi on sijoitettu kodin ulkopuolelle ja lapsi tulee lomilla oman vanhemman luo, vanhemmalle maksetaan loma-ajalta ruokarahaa
- vaaliavustus siltä osin kuin hakija käyttää avustuksen vaalityöstä aiheutuneisiin menoihin
- perhehoitajien kustannusten korvaukset
- perhepäivähoitajien saamat kustannusten korvaukset
- äidinmaidon luovutuksesta saatava tulo
- ateriakorvaus tai -tuki, joka maksetaan opiskelijalle työssäoppimisen tai työharjoittelun aikana
- sellaista tuloa, joka saadaan korvauksena tai tulona toimeentulotuessa huomioitavien menojen kattamiseen
- kehitysvammaisen työosuusrahaa, joka maksetaan erityishuollosta annetun lain mukaisesti osana erityishuoltoa järjestettävää työtoimintaa
- lastensuojelulain 35 § ja 76 a §:n nojalla hyvinvointialueen myöntämää asumiseen ja toimeentuloon liittyvää taloudellista tukea
- lastensuojelulain 36 § nojalla hyvinvointialueen myöntämää taloudellista tukea koulunkäyntiin, ammatin ja asunnon hankintaan, työhön sijoittumiseen, harrastuksiin, läheisten ihmissuhteiden ylläpitoon sekä muihin henkilökohtaisiin tarpeisiin liittyen
- lastensuojelun keräämiä itsenäistymisvaroja, kunnes jälkihuolto päättyy

Pankkilaina ja muut lainat

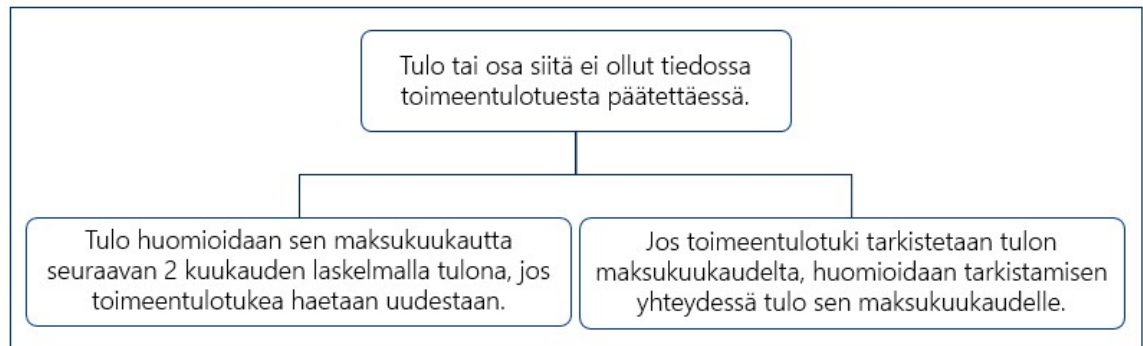
Pankista nostettua lainaa ei oteta tulona huomioon. Poikkeuksena tästä on [opintolaina](#), joka huomioidaan tulona. Pankkilainoista tai muista lainoista aiheutuvia korkomenoja tai lainan lyhennystä ei myöskään hyväksytä menoiksi. Katso lisää kohdasta [asumisoikeusasunto](#).

Myöskään sosiaalista luottoa, takuusäätiön myöntämää pienlainaa tai muuta vastaavaa yhteisöltä tai yritykseltä saatua lainaa esimerkiksi pikavippi yritykseltä, ei huomioida tulona tai menona. Näistä edellytetään pääsääntöisesti velkakirjaa.

Yleensä yksityishenkilöltä otettu laina otetaan tulona huomioon. Jos hakija esittää velkakirjan ja lainan takaisinmaksu on todennettavissa etuusjakson aikana, voidaan laina jättää tältä osin tulona huomiomatta. Velkakirjaa ei yleensä edellytetä, jos lainan takaisinmaksu on todettavissa tiliotteelta.

1.3.6 Tulo ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä

Menettely, kun tulo ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä.

1.3.6.1 Tulon jälkikäteinen huomioiminen

Jos tulo ei ole ollut tiedossa kokonaan tai osittain toimeentulotuesta päätettäessä, se voidaan ottaa jälkikäteen tulona huomioon, jos toimeentulotukea haetaan päätöstä seuraavien kahden ensimmäisen kalenterikuukauden aikana. Hakijalle kerrotaan tästä mahdollisuudesta toimeentulotuen päätöksessä. Tulo voidaan huomioida jälkikäteen tulona, jollei sitä voida pitää kohtuuttomana. Samalla arvioidaan myös tulon käytettävyyttä. Tarkoitus ei kuitenkaan ole mahdollistaa sitä, että hakija voisi tarkoituksellisesti kuluttaa mahdolliset tulonsa haluamallaan tavalla.

Jos hakija luotettavasti esittää käyttäneensä tulon osittain tai kokonaan toimeentulotuessa hyväksyttäviin tarkoituksiin, ei tuloa siltä osin huomioida toimeentulotuen tulona.

Kun harkitaan tulon huomioimista jälkikäteen, otetaan huomioon esimerkiksi seuraavia asioita:

- Milloin tulo on maksettu?
- Mikä on tulon määrä?
- Onko hakija käyttänyt tai aikooko hän käyttää kohtuullisessa ajassa tulon toimeentulotuessa hyväksyttäviin tarkoituksiin?
- Millaiset ovat hakijan tai perheen yksilölliset olosuhteet?
- Vaikuttaako hakijan tai perheen sosiaaliseen tilanteeseen muita tekijöitä?

Esimerkki

Kaijalla on säännöllinen palkka 800 euroa kuukaudessa. Kaijalle on tehty maaliskuis- ja huhtikuulle toimeentulotukipäätökset ja laskelmalla on huomioitu 800 euroa ansiotuloa kuukausittain. Kaijan hakiessa toimeentulotukea toukokuulle huomataan, että ylitöiden vuoksi hänen palkkansa olikin maaliskuussa 1 000 euroa. Koska muita tarkistamisperusteita maaliskuun päätöksen osalta ei ole, toukokuun laskelmassa huomioidaan muiden tulojen lisäksi ansiotuloja jälkikäteen maaliskuulta 200 euroa. Kaija ei ole esittänyt

käyttäneensä ansiotuloa toimeentulotuessa hyväksyttävään tarkoitukseen eikä ole käynyt ilmi muitakaan seikkoja, joiden perusteella ansiotulon huomioon ottamista voitaisiin pitää kohtuuttomana.

Esimerkki

Vesalla on toimeentulotuen päätös ajalle 1.3. - 31.5. Vesa ilmoittaa 15.4., että hän on saanut 10.4. perinnön 2 000 euroa. Perustoimeentulotuen päätös tarkistetaan seuraavalta maksamattomalta kuukaudelta eli toukokuulta. Perintö huomioidaan jälkikäteen toukokuun laskelmalle tulona, koska Vesa ei ole esittänyt käyttäneensä perintöä toimeentulotuessa hyväksyttävään tarkoitukseen eikä ole käynyt ilmi muitakaan seikkoja, joiden perusteella perinnön huomioon ottamista voitaisiin pitää kohtuuttomana.

Jälkikäteen huomioitava tulo on mahdollista vyöryttää tai jaksottaa useammalle etuusjaksolle, jos sitä ei voida pitää kohtuuttomana. Lue lisää [Tulojen jakaminen osiin](#).

Jos toimeentulotuki tarkistetaan tulon maksukuukaudelta, huomioidaan tarkistamisen yhteydessä tulo sen maksukuukaudelle. Lue lisää [tulon tarkistaminen maksukuukaudelle](#).

Jos hakija ei ole hakenut toimeentulotukea tulon maksukuukautena, ei tuloa voida ottaa jälkikäteen huomioon seuraavien kuukausien toimeentulotukioikeutta laskettaessa. Tällaisesta tulosta kertyneet [käytettävissä olevat varat](#) huomioidaan kuitenkin varallisuutena.

Lue lisää asiakkaan [varautumisvelvollisuudesta](#).

1.3.6.2 Tulon tarkistaminen maksukuukaudelle

Jos toimeentulotuki tarkistetaan päätöksenteon jälkeen tulon maksukuukaudelta, tulon todellinen määrä tarkistetaan sen maksukuukaudelle. Tulo voidaan jakaa osiin useammalle etuusjaksolle, jos sitä ei voida pitää kohtuuttomana. Katso myös [Tulojen jakaminen osiin](#).

Esimerkki

Tiialle ja hänen puolisolleen on annettu tammikuulle toimeentulotuen päätös. Tiia ilmoittaa helmikuussa, että heille on syntynyt lapsi tammikuussa. Toimeentulotuki tarkistetaan tammikuun osalta. Samalla huomataan, että Tiian puolisolle on maksettu tammikuussa sairauspäivärahaa 500 euroa, jota ei ole huomioitu tulona. Sairauspäiväraha huomioidaan tarkistuksen yhteydessä tammikuun laskelmalla tulona.

1.3.7 Tulojen jakaminen osiin

Pääsääntöisesti tulot huomioidaan etuusjakson ajalta. Etuusjakso on yleensä kalenterikuukausi. Tulo voidaan kuitenkin jakaa eriin otettavaksi huomioon useampana etuusjaksona, jos se

- tulon kertaluonteisuus
- tulon saamisen peruste tai
- käyttötarkoitus

huomioon ottaen on kohtuullista.

Hakijalle kerrotaan päätöksellä etukäteen [varautumisen velvollisuudesta](#).

Tulo voidaan jakaa osiin joko vyöryttämällä tai jaksottamalla, mutta tämä ei saa johtaa hakijan kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen. Kohtuullisuutta harkitaan tapauskohtaisesti käytettävissä olevien tietojen perusteella. Harkinnassa otetaan huomioon:

- Onko hakijalle kerrottu varautumisen velvollisuudesta?
- Onko hakija käyttänyt tai aikooko hän käyttää tulon toimeentulotuessa hyväksyttäviin tarkoituksiin?
- Millaiset ovat hakijan tai perheen yksilölliset olosuhteet?
- Vaikuttaako hakija tai perheen sosiaaliseen tilanteeseen muita tekijöitä?

1.3.7.1 Vyöryttäminen

Tulo voidaan jakaa huomioon otettavaksi seuraaville kuukausille vyöryttämällä laskelmalle muodostunutta tuloylijäämää. Ylijäämä syntyy, kun perustoimeentulotuessa huomioitavat tulot tai käytettävissä oleva varallisuus ylittävät perustoimeentulotuessa huomioitavien menojen määrän. Jos asiakkaalla on huomattava tuloylijäämä, hakijan tulee varautua tuleviin menoihinsa siten, ettei toimeentulotuen tarvetta lähikuukausina synny, jos taloudellisessa tilanteessa ei tapahdu muita muutoksia.

Tuloylijäämää ei vyörytetä seuraaville kuukausille, jos ylijäämä muodostuu säännöllisestä kuukausittaisesta tulosta. Säännöllinen tulo on kuukausittain maksussa oleva tulo, kuten työttömyysetuus tai ansiotulo. Sen sijaan takautuvalta ajalta maksetusta etuustulosta muodostunutta ylijäämää voidaan vyöryttää seuraaville kuukausille, jos se ei muodosta kohtuutonta tilannetta.

Edelliseltä kuukaudelta syntynyt tuloylijäämä voidaan huomioida kokonaan tai osittain seuraavina kuukausina käytettävissä olevana tulona, ellei se ole kohtuutonta. Ylijäämä huomioidaan vähäisen määrän, yksin asuvalta 50 euroa ja perheeltä 100 euroa, ylittäviltä osin.

Kohtuullisuutta arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Vyöryttämisen harkinnassa on otettava huomioon seuraavia asioita:

- hakijan ja perheen kuukausittaisten menojen määrä
- muut käytettävissä olevat tulot ja varat
- milloin tulo on tosiasiallisesti hakijalle maksettu sekä
- miten pitkälle ajalle tulo riittäisi kattamaan hakijan menoja.

Esimerkki

Ilkka hakee elokuussa toimeentulotuen jatkoa elo- ja syyskuulle. Ilkan ansiotulot ovat säännölliset ja hänelle maksetaan kuukausittain 1 080 euroa palkkaa. Elokuun laskelmalla syntyy tuloylijäämää 158 euroa. Koska kyse on joka kuukausi saatavasta säännöllisestä tulosta, ei ylijäämää huomioida tuloksi syyskuulle. Myös syyskuulle syntyy tuloylijäämä 158 euroa.

Esimerkki

Aune on saanut perintönä 900 euroa syyskuussa. Aikaisemmin Aunelle on maksettu laskelman perusteella perustoimeentulotukea noin 300 euroa kuukausittain. Syyskuussa Aunen toimeentulotukilaskelma jää saadun

perinnön vuoksi ylijäämäiseksi 600 euroa. Asiassa saatu selvitys huomioiden tuloylijäämän vyöryttämistä ei voida pitää kohtuuttomana ja ylijäämä vyörytetään lokakuun laskelmalle vähäisen määrän ylittävältä osin.

Lue lisää vyöryttämisestä.

1.3.7.2 Jaksottaminen

Jaksottamisessa tulo jaetaan eriin ja nämä erät otetaan kuukausittain tulona huomioon. Jos hakija saa tulon, josta hänen on mahdollista saada riittävä toimeentulo itselleen ja perheelleen pidemmäksi aikaa, jaetaan tulo niille kuukausille, joille sen voidaan kohtuudella katsoa riittävän hakijan ja tämän perheen elatukseen. Päätöksellä hakijalle kerrotaan, miten tulo on jaksotettu ja mihin saakka jaksotus kestää. Jaksotettavista eristä mahdollisesti syntyvää kuukausittaista tuloylijäämää ei vyörytetä seuraavalle kuukaudelle.

Jaksotettava tulo voi olla esimerkiksi

- lomaraha
- irtisanomisajankorvaus
- muu suuri kertaluonteinen ansiotulo
- takautuvasti maksettu etuustulo
- pelivoitto
- perintö
- lahjoitus
- kiinteistön tai auton myynnistä saatu myyntitulo

Jaksottamista käytetään myös esimerkiksi [työttömyysetuuden](#) ja [opintolainan](#) kohdalla.

Harkittaessa kuinka pitkälle ajalle tulon jaksottaminen on mahdollista, on otettava huomioon

- jaksotettavan tulon suuruus ja maksuajankohta,
- hakijan ja hänen perheensä kuukausittaiset menot sekä tulojen ja varojen määrät.

Jos hakija luotettavasti esittää käyttäneensä jaksotettavan tulon osittain tai kokonaan toimeentulotuessa hyväksyttäviin tarkoituksiin, ei tuloa siltä osin huomioida toimeentulotuen laskelmalla.

Esimerkki

Jaakolle on myönnetty toimeentulotuki joulukuulle. Jaakko ilmoittaa saaneensa 15.12. perintönä 6 000 euroa. Jaakon toimeentulotuessa huomioitavat menot ovat noin 900 euroa kuukaudessa. Lisäksi tukioikeutta määritettäessä otetaan huomioon Jaakon kuukausittaiset tulot ja varat. Perustoimeentulotukea on maksettu Jaakolle kuukausittain noin 700 euroa. Perintönä saadun tulon voidaan katsoa turvaavan Jaakon toimeentuloa pidemmän aikaa. Päätöksessä Jaakolle kerrotaan, että saatu perintö 6 000 euroa on jaksotettu 1 200 euron eriin ja otetaan huomioon joului-, tammi-, helmi-, maaliskuu- ja huhtikuun laskelmilla.

Lue lisää jaksottamisesta.

1.3.8 Tulojen arvioiminen

Laskelmalla huomioitavan tulon määrä voidaan arvioida, jos

- asiakkaalle maksetaan säännöllisesti määrältään vaihtelevia tuloja,
- tulojen määrä vaihtelee kuukausittain vähäistä enemmän
- eikä riittävää selvitystä etuusjakson aikana tosiasiallisesti maksettavista tuloista vielä päätöstä tehtäessä ole käytettävissä.

Tällöin päätös tehdään aina kuukaudeksi kerrallaan. Päätöksessä kerrotaan, että tulo on arvioitu sekä mihin arvio perustuu. Tulojen arvioimista voidaan käyttää esimerkiksi seuraavissa tulolajeissa

- ansiotuloissa
- sovitellussa työttömyysetuudessa
- elatusavussa
- [yrittäjien ansiotuloissa](#)

Yksityishenkilön avustuksia tai pelivoittoja ei kuitenkaan arvioida.

Arvio voidaan tehdä esimerkiksi hakijan oman arvion sekä edeltävinä kuukausina saatujen tulojen perusteella, jollei sitä voida pitää kohtuuttomana. Jos osa hakukuukauden tuloista on jo päätöstä annettaessa tiedossa, huomioidaan tiedossa oleva tulo laskelmalla ja arvioidaan vain loppukuukauden tulot. Tulojen arvioimisessa käytetään tapauskohtaista kokonaisharkintaa hakijan yksilöllinen tilanne huomioiden.

Esimerkki

Piian ansiotulojen määrä vaihtelee, mutta hänellä on joka kuukausi jonkin verran ansiotuloja eri työnantajilta. Piia hakee toimeentulotukea huhtikuulle, mutta huhtikuun ansiotulot eivät ole vielä päätöstä annettaessa tiedossa. Piia on saanut ansiotuloja tammikuussa yhteensä 550 euroa, helmikuussa yhteensä 1 000 euroa ja maaliskuussa yhteensä 600 euroa. Edeltävien kuukausien ansiotulojen perusteella Piian huhtikuun laskelmalle viedään arvioitua ansiotuloa 700 euroa.

Esimerkki

Minnan ansiotulojen määrä vaihtelee kuukausittain. Tämän lisäksi palkka maksetaan hänelle kaksi kertaa kuukaudessa, kuun 6. ja 20. päivä. Edeltävien kuukausien palkanmaksujen perusteella Minnan tammikuun tulojen määräksi voidaan arvioida yhteensä 1 000 euroa. Tammikuun päätöstä annettaessa tiedetään, että 6.1. Minnalle on maksettu 600 euroa ansiotulona. Tiedossa ei kuitenkaan ole 20.1. maksettavan ansiotulon määrä. Koska edeltävien kuukausien perusteella Minnan koko tammikuun palkkojen yhteismääräksi on arvioitu 1 000 euroa, arvioidaan loppukuusta maksettavan ansiotulon määräksi 400 euroa (1 000 euroa – 600 euroa). Minnan tammikuun laskelmalla huomioidaan 6.1. maksettu ansiotulo 600 euroa sekä loppukuun arvioitu ansiotulo 400 euroa.

Sovitellun työttömyysetuuden arvioiminen

Sovitellun työttömyysetuuden määrä voidaan arvioida, jos riittävää selvitystä hakemiskuukauden aikana tosiasiallisesti maksettavasta etuus- ja ansiotulosta ei päätöksentekohetkellä ole käytettävissä. Tällöin myös ansiotulon määrä arvioidaan.

Sovitellun työttömyysetuuden määrä voidaan arvioida esimerkiksi edellisten kuukausien työttömyysetuuden maksujen perusteella, jollei sitä voida pitää kohtuuttomana.

Esimerkki

Essillä on osa-aikatyö. Hänen palkkansa määrä vaihtelee kuukausittain, joten työmarkkinatuki maksetaan soviteltuna. Kun Essi hakee toimeentulotukea huhtikuulle, eivät huhtikuun ansiotulot ja sovitellun työmarkkinatuen määrä ole vielä päätöstä annettaessa tiedossa. Essin kolme edellistä sovitellun työmarkkinatuen maksua ovat olleet 153 euroa, 450 euroa ja 253 euroa. Huhtikuussa maksettava soviteltu työmarkkinatuki arvioidaan edellisten kuukausien maksujen perusteella ja laskelmalla huomioidaan 250 euroa työmarkkinatukea. Huhtikuun laskelmalla huomioitava ansiotulo arvioidaan edellisten kuukausien palkkojen perusteella.

Sovitellun työttömyysetuuden määrää ei arvioida, jos hakijan oikeutta kyseiseen etuuteen ei ole vielä lainkaan ratkaistu. Tällöin työttömyysetuuteen tehdään kuittaus. Katso myös [saatavasuunnitelma eli kuittaus odotettavissa olevasta etuudesta](#).

Elatusavun määrän arvioiminen

Jos asiakkaan elatusvelvollinen, erillään asuva aviopuoliso tai alle 18-vuotiaan lapsen vanhempi, maksaa kuukausittain elatusta asiakkaalle, mutta elatuksen määrä vaihtelee vähäistä enemmän, voidaan laskelmalla huomioitavan elatuksen määrä arvioida asiakkaan oman arvion sekä edellisten kuukausien maksujen perusteella. Lapsen elatuksen osalta arvio voidaan tehdä vain, jos sopimusta tai päätöstä elatusavusta ei ole tehty.

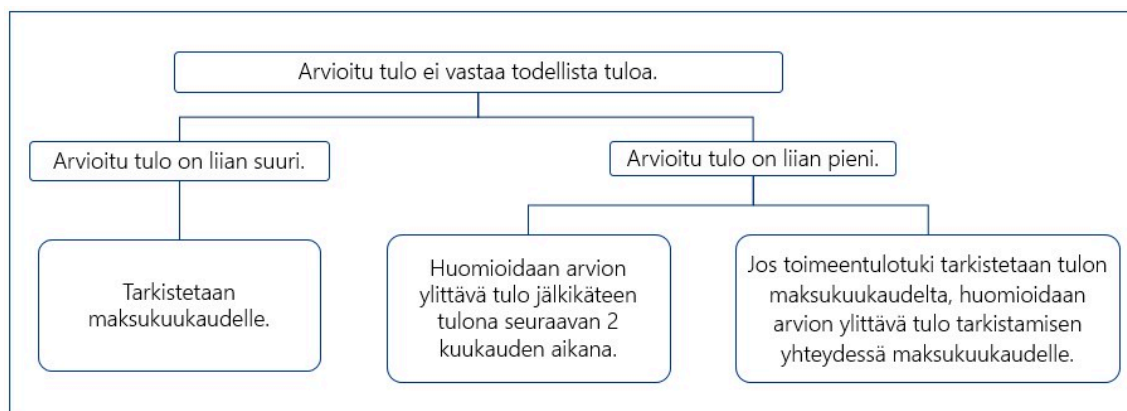
1.3.8.1 Arvioidun tulon tarkistaminen

Jos arvioitu tulo ei vastaa tosiasiallisesti maksettua tuloa, Kela tarkistaa arvioidun tulon vastaamaan todellista tuloa, jos toimeentulotukea haetaan seuraavan kahden kuukauden aikana. Hakijan pyynnöstä arvio voidaan tarkistaa myöhemminkin. Jos vain osa kuukauden tuloista on arvioitu, tarkistetaan tulot vain arvioiduilta osin.

Jos arvio on ollut liian suuri tai maksukuukauden päätös tarkistetaan muusta syystä, tulot tarkistetaan maksukuukaudelle.

Jos arvio on ollut liian pieni, huomioidaan arvion ylittävä tulo jälkikäteen tulona, jos hakija hakee toimeentulotukea uudelleen seuraavan kahden kuukauden aikana.

Menettely, kun arvioitu tulo ei vastaa todellista tuloa

Arvioitu tulo on liian suuri

Jos tulot on arvioitu liian suureksi, tarkistetaan arvioitu määrä vastaamaan tosiasiallisesti käytettävissä olleita tuloja, kun kaikki kyseisen kuukauden todelliset tulot ovat tiedossa.

Esimerkki

Piialle on arvioitu huhtikuun laskelmalle ansiotuloksi 700 euroa. Kun Piia hakee toukokuulle toimeentulotukea, ja huhtikuun kaikki ansiotulot ovat jo tiedossa huomataan, että hänelle on maksettu ansiotuloja huhtikuussa 400 euroa. Huhtikuun ansiotuloksi tarkistetaan tosiasiallisesti maksettu 400 euroa.

Lue lisää arvioidun ansiotulon tarkistamisesta.

Arvioitu tulo on liian pieni

Jos arvio on ollut pienempi kuin tosiasiallisesti käytettävissä olleet ansiotulot, voidaan arvion ylittävät ansiotulot ottaa jälkikäteen tulona huomioon, jos toimeentulotukea haetaan päätöstä seuraavien kahden kuukauden aikana ja jollei sitä voida pitää kohtuuttomana. Mitään tuloa ei kuitenkaan voida huomioida kahteen kertaan, joten jos tulo on sisältynyt jo maksukuukauden arvioituun tuloon, ei kyseistä tuloa voida tältä osin huomioida enää seuraavana kuukautena tulona. Vain ylimenevä osa voidaan huomioida.

Esimerkki

Piialle on arvioitu huhtikuun laskelmalle ansiotuloksi 700 euroa. Kun Pia hakee toukokuulle toimeentulotukea ja huhtikuun kaikki ansiotulot ovat jo tiedossa huomataan, että hänelle on maksettu ansiotuloja huhtikuussa 1 500 euroa. Koska huhtikuun laskelmalla on huomioitu ansiotuloja vain 700 euroa, voidaan arvion ylittävä osuus 800 euroa huomioida toukokuun laskelmalla tulona. Lisäksi arvioidaan toukokuun ansiotulon määrä.

Lue lisää [tulon jälkikäteisestä huomioimisesta](#).

Lue lisää arvioidun ansiotulon tarkistamisesta.

1.3.9 Alle 18-vuotiaan tulot

Alle 18-vuotiaan tuloina ei huomioida vähäisiä tuloja. Kesätöiden tai muiden lyhytaikaisesta työskentelystä saatuja ansiotuloja ei huomioida, jos töiden kesto on alle 3 kuukautta. Alle 18-vuotiaan tulojen huomioimisessa käytetään kokonaisharkintaa ja tulojen huomioimisen tulee olla kohtuullista.

Lapsella ei ole velvollisuutta elättää vanhempiaan tai sisarusiaan. Jos alaikäisellä on muita kuin vähäisiä tuloja, niistä otetaan tulona huomioon vain se osa, jonka katsotaan kattavan hänen osaltaan toimeentulotuessa huomioon otettavat menot. Lapsen menoina huomioidaan lapsen perusosa ja hänen muut perusmenonsa.

[Yksin asuvalle lapselle tehdään](#) oma laskelma ja laskelmalla huomioidaan tulona vain lapsen tosiasiallisesti saamat tulot, esimerkiksi tosiasiallisesti maksettu elatusapu. Yksinasuvan lapsen tulot huomioidaan kuten muidenkin alle 18-vuotiaiden tulot.

[Vuoroasuva](#) lapsi kuuluu kahteen toimeentulotukilain mukaiseen perheeseen. Vuoroasuvan lapsen osalta lapselle maksettavat tulot huomioidaan yleensä puoliksi kahden toimeentulotukiperheen laskelmilla. Jos lapsen elatusapua tai lapsilisää ei makseta lapselle, huomioidaan se kokonaan maksunsaajan tulona. Jos vuoroasuvan lapsen lapsilisiä tosiasiallisesti puolitetään vanhempien kesken, voidaan se huomioida laskelmalla tulona puoliksi molemmille vanhemmille.

Jos alle 18-vuotias on avioliitossa, hänen tulonsa huomioidaan kuten täysi-ikäisellä hakijalla.

Katso myös [alle 18-vuotiaan lapsen varojen huomioiminen](#).

1.3.10 Ulosotto ja velkajärjestely

Jos hakijan tai hänen perheensä tulot ovat ulosoton kohteena, niistä otetaan huomioon vain ulosoton jälkeinen, tosiasiallisesti käytettävissä oleva osuus. Hakijaa ohjataan päätöksessä tarkistamaan tarvittaessa ulosottoviranomaiselta suojaosuutensa oikeellisuus, jos suojaosuuteen vaikuttavissa perhesuhteissa on tapahtunut muutoksia eikä näistä ole ulosottoviranomaiselle ilmoitettu. Suojaosuuteen vaikuttavia perhesuhteiden muutoksia on

- lapsen syntymä,
- yhteen muutto avo- tai aviopuolison kanssa, jolla on lapsi, ja
- yhteen muutto avo- tai aviopuolison kanssa, jonka tulot alittavat 600 euroa.

Jos hakija lyhentää vapaaehtoisesti ulosotossa olevaa velkaansa, ei ulosoton maksu vähennä huomioitavan tulon määrää. Vapaaehtoinen maksu rinnastuu velanhoidomenoihin.

Maksusuunnitelman mukainen ulosotto

Poikkeuksen edellä mainitusta muodostaa ulosottolaitoksen vahvistama maksusuunnitelma, jonka Ulosottolaitos vahvistaa palkan ulosmittauksen sijasta. Maksusuunnitelman mukainen maksu rinnastuu palkan ulosmittaukseen, eikä suoritusta voida tosiasiallisesti pitää vapaaehtoisena. Maksusuunnitelmassa on vahvistettu määrä, jonka hakija maksaa itse ulosottoon. Maksu vähennetään hakijan

ulosotossa huomioon otettavista tuloista. Jos hakija saa pelkästään etuuksia, joita ei voida ulosmitata esimerkiksi yleistä asumistukea ja lapsilisää, ei vahvistetun maksusuunnitelman mukaista maksua voida vähentää tuloista. Ulosottolaitoksen vahvistama maksusuunnitelma tulee liittää toimeentulotukihakemukseen.

Velkajärjestely

Velkajärjestely ei yleensä vaikuta toimeentulotuen laskelmaan. Velkajärjestelyssä velkojille tulevat suoritukset on laskettu siten, että velalliselle on varattu jokapäiväiseen elämiseen tarvittava suojaosa. Velkajärjestelyn perusteella mahdollisesti lyhennettävillä veloilla ei ole merkitystä toimeentulotuessa. Asiakas ohjataan tarvittaessa talous- ja velkaneuvontaan.

1.4 Varojen huomioiminen

Asiakkaan ja hänen perheensä on ensisijaisesti turvattava toimeentulonsa käytettävissä olevilla varoillaan sekä tarvittaessa realisoimalla omaisuuttaan.

Laskelmalla voidaan ottaa huomioon vain se varallisuus, joka on asiakkaan tai perheen tosiasiallisesti käytettävissä toimeentulotuesta päätettäessä. Käytettävissä olevilla varoilla tarkoitetaan sellaista omaisuutta, jonka käytettäväksi saattaminen ei edellytä realisoimista tai joka on heti realisoitavissa. Myös asiakkaan ja hänen perheensä ulkomailla oleva varallisuus on selvitettävä ja se otetaan huomioon laskelmalla.

Laskelmalla otetaan huomioon asiakkaan ja hänen perheensä käytettävissä olevat varat, lukuun ottamatta:

- asiakkaan tai perheen käytössä olevaa vakinaista asuntoa ja tarpeellista asuinirtaimistoa
- tarpeellisia työ- tai opiskeluvälineitä
- alle 18-vuotiaan lapsen varoja siltä osin, kuin ne ylittävät hänen osaltaan hänen perusosansa ja muut perusmenonsa
- muita sellaisia varoja, jotka ovat tarpeen jatkuvan toimeentulon turvaamiseksi.

Jos asiakkaalla tai perheellä on varallisuutta, joka ei ole heti käytettävissä oman elatuksen turvaamiseksi, kehoitetaan asiakasta myymään omaisuus. Riippuen omaisuuden lajista, voidaan joko antaa omaisuuden myynnille määräaika, jonka jälkeen se huomioidaan laskelmalla varoina tai toimeentulotukea myönnettäessä voidaan määrätä, että myönnetty tuki tai osa siitä peritään takaisin kyseisestä omaisuudesta. Takaisinperinnän tulee ilmetä toimeentulotukipäätöksestä.

Koska toimeentulotuen tarkoitus on edistää asiakkaan itsenäistä selviytymistä, ei sellaista omaisuutta kuitenkaan vaadita realisoitavaksi, joka on tarpeen asiakkaan tai perheen jatkuvan toimeentulon turvaamiseksi.

On myös mahdollista jättää varallisuus harkinnalla kokonaan huomioimatta tai huomioida se vain osittain, jos

- varallisuus turvaa asiakkaan toimeentuloa,
 - esimerkiksi perheessä oleva auto voi olla tarpeen työn vuoksi ja toimeentulon turvaamiseksi
- varallisuudesta saatavissa oleva myyntitulo on vähäinen,
- varallisuutta ei pystytty realisoimaan tai
- kyseessä on lasten tavanomaiset harrastusvälineet.

Myös avopuolison varallisuus otetaan huomioon perheen tuen tarvetta laskettaessa. Jos avopuolison omaisuus myydään, se otetaan tulona huomioon perheen yhteisessä laskelmassa. Avopuolison varoista ei kuitenkaan voida periä takaisin toiselle avopuolisolle myönnettävää toimeentulotukea, koska avopuolisot eivät ole elatusvelvollisia toisiaan kohtaan. Sama koskee myös muita tilanteita, joissa samaan toimeentulotukiperheeseen kuuluu henkilöitä, joiden välillä ei ole elatusvelvollisuutta, kuten esimerkiksi avo- tai aviopuolison muut kuin yhteiset lapset. Katso myös takaisinperinnän prosessi.

Asiakkaalta kysytään hakemuksessa asiakkaan ja perheen varallisuustiedot. Tietoja varallisuudesta voi käydä ilmi myös esimerkiksi asiakkaan tai perheen verotustiedoista.

1.4.1 Heti käytettävissä oleva varallisuus

Ennen kuin asiakas tai hänen perheensä turvautuu toimeentulotukeen, hänen tai heidän on ensisijaisesti turvattava toimeentulonsa käytettävissä olevilla varoillaan ja näin ollen käytettävä säästöjään elinkustannustensa kattamiseen. Tällaisia säästöjä ovat esimerkiksi

- käteinen raha,
- pankkitileillä olevat talletukset ja säästöt,
- arvo-osuustilien säästöt,
- pelitilillä olevat varat sekä
- asuntosäästöpalkkiotilillä (ASP-tilillä) olevat säästöt.

Säästöt huomioidaan laskelmalla varoina niin kauan kuin säästöt ovat asiakkaan ja hänen perheensä käytettävissä. Tileillä olevan varallisuuden määrä selvitetään toimitetuista tiliotteista. Jos on perusteltua syytä epäillä, että saadut tiedot eivät ole luotettavia, voidaan tehdä rahalaitostiedustelu pankkiin. Lue lisää [rahalaitostiedustelusta](#).

Pääsääntönä on, että tulot muuttuvat käytettävissä olevaksi varallisuudeksi tulon maksukuukauden jälkeen. Sillä seikalla, mistä tuloista varat ovat kertyneet, ei ole yleensä merkitystä. Poikkeuksen tästä muodostaa tietyissä tilanteissa etuoikeutetusta tulosta kertynyt säästö:

- Etuoikeutettua tuloa ovat tulot, joita ei huomioida toimeentulotuen laskelmalla niiden maksukuukautena. Myös etuoikeutetusta tulosta säästetyt varat voidaan huomioida niiden maksua seuraavina kuukausina laskelmalla varoina, ellei asiakas osoita niiden olevan säästetty etuoikeutetusta tulosta tiettyä etuoikeutetun tulon maksuperusteena olevaa tarkoitusta varten. Tarvittaessa asiakkaalta pyydetään tarkempi selvitys säästetystä varallisuudesta ja sen aiotusta käyttökohteesta. Katso myös [Tulot joita ei huomioida](#).

Esimerkki

Millalle on maksettu 16 vuotta täyttäneen vammaistuki maaliskuussa. Vammaistukea ei huomioida tulona maaliskuun laskelmassa. Huhtikuussa Millan tilille on kuitenkin jäänyt säästöön edellisten kuukausien vammaistuista 1500 euroa, joka voidaan huomioida huhtikuun laskelmalla varoina.

Tilivarat ovat omaan elatukseen käytettävissä olevaa omaisuutta ja ne huomioidaan laskelmalla varoina. Yleensä kuitenkin vähäistä, tavanomaiseen elämään tarvittavaa, käyttötilillä olevaa tilivaraa ei huomioida käytettävissä olevana varallisuutena. Tiliotteilla

näkyvistä tilivaroista harkitaan aina tapauskohtaisesti varoina huomioitava osuus. Harkinnassa otetaan huomioon esimerkiksi seuraavia seikkoja:

- hakemuksen saapumisajankohta,
- tilitietojen ajantasaisuus,
 - Esimerkiksi 30.11. tilin saldoa ei voida huomioida suoraan tammikuun laskelmalla varoina, vaan tulee arvioida, onko asiakkaalla varoja käytettävissä vielä tammikuussa. Sen sijaan 31.12. tilin saldo on yleensä huomioitavissa kokonaisuudessaan tammikuun laskelmalla varoina.
 - Jos asiakkaalle huomioidaan laskelmalla viimeisenä pankkipäivänä maksettu tulo, ei samaa tuloa voi huomioida myös varoina samana kuukautena.
- asiakkaalle maksettavat tulot ja niiden maksuajankohta,
- asiakkaan itsensä vastattavaksi jäävät muut perusmenot,
- perhekoko ja
- muut tapauskohtaisesti arvioitavat seikat

Jos asiakas maksaa itse vuokransa ja muut perusmenonsa, tilillä saattaa olla varoja esimerkiksi vuokranmaksun tai muun perustoimeentulotuessa huomioitavan menon vuoksi. Jos taloudellinen tilanne pysyy kuukausittain suurin piirtein samana, eikä asiakkaalle kerry hyväksyttävien menojen jälkeen vähäistä tavanomaiseen elämään tarvittavaa säästöä suurempaa tilivaraa, ei tilivaraa huomioida varoina käsiteltävän kuukauden laskelmassa.

Lue lisää heti käytettävissä olevasta varallisuudesta.

Heti myytävissä oleva varallisuus

Heti myytävissä oleva varallisuus on ensisijaisesti käytettävä oman ja perheen elatuksen turvaamiseen jo hakemiskuukauden aikana. Heti myytävissä oleva varallisuus on sellaista omaisuutta, joka on realisoitavissa samana kuukautena. Heti myytävissä olevan varallisuuden arvo huomioidaan toimeentulotuen laskelmalla heti varoina. Tällaista varallisuutta ovat esimerkiksi

- virtuaalivaluutta,
- sijoitusrahasto-osuudet,
- henkilöstörahasto-osuudet,
- osakkeet,
- säästövakuutuskertymät ja
- arvopaperit

Osakkeiden tai sijoitusrahasto-osuuksien, virtuaalivaluutan tai muun vastaavan omaisuuden arvo huomioidaan päätöksenantopäivän arvon mukaisena, jollei muuta ole esitetty. Heti myytävissä olevan varallisuuden arvo voidaan määrittää myös asiakkaan antaman ilmoituksen ja saatujen selvitysten perusteella. Asiakkaan antamia tietoja voidaan verrata esimerkiksi asiakkaan verotustietoihin. Jos omaisuuden arvo ei ole tiedossa, se selvitetään asiakkaalta ennen ratkaisun antamista. Asiakas voi selvittää esimerkiksi osakkeiden ja rahasto-osuuksien määrän ja arvon toimittamalla esimerkiksi verkkopankista tulostetun todistuksen tai sijoitussalkun raportin.

Heti myytävissä oleva varallisuus huomioidaan varoina niin kauan kuin se on asiakkaan ja hänen perheensä käytettävissä. Varallisuudesta voidaan vähentää myynnistä aiheutuneet myyntihetkellä maksettavaksi tulevat kulut, joista asiakkaan tulee esittää selvitys esimerkiksi pankin tosite myyntikuluista.

Lue lisää heti myytävissä olevasta varallisuudesta.

1.4.2 Nopeasti määrääikana myytävissä oleva varallisuus

Ennen kuin asiakas tai hänen perheensä turvautuu toimeentulotukeen, hänen tai heidän on ensisijaisesti turvattava toimeentulonsa käytettävissä olevilla varoillaan ja tarvittaessa realisoitava omaisuuttaan elinkustannustensa kattamiseksi. Nopeasti myytävissä oleva omaisuus on sellaista varallisuutta, joka on realisoitavissa lähikuukausien aikana. Tällaista omaisuutta ovat esimerkiksi kulkuneuvot ja arvoesineet.

Kulkuneuvojen osalta myyntiä ei edellytetä, jos se on tarpeellinen

- työssäkäynnin,
- kulkuyhteyksien,
- jatkuvan toimeentulon turvaamiseksi tai
- muun vastaavan syyn perusteella, kuten esimerkiksi sairauden tai vamman vuoksi.

Näissäkin tilanteissa, jos kulkuneuvon arvo on tavanomaista suurempi, voidaan asiakasta edellyttää vaihtamaan se edullisempaan.

Nopeasti myytävissä olevan varallisuuden myyntiä ei kuitenkaan edellytetä, jos myyntikulujen jälkeen mynnistä saatava tulo on niin pieni, ettei sillä voida katsoa olevan merkitystä toimeentulotuen turvaamisen osalta.

Jos asiakas tai perheenjäsen omistaa nopeasti myytävissä olevaa varallisuutta, annetaan kahden kuukauden määräaika, jonka aikana omaisuus tulee myydä. Kun omaisuus on myyty, huomioidaan mynnistä saatu tulo laskelmalla tulona. Pääsääntönä on, että jos omaisuutta ei myydä määräajassa, huomioidaan omaisuuden arvo laskelmalla käytettävissä olevina varoina.

Nopeasti myytävissä olevan omaisuuden arvo määritetään yleensä asiakkaan antaman ilmoituksen ja saatujen selvitysten perusteella. Jos omaisuuden arvo ei ole tiedossa, se selvitetään asiakkaalta ennen ratkaisun antamista. Asiakas voi selvittää esimerkiksi kulkuneuvon arvoa toimittamalla kopion rekisteröintitodistuksesta tai kauppakirjasta.

Nopeasti realisoitava varallisuus huomioidaan myynnille annetun määräajan päätyttyä laskelmalla varoina niin kauan kuin se on asiakkaan ja hänen perheensä käytettävissä. Varallisuudesta voidaan vähentää mynnistä aiheutuneet myyntihetkellä maksettavaksi tulevat kulut, joista asiakkaan tulee esittää selvitys. Asiakkaan tulee esittää selvitys mynnistä sekä selvitys mynnistä saaduista tuloista.

Lue lisää nopeasti myytävissä olevasta varallisuudesta.

1.4.3 Kiinteä omaisuus, asunto-osake ja muu hitaasti realisoitava varallisuus

Asiakkaan tulee realisoida myös hitaasti realisoitava omaisuutensa oman elatuksensa turvaamiseksi. Tämä koskee myös yhteisomistuksessa olevaa omaisuutta. Tällaisen hitaasti realisoitavan omaisuuden arvoa ei viedä varallisuutena laskelmalle ennen kuin se on realisoitu. Hitaasti realisoitavaa omaisuutta ovat esimerkiksi

- kiinteä omaisuus (esimerkiksi kiinteistö, määräala, metsätontti),
- asunto-osakkeet,
- eläkevakuutus sekä

- muu omaisuus, jota ei voida nopeasti myydä omaan elatukseen käytettäväksi.

Asiakkaan tulee realisoida myös sellainen asunto-osakkeensa tai kiinteistönsä, joka ei ole käytössä omana kotina, vaikka asunto olisi vuokrattuna edelleen ja asiakas saisi siitä vuokratuloa. Lue lisää [vuokratulosta omistusasunnosta](#).

Jos asiakkaalla tai hänen perheellään on hitaasti realisoitavaa omaisuutta, annetaan päätöksellä kehoitus realisoida omaisuus ja määrätään, että myönnetty perustoimeentulotuki peritään takaisin kyseisestä omaisuudesta. Jos asiakas kuitenkin luotettavasti selvittää, ettei asiakkaalle jäisi omaisuuden myynnistä olennaisia varoja, joita hän voisi käyttää toimeentulotuen sijaan, voidaan poikkeuksellisesti päätyä ratkaisuun, ettei omaisuuden realisointiin kehoteta eikä takaisinperintää määrätä. Tällaisena tilanteena voi olla esimerkiksi lähes arvoton kiinteistö, joka on lisäksi sijaintinsa tai kuntonsa vuoksi erityisen hankala realisoida. Arviota omaisuuden arvosta pystytään selvittämään esimerkiksi kauppa-, lahja- tai perukirjan avulla tai tarvittaessa kiinteistönvälittäjää käyttämällä.

Jos asiakkaalla on vapaaehtoinen eläkevakuutus, on asiakkaan käytettävä se oman elatuksensa turvaamiseksi. Kela voi toimeentulotukea myönnettäessä samalla määrätä, että tuki peritään takaisin eläkevakuutuksesta. Eläkevakuutuksen arvoa ei huomioida laskelmalla käytettävissä olevina varoina, ennen kuin asiakas voi sen itselleen nostaa. Asiakkaan tulee esittää pankin todistus siitä, ettei hänellä ole eläkevakuutuksen takaisinnottoon perusteita. Jos asiakas voi nostaa osan eläkevakuutuksesta, on tämä osa heti huomioitavissa tulona.

Kun omaisuus on myyty, tulee selvittää miltä osin myyntitulo huomioidaan laskelmalla tulona. Jos hallinto-oikeus on määrännyt omaisuutta takaisinperittäväksi ja omaisuuden myynnistä saatu tulo on ollut suurempi, kuin päätöksessä on esitetty takaisinperittäväksi, huomioidaan takaisinperittävän määrän ylittävä osuus myyntitulosta sen maksupäivän mukaisesti asiakkaan laskelmalla ja vyörytetään tai jaksotetaan tarvittaessa seuraaville kuukausille.

Jos hallinto-oikeuden päätöstä takaisinperinnästä ei ole vielä saatu ja omaisuus on myyty, huomioidaan koko myynnistä saatu tulo sen maksupäivän mukaisesti laskelmalla ja samalla haetaan takaisinperintää hallinto-oikeudelta, jotta aiemmin takaisinperinnällä myönnetty toimeentulotuki voidaan periä takaisin myynnistä saadusta summasta. Tässäkin tapauksessa tuloa voidaan vyöryttää tai jaksottaa tarvittaessa seuraaville kuukausille. Lue lisää [vyöryttämisestä](#), [jaksottamisesta](#), [takaisinperinnästä](#) ja takaisinperintä-prosessista.

1.4.4 Osuus kuolinpesästä

Perintönä saatava omaisuus on ensisijainen tulonlähde perustoimeentulotukeen nähden. Jos asiakas tai hänen perheenjäsenensä on kuolinpesän osakas, tulee hänen hakea pesästä saatavissa oleva omaisuus käyttöönsä vaatimalla pesän jakoa sekä tarvittaessa realisoida pesästä saamansa omaisuus, ellei se ole heti käytettävissä oman elatuksen turvaamiseen. Kuolinpesä voidaan jakaa joko kuolinpesän osakkaiden sopimuksella tai hakemalla käräjäoikeudelta määräystä pesänjakajasta. Osuus kuolinpesästä, eli tulossa oleva perintö, voidaan huomioida laskelmalla tulona vasta kun kuolinpesä on jaettu ja hitaasti realisoitavan omaisuuden osalta vasta omaisuuden myynnin jälkeen. Jos asiakas kuitenkin nostaa itselleen varoja kuolinpesästä ennen pesän jakoa, huomioidaan nostetut varat laskelmalla käytettävissä olevina tuloina.

Asiakasta kehoitetaan päätöksellä hakemaan pesän jakoa sekä samalla tarvittaessa realisoimaan perintönä saatu kiinteä tai irtain omaisuus. Samalla päätöksessä

määrätään, että myönnetty perustoimeentulotuki peritään takaisin kyseisestä omaisuudesta.

Jos asiakas kuitenkin luotettavasti selvittää, ettei hänelle jäisi kuolinpesän jaosta olennaisia varoja, joita voisi käyttää toimeentulotuen sijaan, voidaan päätyä ratkaisuun, ettei pesänjakoon kehoiteta eikä takaisinperintää määrätä. Kuolinpesän osuuden arvoa voidaan selvittää hakemuslomakkeesta sekä sen liitteenä pyydetystä perukirjan kopiosta.

Kun kuolinpesä on jaettu, tulee selvittää miltä osin saatu perintö huomioidaan laskelmalla tulona. Jos hallinto-oikeus on määrännyt omaisuutta takaisinperittäväksi ja kuolinpesän jaosta saatu tulo on ollut suurempi kuin päätöksessä on esitetty takaisinperittäväksi, huomioidaan takaisinperittävän määrän ylittävä osuus tulon maksupäivän mukaisesti asiakkaan laskelmalla ja vyörytetään tai jaksotetaan tarvittaessa seuraaville kuukausille.

Jos hallinto-oikeuden päätöstä takaisinperinnästä ei ole vielä saatu ja kuolinpesä on jaettu, huomioidaan koko saatu tulo sen maksupäivän mukaisesti laskelmalla ja samalla haetaan takaisinperintää hallinto-oikeudelta, jotta aiemmin [takaisinperinnällä](#) myönnetty toimeentulotuki voidaan periä takaisin kuolinpesästä saadusta omaisuudesta. Tässäkin tapauksessa tuloa voidaan [vyöryttää](#) tai [jaksottaa](#) tarvittaessa seuraaville kuukausille.

Jos asiakas saa perintönä kiinteää tai irtainta omaisuutta, jonka arvo on vähäistä suurempi, tulee asiakkaan realisoida kyseinen omaisuus. Jos päätöksessä on määrätty takaisinperintä kuolinpesäosuuteen, koskee määräys myös kuolinpesäosuudesta saatua omaisuutta ja kyseisen omaisuuden realisoinnista saatuja varoja. Lue lisää [Nopeasti määräaikana myytävissä oleva varallisuus](#) sekä [Kiinteä omaisuus, asunto-osake tai muu hitaasti realisoitava omaisuus](#).

1.4.5 Alle 18-vuotiaan varallisuus

Alle 18-vuotiaan lapsen varoina ei oteta huomioon hänen varojaan siltä osin kuin ne ylittävät hänen osaltaan perusosan ja muut perusmenot. Lapsella ei ole velvollisuutta elättää vanhempiaan tai sisaruksiaan. Jos alaikäisellä on varoja, niistä otetaan varoina huomioon vain se osa, jonka katsotaan kattavan hänen osaltaan toimeentulotuessa huomioon otettavat menot. Lapsen menoina huomioidaan lapsen perusosa ja hänen muut perusmenonsa.

Yksinasuvalle lapselle tehdään oma laskelma ja laskelmalla huomioidaan lapsen varat kuten muidenkin alle 18-vuotiaiden osalta.

Vuoroasuva lapsi kuuluu kahteen toimeentulotukiperheeseen. Vuoroasuvan lapsen osalta lapsen nimissä olevat varat huomioidaan yleensä puoliksi kahden toimeentulotukiperheen laskelmilla.

Jos alle 18-vuotias on avioliitossa, hänen varansa huomioidaan kuten täysi-ikäisellä asiakkaalla.

Lue lisää alle 18-vuotiaan varallisuudesta.

Katso myös [Alaikäinen](#), [Vuoroasuminen](#) ja [Alle 18-vuotiaan lapsen tulojen huomiointi](#).

1.5 Menojen huomioiminen

Perustoimeentulotuki muodostuu [perusosasta](#) ja muista perusmenoista. Muihin perusmenoihin kuuluvat menot otetaan huomioon tarpeellisen suuruisina. Menot otetaan huomioon todellisen suuruisina, jos ne eivät ole kohtuuttomia. Asiakkaan tulee tarvittaessa esittää niihin liittyvät selvitykset eli yleensä laskut.

Laskut otetaan huomioon menoina alkuperäisen eräpäivän mukaisesti ja niiden on kohdistuttava perustoimeentulotuen ajalle. Jos maksetusta menoerästä ei ole erillistä laskua, maksukuitti riittää (esimerkiksi bussilippu lapsen tapaamisen matkakuluista). Jos kyseessä on koko vuotta koskeva määrältään suuri muu perusmeno (esimerkiksi öljylasku), selvitetään tarkemmin, onko asiakkaan mahdollista maksaa lasku erissä.

Laskutuslisä ei huomioida muina perusmenoina. Laskutuslisät kuuluvat perusosaan ja asiakkaan tulee maksaa nämä kustannukset itse.

Muihin perusmenoihin kuuluvien laskujen viivästyskulut huomioidaan menona vain, jos kulu on aiheutunut Kelan menettelystä.

- Viivästyskulua voidaan pitää Kelan menettelystä johtuvana, jos Kela ei ole ratkaissut viivästyskulun aiheuttaneeseen laskuun liittyvää hakemusta 7 arkipäivän kuluessa siitä, kun asian ratkaisemiseksi tarvittavat selvitykset on saatu ja viivästyskulu on aiheutunut tästä Kelan menettelystä siten, että asiakas ei ole voinut kohtuudella suoriutua laskun maksamisesta ajoissa.

Korvaus muusta järjestelmästä tai etuudesta

Koska toimeentulotuki on viimesijainen etuus, ei sellaisia menoja, joista korvaus saadaan muista järjestelmistä tai muusta etuudesta, huomioida toimeentulotuessa menona. Jos asiakas saa esimerkiksi Kelasta terveydenhoitomatkasta sairausvakuutuskorvauksen, vain asiakkaalle jäävä omavastuu huomioidaan toimeentulotuessa menona.

Työpaikkakassat maksavat jäsenilleen sairausvakuutuslain mukaisten etuuksien lisäksi myös omien sääntöjensä mukaisia etuuksia, jotka liittyvät yleensä terveydenhuoltoon, esimerkiksi silmälaseja, lääkekustannuksia tai hammashoitoa. Jos työpaikkakassa korvaa asiakkaan menon, ei kyseistä menoa huomioida toimeentulotuessa.

1.5.1 Asumismenot

Asumismenojen huomioimisen tarkoituksena on turvata perustoimeentulotuen hakijan asuminen.

Toimeentulotukilaissa on määritelty hyväksyttävät asumismenot. Muita menoja ei voida huomioida perustoimeentulotuessa.

Asumismenoina voidaan huomioida vain ne menot, jotka maksaa hakija tai toimeentulotukiperheeseen kuuluva henkilö ja jotka kohdistuvat asuntoon, jossa he tosiasiallisesti asuvat.

Yleensä asumismenot huomioidaan kokonaisuudessaan esitettyjen tositteiden perusteella, jos kustannukset ovat kohtuulliset. Asumismenojen kohtuullisuusarvioinnissa otetaan huomioon perheen yksilöllinen tilanne. Jos asumismenot ovat kohtuullista tasoa suuremmat, voidaan asumismenoista huomioida kohtuullinen määrä.

1.5.1.1 Hyväksyttävät asumismenot

Asumismenoina voidaan huomioida kohtuullisilta osin:

- vuokra-asunnossa:
 - vuokra
- omistusasunnossa:
 - hoitovastike, ylimääräinen vastike ja tontin vuokravastike
 - pääoma- tai rahoitusvastikkeen se osuus, jolla katetaan yhtiölainaosuuden korkomenoja
- omakotitalon välttämättömät hoitomenot esimerkiksi jätemaksu ja kiinteistövero

Lisäksi kaikissa asumismuodoissa voidaan huomioida erikseen maksettavat kohtuulliset:

- vesimaksut
- lämmityskulut
- taloussähkömenot
- kotivakuutusmaksut
- saunamaksut
- välttämättömät asuntoon muuttoon liittyvät menot:
 - vuokravakuus
 - muuttokustannukset.

Hyväksyttävistä asumismenoista on esitettävä luotettava selvitys.

1.5.1.1.1 Vuokra-asunto

Vuokra-asunnon huomioitavia menoja ovat

- vuokra,
- erilliset vesimaksut,
- erilliset lämmityskulut ja
- saunamaksu.

Asunnon vuokraaminen tai hallinta osoitetaan kirjallisella vuokrasopimuksella. Alaikäisen itsensä allekirjoittama vuokrasopimus ei ole pätevä. Alaikäisen puolesta vuokrasopimuksessa tulee olla huoltajan allekirjoitus. Jos sopimuksesta ei käy ilmi kuukausittain maksettavien asumismenojen määrä, pyydetään asiakkaalta erittely menoista esimerkiksi vuokralasku.

Vuokra ja vuokrasopimuksessa määritellyt toimeentulotuessa huomioitavat menot voidaan huomioida asiakkaan menona vuokrasopimuksen voimassaoloaikana, jos asiakas tosiasiallisesti maksaa menot.

Jos hakija on vuokrannut kalustetun asunnon, voidaan vuokra hyväksyä kokonaisuudessaan. Jos vuokrasta on eritelty kalusteiden osuus, tätä osuutta ei hyväksytä menona.

Jos hakija on vuokralla kuolinpesän omistamassa asunnossa, jossa hän on itse osakkaana, katso kohdasta [Kuolinpesän omistama asunto](#), miten asumismenot huomioidaan perustoimeentulotuessa.

Jos toimeentulotuen hakija tai perheenjäsen omistaa asunnosta alle 50 %, katsotaan, että kyseessä on vuokra-asunto ja asumismenot hyväksytään vuokrasopimuksen mukaisesti.

Katso kohdasta [Asumismenot, joita ei huomioida](#), mitä menoja vuokra-asunnossa ei huomioida.

Vuokralla omakotitalossa

Omakotitalon asumismenoina voidaan huomioida vain ne menot, jotka on mainittu vuokrasopimuksessa. Katso omakotitalossa huomioitavat menot kohdasta [Omistusasunto, Omakotitalon menot](#).

Katso kohdasta [Asumismenot, joita ei huomioida](#), mitä menoja omakotitalossa ei voida huomioida.

1.5.1.1.2 Asumisoikeusasunto

Asumisoikeusasunnossa huomioitavia menoja ovat:

- käyttövastike, mukaan lukien käyttövastikkeeseen sisältyvä perusvastike, hoitovastike, tonttivastike, rahoitus-/pääomavastike
- erikseen maksettavat lämmitys- ja vesimaksut
- saunamaksu
- henkilökohtaisten asuntolainojen korot

Asunnon hallinta osoitetaan kirjallisella asumisoikeussopimuksella. Jos sopimuksesta ei käy ilmi kuukausittain maksettavien asumismenojen määrä, pyydetään asiakkaalta erittely menoista esimerkiksi vastikelasku.

1.5.1.1.3 Osaomistusasunto

Osaomistusasunnossa huomioitavia menoja ovat:

- vuokra
- erikseen maksettavat lämmitys- ja vesimaksut
- saunamaksu

Osaomistukseen oikeuttavan osamaksun maksamista varten otettujen lainojen korkoja ei huomioida asumismenoiksi.

1.5.1.1.4 Omistusasunto

Kyseessä on omistusasunto, jos toimeentulotuen hakija tai perheenjäsen omistaa asunnosta 50 % tai enemmän tai hakija ja perheenjäsen yhdessä omistavat asunnosta 50 % tai enemmän. Katso [yrittäjäasiakkaan asumismenojen huomioimisesta](#).

Asuntolainan ottaja ja käyttötarkoitus osoitetaan pankin selvityksellä. Asuntolainan tulee olla valtion, kunnan, seurakunnan tai julkisen valvonnan alaisen luottotoimintaa harjoittavan laitoksen myöntämä. Asuntolainan tulee kohdistua hakijan tai perheen omistamaan asuntoon ja sen tulee olla hakijan tai perheenjäsenen nimissä.

Omakotitalon menot

Omakotitalon huomioitavia menoja ovat:

- lämmityskustannukset

- vesimaksut
- jätevedestä ja hulevedestä aiheutuvat maksut
 - Nämä menot eivät vaikuta vesimaksun kohtuullisuutta arvioitaessa.
- lokakaivon tyhjennys
- palovakuutus
- tontin vuokra
- kiinteistövero
 - Hakijan tulee toimittaa kiinteistöverolasku tai muu verottajan selvitys kiinteistöverosta.
 - Hakijaa ohjataan tarvittaessa selvittämään kunnasta tai verottajalta, voiko hän saada maksuvapautuksen kiinteistöverosta tai maksamaan kiinteistöveron osissa.
- puhtaana pidosta aiheutuvat kustannukset, esimerkiksi jätemaksut
- omakotitaloasumiseen kuuluvat välttämättömät huoltomenot, esimerkiksi tiehoito- ja aurausmaksu ja nuohous
- henkilökohtaisen asunto- tai perusparantamislainan korot

Katso kohdasta [Asumismenot, joita ei huomioida](#), mitä menoja omakotitalossa ei voida huomioida.

Osakeasunnon menot

Osakeasunnon huomioitavia menoja ovat:

- hoitovastike, ylimääräinen vastike ja tontinvuokravastike
- pääoma- tai rahoitusvastikkeesta osuus, jolla katetaan yhtiölainaosuuden korkomenot
- erilliset vesimaksut ja lämmitysmaksut
- saunamaksu
- henkilökohtaisen asuntolainan korot

Osakeasunnossa ei huomioida seuraavia menoja:

- Pääoma- tai rahoitusvastikkeesta yhtiölainan lyhennykseen käytettävää osuutta

Rahoitus- tai pääomavastikkeen korko osoitetaan toimittamalla selvitys koron määrästä tai isännöitsijältä saatu selvitys, josta käy ilmi lainan kokonaismäärä, asiakkaan osuus lainoista sekä lainojen koron määräytyminen. Isännöitsijältä saadun selvityksen perusteella voidaan laskea kuukausittain huomioitavan koron määrä.

1.5.1.1.5 Muut asumismuodot

Alivuokraus tai asunnon jälleenvuokraus

Asunnon omistaja tai vuokralainen voi vuokrata asuntoaan eteenpäin toiselle henkilölle. Vuokrasopimuksen nimi ei aina välttämättä kerro, onko kyseessä alivuokraus tai jälleenvuokraus.

Alivuokrauksesta on kyse, jos osa asunnosta on vuokrattu toisen henkilön käyttöön. Asunnon vuokraaminen on osoitettava alivuokraussopimuksella. Alivuokra-asunnon menot huomioidaan yleensä vuokrasopimuksen mukaisesti, jos menot ovat [kohtuulliset](#). Näissä tilanteissa sovelletaan yleensä [kimppa-asunnossa](#) asuvien asumisnormia eli

henkilöiden lukumäärän mukaan määräytyvää asumisnormia, jota on korotettu yhdellä henkilöllä.

Jälleenvuokrauksesta on kyse, kun vuokranantajalta asunnon vuokrannut (ensivuokralainen) vuokraa koko asunnon edelleen toiselle henkilölle (jälleenvuokralainen). Ensivuokralaisen tulee sopia jälleenvuokrauksesta vuokranantajansa kanssa.

Asunnon jälleenvuokraaminen osoitetaan vuokrasopimuksella. Jälleenvuokraajaa ei edellytetä toimittamaan vuokranantajan ja ensivuokralaisen välistä vuokrasopimusta. Asumismenojen huomioimiseksi tai vuokravakuuden myöntämiseksi hakijan tulee toimittaa kuitenkin asunnon alkuperäisen vuokranantajan suostumus jälleenvuokrauksesta. Jos suostumusta tai muuta selvitystä jälleenvuokrauksen luvallisuudesta ei saada, asumismenoja ei huomioida eikä vuokravakuutta myönnetä.

- Jos kyseessä on kaupungin, kunnan tai säätiön niin sanottu. välivuokraustoiminta, suostumusta ei kuitenkaan tarvitse pyytää.
 - Välivuokrauksesta on kyse, kun kaupunki, kunta tai säätiö esimerkiksi A-klinikkasäätiö vuokraa ensin asunnon ja vuokraa sen sitten eteenpäin henkilölle, joka ei itse pysty hankkimaan itselleen asuntoa.

Kimppa-asunto

Kimppa-asuntoihin sovelletaan samoja periaatteita kuin muuhun vuokra-asumiseen. Kimppa-asunnon menot huomioidaan yleensä vuokrasopimuksen mukaisesti, jos menot ovat [kohtuulliset](#).

Katso kohta [Vuokra-asunto](#).

Kuolinpesän omistama asunto

Omistusasunnoksi katsotaan myös yhteisomistusasunto sekä asunto, jonka asumiskustannuksista hakija tai perheenjäsen vastaa kuten omistusasunnossa, esimerkiksi kuolinpesän osakkuuden, lesken hallintaoikeuden tai ositussopimuksen perusteella hallittu asunto. Tällöin voidaan huomioida hakijan tosiasiallisesti maksamat kohtuulliset asumismenot. Menojen maksaminen tulee osoittaa esimerkiksi tiliotteella.

Esimerkki

Olli asuu asunnossa, jonka omistaa kuolinpesä. Hän on itse yhtenä osakkaana kuolinpesässä. Olli ei ole tehnyt vuokrasopimusta kuolinpesän kanssa ja hän hakee perustoimeentulotukea asunnon lämmityskustannuksiin ja kiinteistöveroon. Jos Olli tosiasiallisesti maksaa menot, ne voidaan huomioida kohtuullisilta osin menona.

Jos kuolinpesä vuokraa omistamansa asunnon yhdelle kuolinpesän osakkaalle, vuokrasta vähennetään vuokraajan oma osuus omistusosuuden mukaisesti.

Esimerkki

Emma on vuokrannut asunnon kuolinpesältä, jossa on itse osakkaana. Vuokra on 600e/kk. Emmalta tarkistetaan puhelimesta kuolinpesän osakkaiden määrä. Emma kertoo, että kuolinpesässä on 3 osakasta. Emmalle voidaan huomioida vuokrasta 2/3 eli 400e.

Poste restante

Jos hakija ilmoittaa Poste restante –osoitteen eli noutopostiosoitteen, selvitetään hakijan todellinen asumistilanne. Noutopostiosoitteen ilmoittaneelle hakijalle, jolla ei ole vakinaista asuntoa, ei huomioida asumismenoja.

Jos toinen puolisoista ilmoittaa muuttaneensa pois yhteisestä asunnosta ja ilmoittaa noutopostiosoitteen, pyydetään hakijalta selvitys todellisesta asumistilanteesta. Jos toinen tai molemmat puolisoista hakevat toimeentulotukea, edellytetään selvitystä todellisesta asumistilanteesta sekä selvitystä siitä, missä pois muuttanut puoliso oleskelee. Aviopuolisoiden osalta selvitetään [elatusvelvollisuus](#).

Asunnoton

Hakija tulkitaan asunnottomaksi, kun hän on ilman vakinaista asuinpaikkaa esimerkiksi:

- asuu ulkona
- tilapäisesti kavereiden tai sukulaisten luona
- yömajassa, tilapäissuojassa tai hätämajoituksessa
- yli 25-vuotias aikuinen lapsi, joka asuu vanhempiansa luona tilapäisesti, eikä maksa vuokraa

Avo- ja laitospalvelut

Katso kohdasta [Kunnan järjestämät sosiaali- ja terveydenhuollon avo- ja laitospalvelut](#) ohjeet asumismenojen huomioimiseen avo- tai laitosasumisessa.

Ensi- ja turvakodit

Ensi- ja turvakodissa asuvan osalta selvitetään, mitä palveluja asukas asuessaan saa tai mitä palveluja vuokraan sisältyy. Jos asumiseen sisältyy myös ruokailu tai esimerkiksi hygieniatarvikkeet, niiden osuus vähennetään perusosasta.

Oppilaitosten asuntolat

Oppilaitosten asuntoloiden vuokra- tai asumismaksu huomioidaan asumismenona, jos asumisen osuus on eritelty maksusta. Ruoan, siivouksen ja muiden vastaavien menojen osuutta ei huomioida menona.

1.5.1.1.6 Erikseen maksettavat vesi-, taloussähkö-, kotivakuutus ja saunamaksut

Erikseen maksettavat vesi-, taloussähkö-, kotivakuutus ja saunamaksut osoitetaan joko vuokrasopimuksella tai laskun perusteella. Ennen menon huomioimista, on arvioitava menon kohtuullisuutta.

Vesimaksu

Vesimaksu voidaan huomioida menona. Vesimaksu voidaan laskuttaa joko ennakoon tai tasauslaskulla.

Lue lisää [vesimaksun kohtuullisuuden arvioimisesta](#).

Taloussähkömaksu

Taloussähköllä tarkoitetaan esimerkiksi kodinkoneisiin, valaistukseen ja elektroniikkaan käytettävää sähköä. Taloussähköllä ei kateta lämmityskustannuksia.

Taloussähkölaskuista huomioitavia menoja ovat

- sähkön siirto- ja kulutusmenot sekä kuukausimaksut (usein perusmaksu),
- sähkövero ja
- huoltovarmuusmaksu.

Taloussähkömenoja ei voida huomioida ennakkolaskujen perusteella, vaan niiden tulee perustua todelliseen kulutukseen.

Toimeentulotuessa ei huomioida:

- sähkön katkaisu-, avaus-, kytkentä- ja muita maksuja
- sähköyhtiöltä ostettuja lisäpalveluita esimerkiksi vihreä sähkö, lähisähkö, hintakatto, vaihtoturva, aurinkovalinta

Lue lisää [taloussähkölaskun kohtuullisuuden arvioimisesta](#).

Jos hakija ei saa tehtyä sähkösopimusta ilman vakuusmaksun maksamista, hakijalle voidaan myöntää Kelasta sähkövakuus.

Kotivakuutusmaksu

Kotivakuutusmaksu voidaan huomioida menona. Kerros- tai rivitalossa tai vuokralla omakotitalossa asuva tarvitsee vakuutuksen vain irtaimistolle. Omakotitalossa (omistus) asuva tarvitsee irtaimiston lisäksi vakuutuksen asuinrakennukselle.

Kotivakuutuksesta on esitettävä ensimmäisen laskun yhteydessä vakuutuskirja, jotta vakuutuksen sisältö ja sen laskutuskaudet voidaan selvittää. Myös oikeusturva- ja vastuuvakuutuksen osuus voidaan huomioida menona. Muita vakuutuksia, esimerkiksi autotallin ja piharakennusten vakuutusmaksuja tai matkavakuutusta ei huomioida menona.

Lue lisää [kotivakuutusmaksun kohtuullisuuden arvioimisesta](#).

Jos hakija ei saa kotivakuutusta esimerkiksi luottohäiriömerkinnän vuoksi, hakijalle voidaan myöntää vakuutusyhtiöltä saadun tarjouksen perusteella maksusitoumus vuodeksi kotivakuutukseen tai huomioida menona vuoden ennakkolasku. Kela sitoutuu maksusitoumuksella maksamaan asiakkaan kotivakuutusmaksun yhdelle vuodelle. Lue lisää kotivakuutuksen käsittelyn prosessista.

Saunamaksu

Saunamaksu voidaan huomioida laskelmalla.

Lue lisää [saunamaksun kohtuullisuuden arvioimisesta](#).

1.5.1.1.7 Asunnon asumiskelpoisuus

Jos asuntoa ei ole tarkoitettu vakinaiseen asuinkäyttöön, tulee harkita, voidaanko asunnon katsoa soveltuvan vakinaiseen asumiseen. Jos hakijalla on vuokrasopimus ja hänellä on asunnosta esimerkiksi vuokra-, vesi-, sähkö- ja/tai lämmityskuluja, voidaan ne yleensä huomioida menona, jos asunto soveltuu vakinaiseen asumiseen.

Harkinnassa on otettava huomioon seuraavia asioita:

- Millaisesta asumismuodosta on kysymys esimerkiksi vapaa-ajan asunto, mökki
- Mikä on asunnon varustelutaso, onko asunnossa esimerkiksi ruuanlaittomahdollisuus, peseytymis- ja WC-tilat?
- Soveltuuko asunto ympärivuotiseen käyttöön?
- Onko asunto yksinomaan hakijan käytettävissä?

Esimerkki

Erkki asuu liikehuoneiston yhteydessä olevassa vuokra-asunnossa. Erkki esittää Kelalle vuokrasopimuksen ja selvityksen siitä, että asunnossa on liiketilasta erillinen keittiö, vessa ja peseytymistilat. Erkin vuokra voidaan hyväksyä menona toimeentulotuen laskelmalla. Erkki esittää lisäksi koko liikehuoneisto koskevan sähkölaskun. Koska sähkölaskusta ei ole eriteltävissä, mikä on Erkin osuus sähkön kulutuksesta, sähkölaskua ei voida hyväksyä menona.

Esimerkki

Taina on jäänyt asunnottomaksi ja hän kertoo hakemuksella, että asuu sukulaisen mökillä, jossa ei ole sähköjä tai juoksevaa vettä. Juomavettä saa kaivosta ja saunatiloihin tulee vesi järvestä. Taina on tehnyt sukulaisen kanssa vuokrasopimuksen ajalle 1.6.-31.12 ja esittää perustoimeentulotukeen vuokramenoksi 300e/kk. Vuokrameno voidaan harkinnalla huomioida menona ottaen huomioon Tainan kokonaistilanne määräaikaisen vuokrasopimuksen ajalta.

1.5.1.1.8 Kahden asunnon kustannukset

Tietyissä poikkeustilanteissa voidaan harkita, huomioidaanko perustoimeentulotuessa menona kahden asunnon asumismenot.

Harkinnassa on otettava huomioon seuraavia asioita:

- Onko muutto perusteltu?
- Olisiko hakija voinut välttää päällekkäiset asumismenot?
- Kuinka pitkän aikaa asiakkaalla on kahden asunnon menoja?
- Onko hakijan elämäntilanteessa sellaisia asioita, jotka tulisi huomioida harkintaa tehtäessä, esimerkiksi toimintakyky tai terveydentila?
- Onko sosiaalitoimesta toimitettu lausunto hakijan tilanteesta?

Muuttotilanne

Jos hakijalle syntyy muuttotilanteessa asumismenoja kahdesta asunnosta, eikä tilanne ole ollut vältettävissä, kuluja voidaan maksaa poikkeuksellisesti molemmista asunnoista enintään vanhan asunnon irtisanomisajan.

Jos hakija on itse tietoisesti aiheuttanut tilanteen, jossa hänellä on kahden asunnon kustannukset maksettavana samanaikaisesti ja tilanne olisi ollut vältettävissä, huomioidaan yleensä vain uuden asunnon asumismenot. Tarvittaessa asiakkaan tilannetta selvitetään yhteistyössä sosiaalitoimen kanssa, jotta vuokranmaksu saadaan turvattua.

Esimerkki

Janin määräaikainen vuokrasopimus päättyy 31.8. ja vuokrasopimusta ei jatketa. Jani on etsinyt uutta asuntoa, ja löytää mieleisen asunnon, jonka vuokrasopimusaika alkaa jo 1.8. Jani allekirjoittaa uuden asunnon vuokrasopimuksen ja hänellä on vuokranmaksuvelvollisuus molemmista asunnoista elokuussa ja hän hakee toimeentulotukea molempien asuntojen vuokrien kattamiseen. Koska Jani on tiennyt vanhan asunnon vuokrasopimuksen päättyvän vasta 31.8., mutta on siitä huolimatta solminut uuden vuokrasopimuksen tietoisesti elokuulle, ei vanhan asunnon vuokramenoa huomioida toimeentulotuessa menona, koska tilanne olisi ollut vältettävissä.

Perhetilanne

Kahden asunnon asumismenoja voidaan harkinnalla huomioida poikkeuksellisesti muutaman kuukauden ajan, jos toisen asunnon kustannukset ovat perusteltuja esimerkiksi puolison tutkintoon johtavan opiskelun tai työn teon perusteella.

Esimerkki

Perheen äiti suorittaa pakollista opintoihin kuuluvaa harjoittelua 3 kuukauden ajan Oulussa. Perhe asuu vakinaisesti omakotitalossa Jyväskylässä. Voidaan huomioida perheen asumiskulut vakinaisessa asunnossa sekä äidin vuokraaman tilapäisasunnon kustannukset harjoittelun aikana.

Remonttitilanne

Vuokralaisella on yleensä oikeus saada vapautus vuokran maksamisesta tai vuokran alennusta siltä ajalta, jolta huoneistoa ei voi käyttää tai jolta huoneisto ei ole ollut vaadittavassa tai sovitussa kunnossa. Hakijaa ohjataan hakemaan vapautusta vuokranmaksusta vuokranantajalta, jos toimeentulotukea haetaan tilapäiseen asuntoon.

Jos asiakas ei voi saada vapautusta vuokranmaksusta tai asiakas asuu omistusasunnossa ja kysymyksessä on perusteltu ja välttämätön remontti, asumismenoja voidaan korvata sekä vakituiseen asuntoon että tilapäiseen asuntoon remontin ajan. Vahinkotilanteessa asiakasta ohjataan ensisijaisesti hakemaan korvausta kotivakuutuksesta

Perusteltu ja välttämätön remontti voi olla esimerkiksi

- taloyhtiön putkiremontti
- vesivahingosta tai homevauriosta johtuva remontti
- terveydellisistä syistä johtuva remontti

Remontista tai terveydellisistä syistä tarvitaan yleensä luotettava selvitys. Jos varsinainen asunto osoittautuu asuinkelvottomaksi, perustoimeentulotukea ei myönnetä kyseisen asunnon asumismenoihin.

1.5.1.2 Asumismenot, joita ei huomioida

Perustoimeentulotukea ei myönnetä asuntovaunuun, teltaan, hotelliin, täysihoitolaan, yömajaan tai muihin majoitusliikkeisiin.

Toimeentulotuessa ei huomioida myöskään seuraavia asumismenoja:

- kodinkoneisiin ja huonekaluihin liittyvät menoja
- pyykitupamaksua, joka kuuluu perusosaan
- autopaikkamaksua, ellei autopaikan tarve johdu terveydellisistä syistä.
 - Autopaikan tarpeellisuus voidaan osoittaa esimerkiksi vammaisen pysäköintiluvalla.
- häkkikellarin tai vastaavien tilojen vuokraa
- majoitussopimuksen perusteella syntyviä menoja
- tiettyjä omakotitalon menoja, esimerkiksi
 - pihanhoito ja lumityöt
 - uudistamiseen, korjaamiseen tai uudisrakentamiseen liittyvät kustannukset
 - asumiseen liittyvät investoinnit esimerkiksi
 - lämmityskattilan tai öljysäiliön hankinta
 - vesijohtoputkien rakentaminen
- laajakaistamaksu
 - Jos vuokraan kuuluu laajakaistamaksu, mutta laajakaistamaksun määrää ei ole eritelty esimerkiksi vuokrasopimuksessa, vuokra voidaan hyväksyä kokonaisuudessaan.

1.5.1.3 Asumismenojen jakaminen eri toimeentulotukiperheiden kesken

Samassa asunnossa voi asua henkilöitä, jotka kuuluvat toimeentulotuen näkökulmasta eri perheisiin esimerkiksi isovanhempi ja hänen lapsensa perheineen tai kimppekämpässä asuvat kaverukset. Tällöin toimeentulotuesta tehdään jokaiselle toimeentulotukiperheelle oma päätös.

Jos jokaisella vuokralaisella on oma vuokrasopimus (esimerkiksi kaverukset ovat vuokranneet asunnosta huoneen jokainen omalla vuokrasopimuksellaan tai alivuokralainen on vuokrannut osan asunnosta), huomioidaan hakijan

- menona vuokrasopimuksessa sovittu vuokran määrä, jos kustannukset ovat kohtuulliset,
- tulona hakijalle myönnetty asumistuki ja
- yhteisestä sähkölaskusta, kotivakuutuslaskusta, vesilaskusta ja muista vastaavista laskuista jokaiselle vuokralaiselle osuus pääluvun mukaan.

Jos eri toimeentulotukiperheisiin kuuluvilla henkilöillä on yhteinen vuokrasopimus, asumismenot ja yleinen asumistuki huomioidaan pääluvun mukaan.

Esimerkki

Martta asuu tyttärensä Saimin ja tämän pojan Valtterin (8v.) kanssa yhteisessä vuokra-asunnossa, jonka vuokra on 600 euroa. Martta muodostaa toimeentulotuen näkökulmasta oman perheen ja Saimi ja Valtteri muodostavat talouden toisen toimeentulotukiperheen. Heillä on yhteinen vuokrasopimus ja he muodostavat yhdessä yleisen asumistuen ruokakunnan eli yleinen asumistuki on yhteinen. Martta hakee toimeentulotukea. Hänelle huomioidaan vuokrasta 1/3 eli 200 euroa. Hänen tulonaan otetaan huomioon 1/3 ruokakunnan yhteisestä yleisestä asumistuesta.

Jos hakija esittää, että asumismenot jakaantuvat muutoin kuin pääluvun mukaan, tulee asiasta esittää luotettava selvitys. Selvityksen perusteella asumismenot voidaan poikkeuksellisesti harkinnalla huomioida todellisten kustannusten mukaisesti.

Asumiskustannuksia ei voi kuitenkaan huomioida yksin toimeentulotuen hakijan menoksi, jos asunnossa asuu muita henkilöitä, jotka eivät ole toimeentulotuen saajia.

Täysi-ikäinen lapsi asuu vanhempiensa luona

Jos hakija on yli 18-vuotias ja hän asuu vanhempiensa luona, tehdään täysi-ikäiselle lapselle oma laskelma. Pääsääntö on, että täysi-ikäiselle hakijalle huomioidaan hänen osuutensa perheen asumismenoista.

- Jos hakija on tehnyt vanhemman kanssa vuokrasopimuksen, huomioidaan vuokrasta kohtuullinen osuus menona.
- Jos vuokrasopimusta ei ole tehty, huomioidaan hakijalle pääluvun mukainen osuus asumismenoista.

Tulona huomioidaan hakijan osuus yleisestä asumistuesta.

Esimerkki

Minna asuu yhdessä 22-vuotiaan tyttärensä Veeran kanssa. Veera on sähköasentaja ja käy säännöllisessä ansiotyössä. Minna on työtön ja hakee toimeentulotukea. Minna esittää maksavansa yksin asunnon asumismenot yhteensä 700 euroa. Asumismenoista voidaan huomioida Minnalle puolet eli 350 euroa ja mahdollisesta asumistuesta puolet tuloksi.

Edellä mainitusta pääsäännöstä voidaan poiketa, jos täysi-ikäinen hakija on tuloton. Tällöin asumismenot huomioidaan kokonaan vanhempien menoksi ja asumistuki vanhempien tuloksi.

Jos hakijalla on alivuokralainen, huomioidaan asumismenoina osuus, josta on vähennetty alivuokralaisen maksaman vuokran määrä.

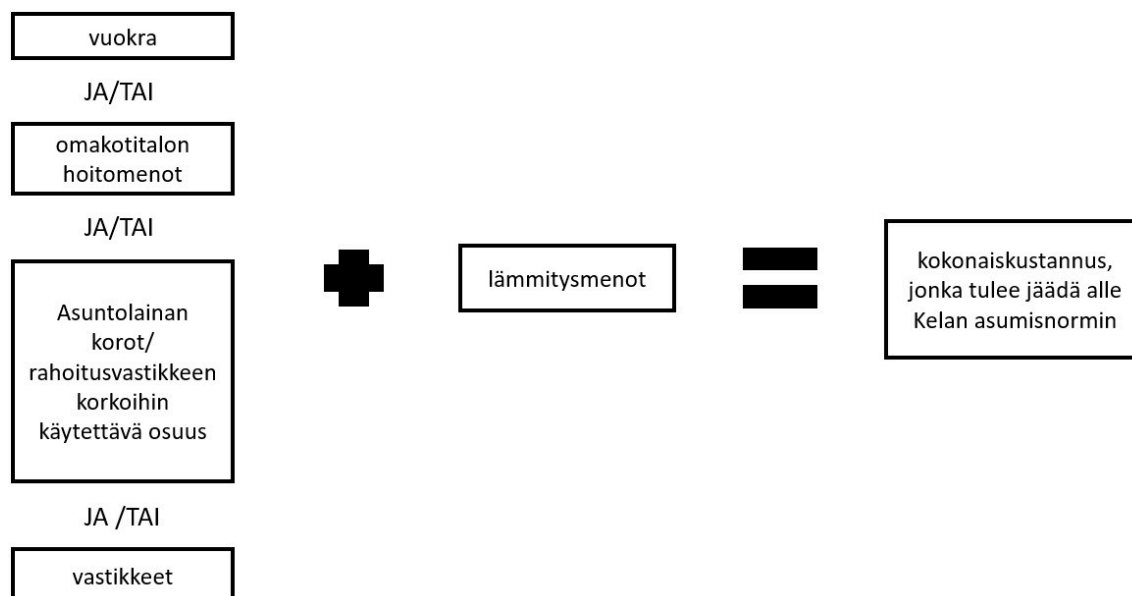
Katso myös taulukko perusosien ja asumismenojen huomioimisesta.

1.5.1.4 Asumismenojen kohtuullisuus

Asumismenot huomioidaan todellisen suuruksina, jos kustannukset eivät ole kohtuuttomat. Jos hakijan asumismenot ovat paikkakunnan kohtuullista tasoa suuremmat, eikä niitä voida pitää tarpeellisina, huomioitavaa asumismenojen määrää joudutaan kohtuullistamaan vastaamaan paikkakunnan kohtuullisena pidettävää tasoa.

Kohtuullisuusharkinnassa tarkastellaan asumismenojen kohtuullisuutta ja tarpeellisuutta. Kohtuullisten asumiskustannusten arvioimiseksi Kelassa on määritelty kuntakohtaiset asumisnormit, jotka määräytyvät toimeentulotukiperheen koon tai asunnossa asuvien henkilöiden mukaan. Asumisnormeja käytetään sekä vuokra-asuntojen että omistusasuntojen asumismenojen kohtuullisuuden arvioinnissa.

Kohtuullisuusarvioinnissa otetaan huomioon seuraavat menot:

Asumisnormiin kuuluvien kustannusten lisäksi voidaan huomioida erikseen maksettavat vesi-, taloussähkö-, kotivakuutus- ja saunamaksut, jos niitä ei pidetä kohtuuttomina. Vesimaksulle, taloussähkölle, kotivakuutuksella ja saunamaksulle on määritelty Kelassa raja-arvot käsittelyn tueksi ja näiden kohtuullisuus arvioidaan menolajikohtaisesti erillään asumisnormista.

Katso energian hintojen nousun vaikutukset asumismenojen huomioimiseen.

Lue lisää [vesi-, taloussähkö-, kotivakuutus ja saunamaksujen kohtuullisuuden arvioimisesta](#).

Asumismenojen kohtuullisuus arvioidaan aina ensimmäisen hakemuksen tai muuton yhteydessä. Jos hakijan elämäntilanne muuttuu, tarkastellaan asumismenoja uudelleen.

Kohtuullisuusharkinta ei saa johtaa siihen, että toimeentulotuen hakija jää ilman asuntoa tai joutuu muuttamaan asuntoon, joka ei täytä yleisesti hyväksyttävää asumistasoa tai ei vastaa henkilön tai perheen erityisiä tarpeita.

1.5.1.4.1 Kohtuullisen tason määrittäminen

Asumismenojen kohtuullisuusharkinnassa otetaan huomioon seuraavat asiat:

- hakijan tai perheen asunnon erityistarpeet ja elämäntilanne,
- Kelan asumisnormi,
- asumisen menojen kokonaiskustannukset ja
- asunnossa asuvien henkilöiden lukumäärä.

Pääsääntö on, että asumisnormi määräytyy asunnossa asuvien henkilöiden lukumäärän mukaisesti.

Esimerkki

Virtaset asuvat Lohjalla. Perheeseen kuuluu vanhemmat ja kaksi lasta, eli yhteensä 4 henkilöä. Virtasille hyväksytään yleensä Lohjalla 4 henkilölle määritelty asumisnormi eli 897 euroa.

Katso kuntakohtaisesti määritellyt, vuosittain tarkistettavat Kelan asumisnormit.

Jos samassa asunnossa asuu eri toimeentulotukiperheisiin kuuluvia henkilöitä, katsotaan, että kyse on kimppa-asumisesta. Kimppa-asunnossa asumismenojen kohtuullisuusarvioinnissa käytetään asunnossa asuvien henkilöiden lukumäärän mukaan määräytyvää asumisnormia, jota on korotettu yhdellä henkilöllä.

Esimerkki

Petra asuu kimppa-kämpässä. Asunnossa asuu yhteensä 4 henkilöä. Petran vuokraa verrataan kimppa-asujalle muodostettuun normiin 229 euroon eli paikkakunnan viiden henkilön normi (916 euroa) jaettuna asunnossa asuvien henkilöiden lukumäärällä (4 hlö).

Jos kimppa-asunnossa asuvan hakijan asumismenot ylittävät asumisnormin, arvioidaan asumismenojen kohtuullisuutta. Kohtuullisuusharkinnassa on otettava huomioon seuraavia asioita:

- millainen asunto on kyseessä (esimerkiksi asunnon koko)
- keitä asunnossa asuu (kuinka paljon aikuisia ja lapsia)
- kuinka monta toimeentulotukiperhettä muodostuu
- paljonko eri toimeentulotukiperheet maksavat vuokraa
- kuinka paljon asuntoon maksetaan asumistukea
- onko realistista, että hakija löytää kimppakämpää edullisemman asunnon
- vastaavatko asunnon menot yleistä hintatasoa paikkakunnalla. Asunto ei ole esimerkiksi huomattavasti kalliimpi, kuin tarjolla olevat samankokoiset asunnot kyseisellä paikkakunnalla.

Jos yhden henkilön kimppa-asunnon menot ovat huomattavasti paikkakunnan yhden hengen asumisnormia pienemmät ja asunnon kokonaiskustannuksia voidaan pitää paikkakunnan hintatasoon nähden kohtuullisina, voidaan kustannukset hyväksyä kokonaisuudessaan.

Esimerkki

Essi muuttaa opiskelupaikkakunnalle ja saa huoneen 4 henkilön kimppakämpästä. Vuokra on asunnossa yhteensä 1450 euroa. Vuokra jakaantuu kämppiksille tasan ja Essin osuus on 362,50 euroa. Paikkakunnan asumisnormi 5 hengelle (4 asukasta +1) on 1175 euroa eli asumisnormin perusteella Essille voitaisiin hyväksyä asumismenoja 293,75 euroa. Jos Essi asuisi paikkakunnalla yksin, hänelle voitaisiin hyväksyä asumismenoja 694,00 euroa. Essin asumismenot ylittävät laskennallisen asumisnormin määrän, mutta ovat huomattavan edulliset verrattuna yksinasuvan asumisnormiin. Lisäksi asuntoa voidaan pitää kohtuuhintaisena 4 henkilölle. Harkinnalla Essille voidaan hyväksyä Essin esittämät todelliset asumismenot, eikä muuttokehotusta anneta.

Esimerkki

Emmi asuu vuokralla kahden lapsensa kanssa omakotitalossa, jossa asuu myös toinen äiti lapsen kanssa sekä yksi nainen, jolla ei ole lapsia. Asunnon vuokra on 1350 euroa kuukaudessa, josta asunnossa asuvat aikuiset vastaavat jokainen yhtä suurella osuudella. Emmi hakee toimeentulotukea. Seitsemän henkilön normi paikkakunnalla on 1411 e eli henkilömäärän näkökulmasta tarkasteltuna asumisnormi ylittyy. Emmi maksaa asunnosta vuokraa 450 e/kk, joten ei ole kohtuullista antaa Emmille kehotusta muuttaa

halvempaan asuntoon, koska Emmi maksama vuokra jää reilusti alle paikkakunnan kolmen henkilön kohtuullisen vuokratason, joka on 914 euroa.

Jos yhden henkilön kimppa-asunnon menot ovat huomattavasti kimppa-asujalle laskettua asumisnormia suuremmat ja asunnon kokonaiskustannukset ovat paikkakunnan kohtuullista tasoa suuremmat, selvitetään, onko hakijalla perusteita kohtuullista tasoa korkeammille kustannuksille. Katso [asumismenot ylittävät Kelan asumisnormin](#).

Jos perheessä on vuoroasuva lapsi, niin asumismenojen kohtuullisuusarvioinnissa vuoroasuva lapsi korottaa vuoroasuvan lapsen molempien perheiden asumisnormia.

Esimerkki

Leo on 5 –vuotias lapsi ja hän vuoroasuu vanhemmillaan Nooralla ja Samilla. Noora hakee toimeentulotukea itselleen ja Leolle. Nooralle huomioidaan 2 henkilön asumisnormin mukaiset asumismenot. Sami hakee toimeentulotukea itselleen, uudelle puolisolleen Lauralle sekä Leolle. Samille huomioidaan 3 henkilön asumisnormin mukaiset asumismenot.

Vuokra-asunnon asumismenojen kohtuullisuus

Kohtuullisuusharkinnassa hakijan vuokraa verrataan Kelan asumisnormiin. Jos vesimaksu sisältyy vuokraan, korotetaan asumisnormia 26,40 eurolla/henkilö 1.1.2024 alkaen (24,00 eurolla/henkilö vuonna 2023).

Esimerkki

Aunen vuokra sisältää vesimaksun ja on suuruudeltaan 495 euroa. Paikkakunnan vuokranormi on 475 euroa. Aunen maksamaa vuokraa verrataan vuokran ja vesinormin yhteismäärään eli 501,40 euroon (475 e + 26,40 e). Aunen vuokraa voidaan pitää kohtuullisena ja se voidaan hyväksyä kokonaisuudessaan menona laskelmalla.

Jos vuokra ylittää asumisnormin, harkitaan asumismenojen kohtuullisuutta. Katso kohta [asumismenot ylittävät Kelan asumisnormin](#).

Vuokratun omakotitalon asumismenojen kohtuullisuus

Omakotitalossa vuokralla asuvilla lämmitys ei yleensä sisälly vuokraan. Hakijalla voi olla lisäksi myös muita omakotitalon hoitoon liittyviä menoja, jotka voidaan huomioida vuokrasopimuksen mukaisesti. Jos kuukausittaiset omakotitalon hoitoon liittyvät menot ja lämmitysmenot eivät ole tiedossa, hakijaa pyydetään toimittamaan arvio kokonaiskustannuksista ennen kohtuullisuusarvioinnin tekemistä.

Kun kaikki hyväksyttävät asumismenot ovat tiedossa, arvioidaan kuukausittaisten menojen määrä ja lasketaan menot yhteen. Kuukausittaisia kokonaiskustannuksia verrataan paikkakunnan asumisnormiin.

- Jos asunnossa on sähkölämmitys, joka laskutetaan yhdessä taloussähkön kanssa, korotetaan määrää taloussähkön normilla.
- Jos vesimaksu sisältyy vuokraan, voidaan asumisnormia korottaa 26,40 eurolla/henkilö 1.1.2024 alkaen (24,00 eurolla/henkilö vuonna 2023).

Esimerkki

Maarit asuu yksin vuokralla omakotitalossa. Vuokra on 300 euroa ja siihen sisältyy vesimaksu. Vuokrasopimuksessa on sovittu, että vuokran lisäksi Maarit maksaa lämmityksestä, maalämpö, kulutuksen mukaan. Lämmitysmenot ovat vuokranantajan arvion mukaan noin 125 e/kk. Maaritin kokonaisasumismenoja vuokra 300 euroa + lämmitys 125 euroa verrataan Kelan asumisnormiin, joka on paikkakunnalla 415,40 euroa/kk (asumisnormi 389 euroa + vesinormi 26,40 euroa). Maaritin asumismenot ylittävät Kelan normin 9,60 eurolla. Maaritin asumismenot voidaan harkinnalla huomioida kokonaisuudessaan.

Esimerkki

Teppo asuu vuokraamassaan omakotitalossa, jossa on sähkölämmitys. Vuokra on 600 euroa ja se ei sisällä vesimaksua. Sähkölaskut ovat keskimäärin 150 euroa/kk. Tepon asumisen kokonaiskustannukset ovat noin 750 euroa/kk. Tepon asumiskustannuksia verrataan paikkakunnan yhden hengen asumisnormiin: vuokra 498 euroa + taloussähkö 45 euroa = 543 euroa. Tepon asumismenot ylittävät Kelan asumisnormin 207 eurolla. Teppo ei esitä perusteita kohtuullista tasoa korkeammille asumismenoille, joten hänelle annetaan kehoitus etsiä edullisempaa asuntoa.

Jos kokonaiskustannukset ylittävät asumisnormin, harkitaan asumismenojen kohtuullisuutta. Katso kohta [asumismenot ylittävät Kelan asumisnormin](#).

Harkinnassa on huomioitava asunnon maantieteellinen sijainti ja vuodenajan vaikutus lämmitysmenoihin.

- Jos vuokran ja lämmitysmenojen kokonaiskustannukset alittavat kesäkuukausina asumisnormin, voidaan vastaavasti talvella huomioida asumismenoja enemmän.
- Jos asumismenot ylittävät asumisnormin vähäisesti, voidaan talvikuukausina harkinnalla huomioida asumismenoja enemmän, eikä muuttokehotusta tarvitse antaa.

Esimerkki

Ajalla maaliskuu-syyskuu Harrin asumismenot (vuokra, sähkölämmitys, vesi ja taloussähkö) alittavat Kelan asumisnormin 100 eurolla. Loka-helmikuussa asumismenot ovat 130 euroa suuremmat, kuin kesäaikana. Voidaan hyväksyä 30 euron asumismenojen ylitys talviaikana.

Esimerkki

Samin vuokra-, lämmitys- ja vesimenot ovat yhteensä 550 euroa kuukaudessa hänen vuokraamassaan omakotitalossa. Paikkakunnan asumisnormi yhdelle henkilölle on 600 euroa + vesimaksu 26,40 euroa eli 626,40 euroa. Sami esittää 100 euron laskun nuohouksesta. Vuokrasopimuksessa on sovittu, että vuokralainen vastaa menosta. Samille voidaan hyväksyä lisää asumismenoja kiinteiden kustannusten lisäksi noin 76,00 euroa/kk. Kyseessä on kertaluonteinen kustannus, joka voidaan jakaa useammalle kuukaudelle. Meno voidaan siten hyväksyä kokonaisuudessaan Samin laskelmalla.

Omistusasuntojen asumismenojen kohtuullisuus

Omistusasunnon hyväksyttävät menot lasketaan yhteen ja kokonaiskustannuksia verrataan paikkakunnan asumisnormiin.

- Osakeasunnossa kohtuullisuusarvioinnissa lasketaan yhteen asiakkaan esittämät hyväksyttävät vastikkeet, muut hoitomenot, lämmitys, jos se ei kuulu vastikkeeseen sekä henkilökohtaisen asuntolainan korot.
 - Jos asunnossa on sähkölämmitys, joka laskutetaan yhdessä taloussähkön kanssa, korotetaan määrää taloussähkön normilla.
 - Jos vesimaksu sisältyy vastikkeeseen, voidaan asumisnormia korottaa 26,40 eurolla/henkilö.
- Omakotitalon kohtuullisuusarvioinnissa lasketaan yhteen asiakkaan esittämät omakotitalon hoitomenot, lämmitys sekä henkilökohtaisten asuntolainojen korot.
 - Jos asunnossa on sähkölämmitys, joka laskutetaan yhdessä taloussähkön kanssa, korotetaan määrää taloussähkön normilla.
 - Vesimaksu voidaan hyväksyä 26,40 e/henkilö.

Jos kokonaiskustannukset ylittävät asumisnormin, harkitaan asumismenojen kohtuullisuutta. Katso kohta [asumismenot ylittävät Kelan asumisnormin](#).

1.5.1.4.2 Asumismenot ylittävät Kelan asumisnormin

Asumismenot voidaan ylityksestä huolimatta hyväksyä kokonaisuudessaan, jos

- asumismenot ylittävät vähäisesti, noin 5 %:lla, Kelan asumisnormin,
- hakija asuu kunnan järjestämässä asunnossa, jossa hakijalle tarjotaan hänen elämäntilannettaan tukevia palveluita tai
- hakija asuu jo kunnan vuokra-asunnossa ja asunto on kooltaan sopiva. Tällöin tulee tapauskohtaisesti arvioida, onko hakijalla mahdollista löytää edullisempaa asuntoa kyseisestä kunnasta.

Jos ylitystä ei voida pitää vähäisenä, on arvioitava kustannusten kohtuullisuutta ja tarpeellisuutta.

Esimerkki

Nella asuu yksin vuokralla. Nellan vuokra on 510 euroa kuussa. Nellan vuokra ylittää paikkakunnan yhden hengen normin 478 euroa noin 30 eurolla. Nellan vuokra voidaan huomioida kokonaisuudessaan, sillä asumismenot ylittävät vähäisesti asumisnormin.

Esimerkki

Lasse on ollut asunnoton. Lasse on saanut kunnan järjestämän tukiasunnon. Lasse tarvitsee ohjausta raha-asioiden hoitamisessa ja kodinhoidossa sekä tukea jokapäiväiseen elämään liittyvissä toimissa. Lassen vuokra on 800 euroa kuussa ja vuokra ylittää kunnan yhden hengen normin 100 eurolla. Lassen vuokra voidaan huomioida kokonaisuudessaan, sillä Lasselle tarjotaan hänen elämäntilannettaan tukevia palveluja.

Esimerkki

Antti ja Maija asuvat kunnan vuokra-asunnossa, joka on pieni kolmio. Heidän vuokransa ylittää paikkakunnan kahden hengen normin noin 40

euroa. Käsittelyn yhteydessä selvitetään, että kunnasta ei ole mahdollista löytää edullisempaa asuntoa. Antin ja Maija vuokra voidaan huomioida kokonaisuudessaan, sillä he asuvat kunnan vuokra-asunnossa.

Kelassa olevat tiedot asiakkaan tilanteesta

Kohtuullisuusarvioinnissa selvitetään aina ensin, onko Kelassa sellaista tietoa, joka puoltaa asumiskustannusten huomioimista kokonaisuudessaan, esimerkiksi

- terveydentilaan liittyvät selvitykset,
- asiakkaan yhteydenotot,
- sosiaalitoimen selvitys.

Lue lisää [erityisten tarpeiden huomioimisesta](#).

Jos hakijalla tai perheellä on perusteltu syy asumisnormin ylittävälle kustannuksille ja kustannukset eivät ole kohtuuttoman suuret, voidaan asumismenot hyväksyä kokonaisuudessaan niin kauan kuin hakijan tilanne pysyy ennallaan. Tilannetta tarkastellaan määräajoin uudelleen tilanteesta riippuen 3 – 12 kuukauden välein. Perusteltu syy voi olla liittyä esimerkiksi asiakkaan terveydentilaan tai toimintakykyyn.

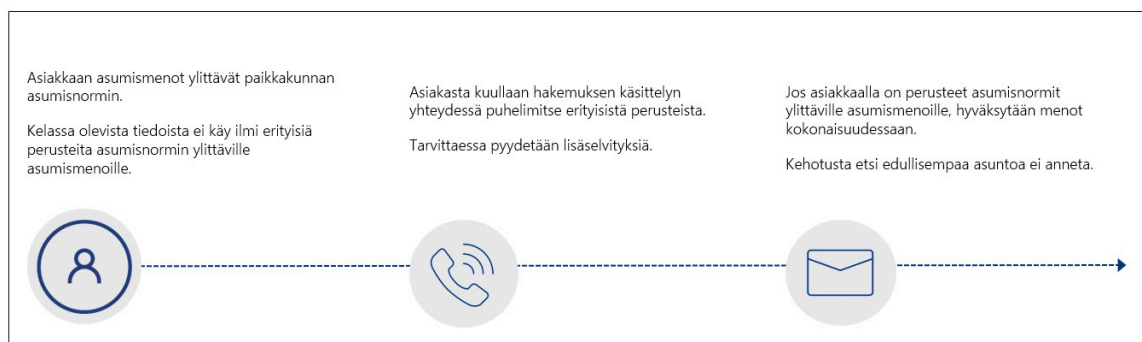
Esimerkki

Panu on vaimonsa Maijan omaishoitaja. Panu ja Maija ovat yli 80-vuotiaita ja asuvat hissillisessä kerrostalossa keskustan tuntumassa. Kelan yhteydenotoista selviää, että Panu hoitaa Maijan asioita ja käyttää Maijaa useamman kerran kuukaudessa lääkärissä. Heillä ei ole autoa ja Maija liikkuu rollaattorilla. Panun ja Maijan vuokra on 720 euroa, joka ylittää paikkakunnan kahden hengen asumisnormin 624 euroa noin 100 eurolla. Panun ja Maijan vuokrakustannukset voidaan huomioida kokonaisuudessaan, koska muuttaminen olisi heille kohtuuttoman raskasta heidän elämäntilanteensa huomioon ottaen ja muuttaminen halvempaan asuntoon voisi vaikeuttaa perheen kokonaistilannetta entisestään.

Jos asiakas on Kelan ohjauksesta huolimatta muuttanut kohtuullista tasoa kalliimpaan asuntoon, voidaan asumismenot kohtuullistaa heti ja määräaikaa ei näissä tilanteissa anneta.

Selvitys erityisistä tarpeista asumiseen liittyen

Jos Kelassa olevista tiedoista ei käy ilmi erityisiä perusteita asumisnormin ylittävälle asumismenoille, selvitetään asia hakijalta. Asumismenot voidaan huomioida kokonaisuudessaan, jos hakijalla on perusteet asumisnormin ylittävälle kustannuksille.

Hakijaa kuullaan ensisijaisesti puhelimitse ja käydään läpi esimerkiksi

- onko hänellä tai hänen perheenjäsenillään asumiseen liittyen erityisiä perusteita
- hakijan kokonaistilanne
- mitä kohtuullistaminen tarkoittaa hakijalle
- mitä liitteitä tai selvityksiä hakijan tulee toimittaa Kelaan ja mihin mennessä
- minkälaista asuntoa hakijan tulee etsiä, jos erityisiä perusteita ei ole
- Kelassa määritellyt kuntakohtaiset asumisnormit ja mitä asumisnormeihin sisältyy

Hakija voi esittää perusteet korkeammille asumiskustannuksille puhelimitse.

- Jos hakijalla on erityiset perusteet korkeammille asumiskustannuksille, voidaan asumiskustannukset huomioida päätöksellä kokonaisuudessaan.
- Jos hakijalla ei ole erityisiä perusteita korkeammille asumiskustannuksille, annetaan hakijalle päätöksessä määräaika, jonka aikana hänen tulee etsiä edullisempaa asuntoa.

Tarvittaessa hakijalta pyydetään puhelimesta kirjallisia selvityksiä asumismenojen kohtuullisuusarvioinnin tueksi, esimerkiksi lääkärinlausunto terveydentilasta tai sosiaalitoimen selvitys asumistilanteesta. Tällöin asiakkaalle tehdään kuukauden päätös ja selvitykset pyydetään toimittamaan seuraavan hakemuksen liitteeksi. Hakijalle ei anneta päätöksellä määräaikaa edullisemman asunnon etsimiseen.

Jos asiakasta ei tavoiteta puhelimitse, asiakkaalle tehdään kuukauden päätös ja lähetetään lisäselvityspyyntö erityisistä perusteista ja pyydetään toimittamaan selvitys seuraavan hakemuksen liitteeksi. Hakijalle ei anneta päätöksellä määräaikaa edullisemman asunnon etsimiseen.

Jos hakija tai perhe esittää asumiseen liittyviä erityisiä perusteita, voidaan asumismenot huomioida kokonaisuudessaan joko määräajaisesti tai toistaiseksi asiakkaan tilanteesta riippuen.

Harkintaan vaikuttavia erityisiä perusteita voivat olla esimerkiksi

- lasten koulunkäyntimahdollisuudet
- erityinen hoidon tarve
- lasta tapaavan vanhemman tilan tarve tapaamisten vuoksi, kun tapaamisoikeus on vahvistettu kunnan toimielimen tai hyvinvointialueen vahvistamalla sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä
 - yleensä huomioidaan yksi lisähuone, jokaiselle lapselle ei voida huomioida omaa huonetta. Harkinnassa otetaan huomioon muun muassa lasten lukumäärä ja ikä sekä tapaamisten tiheys.
- vammaisen henkilön tarvitsemien apuvälineiden aiheuttama lisätilan tarve
 - yleensä voidaan huomioida yhtä henkilöä suurempi asumisnormi
 - katso yleisen asumistuen ohjeesta, milloin apuvälineet voivat aiheuttaa lisätilan tarvetta
- yllättävä elämänmuutos esimerkiksi perheenjäsenen kuoleman vuoksi
- hakijan tai perheenjäsenen terveydentilaan liittyvät tekijät tai muutoin alentunut toimintakyky
- vammaispalvelulain mukaan tehdyt muutokset asunnossa
- hakijan tai perheenjäsenen korkea ikä, yli 80 vuotias
- hakijalla ei ole luottotietoja tai asunnon saaminen on muutoin haastavaa
- kunnan järjestämä tuettu asumispalvelu esimerkiksi tukiasunto tai palveluasuminen

Lue lisää erityisiin tarpeisiin liittyvien selvitysten pyytämisestä.

1.5.1.4.3 Määräaika edullisemman asunnon etsimiseen

Jos hakijan tilanteessa ei ilmene erityisiä perusteita, jotka puoltavat suuremman kustannustason mukaista asumista, annetaan hakijalle päätöksessä määräaika, jonka aikana hänen tulee etsiä edullisempaa asuntoa. Hakijaa ohjataan ottamaan yhteyttä kunnan asuntopalveluihin tai kunnan vuokratyöyhtiöön asuntoasian selvittämistä ja edullisemman asunnon hankkimista varten. Asuntoa tulee hakea myös yksityisiltä vuokranantajilta, jos kunnalla ei ole tarjota asiakkaalle sopivaa asuntoa.

Määräaika on yleensä 3 kuukautta, jonka aikana todelliset asumismenot huomioidaan täysimääräisesti. Määräaika voi olla myös pidempi riippuen hakijan elämäntilanteesta ja hakijan asuinkunnan asuntotilanteesta.

Määräajan päättymisen jälkeen hakijan asumismenot joko huomioidaan kokonaisuudessaan tai kohtuullistetaan vastaamaan paikkakunnan kohtuullisena pidettyä tasoa eli Kelan asumisnormia. Painavasta syystä määräaikaa voidaan pidentää esimerkiksi äkillisesti muuttuneesta elämäntilanteesta johtuen.

Omistusasunto

Jos hakija asuu omistusasunnossa, ei hakijaa edellytetä realisoimaan perheen käytössä olevaa vakinaista asuntoa. Jos perhe jää asumaan kohtuullisen tason ylittävään omistusasuntoon annetaan määräaika edullisemman asunnon etsimiseen. Jos hakija esittää selvityksen esimerkiksi myynti-ilmoituksen, että asunto on myynnissä, voidaan asumismenot huomioida kokonaisuudessaan, kunnes asunto saadaan myytyä.

Vuokrasopimus

Ennen kuin hakijaa ohjataan hakemaan edullisempaa asuntoa, tarkistetaan nykyisen asunnon vuokrasopimus.

Vuokrasopimuksen määräaikaisuus ja ensimmäinen mahdollinen irtisanomisaika on otettava huomioon, kun harkitaan muuttokehotuksen antamista. Jos vuokrasopimus irtisanotaan ennen ensimmäistä mahdollista irtisanomisaikaa asiakas voi joutua maksamaan sopimussakon tai vahingonkorvausta vuokranantajalle.

Harkinnassa on otettava huomioon:

- asiakkaalle aiheutuvat kustannukset,
- ylityksen suuruus ja
- jäljellä oleva vuokra-aika.

Jos asiakas tekee jatkosopimuksen kohtuullisen tason ylittävään asuntoon ja hänelle on annettu kehoitus hakeutua halvempaan asuntoon, kohtuullistetaan vuokra jatkosopimuksen alkaessa.

1.5.1.4.4 Asumismenot hyväksytään kokonaisuudessaan määräajan jälkeen

Asumismenot voidaan hyväksyä määräajan jälkeen kokonaisuudessaan, jos hakija etsii aktiivisesti kunnan alueelta edullisempaa asuntoa, mutta kunnassa ei ole tarjolla hakijan tarpeita vastaavia asuntoja.

Hakija ei saa asettaa edullisemmalle asunnolle perusteettomia rajoituksia esimerkiksi:

- asuinalue
- asunnon koko
- mukavuussyyt, esimerkiksi sauna tai lasitettu parveke.

Hakijan tulee toimittaa Kelaan selvitys siitä, että hän on hakenut edullisempaa asuntoa kunnalliselta vuokranantajalta ja yksityisiltä vuokranantajilta. Selvitys voi olla esimerkiksi

- kunnan vuokra-asuntohakemus, josta ilmenee, että hakija hakee kunnan vuokra-asuntoja ilman perusteettomia rajoituksia ja hänelle ei ole pystytty osoittamaan edullisempaa asuntoa.
- hakijan toimittama asiakirja kohteista, joita hän on hakenut yksityisiltä markkinoilta esimerkiksi Oikotieltä.

Hakijan tulee pitää asuntohakemukset voimassa koko ajan.

Jos vuokra hyväksytään kokonaisuudessaan sillä perusteella, että kunnassa ei ole tarjolla hakijan tarpeita vastaavia asuntoja, tarkastellaan hakijan tilannetta säännöllisesti uudelleen. Käsittelyssä huomioidaan paikkakunnan asuntotilanne. Hakijaa pyydetään toimittamaan yleensä jatkohakemuksen liitteeksi selvitys siitä, että hänellä on voimassa asuntohakemus sekä kunnan asuntojonossa, että yksityisille vuokranantajille sekä tiedon, onko hänelle tarjottu kunnasta asuntoa.

1.5.1.4.5 Asumismenot kohtuullistetaan määräajan jälkeen

Asumismenot kohtuullistetaan vastaamaan Kelan asumisnormia, jos hakija esimerkiksi

- ilmoittaa, että hän ei aio etsiä edullisempaa asuntoa tai muuttaa asunnosta
- kieltäytyy vastaanottamasta hänelle tarjotun edullisemman asunnon
- ei toimita selvitystä aktiivisesta edullisemman asunnon etsimisestä

Jos hakija toimittaa oman selvityksen, jonka mukaan kunnassa ei ole tarjolla hänen tarpeitaan vastaavaa kohtuuhintaista asuntoa, tarkistetaan kunnan asuntotilanne vuokra-asuntoja tarjoavista palveluista ja tarvittaessa kunnan vuokrataloyhtiöstä tai sosiaalitoimesta. Jos kunnassa on tarjolla edullisempia asuntoja, kohtuullistetaan asumismenot.

Kohtuullistamistilanteissa voi olla tarpeen olla yhteydessä kuntaan asiakkaan sosiaalihuollon tarpeesta.

Asumismenojen kohtuullistaminen voidaan tehdä määräajan jälkeen, vaikka välissä olisi katkos perustoimeentulotukiasiakkuudessa, jos asiakkaan elämäntilanne ei ole muuttunut.

Esimerkki

Jenniä on kehoitettu joulukuun päätöksessä etsimään edullisempaa asuntoa ja hänelle on annettu määräaika maaliskuun loppuun. Jenni ei ole hakenut toimeentulotukea ajalla 1.1.-31.3. Jenni hakee toimeentulotukea huhtikuulle. Hän ei ole muuttanut halvempaan asuntoon, eikä esittänyt selvityksiä edullisemman asunnon etsimisestä. Jenni ei toimita Kelaan pyydettyjä selvityksiä. Jennin asumismenot voidaan kohtuullistaa 1.4. alkaen.

Asumismenojen kohtuullistaminen määräajan jälkeen, kun asiakkaalla on erilliset lämmityskustannukset tai hakija asuu omakotitalossa

Jos yksin vuokra tai vastike ylittää asumisnormin, muita asumisnormiin sisältyviä kustannuksia ei voida huomioida menona. Asumismenot voidaan huomioida ainoastaan asumisnormiin asti.

Esimerkki

Riston vuokra omakotitalossa on 500 euroa. Lisäksi hän maksaa erikseen sähkölämmityksestä noin 150 euroa/kk ja jätemaksun 20 euroa/kk. Risto asuu yksin ja paikkakunnan yhden hengen asumisnormi on 440 euroa. Ristolla ei ole perusteita korkeammille asumismenoille ja hän on kieltäytynyt muuttamasta edullisempaan asuntoon. Ristolle voidaan määräajan jälkeen huomioida vuokrasta 440 euroa/kk. Muita omakotitalon menoja ei voida huomioida ja lämmitysmenoista voidaan huomioida vain taloussähkön kohtuullinen määrä 45 euroa/kk.

Jos vuokra tai vastike jää alle asumisnormin, huomioidaan vuokra tai vastike kokonaisuudessaan. Muita asumisnormiin kuuluvia asumiskustannuksia voidaan huomioida asumisnormiin saakka. Asumisnormin ylittäviä menoja ei huomioida.

Esimerkki

Kaija ja Matias asuvat vuokralla omakotitalossa. Talossa on öljylämmitys ja vuokra on 500 euroa. Paikkakunnan Kelan 2 hengen asumisnormi on 583 euroa. Kaija ja Matias ovat ilmoittaneet, että heillä kuluu vuodessa öljyä 3000 litraa. Öljy maksaa noin 1000 euroa/1000 litraa. Näin ollen öljyn kuukausittaiset kustannukset ovat noin 250 euroa/kk. Kaijalle ja Matiakselle annettiin kehoitus etsiä edullisempaa asuntoa, koska kuukausittaiset menot ylittävät asumisnormin noin 170 euroa kuukaudessa. Kaijalla ja Matiaksella ei ole perusteita korkeammille asumismenoille ja he eivät ole etsineet edullisempaa asuntoa. Kohtuullistamisen jälkeen voidaan huomioida vuokra 500 euroa/kk ja muita asumismenoja 83 euroa/kk.

1.5.1.4.6 Muutokset perheen tilanteessa tai asumisessa

Kohtuullistamisesta luopuminen

Asumismenojen kohtuullistamisesta voidaan painavasta syystä luopua. Painavana syynä voidaan pitää esimerkiksi sairaalassa oloa tai sitä, että hakijan elämäntilanteessa on tapahtunut muutos asumismenojen kohtuullistamisen jälkeen. Tällainen muutos voi olla esimerkiksi lastensuojelun asiakkuuden alkaminen ja siellä tehty suunnitelma lasten koulunkäynnin tukemiseksi. Asumismenot voidaan näissä tilanteissa huomioida seuraavasta etuusjaksosta alkaen kokonaisuudessaan, edellyttäen, että kunnassa ei ole tarjolla kohtuuhintaisia asuntoja.

Vuokrankorotus tai perhekoon muutos

Vuokran määrän muuttuessa asumismenojen kohtuullisuutta tulee arvioida uudelleen.

Jos asunnossa asuvien henkilöiden lukumäärä muuttuu, siirrytään käyttämään uuden henkilömäärän mukaista asumisnormia ja tehdään asumismenojen kohtuullisuusarviointi uudelleen.

Jos asumismenot

- on kohtuullistettu, annetaan 1 kuukauden järjestelyaika, jonka jälkeen asumismenot kohtuullistetaan vastaamaan uuden henkilömäärän mukaista asumisnormia.
- on hyväksytty kokonaisuudessaan, annetaan kehoitus etsiä edullisempaa asuntoa, jos perusteita korkeammille asumiskustannuksille henkilömäärän pienentyessä ei ole.

Jos asunnossa asuvien henkilöiden lukumäärä kasvaa, esimerkiksi lapsen syntymän johdosta, siirrytään käyttämään uuden henkilömäärän mukaista asumisnormia. Perhekoon kasvaminen ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, että perhe tarvitsee suuremman asunnon. Lue lisää [muuton tukemisesta](#).

Jos asunnossa asuvien henkilöiden lukumäärä muuttuu kuoleman johdosta, tehdään asumismenojen kohtuullisuusarviointi uudelleen.

Jos asumismenot

- on kohtuullistettu, annetaan tarvittaessa pidempi järjestelyaika (kuitenkin enintään 6 kuukautta).
- on hyväksytty kokonaisuudessaan, annetaan kehoitus etsiä edullisempaa asuntoa viimeistään 6 kuukauden kuluttua, jos perusteita korkeammille asumiskustannuksille henkilömäärän pienentyessä ei ole.

Ulkomailla oleskelu

Lisätietoa [ulkomailla oleskelevan henkilön](#) asumismenojen huomioimisesta.

Vankilassaolo

Lisätietoa [vankien tai vankien puolisoiden](#) asumismenojen huomioimisesta.

Avo- ja laitospalvelut

Lisätietoa [avo- ja laitospalvelussa](#) olevien asumismenojen huomioimisesta.

1.5.1.4.7 Asumismenojen kohtuullisuusharkinta muuttotilanteessa

Asumismenojen kohtuullisuutta tulee arvioida myös silloin, kun hakija muuttaa. Yleensä hakijan muuttoa tuetaan vain sellaiseen asuntoon, joka vastaa kustannuksiltaan paikkakunnan asumisnormia. Katso [muuton perusteet](#). Asumismenot voivat kuitenkin ylittää vähäisesti, noin 5 %, Kelan asumisnormin.

Jos uuden asunnon asumismenot ylittävät Kelan asumisnormin, selvitetään

- onko hakijalla erityisiä perusteita Kelan asumisnormin ylittävälle asumiskustannuksille
- onko paikkakunnalla tarjolla edullisempia asuntoja
- onko hakija hakenut edullisempaa asuntoa

Perustellusta syystä vuokravakuus ja muuttokustannukset voidaan hyväksyä myös kohtuuhintaista kalliimpaan asuntoon. Perusteltuja syitä voi olla esimerkiksi

- katso yleisen asumistuen ohjeesta, milloin apuvälineet aiheuttavat lisätilan tarvetta
- asiakkaan terveydentila, esimerkiksi hissien tarve talossa
- kunnan järjestämä tuettu asuminen

Jos muuttoa kohtuullista tasoa kalliimpaan asuntoon tuetaan vuokravakuudella, asumismenot hyväksytään kokonaisuudessaan ja muuttokehoitus edullisempaan asuntoon annetaan vuoden kuluttua tai kun määräaikainen vuokrasopimus on päättymässä. Hakijalle kerrotaan vuokravakuutta myönnettäessä, että vuokravakuus on myönnetty poikkeuksellisesti kohtuullisen tason ylittävään asuntoon ja määräajan kuluttua kohtuullisuutta arvioidaan uudelleen.

Esimerkki

Antti on asunnoton ja hänellä on päihdeongelma. Kunta on hankkinut hänelle asunnon, jossa tuetaan päihtetöntä elämää ja asumista. Vuokra ylittää Kelan kohtuullisena pidetyn vuokran 150 euroa. Antti myönnetään vuokravakuus asuntoon, koska kunta on järjestänyt asunnon ja asiasta on saatu myös selvitys sosiaalitoimelta.

Vuokravakuutta Kelan asumisnormin ylittävään asuntoon ei myönnetä, jos edullisempia asuntoja on tarjolla. Hakijaa ohjataan hakemaan edullisempaa asuntoa.

Jos hakija muuttaa Kelan ohjauksesta huolimatta Kelan asumisnormin ylittävään asuntoon, kohtuullistetaan asumiskustannukset välittömästi. Asumismenot voidaan kohtuullistaa välittömästi, jos hakijan voidaan katsoa tienneen Kelan asumisnormeista, vaikka hakija ei olisi hakenut Kelasta toimeentulotukea muuttoon liittyviin menoihin.

Hakijan voidaan katsoa tienneen asumisnormeista, kun hänelle on

- päätöksen perusteluosiossa kerrottu, mitkä ovat hänen asumistarvettaan vastaavaan asunnon kohtuulliset asumismenot asuinpaikkakunnalla. Käytännössä tämä tarkoittaa, että hakijalle on annettu kehoitus etsiä edullisempaa asuntoa.
- kerrottu asumisnormeista yhteydenoton tai viestin yhteydessä.

Ohjauksen antaminen ainoastaan päätöksen lopussa olevassa "Muut toimintaohjeet"-kohdassa ei ole riittävää tiedottamista asumisnormeista.

Muutto omakotitaloon

Kun hakija on muuttamassa vuokralle omakotitaloon, hakijan tulee selvittää, mitä kustannuksia hänellä on vuokran lisäksi esimerkiksi lämmitys ja jätehuolto.

Jos vuokrasopimuksesta ei käy riittävällä tasolla ilmi kuukausittaiset asumiskustannukset, tulee hakijalta pyytää vuokranantajan arvio kuukausittaisista kustannuksista, erityisesti lämmitysmenoista. Tällaisen arvion saa yleensä vuokranantajalta.

Jos hakijalta ei saada arviota asumisen kokonaiskustannuksista, ei muuttoa voida tukea perustoimeentulotuella, koska asumismenojen kohtuullisuusarviointia ei voida tehdä.

1.5.1.4.8 Vesi-, taloussähkö-, kotivakuutus- ja saunamaksujen kohtuullisuuden arvioiminen

Taloussähkö- ja vesinormi määräytyy asunnossa asuvien henkilöiden todellisen lukumäärän mukaisesti, koska taloussähkö- ja vesimaksujen määrä perustuu kulutukseen.

Yleensä vesi-, taloussähkö ja kotivakuusmaksut huomioidaan todellisen kulutuksen mukaisesti. Kelassa on käytössä näille kohtuullisen kulutuksen mukaiset normit, jotka määräytyvät perheen henkilöluvun mukaisesti.

Vesimaksujen kohtuullisuus

Kohtuullisen vesimaksun määrä on 26,40 euroa / henkilö.

Jos vesimaksu

- ylittää vähäisesti Kelan vesinormin, hyväksytään maksu kokonaisuudessaan.
- ylittää huomattavasti vesinormin, soitetaan asiakkaalta ja kysytään asiakkaan selvitystä normaalia suuremmasta vesimaksusta tai veden kulutuksesta ennen hakemuksen tai laskun käsittelyä.

Jos hakijalla on perusteltu syy suuremmalle vesimaksulle, voidaan vesimaksu huomioida kokonaan. Perusteltu syy voi olla esimerkiksi

- sairaus
- se, että hakija ei voi vaikuttaa vesimaksun suuruuteen (kunnassa yleisesti kalliit vesimaksut)

Jos hakijalla ei ole perusteltua syytä kohtuullista tasoa suuremmalle vesimaksulle, kohtuullistetaan vesimaksu. Kun kuukausittain saman suuruisen vesimaksun kohtuullisuus on kerran selvitetty, ei vesimaksun kohtuullisuutta tarvitse arvioida uudelleen, jollei sen määrä muutu.

Jos hakijan vesimaksu perustuu ennakkolaskuun, voi hänelle veden kulutuksen mukaan syntyä lisälaskua. Veden tasauslasku voidaan huomioida menona, jos veden kuukausittaiset yhteiskustannukset eivät ylitä Kelan vesinormia tai kohtuullista tasoa suuremmille vesimaksuille esitetään perusteltu syy. Jos hakija saa vesiennakosta palautusta, huomioidaan se tulona.

Esimerkki

Taina toimittaa veden tasauslaskun 300,20 euroa. Tainalle on vuoden aikana korvattu vesimaksua 15 euroa/kk eli yhteensä 180 euroa. Kun lasketaan yhteen Tainalle jo korvattu vesi ja tasauslasku, Tainan vedestä aiheutuneet kustannukset ovat olleet noin 40 euroa kuukaudessa. Jos Taina ei kuulemisen yhteydessä ole esittänyt hyväksyttävää syytä kohtuullisen määrän ylittävälle vesimaksuille, huomioidaan tasauslaskusta 136,80 euroa (26,40 euroa/kk x 12 – 180 euroa).

Taloussähkömenojen kohtuullisuus

Katso kohtuulliset taloussähkömenot täältä.

Jos taloussähkömenot

- ylittävät vähäisesti Kelan normin, hyväksytään lasku kokonaisuudessaan.
- ylittävät huomattavasti Kelan normin, soitetään asiakkaalle ja kysytään asiakkaan selvitystä suuresta sähkönkulutuksesta ennen hakemuksen tai laskun käsittelyä.

Jos menoa ei selvitysten perusteella voida hyväksyä kokonaisuudessaan tai selvitystä suuresta sähkönkulutuksesta ei saada, sähkömenot kohtuullistetaan Kelan normin mukaisiksi. Kohtuullisuusarvioinnissa on aina huomioitava, että hakija ei voi vaikuttaa sähkönsiirto- tai perusmaksuihin. Kun asiakkaalta on kerran selvitetty, että perusteita korkeammille taloussähkömenoille ei ole ja sähkölaskut edelleen pysyvät kohtuuttoman suurina, jatketaan sähkömenojen kohtuullistamista.

Katso energian hintojen nousun vaikutukset asumismenojen huomioimiseen.

Kotivakuutusmaksun kohtuullisuus

Katso kohtuulliset kotivakuutusmenot täältä.

Jos kotivakuutusmaksu

- ylittää vähäisesti Kelan kohtuullisena pidetyn rajan, hyväksytään lasku kokonaisuudessaan.
- ylittää huomattavasti kohtuullisen tason, selvitetään hakijalta ennen laskun käsittelyä, onko hänellä erityisiä perusteita kohtuullista tasoa korkeammille kustannuksille.

Jos menoa ei voida selvitysten perusteella hyväksyä kokonaisuudessaan tai selvitystä ei saada, kotivakuutusmaksu kohtuullistetaan Kelan normin mukaisiksi.

Jos autotallin ja piharakennuksien osuudet vakuutusmaksusta eivät ole erotettavissa, ne voidaan hyväksyä menoksi osana kotivakuutusmaksua, jos kohtuullisena pidetyn kotivakuutuksen määrä ei ylitä.

Saunamaksun kohtuullisuus

Jos saunamaksu ylittää yli 10 euroa kuukaudessa, huomioidaan asiakkaan esittämästä menosta 10 euroa.

1.5.2 Muuttoon liittyvät menot

Perustoimeentulotuella voidaan kattaa välttämättömiä muuttoon liittyviä menoja, joita ovat asuinirtaimiston kuljetusmenot ja vuokravakuus sekä poikkeustilanteissa varastointipalvelut.

Muuttoa voidaan pääsääntöisesti tukea perustoimeentulotuella, jos

- hakijalla on oikeus perustoimeentulotukeen vuokravakuuden erääntymiskaudelle,
- muutto on perusteltu,
- asunto on Kelan asumisnormin mukainen tai hakijalla on erityiset perusteet kohtuullista tasoa kalliimmalle asunnolle ja
- asunto on asuinkäyttöön sopiva.

Muuttoon liittyvien menojen huomioimisessa on aina otettava huomioon asiakkaan yksilöllinen kokonaistilanne ja käytettävä tapauskohtaista harkintaa.

Muuttoa pidetään perusteltuna esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- avo- tai avioero
- terveydelliset syyt, joista voidaan edellyttää lääkärinlausuntoa ja/tai sosiaalitoimen lausuntoa
- perhekoon muutoksesta johtuva lisätilan tarve
 - tapauskohtaisesti on harkittava, aiheuttaako lapsen syntymä heti lisätilan tarpeen
- asunnottomuus
- asunnottomuuden uhka
- työpaikan saaminen toiselta paikkakunnalta
 - huomioitava esimerkiksi työsuhteen kesto
- tutkintoon johtavan opiskelupaikan saaminen toiselta paikkakunnalta
- muutto toiselle paikkakunnalle perustellusta syystä
 - esimerkiksi sosiaaliset perusteet kuten muuttaminen lähemmäksi tavattavaa omaa alaikäistä lasta tai omaishoitajaksi ryhtyminen
 - muutto vastaanottokeskuksesta, kun asiakas on saanut ensimmäisen oleskeluluvan haettuaan kansainvälistä suojelua
 - tilapäistä suojelua saavan asiakkaan muutto vastaanottopalvelujen aikaisesta majoituksesta, kun asiakkaan oleskelu on katsottu perustoimeentulotuen näkökulmasta vakinaiseksi ja hänen vastaanottopalvelunsa ovat päättymässä asiakkaan saatua kotikunnan
- asunnon vaihtaminen edullisempaan [kohtuullisuusharkinnan](#) vuoksi
- asunnon vaihtaminen huomattavasti edullisempaan asuntoon, vaikka nykyinen asunto olisi Kelan asumisnormin mukainen
 - huomioitava esimerkiksi kuukausittainen säästö, muutosta aiheutuvat kustannukset, vuokrasopimuksen pituus
- jälkihuollossa olevan nuoren itsenäistyminen sijaishuollosta tai vanhempien kotoa

Esimerkki

Sohvi asuu Helsingissä ja hänen vuokrasopimuksensa päättyy nykyisessä asunnossa 30.4. Sohvi on yrittänyt etsiä kohtuullista tasoa vastaavaa asuntoa Helsingistä, mutta ei ole yrityksistä huolimatta saanut asuntoa. Sohville tarjotaan kohtuullista tasoa vastaavaa asuntoa Vantaalta. Koska välimatkat pääkaupunkiseudulla ovat lyhyet ja asumisnormi on sama

sekä Helsingissä että Vantaalla, voidaan Sohvin muuttoa Vantaalle tukea perustoimeentulotuella.

Muuttoa ei yleensä pidetä perusteltuna, kun muutto

- johtuu mukavuussyistä esimerkiksi sauna, piha, kaupunginosan vaihto
- johtuu paikkakunnan vaihdosta, joka ei perustu työ- tai opiskelupaikan saamiseen tai muuhun perusteltuun syyhyn
- johtuu pois muutosta vanhempien luota ilman erityisiä perusteita huomioiden hakijan ikä ja elämäntilanne
- ei ole perusteltu muunkaan edellä kerrotun syyn perusteella

Esimerkki

Lukiossa opiskeleva 18-vuotias Linda hakee tukea vuokravakuuteen ja muuttokustannuksiin, koska hän on muuttamassa vanhempiensa luota omaan asuntoon viiden kilometrin päähän vanhemmistaan. Linda kertoo muuton syyksi itsenäistymisen. Itsenäistymistä ei voida yksinään pitää riittävänä perusteena muuton tukemiselle ottaen huomioon Lindan ikä ja elämäntilanne.

Esimerkki

Sähköasentajaksi pian valmistuva 19-vuotias Jaakko hakee tukea muuttoon, koska hän on muuttamassa omilleen asumaan. Sosiaalityöntekijä on toimittanut Kelaan muuttoa puoltavan lausunnon, jossa kerrotaan Jaakon perhesuhteiden kotona olevan hyvin tulehtuneet, mikä on aiheuttanut Jaakolle vakavaa psyykkistä kuormittumista ja vaikeuttanut opintojen loppuun saattamista. Muuttoa voidaan pitää perusteltuna.

Jos muutolle katsotaan olevan hyväksyttävät perusteet ja uuden asunnon asumiskulut ovat kohtuulliset, voidaan asiakkaalle myöntää sekä vuokravakuus että muuttokustannukset, jos asiakas on hakenut molempia.

Jos muuttoa ei voida pitää perustoimeentulotuen näkökulmasta perusteltuna, vuokravakuutta ja muuttokustannuksia ei voida huomioida menona. Tällöin vuokra voidaan tarvittaessa kohtuullistaa heti, jos asiakas muuttaa asuntoon.

Jos muuttoa voidaan pitää perustoimeentulotuen näkökulmasta perusteltuna, mutta asiakas on muuttanut kohtuullista tasoa kalliimpaan asuntoon, vaikka paikkakunnalla olisi ollut tarjolla kohtuuhintaisia sopivia asuntoja, vuokra kohtuullistetaan heti eikä vuokravakuuteen myönnetä toimeentulotukea. Muuttokustannukset voivat kuitenkin tulla tarpeellisilta osin huomioitavaksi menona, jos ne ovat välttämättömiä asuntoon muuttoon liittyviä kuluja.

1.5.2.1 Vuokravakuus

Kela voi myöntää vuokravakuuden osana myönnettyä perustoimeentulotukea.

Vuokravakuus annetaan pääsääntöisesti kirjallisena maksusitoumuksena. Ainoastaan erityisen painavista syistä vakuus voidaan myöntää poikkeuksellisesti rahana vuokranantajalle. Erityisen painavana syynä voidaan pitää esimerkiksi sitä, että asiakas on muuttamassa tuettuun asumiseen tai asiakas on ollut pitkään asunnoton eikä hän muutoin saa asuntoa. Maksusitoumuksella Kela sitoutuu mainituin ehdoin korvaamaan vahingon vuokranantajalle, jos vuokralainen ei hoida vuokrasopimuksen mukaisia velvollisuuksiaan ja aiheuttaa sillä vuokranantajalle vahinkoa. Samat maksusitoumuksen ehdot koskevat myös rahana maksettua vakuutta.

Asiakkaan itsensä maksamaa vuokravakuutta ei yleensä huomioida menona, sillä se on jo katettu toimeentulotukeen nähden ensisijaisella tavalla. Myöskään pankkilainalla tai siihen rinnastettavalla tavalla jo suoritettua vuokravakuutta ei huomioida menona. Vuokravakuutta varten nostetun lainan lyhennyksiä ei huomioida menona.

Asumisoikeusasunnossa perittävää vastikevakuutta ei huomioida menona.

Lue lisää vuokravakuuden myöntämisestä.

Vuokravakuuden määrä ja kesto

Vuokravakuus vastaa yleensä 2 kuukauden vuokraa. Perustellusta syystä vakuus voidaan antaa 3 kuukaudeksi. Perusteltu syy voi olla esimerkiksi asunnottomuus tai asunnottomuuden uhka. Vuokravakuus saa olla enintään 3 kuukauden vuokraa vastaava määrä.

Vuokravakuus on asuntokohtainen ja se on voimassa vuokrasopimuksen voimassaoloajan mukaisesti.

Vuokrasuhde voi jatkua, vaikka asiakas esimerkiksi asuisi väliaikaisesti toisessa asunnossa.

Esimerkki

Jaana ja Esko ovat pariskunta ja hakevat vuokravakuutta yhteiseen vuokra-asuntoon. Sittemmin Esko muuttaa pois asunnosta. Vuokrasopimus ei kuitenkaan lakkaa olemasta voimassa, vaan Jaana ja Esko vastaavat edelleen yhdessä vuokrasuhteeseen perustuvista velvoitteistaan niin kauan kuin vuokrasopimus pysyy voimassa. Vuokravakuuden voimassaolo lakkaa vasta, kun vuokrasopimuksen tilalle tehdään uusi vuokrasopimus tai vuokrasopimus irtisanotaan.

Määräaikainen vuokrasopimus päättyy ja sen perään tehdään jatkosopimus

Jos vuokrasopimus on määräaikainen ja sen jälkeen tehdään uusi vuokrasopimus, jatkosopimus, samaan asuntoon, vuokralaisen pitää hakea vuokravakuutta uudelleen. Jos asuntoon myönnetään uusi vuokravakuus ja vuokrasuhde jatkuu, aiempi vakuus mitätöityy ja uusi vakuus kattaa vahingot myös aiemman vakuuden voimassaoloajalta.

Jos vuokrasopimus tehdään saman vuokralaisen kanssa useammin kuin kahdesti peräkkäin enintään kolmen kuukauden määräajaksi, vuokrasopimus tulkitaan toistaiseksi voimassaolevaksi. Tällöin vuokravakuus myönnetään toistaiseksi voimassa olevana.

Vuokrasopimuksen ehtojen muuttaminen tai uusi vuokrasopimus

Jos vuokrasopimuksen ehtoja muutetaan tai voimassa oleva vuokrasopimus korvataan uudella vuokrasopimuksella, pitää vuokralaisen hakea vuokravakuutta uudelleen. Jos asuntoon myönnetään uusi vuokravakuus ja vuokrasuhde jatkuu, aiempi vakuus mitätöityy ja uusi maksusitoumus kattaa vahingot myös aiemman maksusitoumuksen voimassaoloajalta.

Asunnon omistaja vaihtuu

Uutta vuokravakuutta ei tarvitse hakea, jos asunto vaihtaa omistajaa ja voimassa oleva vuokrasopimus siirtyy sellaisenaan asunnon uudelle omistajalle. Jos vuokranantajan ja vuokralaisen välillä solmitaan kuitenkin uusi vuokrasopimus tai vuokrasuhteen ehdot muuttuvat esimerkiksi vuokrasopimuksen kesto, tulee asiakkaan hakea Kelasta uutta vuokravakuutta uudella vuokrasopimuksella.

1.5.2.1.1 Mitä vuokravakuus kattaa

Vuokralainen vastaa vuokranmaksusta itse vuokrasuhteen voimassaoloaikana. Vuokravakuutta ei voi käyttää vuokran maksamiseen, kun vuokrasuhde on voimassa. Vuokralainen ei voi sopia vuokranantajan kanssa, että Kelan vakuutta käytettäisiin viimeisen vuokran maksuun.

Vuokravakuudesta voidaan korvata

- maksamattomat vuokrat
- maksamattomat vesi-, autopaikka- ja saunamaksut, jos maksut on mainittu vuokrasopimuksessa
- sopimussakko, jos vuokralainen on irtisanonut määräaikaisen vuokrasopimuksen ennen määräaikaa tai irtisanonut toistaiseksi voimassa olevan vuokrasopimuksen ennen vuokrasopimuksessa sovittua ensimmäistä mahdollista irtisanomisajankohtaa
- vahingonkorvaus, joka maksetaan vuokrasopimuksen purkamisen vuoksi
- vahingot, jotka vuokralainen tai huoneistossa vuokralaisen luvalla oleskellut henkilö on tahallaan tai huolimattomuudellaan aiheuttanut huoneistolle, pois lukien huoneiston tavanomainen kuluminen
- ylimääräiset loppusiivoukset, jos vuokralainen on olennaisesti laiminlyönyt huoneiston siivouksen tai ei ole vienyt tavaroitaan pois
- lukkojen sarjoitus, jos vuokralainen ei palauta kaikkia hänelle vuokrasuhteen aikana luovutettuja avaimia
- häädöstä aiheutuvat viranomaiskulut kuten oikeudenkäyntimaksu, häädön täytäntöönpanomaksu ulosotossa

Vuokravakuudesta ei korvata

- vuokranantajan välillisiä kuluja, kuten matkakuluja
- asuntoirtaimistolle aiheutuneita vahinkoja
- tupakoinnista aiheutuneita haittoja, jos tupakointia ei ole vuokrasopimuksessa erikseen kielletty
- taloyhtiölle tai muulle kolmannelle osapuolelle aiheutuneita vahinkoja

1.5.2.1.2 Vuokravakuushakemuksen käsittely

Vuokravakuutta haetaan lomakkeella TO2 tai sähköisessä asiointipalvelussa perustoimeentulotukihakemuksen yhteydessä. Hakemukseen on liitettävä vuokrasopimus tai asuntotarjous.

Vuokrasopimuksesta tai asuntotarjouksesta on ilmentävä vuokravakuuden myöntämiseksi välttämättömät tiedot:

- vuokrattava asunto

- vuokralainen tai vuokralaiset
- vuokranantaja
- vuokran määrä
- se, mille ajalle vuokrasopimus on tehty
- vuokravakuuden määrä

Tarvittaessa hakijalta pyydetään tarkempia selvityksiä esimerkiksi

- asunnon kokonaiskustannuksista, esimerkiksi vuokranantajan selvitys edellisen vuoden kustannuksista tai kuukausittaisista kustannuksista
- [asuinkelpoisuudesta](#) esimerkiksi rakennusviranomaisen todistus

Vuokravakuus myönnetään yleensä etukäteen ja se käsitellään vuokravakuuden erääntymiskuukaudelle. Vuokravakuutta ei yleensä myönnetä takautuvalle ajalle. Vakuus voidaan myöntää takautuvalle ajalle kuitenkin sellaisessa tilanteessa, jos asiakas ei ole esimerkiksi elämäntilanteestaan johtuen kyennyt hakemaan vakuutta ajoissa.

Jos vuokravakuutta haetaan kimppa-asuntoon, johon on tehty yhteinen vuokrasopimus, jokaiselle asukkaalle myönnetään oma vakuus pääluvun mukaiselle osuudelle vuokravakuuden kokonaismäärästä.

1.5.2.1.3 Vuokravakuuden myöntäminen

Vuokravakuus voidaan pääsääntöisesti myöntää, jos

- hakijalla on oikeus perustoimeentulotukeen vuokravakuuden erääntymiskuukaudelle,
- muutto on perusteltu,
- asunto on Kelan asumisnormin mukainen tai hakijalla on erityiset perusteet kohtuullista tasoa kalliimmalle asunnolle ja
- asunto on [asuinkäyttöön sopiva](#).

Vuokravakuuden myöntäminen tuloylijäämätilanteessa

Poikkeustilanteissa vuokravakuus voidaan myöntää harkinnalla myös silloin, kun hakijan laskelma on tuloylijäämäinen. Kyse on aina yksilöllisestä ja tapauskohtaisesta harkinnasta ja asiakkaan kokonaistilanne on huomioitava. Harkinnassa tulee ottaa huomioon seuraavat asiat:

- hakijan oma selvitys
- hakijan tai perheen kokonaistilanne- ja tarpeet
- ylijäämän määrän suhde vuokravakuuden määrään

Vuokravakuuden myöntäminen kohtuullista tasoa kalliimpaan asuntoon

Jos asumismenot ylittävät Kelan kohtuullisena pitämät rajat ja asiakas esittää erityisiä perusteita korkeammille kustannuksille, harkinnassa on otettava huomioon asiakkaan:

- oma selvitys sekä hakijan tai perheen kokonaistilanne- ja tarpeet
- sosiaalitoimen selvitys
- terveydentilaan liittyvät selvitykset

Katso lisää [asumismenojen kohtuullisuusharkinnasta muuttotilanteessa](#).

Jos asiakkaalla on perusteet kohtuullista tasoa kalliimmalle asunnolle, hyväksytään asumismenot kokonaisuudessaan ja muuttokehotus edullisempaan asuntoon voidaan antaa

- aikaisintaan vuoden kuluttua tai
- kun vuokrasopimus päättyy tai
- jos asiakkaan olosuhteissa tapahtuu muutos vuokrasopimuksen voimassaoloaikana.

Jos kunta on tarjonnut hakijalle esimerkiksi tukiasunnon, joka ylittää kohtuullisena pidetyt kustannukset, myönnetään vuokravakuus ja hyväksytään asumiskustannukset kokonaisuudessaan toistaiseksi, jollei asiakkaan tilanteessa tapahdu muutosta.

Jos vuokravakuutta ei myönnetä, hakijaa ohjataan tarvittaessa hankkimaan itse vakuuteen tarvittavat varat, esimerkiksi säästämällä, hakemalla kunnalta sosiaalista luototusta tai pankkilainaa tai ohjattava etsimään edullisempaa asuntoa.

Päätöksen antaminen

Kela antaa vuokravakuutta koskevan päätöksen tiedoksi vain hakijalle. Hakijan pyynnöstä maksusitoumus voidaan lähettää Kelasta suoraan vuokranantajalle. Vuokravakuusmeno kohdistetaan siihen kuntaan, jonka alueella hakija oleskelee, kun vakuus myönnetään. Lue lisää [kustannusten kohdentamisesta kuntaan](#).

Jos vuokravakuus on myönnetty asuntotarjouksen perusteella, tulee hakijan toimittaa Kelaan vuokrasopimus 3 kuukauden kuluessa vuokravakuuden myöntämisestä.

1.5.2.1.4 Vuokravakuuden erityistilanteita

Muutto vastaanottokeskuksesta oleskeluvan saamisen jälkeen

Vastaanottokeskusten palvelut eivät pääty heti, kun turvapaikkaa hakenut asiakas saa oleskeluluvan tai kun tilapäistä suojelua saava asiakas saa kotikunnan. Asiakkaalle annetaan kohtuullinen aika etsiä kohtuuhintaista asuntoa. Kohtuullinen aika tarkoittaa yleensä noin muutamaa kuukautta.

Tarvittaessa vastaanottokeskuksista saa myös ohjausta asunnon etsimiseen tai kuntapaikan hakemiseen vastaanottokeskuksen sijaintipaikkakunnan ELY-alueelta.

Kuntapaikka tarkoittaa, että asiakas saa oleskeluluvan saatuaan kunnasta esimerkiksi asunnon ja maahanmuuttajille tarjottavia kotoutumispalveluita. Kuntapaikan avulla voidaan varmistaa, että uusi kuntalainen saa suunnitellusti tarvitsemansa palvelut. Kaikilla oleskeluluvan saaneilla asiakkailla ei ole kuntapaikkaa.

Kun asiakas oleskeluluvan saatuaan muuttaa vastaanottokeskuksesta tai yksityismajoituksesta ensimmäisen kerran omaan asuntoon, tarpeelliset muutto- ja vuokravakuuskulut sekä vuokra voidaan huomioida menona tarpeellisen suuruisina. Vastaavalla tavalla toimitaan, kun tilapäistä suojelua saava asiakas on saanut kotikunnan. Koska asiakkaalla ei ole tavanomaista asumishistoriaa Suomessa eikä hän välttämättä ole voinut valita oleskelupaikkaansa, ensimmäiseen muuttoon liittyviin kuluihin ei sovelleta yleisiä kulujen hyväksymisen edellyttämiä kriteerejä. Näin ollen esimerkiksi vuokravakuus voidaan myöntää toisella paikkakunnalle ilman työ- tai opiskelupaikkaa tai muiden edellytysten täyttymistä myös kuntapaikasta riippumatta. Lue lisää [asumismenoista](#), [vuokravakuudesta](#) ja [muuttokuluista](#).

Vuokravakuuden myöntäminen alaikäiselle

Alaikäiselle voidaan poikkeuksellisesti myöntää vuokravakuus

- kotoutumista edistävän lyhytaikaisen opiskelun vuoksi tai
- lastensuojelullisen tai jälkihuollon tarpeen vuoksi tai
- muusta painavasta syystä.

Alaikäisen vuokravakuutta myönnettäessä tulee yhdessä sosiaalitoimen kanssa selvittää muuton perusteet ja alaikäisen kyky selviytyä itsenäisestä asumisesta.

Päätöksen antamisen yhteydessä tulee varmistaa, että hyvinvointialueella, johon alaikäinen muuttaa, on tieto sinne muuttavasta alaikäisestä, jotta alaikäiselle voidaan varmistaa sosiaalihuollon tuki. Asiakkaalta pyydetään lupa siihen, että Kela voi ilmoittaa muutosta hyvinvointialueelle. Jos lupaa ei saada, voidaan ilmoitus tehdä ilman suostumusta edellytysten täytyessä. Lue lisää [sosiaalihuollon tarpeen ilmoituksen tekemisestä](#).

Lue lisää Takaisinperintä- ja elatusprosessista.

Vuokravakuuden myöntäminen alivuokrattuun tai jälleenvuokrattuun asuntoon

Vuokravakuus voidaan myöntää myös alivuokrattuun asuntoon. Alivuokralainen vastaa vahingoista ja maksamattomista vuokrista päävuokralaiselle.

Vuokravakuus voidaan myöntää jälleenvuokrattuun asuntoon, jos hakija toimittaa asunnon alkuperäisen vuokranantajan suostumuksen jälleenvuokrauksesta. Jos suostumusta tai muuta selvitystä jälleenvuokrauksen luvallisuudesta ei saada, ei vuokravakuutta voida myöntää. Tämä ei kuitenkaan koske sellaisia asuntoja, jotka kunta tai säätiö on välivuokrannut asiakkaalle. Lue lisää [muista asumismuodoista, alivuokrauksesta tai asunnon jälleenvuokrauksesta](#).

1.5.2.1.5 Uuden vuokravakuuden myöntäminen, kun edellinen vakuus on realisoitunut

Jos Kelan myöntämä vuokravakuus on jouduttu maksamaan vuokranantajalle, uuden vakuuden myöntämistä harkitaan kyseisen hakijan kohdalla tiukemmin sekä tehdään tarvittaessa yhteistyötä sosiaalitoimen kanssa.

Hakijaa tiedotetaan asiasta edellisen vuokravakuuden realisoinnin yhteydessä. Jos hakijalla on elämänhallinnassa haasteita, ei Kelasta myönnetä uutta vakuutta ennen kuin asiakkaan tilannetta on selvitetty sosiaalitoimen kanssa. Asiakas voi tarvita esimerkiksi tuettuja asumispalveluita.

Jos aiempi vuokravakuus on realisoitunut maksamattomien vuokrien takia ja asiakkaalle myönnetään uusi vuokravakuus, maksetaan perustoimeentulotuen vuokraosuus jatkossa Kelasta suoraan vuokranantajalle.

1.5.2.1.6 Vuokravakuuden realisointi

Jos vuokranantaja katsoo olevansa oikeutettu käyttämään vuokravakuutta, hänen tulee tehdä siitä Kelalle kirjallinen realisointivaatimus perusteluineen. Vuokranantaja

voi käyttää realisointivaatimuksen laatimisessa Vuokravakuuden realisointivaatimus-pohjaa (lomake TO7) tai tehdä vapaamuotoisen vaatimuksen. Vaatimuksessa on mainittava vaadittu summa ja vaatimuksen perusteet. Vuokranantajan tulee ensin pyrkiä perimään saatavat vuokralaiselta ennen kuin niitä haetaan vakuudesta.

Vuokranantaja voi toimittaa realisointivaatimuksen Kelaan aikaisintaan silloin, kun vuokrasuhde on päättynyt ja vuokralainen on muuttanut pois asunnosta, kuitenkin viimeistään kolmen kuukauden kuluessa vuokrasuhteen päättymisestä. Vaatimusta voidaan täydentää ja täsmentää seuraavan kolmen kuukauden aikana. Vaatimuksen liitteeksi on toimitettava tarvittavat selvitykset esitetystä kustannuksista ja vahingoista.

Realisointivaatimuksen voi esittää vuokranantaja. Jos vuokrasopimus on tehty kiinteistönvälittäjän toimesta, voi välittäjä esittää realisointivaatimuksen. Vuokralainen ei voi esittää realisointivaatimusta.

Alivuokrasuhteessa vain vuokravakuuden saaja eli alivuokranantaja voi vaatia vakuuden realisointia. Asunnolle aiheutuneet vahingot korvataan ensisijaisesti päävuokralaisen vakuudesta. Jos alivuokralainen ei ole hoitanut vuokranmaksuveloitettaan, voidaan vuokrat suorittaa alivuokralaisen vakuudesta.

Vuokralaista kuullaan realisointivaatimuksessa esitetystä asioista ja hänelle annetaan mahdollisuus esittää oma näkemys asiasta.

Jos edellytykset realisoinnille täyttyvät, maksetaan korvaus vuokranantajalle. Vuokravakuudesta voidaan korvata enintään vuokravakuutena myönnetty summa. Vuokranantajalle lähetetään realisointi-ilmoitus korvauksen maksamisesta tai siitä, ettei korvausta makseta.

Vuokranantaja ei voi valittaa Kelaan realisointi-ilmoituksesta, mutta tarvittaessa Kela voi tutkia vaatimuksen uudelleen vuokranantajan pyynnöstä. Mahdolliset riidat vuokravakuuden käyttämisestä ratkaistaan vuokranantajan ja Kelan välillä. Viime kädessä asia ratkaistaan siinä kärkeäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä vuokra-asunto sijaitsee.

Katso lisää vuokravakuuden realisoinnista.

1.5.2.2 Muuttokustannukset

Yleensä asiakkaan tulee järjestää muutto omatoimimuuttona ja vain erityisestä syystä muutto voidaan tukea myöntämällä maksusitoumus muuttopalveluun.

Varastointipalvelu voidaan korvata vain tietyissä erityistilanteissa.

1.5.2.2.1 Omatoimimuutto

Pääsääntö on, että asiakas järjestää muuton omatoimisesti. Jos asiakas on hakenut toimeentulotukea muuttokustannuksiin ja muutto voidaan pitää perusteltuna, voidaan laskelmalla huomioida muuttoraha menona. Muuttoraha sisältää asuinirtaimiston kuljetusmenot sekä muut muutosta aiheutuvat välttämättömät kustannukset. Muuttoraha on toimeentulotukiperhekohtainen ja se voidaan huomioida joko etukäteen tai jälkikäteen.

Muuttorahan määrä, kun:

- muuton lähtöosoitteesta on alle 200 km muutettavaan kohdeosoitteeseen
 - 120 euroa (1-3 henkilön toimeentulotukiperhe)

- 180 euroa (4 tai useamman henkilön toimeentulotukiperhe)
- muuton lähtöosoitteesta on yli 200 km muutettavaan kohdeosoitteeseen
 - 180 euroa (toimeentulotukiperheen henkilömäärästä riippumatta)

Muuttokulut huomioidaan kuitenkin todellisen suuruksina, jos asiakas hakee toimeentulotukea muuttorahaa pienemmälle summalle. Asiakkaan ei edellä mainituissa tilanteissa tarvitse toimittaa muuttokustannuksista tositteita.

Jos asiakas hakee omatoimimuuton kustannuksia enemmän kuin muuttorahan verran, voidaan kuluja huomioida poikkeuksellisesti myös yllä mainittuja summia enemmän, jos:

- asiakkaan muuttomatka on pitkä, esimerkiksi 500 km muuton lähtöosoitteesta kohdeosoitteeseen ja/tai
- perheen koko on poikkeuksellisen suuri.

Näissä tilanteissa voidaan harkinnalla korvata välttämättömät ja kohtuulliset kustannukset, jotka ovat asiakkaalle todellisuudessa aiheutuneet. Asiakkaan tulee toimittaa aiheutuneista kustannuksista esimerkiksi polttoainekuluista kuitit.

Esimerkki

Matin seitsemänhenkinen perhe muuttaa vanhempien työn takia Lappeenrannasta Seinäjoelle. Välimatka on 420 kilometriä. Matille on myönnetty muuttoraha 180 euroa etukäteen. Muuton jälkeen Matti ilmoittaa, että muuton kustannukset ovat yhteensä olleet 280 euroa. Mattia pyydetään toimittamaan kuitit kaikista muutosta aiheutuneista kuluista. Matti toimittaa kuitit muuttoauton vuokrasta (200 euroa) ja polttoainekuluista (80 euroa). Menona voidaan huomioida muuttorahan ylimenevät kustannukset eli 100 euroa, koska matka on ollut pitkä ja perheen koko huomioon ottaen kustannukset ovat kohtuulliset.

1.5.2.2 Muuttopalvelu

Pääsääntöisesti muutto tulee toteuttaa omatoimimuuttona. Erityisen painavalla perusteella asiakkaalle voidaan myöntää maksusitoumus Kelan kilpailuttamiin muuttopalveluihin. Tällöinkin edellytetään, että muutto voidaan pitää perusteltuna. Jos asiakkaalle myönnetään muuttopalvelu ei muuttorahaa huomioida menona.

Jos asiakas hakee muuttopalvelua, tulee häneltä selvittää:

- pystyykö hän toteuttamaan muuton itse ja
- onko hänellä omaisia tai muuta verkostoa, jotka voisivat auttaa muuton toteuttamisessa, esimerkiksi muita perheen jäseniä, asiakkaan aikuisia lapsia, ystäviä, naapureita tai muita vastaavia henkilöitä.

Asiakkaan tulee esittää erityiset perusteet siitä, ettei hän pysty hoitamaan tai järjestämään muuttoja omatoimisesti. Erityisperusteena voidaan pitää esimerkiksi tilannetta, jossa asiakkaalla on sairaus, joka estää tai rajoittaa hänen mahdollisuuksiaan hoitaa muuttoja omatoimisesti, eikä hänellä ole omaisia tai muuta verkostoa, jotka voisivat auttaa muutossa. Terveystodistuksesta on aina esitettävä lääkärintodistus, jos sellaista ei ole jo aiemmin toimitettu Kelaan. Jos muuttoajankohdan siirto mahdollistaa itsenäisen muuton toteuttamisen, muuttoajankohdan siirron mahdollisuus tulee selvittää.

Kun harkitaan, onko muuttopalvelun myöntämiseksi olemassa erityisen painavat perusteet, tulee asiakkaan tilanne arvioida aina tapauskohtaisesti ja kokonaisvaltaisesti ottaen huomioon:

- asiakkaan terveydentila,
- asiakkaan perheenjäsenten mahdollisuus hoitaa tai järjestää muutto,
- mahdollisuudet saada apua muuttoon omaisilta tai muulta verkostolta sekä
- muut asiassa esitetyt seikat.

Jos asiakas esittää itse maksaneensa muuttopalvelun, menoksi hyväksytään enintään se määrä, mikä hänelle olisi Kelan hankintamenettelyllä myönnetty. Tämä edellyttää kuitenkin, että muuttopalvelun käytölle on ollut edellä mainitut erityisen painavat perusteet. Jos muuttopalvelun käytölle ei ole ollut perusteita, voidaan muuttoja tukea omatoimimuuton muuttorehalla, jos sen myöntämisen edellytykset muutoin täyttyvät.

Kelan kilpailuttamat muuttopalvelut jaotellaan perusmuuttoon ja kokonaismuuttoon:

- **Perusmuutto** voidaan myöntää tilanteessa, jossa asiakas perheineen ei erityisestä syystä pysty itse siirtämään ja kuljettamaan muutettavia tavaroita.
 - Perusmuutto sisältää koti-irtaimiston siirron sovitusta lähtöosoitteesta huoneiston sisästä sovittuun kohdeosoitteeseen huoneiston sisälle.
 - Perusmuutto sisältää myös muuttotavaroiden lastauksen ajoneuvoon, niiden purkamisen ajoneuvosta ja siirtämisen huoneiston sisälle kohdeosoitteessa.
 - Perusmuutto ei sisällä tavaroiden pakkaamista eikä pakattujen tavaroiden purkamista.
- **Kokonaismuutto** voidaan myöntää tilanteessa, jossa asiakas perheineen ei erityisen poikkeuksellisesta syystä kykene edellä mainitun lisäksi myöskään pakkaamaan muutettavia tavaroita.
 - Kokonaismuutto sisältää perusmuuttoon kuuluvien palveluiden lisäksi muuttotavaroiden pakkauksen ja purkamisen.

Kela arvioi asiakkaan toimittamien selvitysten perusteella onko asiakkaalla tarve perusmuutolle vai kokonaismuutolle. Palveluntarjoaja määrittelee Kelasta ja asiakkaalta saamiensa tietojen pohjalta muuton tarkan ajankohdan ja vastaavat yksityiskohdat asiakkaan kanssa. Jos asiakas tarvitsee muuttolaatikoita, arvioi palveluntarjoaja muuttolaatikoiden määrän muutettavan asunnon koon perusteella. Muuttopalvelu toteutetaan yleensä arkipäivisin. Lue lisää muuttopalvelut – prosessista

1.5.2.2.3 Varastointipalvelu

Varastointipalveluissa käytetään Kelan kilpailuttamia palveluntuottajia niillä paikkakunnilla, joilla Kela on tehnyt sopimukset varastointipalveluiden hankinnasta. Jos paikkakunnalla tai sen lähialueella ei ole tehty hankintasopimusta varastoinnista, hankitaan varastointipalvelu suoraan muulta palveluntuottajalta. Lue lisää varastointipalvelut -prosessista.

Varastointipalvelu myönnetään vain erityisen painavasta syystä ja lisäksi muuton tulee olla perusteltu. Käytännössä se tapahtuu ainoastaan silloin, kun

- asiakas on saanut hädän vanhasta asunnosta eikä uutta asuntoa tai osoitetta vielä ole ja
- asiakkaalla on suunnitelma asumisen järjestämiseksi, esimerkiksi hyvinvointialueen sosiaalipalveluissa tehty suunnitelma.

Asiakkaan tarve varastointipalvelulle tulee harkita kokonaisvaltaisesti ottaen huomioon asiakkaan kokonaistilanne sekä varastointipalvelun

myöntämisen tarkoituksenmukaisuus. Varastointipalvelua voidaan yleensä tukea perustoimeentulotukena enintään 3 kuukauden ajan.

Esimerkki

Ville on saanut hädän edellisestä asunnosta. Hyvinvointialueen sosiaalipalveluissa on tehty suunnitelma Villen asumisen järjestämiseksi. Ville on saamassa tukiasunnon kolmen kuukauden päästä. Ville saa kyseiseksi ajaksi tavaroilleen varastointipalvelun.

1.5.3 Sähkö- ja lämpövakuus

Kela voi myöntää sähkö- tai lämpövakuuden perustoimeentulotukena. Energiayhtiö voi edellyttää asiakkaaltaan vakuutta, jos hänellä on yhtiölle erääntyneitä saatavia tai luottotietojen perusteella on riskinä, että henkilö ei kykene suoriutumaan sopimukseen perustuvista maksuista. Sähkövakuus asetetaan sen varalle, ettei asiakas täytä sähkösopimuksessa määritellyjä velvoitteitaan. Kela sitoutuu maksusitoumuksessa mainituin ehdoin korvaamaan palveluntuottajalle eli energiayhtiölle aiheutuneen vahingon, jos asiakas ei täytä sähkösopimuksessa määritellyjä velvoitteitaan.

Lämpövakuuden osalta toimitaan samojen periaatteiden mukaisesti kuin sähkövakuuden osalta.

Sähkövakuus annetaan sähkösopimuksen voimassaoloajalle. Sähkövakuuden määrä on enintään viiden kuukauden sähkönkulutusta vastaava määrä. Vakuus koskee asuinhuoneiston sähkösopimusta, eikä sitä voi siirtää toiseen asuntoon tai toiselle henkilölle.

Asiakkaan itsensä maksamaa sähkö- tai lämpövakuutta ei yleensä huomioida menona, sillä se on jo katettu toimeentulotukeen nähden ensisijaisella tavalla. Myöskään pankkilainalla tai siihen rinnastettavalla tavalla jo suoritettua vakuutta ei huomioida menona. Vakuutta varten nostetun lainan lyhennyksiä ei huomioida menona.

Sähkö- ja lämpövakuus myönnetään pääsääntöisesti maksusitoumuksena. Vakuus voidaan myöntää rahana ainoastaan erityisen painavasta syystä.

1.5.3.1 Mitä vakuus kattaa

Vakuudella voidaan kattaa vakuuden voimassaoloaikana syntyneet ja erääntyneet

- laiminlyödyt sähköenergia- ja sähkönsiirtomaksut sekä palvelumaksut
- sähköjen katkaisemiseen ja kytkemiseen liittyvät maksut
- laskutuslisät, perintäkulut ja toimistokulut

Sähkövakuudesta ei korvata maksuja, jotka ovat syntyneet ennen vakuuden antamista.

1.5.3.2 Vakuushakemuksen käsittely

Asiakas hakee sähkövakuutta toimittamalla sähköyhtiön vakuusvaatimuksen Kelaan.

Jos asiakkaalla on oikeus perustoimeentulotukeen sähkövakuuden erääntyessä, voi Kela myöntää hakijalle sähkövakuuden. Poikkeustilanteissa sähkövakuus voidaan myöntää harkinnalla myös silloin, kun hakijan laskelma on tuloylijäämäinen.

Sähkövakuus voidaan myöntää, vaikka asumismenot ylittäisivät kohtuullisen asumismenoille määritellyn tason. Sähkövakuuden myöntämisellä ei ole myöskään vaikutusta asumismenojen kohtuullisuusharkintaan.

Kun Kela on myöntänyt asiakkaalle sähkövakuuden, maksetaan asiakkaan toimittamat sähkölaskut jatkossa suoraan sähköyhtiölle.

Sähkövakuus toimitetaan asiakkaalle päätöksen liitteenä. Asiakkaan suostumuksella sähkövakuus voidaan myös toimittaa suoraan sähköyhtiölle.

1.5.3.3 Vakuuden realisointi

Kun sähkösopimus päättyy, myös vakuuden voimassaolo päättyy.

Jos sähköyhtiö katsoo olevansa oikeutettu käyttämään sähkövakuutta, tulee sähköyhtiön tehdä Kelalle kirjallinen vaatimus vakuuden realisoinniseksi. Vakuudesta voidaan korvata enintään vakuutena myönnetty summa.

Energiaoyhtiö voi hakea saataviaan vakuudesta toimittamalla Kelaan joko sähkövakuuden realisointivaatimuksen (lomake TO6) tai vapaamuotoisen kirjallisen selvityksen. Sähköyhtiö voi vaatia sähkövakuuden realisointia, kun sähkösopimus päättyy. Sähköyhtiö voi vaatia vakuuden realisointia myös jo sopimuksen voimassaoloaikana, jos sähkön toimittamisen jatkaminen asiakkaalle sitä edellyttää.

Asiakkaalle ilmoitetaan sähkövakuuden realisoinnista.

Jos sähkövakuus realisoituu, maksetaan asiakkaan toimittamat sähkölaskut jatkossa suoraan sähköyhtiölle.

Uuden sähkövakuuden myöntäminen, kun edellinen on realisoitunut

Sähkövakuuden realisointi päätää aina sähkövakuuden voimassaolon.

Jos sähkösopimus jatkuu edellisen vakuuden realisoinnista jälkeen ja asiakas on oikeutettu perustoimeentulotukeen, Kela voi jatkaa maksusitoumuksena annetun vakuuden voimassaoloa ilman erillistä hakemusta. Sähköyhtiön tulee ilmoittaa realisointivaatimuksessa, jatkuuko asiakkaan sopimus realisoinnista huolimatta.

Kun asiakkaan sähkövakuus realisoituu, käsittelijä ottaa aina yhteyttä asiakkaaseen sosiaalityöntarpeen selvittämiseksi. Tarvittaessa tehdään sosiaalityön ilmoitus. Lue lisää sähkövakuuden myöntämisestä.

1.5.4 Terveystuettomenot

Terveystuettomenoja katetaan sekä toimeentulotuen perusosalla, että muina perusmenoina.

Vähäiset terveystuettomenot sisältyvät toimeentulotuen perusosaan, eikä niitä hyväksytä erikseen menoina. Tällaisia menoja ovat esimerkiksi ilman lääkärin määräästä ostettavat käsi- ja jalkavälitteet ja -valmisteet, perusvoiteet, vitamiinit ja laastarit.

Perustoimeentulotuessa voidaan perusosan lisäksi muina perusmenoina ottaa huomioon terveystuettomenoja todellisen suuruusina, jos niitä ei ole korvattu muista

ensisijaisista järjestelmistä, kuten esimerkiksi sairausvakuutuksesta. Tällaisia menoja ovat esimerkiksi:

- terveydenhuollon ammattihenkilön määräyksellä hankitut lääkkeet ja haavanhoitotuotteet
- terveydenhuollon asiakasmaksut
- silmälasien hankintamenot

Toimeentulotuessa huomioon otettavien terveyden- ja sairaanhoidon maksujen osalta edellytetään yleensä, että palvelut ovat julkisen terveydenhuollon itse tuottamia tai ostamia.

1.5.4.1 Silmälasien ja piilolinssien myöntäminen

Silmälasit myönnetään toimeentulotukena vain, jos ne ovat silmäsairauden tai puutteellisen näkökyvyn takia tarpeelliset. Silmälasien uusimista alle kolmen vuoden välein ei ilman erityistä syytä pidetä tarpeellisena. Erityisenä syynä voidaan pitää esimerkiksi silmälasien rikkoutumista tai näön heikkenemisen aiheuttamaa lasien uusimistarvetta.

Piilolinssien hankintakulut eivät yleensä ole perustoimeentulotukeen oikeuttavia terveydenhuoltomenoja. Esimerkiksi urheiluharrastuksen takia niitä ei myönnetä Kelasta. Jos silmälasien voimakkuus heikentää selvästi asiakkaan toimintakykyä, asiakas voi selvittää piilolinssien tarpeen toimittamalla lääkärinlausunnon Kelaan. Piilolinssinesteiden kulut katetaan perusosalla.

Kela on tehnyt hankintasopimuksia toimeentulotukiasiakkaiden optikkotuotteiden ja –palveluiden hankinnasta. Asiakkaalle annetaan ensisijaisesti maksusitoumus hänen tarvitsemiinsa optikkotuotteisiin ja -palveluihin. Jos asiakas ostaa optikkoliikkeestä sopimushintaa kalliimpia tuotteita tai palveluita, hänen tulee maksaa itse hinnanerotus. Jos Kela antaa maksusitoumuksen muuhun kuin asiakkaan oleskelukunnan alueella olevaan liikkeeseen, asiakkaalla on oikeus saada tarpeelliset matkakustannukset toimeentulotukena. Paikallisliikenteen matkat sisältyvät perusosaan. Lue lisää terveydenhuoltoon liittyvistä [matka-](#) ja [yöpymiskustannuksista](#). Katso myös Optikkopalvelut - prosessi.

Jos asiakas esittää itse maksaneensa näöntarkastuksen, silmälasit tai piilolinssit, menoksi hyväksytään Kelan hankintamenettelyn mukaisesti myönnettyjen tuotteiden ja palvelujen hinta. Tämä edellyttää kuitenkin, että tarve silmälasien tai piilolinssien hankintaan on todettu. Lue lisää Optikkopalvelut- prosessista.

Silmälaseja varten annetulla maksusitoumuksella ei voida korjata silmälaseja. Jos asiakas hakee toimeentulotukea silmälasien korjaamiseen, selvitetään ensin, kattaako mahdollinen takuu silmälasien korjaamisen. Jos takuu ei ole enää voimassa, ohjataan asiakasta pyytämään kustannusarvio korjaamisen kuluista. Jos kustannusarvio on korkeampi kuin mitä uudet silmälasit tulisivat maksamaan Kelan antamalla maksusitoumuksella, annetaan asiakkaalle maksusitoumus uusiin silmälaseihin. Korjauskustannukset voidaan myös hyväksyä menoksi kuittia tai laskua vastaan.

Maksusitoumuksella hankituilla tuotteilla on yhden vuoden takuu valmistus- ja tuotevirheiden osalta. Jos toimitetut tuotteet eivät toimi siinä käyttötarkoituksessa, johon ne on toimitettu, optikkoliike korjaa virheen veloituksetta ja viivytyksettä. Tuotteilla on kolmen vuoden huoltotakuu, joka kattaa

- sankojen taivutuksen,
- irronneen ruuvien korvaamisen uudella vastaavalla sekä

- ruuvien kiristyksen.

Tuotteet voi luovuttaa huollettavaksi veloituksetta kolmen vuoden ajan siitä päivästä laskettuna, kun tuotteet on luovutettu käyttöön. Jos asiakas hakee tukea silmälasien korjauskustannuksiin tilanteessa, jossa tuotteen virheen korjaaminen tai huolto kuuluu takuun piiriin, asiakas ohjataan olemaan suoraan yhteydessä siihen optikkoliikkeeseen, josta silmälasit on hankittu.

Silmälääkärissä käynnin kustannuksiin (silmälääkärin näöntutkimus ja kohtuulliset toimistomaksut) voidaan myöntää toimeentulotukea vain, jos optikon lausunnon perusteella silmälääkärikäynti on välttämätön silmälasien määräämiseksi. Muissa tapauksissa esimerkiksi, jos kyseessä on silmänsairauden hoito, asiakas ohjataan julkiseen terveydenhuoltoon. Lue lisää prosessista.

1.5.4.2 Suun ja hampaiden hoitoon liittyvät menot

Perustoimeentulotuessa otetaan huomioon terveydenhuoltomenot tarpeellisen suuruisina. Terveydenhuoltolaki velvoittaa hyvinvointialueet järjestämään asukkailleen myös tarpeellisen hammashoidon. Hammashoitoon toimeentulotukea hakeva asiakas ohjataan hyvinvointialueen järjestämään hammashoitoon, jonka asiakasmaksuasetuksen mukaiset maksut ovat toimeentulotuessa huomioitavia menoja. Tällaisia menoja ovat esimerkiksi julkisessa terveydenhuollossa tehtävä hampaan paikkaaminen tai oikomishoito.

Julkisen terveydenhuollon tulee vastata myös tarpeellisesta hammasproteettisesta hoidosta. Perustoimeentulotuessa otetaan huomioon tarpeellisen suuruiset hammasproteettisen hoidon kustannukset. Hammasprotetiikka koostuu sekä kliinisestä että teknisestä työstä, joiden kustannuksista säädetään asiakasmaksuasetuksessa.

Toimeentulotuessa huomioidaan julkisessa hammashoidossa tehdyn hammasproteettisen hoidon kliinisen työn kustannukset. Kliinisen työn kustannukset saavat olla enintään asiakasmaksuasetuksen mukaiset. Kliinistä työtä on esimerkiksi jäljennöksen otto hampaistosta proteesin valmistamiseksi tai valmiin proteesin sovittaminen potilaan suuhun. Teknisen työn kustannukset katsotaan yleensä kohtuullisiksi, kun ne ovat hyvinvointialueen sopimuksen mukaiset. Tekninen työ on työtä, jossa konkreettisesti valmistetaan proteettinen rakenne kuten kokoproteesi tai osaproteesi. Muina teknisinä töinä voidaan huomioida menona esimerkiksi purentakisko, hammaskruunut ja –sillat tai oikomiskoje. Jos hyvinvointialue ei ole tehnyt sopimusta hammasproteettisen hoidon osalta, katsotaan yleensä hyvinvointialueen antaman kustannusarvion mukaiset kustannukset kohtuullisiksi.

1.5.4.2.1 Hammasproteettisen hoidon lasku

Yleensä suun ja hampaiden hoitoon liittyvät menot huomioidaan toimeentulotuessa laskua vastaan. Hyvinvointialueiden suun terveydenhuollon yksiköt voivat tilata hammasproteettiseen hoitoon liittyvän teknisen työn yksityiseltä hammasteknikolta. Hyvinvointialueen hammaslääkärin tilaaman teknisen työn laskussa tulee olla työn tilanteen hyvinvointialueen tiedot. Jos laskusta ei näy hyvinvointialueen tietoja tai kustannuksia ei ole eritelty, selvitetään asiakkaan suostumuksella hyvinvointialueelta, liittyykö teknisen työn lasku hyvinvointialueella annettuun hoitoon.

Sopimuserikoishammasteknikon laskussa tulee olla lähettäneen hyvinvointialueen tiedot sekä kliinisen ja teknisen työn kustannukset eriteltynä. Jos laskusta ei näy

hyvinvointialueen tietoja tai kustannuksia ei ole eritelty, selvitetään asiakkaan suostumuksella hyvinvointialueelta, onko hyvinvointialue ohjannut asiakkaan sopimuserikoishammasteknikolle. Jos erikoishammasteknikon laskusta puuttuu kustannuserittely, se pyydetään hyvinvointialueelta.

Jos hyvinvointialue on tilannut teknisen työn hammasteknikolta tai ohjannut asiakkaan erikoishammasteknikolle, joiden kanssa hyvinvointialueella ei ole sopimusta, pyydetään hyvinvointialueen hammashoitolasta hoitosuunnitelma ja kustannusarvio. Kustannusarviossa tulee olla eriteltynä asiakasmaksuasetuksen mukaiset kliinisen ja teknisen työn osuudet.

Jos hyvinvointialue ei ole ohjannut asiakasta erikoishammasteknikolle tai tekninen työ ei ole hyvinvointialueen hammaslääkäriin tilaama, kustannusta ei yleensä voida huomioida perustoimeentulotuessa.

Lue lisää prosessikuvauksesta.

1.5.4.2.2 Hammasproteettiseen hoitoon annettava maksusitoumus

Maksusitoumus hammasteknisen työn kustannuksiin

Jos asiakas tarvitsee maksusitoumuksen hammaslaboratoriosta tilattavan hammasteknisen työn kustannuksiin, voidaan maksusitoumus myöntää hyvinvointialueen hammaslääkäriin tekemän hoitosuunnitelman ja kustannusarvion pohjalta. Lisäksi edellytetään, että proteettisen hoidon kliinisen työn tekee hyvinvointialueen hammaslääkäri.

Kustannusarviossa tulee olla

- eriteltynä kliinisen ja hammasteknisen työn kustannukset,
- tieto hammasteknisen työn palveluntuottajasta tai palveluntuottajista ja
- tieto mahdollisista vaihtoehtoisista hoitosuunnitelmista kustannusarvioineen.

Maksusitoumus hammasteknikolle voidaan antaa vain hammasteknisen työn kustannuksiin.

Lue lisää tarvittavista selvityksistä ja menettelystä prosessikuvauksesta.

Maksusitoumus hammasteknisen ja kliinisen työn kustannuksiin

Jos hyvinvointialue ohjaa kokoproteesihoitoa tarvitsevan asiakkaan suoraan yksityiselle erikoishammasteknikolle, jonka kanssa hyvinvointialueella ei ole sopimusta, voidaan erikoishammasteknikolle hoitoon ohjatulle asiakkaalle antaa maksusitoumus hyvinvointialueen hammaslääkäriin tekemän hoitosuunnitelman ja kustannusarvion pohjalta. Kustannusarviossa tulee olla

- eriteltynä kliinisen ja hammasteknisen työn kustannukset sekä
- tieto hammasteknisen työn palveluntuottajasta tai palveluntuottajista

Kun asiakas tarvitsee kokoproteesin tai kokoproteesit, erikoishammasteknikko tekee sekä kliinisen että teknisen työn. Maksusitoumus erikoishammasteknikolle voidaan

antaa hyvinvointialueen hammaslääkärin tekemän kustannusarvion pohjalta teknisen ja klinisen työn kustannuksiin.

Hyvinvointialue voi myös ohjata kokoproteesihoidon tarvitsevan asiakkaansa suoraan yksityiselle erikoishammasteknikolle, jonka kanssa hyvinvointialueella on sopimus. Tilanteessa, jossa hyvinvointialue on ohjannut asiakkaan hoitoon hyvinvointialueen sopimuserikoishammasteknikolle ei tarvita maksusitoumusta, vaan kustannukset huomioidaan edellytysten täyttyessä laskun mukaan.

Lue lisää tarvittavista selvityksistä ja menettelyistä prosessikuvauksesta.

1.5.4.3 Terveystenhuoltoon liittyvät matkakustannukset

Perustoimeentulotuessa huomioidaan yleensä menoina vain julkisessa terveydenhuollossa käynnistä syntyneet matkakustannukset, joista Kela maksaa yleensä sairausvakuutuslain mukaisen korvauksen (sv-korvaus).

Paikallisliikenteen matkoina tehtävät terveydenhuollon matkat kuuluvat perusosaan. Paikallisliikenteen matkat voidaan kuitenkin poikkeuksellisesti huomioida perustoimeentulotuessa, jos kyseessä on

- pidempi matka ja osa matkasta on paikallisliikennettä tai
- sarjahoito, esimerkiksi asiakas käy korvaushoidossa sovittuina päivinä usean kerran viikossa. Asiakkaalta voidaan pyytää käyntien toteutumisesta luotettavaa selvitystä.

Perustoimeentulotuessa huomioidaan yleensä matkakustannuksista sv-korvauksen jälkeinen osuus eli asiakkaan omavastuuosuus. Matka huomioidaan lähimpään mahdolliseen tutkimus- ja hoitopaikkaan. Matka voidaan tehdä julkisella liikenteellä, omalla autolla, taksilla tai ambulanssilla. Matkakustannukset huomioidaan halvimman matkustustavan mukaan asiakkaan sairaus ja terveydentila sekä liikenneolosuhteet huomioiden. Matkakustannuksen huomioimiseen tarvitaan yleensä sairaalan kutsu tai vastaava selvitys käynnistä esimerkiksi kuntoutuspäätös.

Menoina huomioidaan matkat yksityisen palveluntuottajan luo, jos kyseessä on:

- Kelan tai hyvinvointialueen maksama avo- tai laituskuntoutus. Laituskuntoutuksen aikana tehtäviä kotilomamatkoja ei yleensä tueta.
- Kelan korvaama psykoterapia
- Kelan harkinnanvaraisena kuntoutuksena järjestämä neuropsykologinen kuntoutus
- terveydenhuollon käynti, johon hyvinvointialue on antanut maksusitoumuksen ja palvelusta peritään vain asiakasmaksulain suuruinen maksu
- käynti YTHS:n lähimmässä toimipisteessä, josta opiskelijan tarvitsema hoito on saatavilla.

Jos yksityisen terveydenhuollon kulu (ei Kelan tai hyvinvointialueen järjestämä) on asiakkaan kohdalla hyväksytty menoksi perustoimeentulotuessa, hyväksytään myös yksityisessä terveydenhuollossa käymisestä syntyneiden matkakulujen omavastuut toimeentulotuessa menona. Lue lisää [yksityisen terveydenhuollon kustannuksista](#).

Matkat proteettiseen hammashoitoon huomioidaan perustoimeentulotuessa, jos proteettinen hoito on toimeentulotuessa huomioitavaa. Vain rintamaveteraanit saavat sv-korvauksen matkakustannuksista proteettiseen hammashoitoon. Lue lisää [proteettisen hoidon huomioimisesta](#).

Matkat julkisen terveydenhuollon järjestämiin syöpäseulontoihin voidaan huomioida menona laskelmalla halvimman matkustustavan mukaan. Nämä matkat eivät ole sv-korvattavia.

1.5.4.3.1 Matkakustannusten huomioiminen etukäteen

Matkakustannukset voidaan huomioida etukäteen myöntämällä maksusitoumus tai huomioimalla meno tositetta vastaan laskelmassa.

Maksusitoumus voidaan myöntää:

- **Taksin omavastuuosuuteen**
 - Edellyttäen, että hakijalla on
 - voimassa oleva todistus pitkäaikaisesta taksinkäytön tarpeesta tai
 - todistus matkakorvausta varten (SV 67) tai
 - puutteelliset liikenneolosuhteet
 - ja hänen vuotuinen omavastuuosuutensa ei ole täyttynyt.
 - Lue lisää taksimatka – prosessista.
 - Jos asiakas on kotiutumassa sairaalasta ja tarvitaan kiireellisesti maksusitoumus taksiin, katso menettely kiire-prosessista.
- **Linja-automatkaan**
 - Lue lisää linja-auto prosessista.
- **Juna- tai lentomatkaan**
 - Lue lisää juna- ja lentomatka – prosessista.

Matkakustannukset voidaan huomioida tositetta vastaan laskelmassa (ajanvarauskirje, lomake SV67 tai muu vastaava selvitys käynnistä), kun maksusitoumuksen myöntäminen ei ole mahdollista. Kulkuneuvona voi olla julkinen liikenne tai oma auto edellytysten täytyessä.

Edellytykset oman auton käytöstä aiheutuneiden kustannusten hyväksymiselle:

- yhdensuuntainen matka on alle 100 km
- yhdensuuntainen matka on yli 100 km ja hakijalla on terveydenhuollon todistus (SV 67) tai puutteelliset liikenneolosuhteet tai
- yhdensuuntainen matka on yli 100 km. Lääkärintodistusta ei tarvita, kun oman auton käyttämisestä aiheutuvat kustannukset ovat pienemmät kuin julkisella kulkuneuvolla tehdyn matkan.

Oman auton käytöstä huomioidaan sairausvakuutuslain mukainen korvaus 0,33 e/km. Katso myös oman auton käyttö – prosessi.

1.5.4.3.2 Matkakustannusten huomioiminen jälkikäteen

Matkakustannukset voidaan huomioida jälkikäteen laskelmassa, kun hakija toimittaa kuitenkin, laskun tai selvityksen hyväksyttävästä julkisen terveydenhuollon matkasta. Matka

on voitu tehdä omalla autolla, julkisella liikenteellä, taksilla tai ambulanssilla. Sv-korvaus tulee olla haettu/haetaan ennen menon huomioimista toimeentulotuessa. Laskelmassa huomioidaan matkan omavastuuosuus (25 euroa). Jos matkakustannus on ollut alle 25 euroa (esimerkiksi 15 euroa), huomioidaan todellinen kustannus (15 euroa) menona laskelmalla.

Taksimatkan huomioiminen jälkikäteen, kun matkaa ei ole tilattu alueellisesta tilausnumerosta

Kelan korvaamat taksimatkat tulee tilata alueellisesta tilausnumerosta. Muulla tavoin tilatusta matkasta ei saa sv-korvausta eikä matka kerrytä asiakkaan matkakattoa. Jos hakijan esittämästä terveydenhuollon taksikuitista tai laskusta ei ole vähennetty sairausvakuutuslain mukaista korvausta, hakija on käyttänyt muuta kuin alueellisen tilausnumeron kautta tilattavaa taksia.

Jos hakija ei ole tilannut matkaa tilausnumeron kautta, toimeentulotuessa voidaan menona huomioida omavastuuosuus 25 euroa. Jos matkakustannus on ollut alle 25 euroa (esimerkiksi 15 euroa), huomioidaan todellinen kustannus (15 euroa) menona laskelmalla. Hakijaa kehoitetaan päätöksessä tilaamaan taksi jatkossa alueellisesta tilausnumerosta.

1.5.4.4 Terveydenhuoltoon liittyvät yöpymiskustannukset

Terveydenhuollon menona voidaan huomioida tarpeellisen suuruiset yöpymiskulut esimerkiksi potilas- tai sairaalahotellissa, joista on saatu sv-lain mukainen korvaus. Matkan tulee olla suuntautunut julkiseen hoito- tai tutkimuslaitokseen. Yöpymisen syy tulee olla esimerkiksi

- lähiomaisen, yleensä lapsen, välttämätön hoitoon osallistuminen
 - menot kirjataan sen henkilön menoiksi, kenen hoidosta on kysymys
- tutkimus, hoito tai kuntoutus alkaa niin, ettei kotipaikkakunnalta ole mahdollista matkustaa samana päivänä

toistuvien päivittäisten matkojen välttäminen tutkimus- tai hoitajakson aikana kodin ja hoitopaikkakunnan välillä. Lue lisää [toimeentulotukeen kuuluvista terveydenhuollon matkoista](#).

1.5.4.5 Julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksut

Toimeentulotuessa huomioidaan yleensä vain Suomessa julkisten sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen käytöstä aiheutuneet menot.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksut voivat olla joko tasasuuruisia tai tulosidonnaisia. Tasasuuruisten asiakasmaksujen suuruuteen asiakkaan taloudellisella tilanteella ei ole vaikutusta. Tulosidonnainen maksu määrätään asiakkaan tulojen perusteella.

Sosiaalihuollon asiakasmaksut

Maksu voidaan määrätä sosiaalihuollon avopalveluista, joita ovat esimerkiksi

- kotiin annettavat palvelut
- yhteisöllinen asuminen
- ympärivuorokautinen palveluasuminen

Maksu voidaan määrätä sosiaalihuollon laitospalveluista, joita ovat esimerkiksi

- päihdekuntoutus

Lue lisää kohdasta [Hyvinvointialueen järjestämät sosiaali- ja terveydenhuollon avo- ja laitospalvelut](#).

Terveydenhuollon tasasuuruiset asiakasmaksut

Terveydenhuollon tasasuuruisia asiakasmaksuja ovat esimerkiksi:

- lääkärin ja hammashoidon maksut, esimerkiksi terveyskeskusmaksut
- tilapäisen kotisairaanhoidon tai muun terveydenhuollon työntekijän suorittaman kotikäynnin maksut
- poliklinikkamaksut
- sairaalan potilasmaksut
- hoitoon liittyvän lääkärinlausunnon maksut, ei kuitenkaan ajokorttia varten hankittu lausunto
- julkisen terveydenhuollon fysioterapian maksut

Perustoimeentulotuessa ei huomioida menona julkisen terveydenhuollon peruuttamattomasta käynnistä aiheutunutta kustannusta.

Terveydenhuollon tulosidonnaiset asiakasmaksut

Terveydenhuoltona järjestettäviä palveluita, joista määrätään tulosidonnaisia asiakasmaksuja ovat:

- [pitkäaikainen laitoshoido](#)
- säännöllinen ja jatkuva [kotisairaanhoido](#).

1.5.4.5.1 Omaishoitajan vapaanaikainen hoito ja huolenpito

Perustoimeentulotuessa otetaan huomioon sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä tapahtuvasta hoidosta ja huolenpidosta omaishoitajan lakisääteisen vapaan vuoksi hoidettavalle aiheutuvat maksut. Omaishoitajalla on oikeus pitää vapaata vähintään kaksi vuorokautta kalenterikuukautta kohden. Jos omaishoitaja on sidottu yhtäjaksoisesti tai vähäisin keskeytyksin tai jatkuvasti päivittäin hoitoon, on omaishoitajalla oikeus pitää vapaata vähintään kolme vuorokautta kalenterikuukautta kohden. Hyvinvointialue voi järjestää omaishoitajalle myös tätä enemmän vapaapäiviä tai alle vuorokauden mittaisia virkistysvapaita. Näistä aiheutuviin kuluihin on mahdollista hakea hyvinvointialueelta täydentävää toimeentulotukea ja ne voidaan huomioida henkilön tai perheen erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvina menoina täydentävässä toimeentulotuessa.

1.5.4.5.2 Asiakasmaksun alentaminen tai perimättä jättäminen

Asiakasmaksulaki korostaa maksun alentamisen ja perimättä jättämisen ensisijaisuutta viimesijaiseen toimeentulotukeen nähden. Asiaa koskevan säännöksen tarkoituksena ei ole kuitenkaan estää toimeentulotuen hakemista tai myöntämistä ennen maksun alentamista ja perimättä jättämistä koskevan asian ratkaisemista. Sosiaalihuollon palveluista määrätty asiakasmaksu (tasasuuruinen ja tulosidonnainen) ja terveydenhuollon palveluista henkilön maksukyvyin mukaan määrätty (tulosidonnainen) asiakasmaksu on jätettävä perimättä tai sitä on alennettava siltä osin kuin maksun periminen vaarantaa henkilön tai perheen toimeentulotuen edellytyksiä. Tämän perusteella toimeentulotuen asiakkaalta ei tulisi periä kyseisiä maksuja.

Jos asiakas on terveyden-, sosiaali-, päihdehuoltolain tai perhehoitolain perusteella määrättyvässä laitoshoidossa tai asumis- tai muiden palvelujen piirissä, joka ei ole tilapäistä, asiakasta ohjataan hakemaan asiakasmaksun alentamista.

Terveydenhuollon tasasuuruisiin asiakasmaksuihin ohjataan hakemaan alentamista, vaikka tältä osin perimättä jättäminen tai alentaminen on hyvinvointialueiden päätettävissä. Kela ottaa toimeentulotuessa huomioon muina terveydenhuoltomenoina tasasuuruiset asiakasmaksut, vaikka osa hyvinvointialueista ei niitä alentaisi. Jos asiakkaan tiliotteelta havaitaan mahdollinen hyvinvointialueen tekemä asiakasmaksun palautus, asiaa selvitetään tarkemmin. Palautus voidaan huomioida laskelmalla tulona, jos kyseessä oleva lasku on huomioitu menona perustoimeentulotuessa.

1.5.4.5.3 Terveydenhuollon maksukatto

Julkisen terveydenhuollon asiakasmaksuissa on kalenterivuositainen maksukatto. Maksukaton täytyttyä asiakas saa maksukaton piiriin kuuluvat palvelut maksutta. Vuonna 2023 maksukatto on 692 euroa. Lyhytaikaisesta laitoshoidosta voidaan periä vuonna 2023 enintään 22,80 euron hoitopäivämaksu, vaikka asiakkaan maksukatto on täytynyt.

Terveyspalvelujen käyttäjän on itse seurattava maksukaton täyttymistä. Maksukaton täyttymisellä on merkitystä perustoimeentulotuessa huomioitaviin menoihin. Asiakasta on tämän vuoksi tarvittaessa ohjattava hakemaan maksukaton täyttymistä.

1.5.4.6 Muut hyväksyttävät terveydenhuollon maksut

Perustoimeentulotuessa hyväksyttäviä muita kuin julkisten terveydenhuoltopalveluiden maksuja ovat:

- Kelan lakisääteisenä kuntoutuksena korvaamien psykoterapioiden omavastuuosuudet ja kohtuulliset toimistomaksut sekä terapiapalautteiden tai loppulausuntojen lausuntopalkkioiden omavastuuosuudet.
 - Ennen psykoterapian aloittamista koskevia tutustumiskäyntejä psykoterapeuteille ei hyväksytä menona.
- Kelan harkinnanvaraisena kuntoutuksena järjestämän neuropsykologisen kuntoutuksen omavastuuosuudet ja kohtuulliset toimistomaksut sekä neuropsykologisen kuntoutuksen kuntoutuspalautteen tai loppulausunnon lausuntopalkkioiden omavastuuosuudet.

- Silmälääkärissä käynti, jos se on optikon lausunnon perusteella välttämätön silmälasien määräämiseksi.
- Korkeakouluopiskelijoiden opiskelijaterveydenhuollon maksu (OTH-maksu)
 - Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö (YTHS) tuottaa terveydenhuoltopalvelut sekä yliopisto- että ammattikorkeakouluissa opiskeleville.
 - Korkeakouluopiskelija voi maksaa samalla kertaa kevät- ja syyslukukauden terveydenhoitomaksun tai yhden maksun/lukukausi.
 - Maksu huomioidaan eräpäivän mukaiselle kuukaudelle menoksi.
 - Poikkeuksena tilanne, jossa asiakas on maksanut koko vuoden opiskelijaterveydenhuollon maksun kerralla. Tällöin menona huomioidaan lukukausikohtainen maksu, ei koko vuoden maksua.

Esimerkki

Asiakas on maksanut tammikuussa koko vuotta koskevan opiskelijaterveydenhuollon maksun. Tammikuun perustoimeentulotuen laskelmalla huomioidaan vain kevtlukukauden osuus maksusta. Jos asiakas hakee syksyllä perustoimeentulotukea, voidaan syyslukukautta koskeva osuus huomioida menona syyskuun laskelmalla, jos asiakas on ilmoittautunut läsnä olevaksi syyslukukaudelle.

1.5.4.7 Yksityisen terveydenhuollon kustannukset

Yksityisen terveydenhuollon kustannuksiin ei yleensä myönnetä toimeentulotukea.

Terveydenhuoltolaki velvoittaa hyvinvointialueet järjestämään riittävän terveydenhuollon asukkailleen henkilön terveydentilan edellyttämässä ajassa. Siksi ei ole perusteltua, että toimeentulotuella katetaan yksityisen terveydenhuollon kustannuksia. Näihin kustannuksiin toimeentulotukea hakevan asiakkaan tulee selvittää mahdollisuudet saada tarvittava hoito julkisesta terveydenhuollosta. Jos hyvinvointialue ei tarjoa tarvittavaa lääkärin hoitoa tai tutkimusta, hyvinvointialueen on mahdollista järjestää toiminta ostopalveluna yksityisessä terveydenhuollossa. Tällöin asiakkaalta peritään vain julkista terveydenhuoltoa vastaava maksu.

Kiireellisessäkin tilanteessa asiakkaan tulee ensisijaisesti hakeutua julkisen terveydenhuollon päivystykseen.

1.5.4.8 Hyvinvointialueen myöntämä palveluseteli yksityisen terveydenhuollon kustannuksiin

Palvelusetelillä tarkoitetaan hyvinvointialueen terveyspalvelujen saajalle myöntämää sitoumusta korvata palvelujen tuottajan antaman palvelun kustannukset hyvinvointialueen ennalta määrittelemään arvoon asti. Palveluseteli on yksi tapa järjestää hyvinvointialueen vastuulle kuuluvia terveyspalveluja.

Palvelusetelillä edistetään terveyspalveluiden käyttäjien valinnanvapautta ja mahdollisuuksia hankkia tarvitsemiaan palveluita hyvinvointialueen hyväksymiltä yksityisiltä palvelujen tuottajilta.

Hyvinvointialue päättää, ottaako se palvelusetelin käyttöön ja mihin palveluihin se antaa setelin. Palveluseteli on tarkoitettu kaikille terveyspalveluja tarvitseville. Setelin saaminen edellyttää, että hyvinvointialueen terveydenhuollon edustaja arvioi henkilön palvelun tarpeen. Jos asiakas tai potilas ei halua käyttää palveluseteliä,

hyvinvointialueen on ohjattava hänet hyvinvointialueen muulla tavoin järjestämiin palveluihin.

Hyvinvointialueella on informointivelvoite suhteessa asiakkaaseen. Hyvinvointialueen on selvitettävä palveluseteliä myönnettäessä asiakkaalle tämän

- asema palveluseteliä käytettäessä,
- palvelusetelin arvo,
- palvelun tuottajien hinnat,
- omavastuuosuuden määrittymisen perusteet ja arvioitu suuruus sekä vastaavasta palvelusta lain mukaan määräytyvä asiakasmaksu.

Palvelusetelillä ostetusta palvelusta hyväksytään perustoimeentulotuessa menona se määrä, mitä palvelu olisi maksanut asiakkaalle hyvinvointialueen itse tuottamana eli julkisen palvelun asiakasmaksun osuus. Asiakkaan tulee toimittaa nämä tiedot Kelalle hakemuksen liitteenä. Jos asiakas käyttää palveluseteliä, laskussa tulee näkyä, mitä palvelua asiakas on käyttänyt esimerkiksi lääkärissä käynti.

1.5.5 Lääkkeet ja muut apteekista ostetut valmisteet

Terveystuettomien katetaan sekä toimeentulotuen perusosalla, että muina perusmenoina. Perusosalla katetaan vähäiset terveydenhuoltomenot, joita ovat esimerkiksi:

- ilman reseptiä ostetut lääkkeet
- laastarit
- kosmetiikka
- luontaistuotteet
- hammastahnat ja suuvedet.

Muina perusmenoina voidaan hyväksyä terveydenhuollon ammattihenkilön määräyksellä hankitut lääkkeet ja valmisteet, jotka ovat tarpeellisia asiakkaan sairauden tai terveysongelman hoidossa. Lisäksi voidaan huomioida joitakin sellaisia menoja, jotka eivät johdu sairauden hoidosta, kuten esimerkiksi:

- kustannukset hedelmöityshoidosta,
- ehkäisytabletteista
- tupakan vieroituslääkkeistä.

Joistain valmisteista tarvitaan erillinen lääketieteellinen selvitys, jonka perusteella arvioidaan valmisteen tarpeellisuus asiakkaan hoidossa.

Hakija ja perheenjäsenet saavat yleensä myönteisen perustoimeentulotukipäätöksen yhteydessä maksusitoumuksen apteekkiin, Maksusitoumus lääkekustannuksiin. Lisäksi menona voidaan huomioida asiakkaan itse maksamia lääkekuluja samojen yleisten periaatteiden mukaisesti kuin maksusitoumusta myönnettäessä. Lue lisää [asiakkaan itse maksamista lääkekuuluista](#).

Asiakas voi saada lääkkeitä kerralla

- enintään 3 kuukauden hoitoaikaa vastaavan lääkemäärän, ellei toimitettavaa lääkemäärää ole erikseen maksusitoumuksessa rajattu. Lääkemäärä lasketaan lääkemääräyksen annostusohjeen perusteella.
- enintään 1 kuukauden hoitoaikaa vastaavan lääkemäärän, jos yhden korvattavan pakkauksen arvonlisäverollinen vähittäishinta on toimitushetkellä korkeampi

kuin 1000 euroa (kallit lääkkeet). Lääkemäärä lasketaan lääkemääräyksen annostusohjeen perusteella.

Asiakas voi hankkia uuden lääke-erän vasta, kun edellinen erä on käytetty lääkkeen määrääjän ohjeen mukaan lähes kokonaan. Jos asiakas hankkii lääkkeitä enemmän kuin annostusohjeen mukaan on tarpeen, voidaan kyseessä olevat valmisteet rajata pois maksusitoumukselta tai niiden kustannuksia ei oteta menona huomioon perustoimeentulotuessa.

Määrätty lääkevalmiste tulee vaihtaa halvempaan vaihtokelpoiseen lääkevalmisteeseen paitsi silloin, jos lääkkeen määrääjä on kieltänyt vaihdon tai jos kyseessä on lääkkeen valtakunnallinen saatavuusongelma. Jos asiakas kieltää vaihdon, maksaa asiakas itse hinnan erotuksen. Tätä itse maksettua osuutta ei hyväksytä menona perustoimeentulotuessa.

Asiakkaan ensisijaiset etuudet (lääkekorvausoikeudet ja –korvaukset) tulisi olla ratkaistuna ennen perustoimeentulotukea tai ne tulisi selvittää viimeistään perustoimeentulotukihakemuksen käsittelemisen yhteydessä.

1.5.5.1 Maksusitoumus apteekkiin

Maksusitoumus on henkilökohtainen ja se on yleensä voimassa saman ajan kuin perustoimeentulotukipäätös. Maksusitoumus voidaan antaa joissain tapauksissa myös lyhyemmäksi ajaksi. Maksusitoumusta ei voi myöntää takautuvalle ajalle.

- Jos perustoimeentulotuen päätös tehdään loppukuusta, eikä asiakas ole hakenut perustoimeentulotukea tai hänellä ei ole oikeutta perustoimeentulotukeen seuraavana kuukautena, järjestelmä muodostaa asiakkaalle maksusitoumuksen.
 - Maksusitoumuksen viimeinen voimassaolopäivä on 14 vuorokautta ratkaisupäivästä.
- Jos toimeentulotukihakemusta ei ehditä ratkaista hakukuukauden aikana, vaan myönteinen päätös tehdään edeltävälle kuukaudelle kuluvan kuukauden alussa ja asiakkaalla ei ole myönteistä toimeentulotuen päätöstä kuluvalla kuukaudelle tai asiakas ei ole hakenut toimeentulotukea kuluvalla kuukaudelle, järjestelmä muodostaa asiakkaalle maksusitoumuksen
 - Maksusitoumuksen viimeinen voimassaolopäivä on 14 vuorokautta ratkaisupäivästä.

Lääkemaksusitoumukset ovat yleensä sähköisessä muodossa, jolloin apteekki saa tiedon maksusitoumuksesta Kelan suorakorvaustietojen kyselypalvelun kautta. Myös tieto maksusitoumuksen rajauksesta välittyy apteekkiin tätä kautta. Asiakas voi asioida haluamassaan apteekissa, ellei esimerkiksi annosjakelu- tai apteekkisopimusta ole tehty tietyn apteekin kanssa. Tieto maksusitoumuksesta näkyy apteekissa yleensä päätöksen antamista seuraavana päivänä. Perustoimeentulotukipäätöksen mukana asiakas saa ohjeen maksusitoumuksen käyttämiseen.

Yleensä asiakkaalla on voimassa yksi maksusitoumus samalle ajanjaksolle. Jos maksusitoumuksen sisältö muuttuu kesken myöntöjakson, voimassa oleva maksusitoumus lakkautetaan ja uusi maksusitoumus myönnetään uusin ehdoin. Maksusitoumus lakkautetaan näissä tilanteisissa heti ja uusi maksusitoumus saatetaan voimaan samasta ajankohdasta.

Maksusitoumustyypit ovat:

1. Maksusitoumus lääkekustannuksiin

Maksusitoumuksella lääkekustannuksiin asiakas voi saada sairauden hoidon kannalta tarpeelliset myyntiluvalliset lääkkeet ja valmisteet, jotka on määrätty lääkemääräyksellä sairauden hoitoon ja joilla on valmistekohtainen tuotenumero (Vnr-numero). Tällaisia lääkkeitä tai valmisteita ovat esimerkiksi

- sairausvakuutuslain mukaan korvattavat lääkevalmisteet, jotka ovat asiakkaalle korvattavia
- ei-korvattavat lääkevalmisteet, jos lääkevalmisteen hinta ei ylitä 200 euroa/lääkepakkaus
- itsehoitolääkkeet ja –valmisteet, jos valmisteella on tuotenumero.

Maksusitoumus lääkekustannuksiin kattaa myös

- lääkemääräyksellä määrättyt ehkäisyvalmisteet esimerkiksi e-pillerit, kuparikierukka, hormonikierukka, vaikka lääkemääräyksessä ei ole merkintää sairauden hoidosta,
- perusvoiteet, jos niille on vahvistettu korvattavuus, vaikka valmisteilla ei ole VNR-numeroa,
- apteekissa valmistetut, sairauden hoitoon tarkoitetut lääkeseokset, vaikka valmisteilla ei ole VNR-numeroa (ex tempore),
- asiakkaan alkuomavastuun,
- lääkekohtaisen omavastuun, kun vuosiomavastuu ylittyy tai on ylittynyt,
- annosjakeluasiakkaan ja apteekkisopimusasiakkaan maksettavaksi jäävät annosjakelupalkkioiden kohtuulliset kustannukset,
- apteekkisopimusasiakkaille koituvat kohtuulliset pakkausmateriaalikustannukset,
- lääkkeen annosteluun liittyvä välttämätön tarvike esimerkiksi mittamuki, ruisku sekä lääkemääräyksellä määrätty Babyhaler tai muovidosetti.

Lue lisää maksusitoumuksen myöntämisestä.

2. Rajattu maksusitoumus

Jos asiakas tarvitsee valmistetta, joka ei kuulu Maksusitoumuksella lääkekustannuksiin katettaviin valmisteisiin, asiakkaan tulee esittää hakemuksensa liitteinä

- lääkemääräys sekä
- lääkärin, erikoislääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön laatima lääketieteellinen selvitys (esimerkiksi hoitosuunnitelma, käyntimerkintä) lääkkeen tai valmisteen tarpeellisuudesta.

Selvitysten perusteella tehdään yksilöllinen arvio valmisteen tarpeellisuudesta asiakkaan sairauden hoidossa ja Rajatun maksusitoumuksen myöntämisestä.

Tällaisia valmisteita ovat esimerkiksi:

- lääkemääräyksellä määrättyt haavanhoitotuotteet esimerkiksi leikkauksen jälkitilaan tai pitkäaikaiseen palovamman tai säärihaavan hoitoon
- lääkemääräyksellä määrättyt kliiniset ravintovalmisteet, jos asiakkaalle ei ole myönnetty korvausoikeutta kliiniseen ravintovalmisteseen tai kliininen ravintovalmiste on ei-korvattava.
- rajoitetusti korvattavat lääkkeet tai reseptimerkinnälliset valmisteet, jos asiakkaalle ei ole myönnetty korvausoikeutta tai reseptissä ei ole tarvittavaa reseptimerkintää
- potilaskohtaiset erityislupavalmisteet ja siihen liittyvä erityislupamaksu
- ei-korvattava lääkevalmiste, joka maksaa yli 200 euroa
- apuvälineet

- rokotteet
- nikotiinikorvaushoitovalmisteet
- ravintolisät esimerkiksi maitohappobakteerit, D-vitamiinivalmisteet ja monivitamiinivalmisteet, joilla ei ole VNR-numeroa

Joissain tilanteissa Maksusitoumukselta lääkekustannuksiin voidaan rajata pois lääkkeitä tai lääkeaineryhmiä. Rajaus voi tulla kyseeseen esimerkiksi, jos lääkekustannuksia ei voida pitää asiakkaan sairauden hoidon kannalta tarpeellisina tai lääkekustannus on jo huomioitu perustoimeentulotuessa. Katso tarkemmin lääkeprosessista.

3. Kertakäyttöinen maksusitoumus

Kertakäyttöinen maksusitoumus myönnetään asiakkaalle esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- kiire-tilanteessa. Lue lisää kiireprosessista.

Kertakäyttöisellä maksusitoumuksella asiakkaan tulee ostaa lääkkeet apteekista samalla kertaa.

4. Paperinen maksusitoumus

Joissain tilanteissa lääkemaksusitoumus annetaan asiakkaalle paperisena.

Esimerkiksi

- lääkkeellistä happea varten. Lue lisää lääkkeellisen hapen prosessista.
- asiakkaille, joilla ei ole suomalaista henkilötunnusta. Lue lisää tilapäisesti oleskeleva henkilö –prosessista.

1.5.5.2 Ylijäämätilanteet

Ylijäämä enintään 20 euroa (yhden hengen talous) tai 50 euroa (perhe)

Asiakkaalle voidaan myöntää ylijäämästä huolimatta maksusitoumus lääkkeisiin, jos kaikki alla olevat edellytykset täyttyvät

- ylijäämä on enintään 20 euroa (yhden henkilön talous) tai enintään 50 euroa (perhe) ja
- asiakkaalla on säännöllisinä toistuvat tulot esimerkiksi eläke tai työttömyyskorvaus ja
- ylijäämä muodostuu säännöllisistä kuukausittain toistuvista saman suuruista menoista esimerkiksi vuokra ja vesimaksu ja
- asiakkaalla on säännöllisesti käytettäviä lääkkeitä ja
- lääkkeet maksavat enemmän kuin ylijäämä on.

Asiakkaan tulee ilmaista lääketarve, mutta lääkkeitä ei tarvitse yksilöidä. Hakemuksen liitteeksi tarvitaan ei-korvattavista lääkkeistä potilasohje tai Omakannasta saatava kopio sähköisestä reseptistä.

Jos säännöllisesti käytettävät lääkkeet maksavat asiakkaalle enemmän kuin ylijäämä, asiakkaalle myönnetään maksusitoumus lääkkeisiin, vaikka perustoimeentulotuki

muilta osin hylätään. Maksusitoumus annetaan vain niille perheenjäsenille, joilla on säännöllisesti käytettäviä lääkkeitä. Maksusitoumus voidaan antaa pääsääntöisesti vuosiomavastuun (lääkekatto) ylittymiseen saakka. Lue lisää maksusitoumuksesta ylijäämätilanteessa.

Ylijäämä suurempi kuin 20 euroa (yhden hengen talous) tai suurempi kuin 50 euroa (perhe)

Jos asiakkaan ylijäämä on suurempi kuin 20 euroa (yhden hengen talous) tai suurempi kuin 50 euroa (perhe) ja asiakas hakee yksilöimälleen lääkkeelle maksusitoumusta, selvitetään, maksaako lääke enemmän kuin ylijäämä on ja onko asiakkaalla ylijäämän verran rahaa käytössään.

Hakemuksen liitteeksi tarvitaan kopio potilasohjeesta tai Omakannasta saatava kopio sähköisestä reseptistä. Lääkkeen hinta-arvio lasketaan yleensä kuukauden hoitoannokselle ja hinta-arviossa huomioidaan alkuomavastuu, mahdolliset korvausoikeudet, lääkekaton ylittyminen ja apteekin perimä toimitusmaksu.

Jos asiakkaalle tarpeellinen lääke maksaa enemmän kuin laskelman ylijäämä ja asiakkaalla on ylijäämän verran rahaa käytössään, lääkkeen kustannus viedään asiakkaan laskelmalle. Tällöin asiakas saa ylijäämän ja lääkkeen kustannuksen erotuksen verran rahaa perustoimeentulotukena ja maksaa lääkkeen itse. Perustoimeentulotuki ja maksusitoumus muihin kuin ylijäämälaskelmassa huomioituihin lääkkeisiin myönnetään koko perheelle.

Jos asiakkaalla ei ole ylijäämän verran rahaa käytössään ja hän ilmoittaa, ettei pysty hankkimaan lääkettä, perustoimeentulotuki hylätään ja asiakas ohjataan hakemaan täydentävää toimeentulotukea hyvinvointialueelta. Poikkeuksena Kiire-tilanne. Lue lisää maksusitoumuksesta ylijäämätilanteessa ja kiireellisestä toimeentulotuesta.

1.5.5.3 Asiakkaan itse maksamat lääkekulut

Asiakas voi hakea toimeentulotukea itse maksamiinsa lääkekuluihin. Lääkemenojen huomioimisesta koskevat tällöin samat periaatteet kuin myönnettäessä lääkemaksusitoumusta.

Hakemuksen liitteeksi tarvitaan selvitys lääkekustannuksista, apteekin kuitti tai lasku.

- Jos asiakas ei ole saanut kustannuksista sairausvakuutuslain mukaista korvausta apteekissa ja kyseessä on sairausvakuutuslain mukaan korvattava lääke, liitteeksi tarvitaan lisäksi apteekin antama laskelma.

Jos kyseessä on lääke, joka ei ole sairausvakuutuslain mukaan korvattava, liitteeksi riittää kuitenkin tai laskun lisäksi kopio potilasohjeesta tai Omakannasta saatava kopio sähköisestä reseptistä. Lue lisää lääkeprosessista.

1.5.6 Varhaiskasvatuksen sekä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan menot

Lasten varhaiskasvatuksesta sekä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnasta aiheutuvia menoja voidaan ottaa tarpeellisen suuruisena huomioon laskelmalla. Toimeentulotukeen nähden ensisijainen keino on kuitenkin kunnan mahdollisuus jättää tällaiset maksut perimättä tai alentaa niitä.

1.5.6.1 Kunnallisen varhaiskasvatuksen menot

Kunnan järjestämän varhaiskasvatuksen maksu voidaan jättää perimättä tai sitä voidaan alentaa siltä osin kuin maksun periminen vaarantaa henkilön tai perheen toimeentulon edellytyksiä tai henkilön elatusvelvollisuuden toteuttamista. Varhaiskasvatusmaksun alentaminen tai siitä vapauttaminen on ensisijaista toimeentulotukeen nähden. Jos asiakas hakee toimeentulotukea kunnallisen varhaiskasvatuksen maksuihin, tulee häntä ohjata välittömästi hakemaan kunnasta maksun alennusta tai vapautusta maksusta.

Varhaiskasvatusmaksu voidaan huomioida kokonaan menona laskelmalla hakemiskuukauden ja enintään sitä seuraavan kuukauden ajalta riippuen siitä, missä vaiheessa kuukautta toimeentulotukihakemus ratkaistaan. Asiakkaalta pyydetään seuraavan hakemuksen liitteeksi:

- kunnan päätös maksun alentamisesta tai maksuvapautuksesta tai
- tosite siitä, että maksun alentamishakemus on vireillä kunnassa.

Kun asiakas on toimittanut kunnan uuden maksupäätöksen, menot huomioidaan sen mukaisina. Jos asiakas ei kirjallisesta ohjauksesta huolimatta hae vapautusta tai alennusta maksuihinsa, maksuja ei tämän jälkeen huomioida menona.

1.5.6.2 Yksityisen varhaiskasvatuksen menot

Koska asiakasmaksujen alentaminen tai niistä vapauttaminen on mahdollista vain kunnallisissa palveluissa, yksityisestä varhaiskasvatuksesta aiheutuneet kustannukset huomioidaan vain poikkeustilanteessa ja erityisin perustein. Jos asiakas hakee toimeentulotukea yksityisen varhaiskasvatuksen kustannuksiin, hänet ohjataan välittömästi hakemaan kunnallista varhaiskasvatuspaikkaa.

Yksityisen hoidon kustannukset voidaan hyväksyä hakemiskuukauden sekä enintään sitä seuraavan kuukauden ajalta täysimääräisinä riippuen siitä, missä vaiheessa kuukautta toimeentulotukihakemus ratkaistaan. Asiakkaalta pyydetään seuraavan hakemuksen liitteeksi:

- kunnan päätös kunnallisesta varhaiskasvatuspaikasta tai
- tosite siitä, että hakemus varhaiskasvatuspaikasta on vireillä kunnassa.

Jos asiakas on hakenut kunnallista varhaiskasvatuspaikkaa, tehdään hänelle kuukauden pituisia toimeentulotukipäätöksiä ja yksityisen varhaiskasvatuksen maksut huomioidaan menona, kunnes siirto kunnalliseen varhaiskasvatukseen on mahdollista. Asiakkaan tulee toimittaa kunnan päätös kunnallisesta varhaiskasvatuspaikasta ja siitä perittävästä maksusta, jonka jälkeen menot huomioidaan tämän päätöksen mukaisina.

Kunnan varhaiskasvatuspaikkaa tulisi hakea viimeistään neljä kuukautta ennen kuin varhaiskasvatuspaikkaa tarvitaan. Kiireellisessä tilanteessa, esimerkiksi vanhemman työllistyessä, tulee kunnan järjestää varhaiskasvatuspaikka kahden viikon kuluessa hakemuksen saapumisesta. Jos asiakas ei ole saanut kunnallista varhaiskasvatuspaikkaa neljän kuukauden kuluessa siitä, kun häntä on ohjattu ensimmäisen kerran hakeutumaan kunnalliseen varhaiskasvatukseen, tulee selvittää tarkemmin, miksi varhaiskasvatuspaikkaa ei ole tarjottu. Asiaa voidaan asiakkaan suostumuksella selvittää suoraan kunnan varhaiskasvatuspalveluista tai asiakas voi esittää kunnan päätöksen tai selvityksen asiasta.

- Jos ilmenee, että asiakas ei ole ottanut kunnallista varhaiskasvatuspaikkaa vastaan, ei yksityisen varhaiskasvatuksen maksua voida huomioida menona kunnallisesta varhaiskasvatuspaikasta kieltäytymisestä lukien.
- Jos asiakas ei kirjallisesta ohjauksesta huolimatta hae kunnan järjestämää varhaiskasvatuspaikkaa, maksuja ei yleensä huomioida menona.
 - Tällöin tulona ei vastaavasti huomioida lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain mukaista tukea.

Yksityisen varhaiskasvatuksen maksu voidaan kuitenkin ottaa poikkeuksellisesti perheen erityisten tarpeiden tai olosuhteiden vuoksi perustoimeentulotuessa huomioon myös pidempiaikaisesti. Tällainen tilanne voi esimerkiksi olla:

- pitkäaikaisen hoitosuhteen jatkuminen on esimerkiksi lastensuojelun tai erikoissairaanhoidon antaman selvityksen perusteella poikkeuksellisen tärkeää lapsen kasvun ja kehityksen kannalta,
- toimeentulotuen tarve arvioidaan lyhytaikaiseksi,
- kielisyys (suomi, ruotsi, saame) tai
- lapsella todetut erityistarpeet, jos vastaavaa hoitoa ei ole saatavissa kunnan järjestämänä.
 - Asiakkaan on tullut hakea kunnan järjestämää varhaiskasvatuspaikkaa ja hänen tulee esittää kunnan selvitys siitä, ettei lapsen erityistarpeita vastaavaa hoitoa voida järjestää kunnan toimesta.

Tarvittaessa asiakkaan tulee toimittaa esimerkiksi hyvinvointialueen sosiaalitoimen selvitys perusteista, joiden vuoksi lapsen yksityinen varhaiskasvatus on välttämätöntä. Jos asiakas toimittaa selvityksen, jossa esitettyä perustetta voidaan pitää hyväksyttävänä, voidaan yksityisen varhaiskasvatuksen maksu huomioida menona.

Jos yksityisen hoidon kustannukset huomioidaan menona, niin tulona huomioidaan seuraavat tuet, jos ne ovat maksussa asiakkaalle itselleen:

- lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain mukainen tuki
- yksityisen hoidon tuen hoitolisä
- muu mahdollinen kunnan maksama taloudellinen tuki yksityisen hoidon käyttämiseen.

1.5.6.3 Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan menot

Koululaisten perusopetuslain mukaisen aamu- ja iltapäivätoiminnan kustannuksia voidaan huomioida tarpeellisen suuruisena 1.- ja 2.-luokkalaisilla sekä muun vuosiluokan osalta erityisen tuen tarpeessa olevalle. Erityisen tuen tarpeesta tulee toimittaa kunnan antama päätös ja toiminnan tulee olla kunnan järjestämää erityisen tuen tarpeen perusteella. Kunnan järjestämän aamu- ja iltapäivätoiminnan maksu on jätettävä perimättä tai sitä on alennettava, jos huoltajan elatusvelvollisuus, toimeentuloedellytykset tai huollolliset näkökohdat huomioon ottaen siihen on syytä.

- Jos asiakas hakee toimeentulotukea kunnalliseen aamu- ja iltapäivätoimintaan, tulee hänet ohjata hakemaan kunnalta maksun alentamista tai poistoa, kuten lasten [kunnallisten varhaiskasvatusmenojen](#) kohdalla.
- Jos asiakas hakee toimeentulotukea yksityiseen aamu- ja iltapäivätoimintaan, tulee hänet ohjata hakeutumaan kunnan palveluiden piiriin, kuten [yksityisen varhaiskasvatuksen](#) kohdalla.

- Jos saadusta selvityksestä kuitenkin ilmenee, ettei kunta järjestä kyseistä toimintaa tai kyseessä on poikkeustilanne, jossa yksityisen varhaiskasvatuksen menot voitaisiin hyväksyä, myös yksityinen aamu- ja iltapäivätoiminta voidaan poikkeuksellisesti huomioida menona.

Osa kunnista tarjoaa myös kaikille 1.-6.-luokkalaisille lapsille avointa leikkipuistoissa järjestettyä iltapäivätoimintaa. Leikkipuistotoimintaa voidaan tarjota myös koulujen loma-aikoina ja sitä voidaan järjestää sisä- tai ulkotiloissa. Leikkipuistotoiminnasta perittävä vapaaehtoinen välipalamaksu ei ole perustoimeentulotuessa huomioon otettava iltapäivätoiminnan meno.

1.5.7 Lapsen tapaamisesta aiheutuvat menot

Alle 18-vuotiaan lapsen oikeutta tavata eri taloudessa asuvaa vanhempaansa voidaan turvata perustoimeentulotuella. Tapaamiskustannuksia ei huomioida lainkaan toimeentulotuessa menona, jos lapsi tapaa muuta henkilöä, kuin omaa vanhempaansa.

Lapsen tapaamismenoja voidaan huomioida seuraaville henkilöille:

- Lasta tapaavalle vanhemmalle
 - lapsen ravintomenojen osuus perusosasta eli ruokaraha tapaamispäiviltä ja
 - matkakustannukset edullisinta matkustustapaa käyttäen
- Lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle tai lapsen kanssa asuvalle huoltajalle
 - matkakustannukset edullisinta matkustustapaa käyttäen
 - menoja huomioidaan vain, jos matkakulut on sovittu asiakkaan maksettavaksi vahvistetulla sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä
 - jos vahvistetussa sopimuksessa tai tuomioistuimen päätöksessä ei ole erikseen sovittu kulujen maksajasta, vastaa lasta tapaava vanhempi tapaamiskuluista
 - lapsen ruokarahaa ei huomioida menona

Tapaamiskustannuksia huomioidaan lasta tapaavalle vanhemmalle ja/tai lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle/huoltajalle ja vain siltä osin, kuin

- ne aiheutuvat siitä, että lapsi tapaa eri taloudessa asuvaa vanhempaansa,
- ne perustuvat voimassaolevaan kunnan toimielimen tai hyvinvointialueen vahvistamaan sopimukseen tai tuomioistuimen päätökseen ja
- asiakas tosiasiallisesti vastaa kustannuksista.

Esimerkki

Janne tapaa 9-vuotiasta lastaan Nikoa joka toinen viikonloppu lauantaista sunnuntaihin. Tapaamissopimuksessa ei ole sovittu tapaamiskulujen maksamisesta erikseen, joten kulujen maksamisesta vastaa Janne. Janne hakee toimeentulotukea tapaamiskustannuksiin, jotka muodostuvat lapsen bussilipuista ja lapsen ravintomenoista. Jannelle huomioidaan tapaamismenoina laskelmalla lapsen bussilippu neljältä matkalta sekä ruokaraha neljältä päivältä.

Esimerkki

Maija asuu yhdessä 10-vuotiaan lapsensa Pinjan kanssa. Pinja tapaa vahvistetun tapaamissopimuksen mukaan isäänsä Markkua joka toinen viikonloppu lauantaista sunnuntaihin ja matkakustannukset on tapaamissopimuksessa sovittu maksettavan puoliksi vanhempien kesken.

Maija hakee toimeentulotukea tapaamiskustannuksiin ja on toimittanut kuitenkin maksamistaan lapsen junalipuista sisältäen yhden menomatkan ja yhden paluumatkan. Pinja matkustaa 2 kertaa kuukaudessa isänsä luokse (2 menomatkaa ja 2 paluumatkaa), joten Maijan menona huomioidaan toimitettujen kahden junalipun hinta eli Maijan osuus matkakuluista. Maijalle ei huomioida lapsen ruokarahaa, koska hän asuu Pinjan kanssa.

Asiakkaan tulee hakea tapaamiskustannuksia toimeentulotuesta, jotta niitä voitaisiin huomioida laskelmalla. Hakemuksen liitteeksi tarvitaan kunnan toimielimen tai hyvinvointialueen vahvistama sopimus tai tuomioistuimen päätös lapsen tapaamisoikeudesta.

Menona huomioidaan vain tosiasiallisesti asiakkaalle aiheutuneet kustannukset. Hakemiskuukaudelta huomioidaan kuitenkin tapauskohtaisesti harkiten enintään lapsen perusosaa vastaavan määrän verran tapaamiskustannuksia. Jos tapaamiskustannukset on vahvistetulla sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä sovittu jaettavan lasta tapaavan vanhemman ja lapsen kanssa asuvan vanhemman tai huoltajan kesken, huomioidaan asiakkaalle yleensä lapsen tapaamismenona enintään puolet lapsen perusosaa vastaavasta määrästä.

Jos lapsi asuu puolet ajasta toisen vanhemman luona ja puolet ajasta toisen vanhemman tai huoltajan luona, lapsen perusosa jaetaan puoliksi eikä tapaamiskuluja huomioida erikseen laskelmalla. Lue lisää [vuoroasumisesta](#).

Tapaamismenoja voidaan huomioida vain, jos tapaaminen perustuu lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin ja kustannukset aiheutuvat Suomessa. Kustannukset eivät aiheudu Suomessa, jos ne aiheutuvat ulkomaille tai ulkomailta matkustamisesta. Käytännössä tapaamiskuluja huomioidaan yleensä vain silloin, jos sekä tavattava lapsi että tapaava vanhempi asuvat Suomessa.

Lastensuojelun asiakassuunnitelman mukaisia lapsen tapaamiskuluja ei huomioida menona perustoimeentulotuessa.

Jos alle 18-vuotias asuu itsenäisesti, ei lapsen tapaamisesta aiheutuvia kustannuksia yleensä huomioida. Poikkeuksena on tilanteet, joissa tapaamissopimuksessa on kirjattuna, että alle 18-vuotias asuu itsenäisesti eikä kyseessä ole lastensuojelun sijoitus, jolloin lastensuojelu vastaa lapsen tapaamiskustannuksista.

Tapaamissopimuksen ylittäviin tapaamiskuluihin voi hakea hyvinvointialueelta täydentävää toimeentulotukea. Myös silloin, jos tavattava lapsi on yli 18-vuotias ja tarvitsee erityistä huolenpitoa esimerkiksi kehitysvammaisuuden vuoksi, hyvinvointialue voi harkintansa mukaan myöntää joko ehkäisevää tai täydentävää toimeentulotukea kyseisiin menoihin.

Katso lisää lapsen tapaamisesta aiheutuvista kuluista.

1.5.7.1 Lapsen ruokaraha

Lasta tapaavalle vanhemmalle voidaan huomioida menona tapaamispäiville lapsen ruokaraha eli ravintomenojen osuus lapsen iän mukaisesta perusosasta. Ravintomenojen osuus on 49 % lapsen perusosan määrästä. Yhden vuorokauden ravintomenot ovat kuukauden ravintomenot jaettuna luvulla 30. Ruokaraha huomioidaan kullekin lapselle erikseen jokaista päivää kohti, esimerkiksi perjantaista maanantaiaamuun (4 päivää). Lapsen ruokarahaa voi hakea myös etukäteen ja sitä huomioidaan enintään kunnan toimielimen tai hyvinvointialueen vahvistamassa sopimuksessa tai tuomioistuimen päätöksessä ilmoitettujen tapaamispäivien

mukaisesti. Ruokarahaa ei huomioida asiakkaalle, jos lapsi asuu tai vuoroasuu hänen luonaan, koska lapsen ravintomenot sisältyvät lapsen perusosaan ja tapaamissopimuksessa voidaan sopia vain matkakulujen jakamisesta.

Esimerkki

Maria tapaa 6-vuotiasta poikaansa kahtena viikonloppuna kuukaudessa, perjantaista maanantaiaamuun. Maria hakee toimeentulotukea lapsen tapaamiskuluihin ja on toimittanut kunnan toimielimen vahvistaman sopimuksen tapaamisista. Marialle huomioidaan lapsen tapaamisesta aiheutuvana menona ruokarahaa kahdeksalta päivältä.

1.5.7.2 Tapaamisesta aiheutuvat matkakustannukset

Lapsen tapaamisesta aiheutuvia matkakustannuksia voidaan huomioida menona, jos tapaamisesta on kunnan toimielimen tai hyvinvointialueen vahvistama sopimus tai tuomioistuimen päätös.

Matkakustannusten jakamisesta voi olla erikseen sovittu lapsen tapaamista koskevassa sopimuksessa tai tuomioistuimen päätöksessä. Kuluista on voitu esimerkiksi sopia, että lapsen kanssa asuva vanhempi tai huoltaja huolehtii lapsen tapaamisen matkakuluista kokonaan tai osittain. Tällöin matkakustannuksia voidaan huomioida myös lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle tai huoltajalle. Matkakustannuksia voidaan huomioida menona vain siltä osin, kuin kustannukset on vahvistettu asiakkaan maksettavaksi.

Jos matkakustannusten jakamisesta ei ole erikseen sovittu vahvistetulla tapaamissopimuksella tai määrätty tuomioistuimen päätöksellä, vastaa tapaamiskulujen maksamisesta lasta tapaava vanhempi. Matkakustannuksia voidaan siten huomioida menona lasta tapaavalle vanhemmalle, vaikka sopimuksessa ei ole mainintaa matkakustannusten jakautumisesta.

Esimerkki

Risto tapaa lastaan Väinöä joka toinen viikonloppu ja hakee toimeentulotukea lapsen tapaamisesta aiheutuviin kustannuksiin. Lapsen tapaamisesta vahvistetun sopimuksen mukaan lapsen vanhemmat vastaavat puoliksi tapaamisesta aiheutuvista matkakuluista. Riston menona huomioidaan siten puolet lapsen tapaamisesta aiheutuneista matkakuluista sekä ruokarahat tapaamispäiviltä.

Esimerkki

Leena asuu yhdessä lapsensa Viivin kanssa. Leena hakee toimeentulotukea lapsen tapaamisesta aiheutuviin kustannuksiin, sillä Viivi tapaa isäänsä Mikkoa joka lauantai ja vanhemmat ovat keskenään sopineet, että Leena maksaa Mikon junaliput tapaamispäiviltä. Lapsen tapaamisesta vahvistettuun sopimukseen ei ole kirjattu mitään matkakulujen jakamisesta, joten lasta tapaava vanhempi vastaa tapaamisen kuluista. Leenalle ei huomioida menona lapsen tapaamiskuluja, sillä ne eivät perustu vahvistettuun tapaamissopimukseen.

Jos tapaamiset on vahvistetulla sopimuksella sovittu tai tuomioistuimen päätöksellä määrätty tapahtuvan muussa paikassa, kuin lasta tapaavan vanhemman kodissa, huomioidaan tapaajan matkustuskulut sovittuun tapaamispaikkaan. Jos lasta tapaavalla

vanhemmalla on osoitteena Poste Restante, on aina selvittävä, missä lapsen tapaaminen tosiasiallisesti tapahtuu ja missä lasta tapaava vanhempi tosiasiallisesti oleskelee, jotta matkakuluja voitaisiin huomioida menona.

Tapaamisesta aiheutuvat paikallisliikennemaksut

Lasta tapaavan vanhemman menona voidaan huomioida lapsen ja/tai saattajan paikallisliikennemaksu, jos maksu aiheutuu lasta tapaavan vanhemman maksettavaksi. Lasta tapaavan vanhemman omaa paikallisliikennemaksua ei huomioida hänen menonaan, sillä se sisältyy perusosamenoihin.

Lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle tai huoltajalle voidaan huomioida menona saattajan tai lasta tapaavan vanhemman paikallisliikennemaksu, jos maksu on vahvistettu lapsen kanssa asuvan vanhemman tai huoltajan maksettavaksi. Lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle tai huoltajalle ei huomioida menona hänen omaa eikä lapsen paikallisliikennemaksua, sillä ne sisältyvät perusosamenoihin.

1.5.7.2.1 Matkakustannusten määrä

Matkakustannukset huomioidaan edullisimman kulkuneuvon mukaan. Valittaessa matkustustapaa (esimerkiksi linja-auto, metro, juna, lentokone sekä kulkuneuvon vaihtaminen) tulee arvioida myös sitä, millä matkustustavalla matkustaminen ei muodostu lapselle kohtuuttoman raskaaksi ja siten vaaranna tapaamisoikeuden toteutumista. Harkinnassa otetaan huomioon esimerkiksi:

- lapsen ikä ja kehitystaso,
- matka-aika sekä
- kokonaisrasitus.

Yleensä matkakustannukset huomioidaan jälkikäteen tositteita vastaan. Kuitteja ei kuitenkaan tarvita, jos asiakkaalle myönnetään matkakuluihin maksusitoumus. Lisäksi Kela voi tilata VR:n lipun tai lentolipun asiakkaan puolesta.

Hakemiskuukaudelta voidaan huomioida yleensä enintään lapsen perusosaa vastaavan määrän verran tapaamiskustannuksia eli tosiasiallisia matkakustannuksia ja ruokarahaa yhteensä. Jos kustannukset on vahvistettu jaettavan lasta tapaavan vanhemman ja lapsen kanssa asuvan vanhemman tai huoltajan kesken, huomioidaan asiakkaalle yleensä lapsen tapaamismenona enintään puolet lapsen perusosaa vastaavasta määrästä

Oman auton käytöstä aiheutuvat kustannukset hyväksytään menona vain erityisestä syystä. Erityisenä syynä voidaan pitää sitä, että

- lasta tapaavan vanhemman tai lapsen kotiin on enemmän kuin alle 2 kilometrin kävelymatka julkisilta kulkuneuvoilta tai
- jos kävelymatka on alle 2 kilometriä, voidaan oman auton käyttö hyväksyä myös lapsen tai tarvittavan saattajan terveydellisillä syillä, esimerkiksi lapsen tai tarvittavan saattajan vaikea liikuntarajoite, kuten pyörätuoli.

Jos matkakustannukset tulevat huomioitavaksi oman auton käytön mukaisina, selvitetään tosiasialliset kustannukset yleensä pyytämällä asiakkaan arvio aiheutuneista matkakuluista. Matkakustannuksia voidaan huomioida enintään 0,20 e/km 30.6.2022 asti ja 0,33 e/km 1.7.2022 alkaen. Menona huomioidaan kuitenkin vain tosiasiallisesti aiheutuneet matkakustannukset. Jos oman auton käytölle ei ole erityistä syytä, mutta asiakas ei halua käyttää julkista kulkuneuvoa, voidaan jälkikäteen

matkakustannukset huomioida menona edullisimman kulkuneuvon mukaisesti toteutuneilta tapaamispäiviltä. Lue lisää matkakustannusten huomioimisesta.

Esimerkki

Martti tapaa 4-vuotiasta lastaan joka toinen viikonloppu omassa kodissaan. Lapsi tarvitsee iän puolesta saattajan ja Martille hyväksytään oman auton käyttö pyörätuolin vuoksi. Martti asuu Rovaniemellä ja lapsi asuu Kemissä. Martti hakee toimeentulotukea matkakuluihin. Martilta kysytään, kuinka paljon hänelle aiheutuu tosiasiallisesti matkakuluja. Koska Martin esittämiä kuluja voidaan pitää kohtuullisina matkan pituus huomioiden ja Martti on ne itse tosiasiallisesti maksanut, voidaan Martin esittämien matkakulujen määrä huomioida laskelmalla menona.

Esimerkki

Raisa tapaa sopimuksen mukaan 10-vuotiasta lastaan joka toinen viikonloppu Raisan kotona Espoossa. Raisa kuitenkin tapaa lasta lapsen kotona Turussa ja Raisa haluaa kulkea matkat omalla autolla. Oman auton käytöstä aiheutuvia kustannuksia ei hyväksytä menona ilman erityistä syytä. Raisa ilmoittaa helmikuussa, että hän on tavannut lastaan tammikuun aikana. Koska oman auton käytöstä aiheutuvia kustannuksia ei voida pitää välttämättöminä ja tapaamissopimuksen mukaan lapsi matkustaa Espooseen, voidaan Raisan tammikuun menoksi huomioida edullisimman kulkuneuvon, kuten lapsen junalippujen, mukaiset matkakustannukset toteutuneiden tapaamispäivien osalta.

1.5.7.2.2 Lapsen saattajan matkakustannukset

Myös lapsen saattajan tarpeelliset matkakulut voidaan tapauskohtaisella harkinnalla huomioida lapsen tapaamisesta aiheutuneena menona, jos

- lapsi on alle 7-vuotias tai
- 7-vuotiaan tai sitä vanhemman lapsen kehitystaso ja kyky suoriutua matkasta itsenäisesti sitä vaativat esimerkiksi kehitysvamman, näkövamman tai liikuntarajoitteen takia. Myös matkan pituus ja käytettävä kulkuneuvo otetaan harkinnassa huomioon.

Saattajan kuluja voidaan huomioida vain siltä osin kuin ne aiheutuvat asiakkaan maksettavaksi. Saattajan kuluja voidaan huomioida vain sellaisilta matkoilta, jotka perustuvat kunnan toimielimen tai hyvinvointialueen vahvistamaan sopimukseen tai tuomioistuimen päätökseen. Saattajana voi toimia vanhempi tai vanhemman hyväksymä henkilö.

Esimerkki

Mikko asuu Kuhmossa ja tapaa joka toinen viikonloppu Oulussa asuvaa lastaan Aapoa. Tapaamissopimuksessa ei ole erikseen sovittu tapaamiskulujen maksajasta, joten Mikko vastaa tapaamiskuluista. Aapo on 8-vuotias ja matkustus isän luokse tapahtuu ensin junalla, josta Aapo joutuu vaihtamaan linja-autoon. Mikko hakee toimeentulotukea Aapon matkakulujen lisäksi omaan kaukomatkan linja-autolippuunsa, koska hän saattaa Aapon oikeaan junaan. Tapaamismenona voidaan hyväksyä Aapon matkakulujen lisäksi myös saattajan eli Mikon oma kaukomatkan linja-autolippu, sillä Mikon

antaman selvityksen perusteella Aapon ei voida katsoa kykenevän ikänsä ja kehitystasonsa puolesta suoriutumaan itsenäisesti kulkuneuvon vaihdosta juna-asemalla vieraalla paikkakunnalla, kun lisäksi otetaan huomioon matkan pituus ja kokonaiskesto.

1.5.7.3 Muut menot tapaamisten aikana

Yleensä tavattavan lapsen toimeentulotukilain mukaiset muut perusmenot huomioidaan lapsen kanssa asuvan vanhemman laskelmassa menona. Lapsen tapaamisen aikana voi kuitenkin olla tilanteita, jolloin tapaavan vanhemman maksettavaksi tulee muita lapsen perusmenoja. Lapsi voi esimerkiksi sairastua ja hänelle tulee akuutti reseptilääkemeno tapaamisen aikana. Tällaisia menoja voidaan poikkeuksellisesti huomioida lasta tapaavan vanhemman menona.

1.5.7.4 Loma-aikojen ja juhlapyhien tapaamiset

Loma-aikojen ja juhlapyhien aikaisesta tapaamisesta on yleensä sovittu kunnan tai hyvinvointialueen toimielimen vahvistamassa sopimuksessa tai tuomioistuimen päätöksessä. Loma-aikojen ja juhlapyhien aikaisesta tapaamisesta voidaan huomioida tarvittaessa matkakustannuksia ja lasta tapaavalle vanhemmalle myös lapsen ruokaraha.

Jos loma-aikojen ja juhlapyhien tapaamisesta ei ole erikseen sovittu tapaamista koskevassa sopimuksessa tai päätöksessä, voidaan tällaiset tapaamismenot kuitenkin yleensä huomioida lasta tapaavan vanhemman ilmoituksen mukaisesti. Näissä tilanteissa voidaan tarvittaessa pyytää lapsen kanssa asuvan vanhemman tai huoltajan allekirjoittama selvitys tapaamisten toteutumisesta.

1.5.7.5 Tapaamisten toteutuminen

Jos asiakas hakee toimeentulotukea lapsen tapaamisesta aiheutuviin kustannuksiin, voi joissain tilanteissa olla tarpeen selvittää tapaamisten toteutumista, sillä perustoimeentulotuessa voidaan huomioida menona vain tosiasiallisesti aiheutuneita kustannuksia. Tapaamisten toteutumisesta ei yleensä tarvita erillistä selvitystä, jos lasta tavataan säännöllisinä tapaamisaikoina eikä ole muuta syytä epäillä tapaamisten toteutumista. Tapaamisten toteutumisesta on kuitenkin esitettävä lisäselvitystä esimerkiksi silloin, jos

- säännöllisiä tapaamispäiviä ei ole sovittu,
- lasta tavataan lähes joka päivä,
- tapaamisesta aiheutuvat kulut ovat huomattavan korkeat tai
- on syytä epäillä tapaamisten toteutumista.

Lisäselvityksenä voidaan pyytää esimerkiksi alla lueteltuja selvityksiä, jotka pyydetään aina asiakkaalta itseltään:

- lapsen kanssa asuvan vanhemman tai huoltajan allekirjoittama selvitys tapaamisten toteutumisesta, josta käy ilmi toteutuneiden tapaamispäivien päivämäärät
- asiakkaan vapaamuotoinen selvitys tapaamisten toteutumisesta ja tapaamisjärjestelyistä – esimerkiksi missä tapaamiset tapahtuvat, mistä lapsi

haetaan ja minne lapsi viedään, kuinka usein tapaamiset toteutuvat sekä kuinka usein ne peruuntuvat

- päiväkodin tai koulun selvitys lapsen kulkemisesta päiväkotiin tai kouluun
- kopiot matkalipuista, jos niitä ei ole vielä toimitettu
- kopiot polttoainekuiteista, jos polttoainekulujen suuren määrän ja asiakkaan tiliotteiden perusteella herää epäily, ettei polttoainetta osteta yhtä paljon, kuin siihen haetaan tukea.

1.5.8 Tarpeellinen henkilötodistus, oleskelu- tai matkustusasiakirja

Tarpeellisen henkilötodistuksen, oleskeluasiakirjan tai matkustusasiakirjan hankkimisesta aiheutuvat menot huomioidaan perustoimeentulotuessa tarpeellisen suuruisina. Käytännössä kulut muodostuvat hakemusmaksusta, passikuvasta ja mahdollisista kotimaan matkakuluista.

Kuvallisen henkilötodistuksen esimerkiksi henkilökortin tai passin sekä oleskeluasiakirjan hankkimisesta aiheutuva meno voidaan huomioida laskelmalla menona yleensä sen voimassaoloajan mukaan. Poikkeuksellisesti edellä mainittujen asiakirjojen hankinta voidaan joutua huomioimaan useamminkin, jos asiakirja esimerkiksi ryöstetään tai se katoaa. Ryöstöstä tai katoamisesta tulee aina tehdä rikosilmoitus poliisille ja kopio ilmoituksesta tarvitaan kustannusten huomioimiseksi.

Passi tai kuvallinen henkilökortti katsotaan asiakkaalle tai hänen perheenjäsenelleen tarpeelliseksi erilaisissa asiointitilanteissa, koska esimerkiksi perustoimeentulotuki maksetaan pankkiin, jossa henkilöllisyys on todistettava. Menona voidaan asiakkaan hakemuksesta huomioida joko passi tai henkilökortti riippuen siitä, kumman hakemusmaksu on edullisempi. Jos henkilötodistus katsotaan tarpeelliseksi, huomioidaan asiakkaalle kulut edullisemman vaihtoehdon mukaan, vaikka asiakas olisi hankkinut kalliimman. Jos asiakkaalla on voimassa oleva passi, ei henkilökorttia katsota tarpeelliseksi, mutta jos asiakas ei saa ulkomaan passilla esimerkiksi pankkitiliä avattua, voidaan myös henkilökortin hankkimiskulut huomioida poikkeuksellisesti menona. Pelkästään ulkomaille matkustusta varten passin hankkimiskuluja ei kuitenkaan kateta perustoimeentulotuella.

Kansalaisuushakemuksen hankintakulu ei ole perustoimeentulotuessa huomioitava meno.

Jos hakijan oleskelu katsotaan luonteeltaan tilapäiseksi, oleskeluluvan hankintakuluja ei huomioida menoina perustoimeentulotuessa. Usein ensimmäistä oleskelulupaa haettaessa oleskelu on luonteeltaan tilapäistä. Poikkeuksellisesti myös nämä menoerät voidaan kuitenkin huomioida, jos oleskelun luonne arvioidaan [vakinaiseksi](#). Poikkeuksen muodostavat esimerkiksi

- Suomessa vastasyntynyt lapsi, jolle voidaan myöntää perustoimeentulotukea ensimmäisen oleskeluluvan hankintaan, jos kyseessä on tarpeellinen kustannus ja lapsen vanhemman oleskelu Suomessa on vakinaista. Ensimmäinen oleskelulupa tulee hakea kolmen kuukauden kuluessa lapsen syntymästä.
- Suomessa vakinaisesti oleskelevan perheensä luokse pysyvässä tarkoituksessa muuttava alaikäinen lapsi, jolta edellytetään oleskelulupaa. Myös tällaisessa tilanteessa ensimmäinen oleskelulupakustannus voidaan huomioida menona perustoimeentulotuessa.

- Puolison luokse avioliiton nojalla Suomeen muuttavan aviopuolison ensimmäinen oleskelulupakustannus voidaan huomioida, jos oleskelun luonteen kokonaisarvioinnissa päädytään siihen, että oleskelu on luonteeltaan vakinaista.

Perustoimeentulotuessa ei huomioida menona ulkomailla tai siellä oleskelusta syntyviä välittömiä tai välillisiä kuluja. Jos henkilötodistus, oleskeluasiakirja tai matkustusasiakirja hankitaan ulkomailta tai sen hankkimiseksi on matkustettava ulkomaille, hankintaan liittyviä kuluja ei huomioida perustoimeentulotuessa muina perusmenoina, koska menon katsotaan syntyvän ulkomailla tai sinne matkustamisesta.

Tällaisia kuluja ovat esimerkiksi ulkomaisen passin tai ulkomaisen henkilöllisyystodistuksen hankintaan liittyvät

- matkakulut,
- hakemuskulut,
- postikulut,
- käännättämiskulut,
- matkan edellyttämät rokotukset.

Jos ulkomaalaisen kansallinen passi tai henkilökortti on mahdollista hankkia Suomessa sijaitsevasta konsulaatista tai lähetystöstä, voidaan menot huomioida toimeentulotuen muina perusmenoina muiden yleisten edellytysten täyttyessä.

Tarpeellisen henkilötodistuksen, oleskeluasiakirjan tai matkustusasiakirjan hankkimiseen liittyviä Suomessa syntyviä majoituskustannuksia ei huomioida. Matkakulut lähialueen asiointipaikkaan sisältyvät perusosaan. Kotimaan matkakustannuksia huomioidaan yleensä vain, jos ne ylittävät paikallisliikenteen matkojen tason. Suomesta hankittavaan asiakirjaan liittyvät kotimaan kaukoliikenteen tarpeelliset matkakulut voidaan huomioida edullisimman matkustustavan mukaan menona. Yleensä matkakustannukset huomioidaan jälkikäteen tositteita vastaan. Kuitteja ei kuitenkaan tarvita, jos asiakkaalle myönnetään matkakuluihin maksusitoumus. Lisäksi Kela voi tilata esimerkiksi VR:n lipun asiakkaan puolesta.

Lue lisää maksusitoumuksen antamisesta Henkilöasiakirjat –prosessikuvauksesta.

1.6 Erityistilanteet

Tietyissä tilanteissa toimeentulotukioikeuden määrittämiseen saattaa liittyä erityispiirteitä koskien tulojen ja menojen huomioimista. Nämä tilanteet ovat

- [alaikäinen](#)
- [asevelvollinen](#)
- [avo- ja laitospalveluissa oleva asiakas](#)
- [hakijan tai perheenjäsenen kuolema](#)
- [jälkihuolto](#)
- [opiskelija](#)
- [ulkomaalainen](#)
- [vanki](#)
- [yrittäjä](#)

1.6.1 Alaikäinen

Aina kun alaikäinen lapsi asuu erillään toisesta tai molemmista vanhemmistaan, tulee lapsesta erillään asuvan vanhemman tai vanhempien elatuskyky selvittää.

Vanhemmat vastaavat lapsensa elatuksesta, kunnes lapsi täyttää 18-vuotta. Toimeentulotukihakemusta ei kuitenkaan voida koskaan hylätä sillä perusteella, että vanhempi laiminlyö elatusvelvollisuutensa, vaan tällöin tulee selvittää mahdollisuus periä myönnetty tuki takaisin vanhemmalta. Lue lisää [vanhemman elatusvelvollisuudesta](#).

Kun alaikäinen lapsi asuu yksin tai muun henkilön kuin oman vanhempansa luona, muodostaa lapsi oman toimeentulotukiperheensä eli lapselle tehdään oma toimeentulotuen laskelma. Lapsen omalla laskelmalla voidaan huomioida vain lapsen tosiasiallisesti käytettävissä olevat tulot ja varat.

Jos alaikäiset sisarukset asuvat muun henkilön kuin oman vanhempansa luona, eivät sisarukset muodosta yhteistä toimeentulotukiperhettä. Kullekin alaikäiselle tehdään oma erillinen laskelma.

Jos alaikäisellä on oma lapsi ja hän asuu lapsensa kanssa oman vanhempansa luona, muodostaa alaikäinen lapsensa kanssa yhden toimeentulotukiperheen ja alaikäisen vanhempi toisen toimeentulotukiperheen. Tällöin alaikäiselle huomioidaan yksinhuoltajan perusosa, jos hänellä ei ole puolisoa samassa taloudessa. Alaikäisen vanhemmalle huomioidaan yksinasuvan perusosa, jos hänen kanssaan ei asu puolisoa tai muita alaikäisiä lapsia.

Esimerkki

Viivi on 17-vuotias ja asuu vauvansa Niilon ja äitinsä Leilan kanssa. Viiville ja Niilolle tehdään yhteinen laskelma, jossa Viiville huomioidaan yksinhuoltajan perusosa. Jos myös Leila hakee toimeentulotukea, tehdään hänelle erillinen oma laskelma, jossa huomioidaan yksinasuvan perusosa.

Lapsen huoltajalla on yleensä oikeus saada tieto lapsen Kela-asioista. Aina lapsen tietoja luovutettaessa on huolehdittava siitä, ettei samalla luovuta lapsen kanssa asuvan muun henkilön salassa pidettäviä tietoja. Jos lapsella on turvakielto määräys lue lisää turvakielto -ohjeesta. Lue lisää tiedonsaantioikeudesta.

Katso myös [Alle 18-vuotiaan lapsen tulot](#), [Alle 18-vuotiaan lapsen varat](#) ja [Lastensuojeluilmoituksen tekeminen](#).

1.6.1.1 Vuoroasuminen

Jos lapsi vuoroasuu molempien vanhempiensa luona, katsotaan lapsen kuuluvan molempien vanhempiensa toimeentulotukiperheeseen puoliksi. Vuoroasumisesta tulee olla sovittu

- kunnan tai hyvinvointialueen vahvistamalla sopimuksella,
- tuomioistuimen päätöksellä tai
- vanhempien kesken.

Vuoroasuvan lapsen perusosa jaetaan vanhempien kesken ja lapsen tulot ja varat huomioidaan pääsääntöisesti puoliksi kummankin toimeentulotukiperheen laskelmalla. Lapsen menoja voidaan huomioida kummallekin vanhemmalle, ei kuitenkaan päällekkäisiä kuluja. Kummallekin vanhemmalle voidaan huomioida perusosaksi yksinhuoltajan perusosa, jos heillä ei ole puolisoita. Katso myös lapsen [tulojen](#) ja [varojen](#) huomioiminen vuoroasumisessa.

Esimerkki

Timo hakee toimeentulotukea itselleen ja vuoroasuvalla 7-vuotiaalle lapselleen Neealle. Timon laskelmalla huomioidaan Neean iänmukaisesta perusosasta puolet ja Timolle huomioidaan yksinhuoltajan perusosa.

Myös silloin, jos lapsen tapaamisesta on edellä mainituin tavoin sovittu tai määrätty siten, että lapsi tapaa erillään asuvaa vanhempaansa vähintään 40 % ajasta, on kyseessä lapsen toimeentulotuentarpeen kannalta yleensä vuoroasuminen. Harkittaessa voidaan lapsen katsoa asuvan kahdessa kodissa, otetaan huomioon esimerkiksi seuraavat seikat:

- tapaamisten paikka sekä
- yöpymisten määrä lapsen kanssa erillään asuvan vanhemman luona.

Vuoroasumisessa lapsen tapaamiskustannuksia eli lapsen ruokarahaa tai matkakuluja ei huomioida menona, koska lapsi asuu molempien vanhempiensa kanssa samassa taloudessa. Vuoroasuva lapsi huomioidaan sen sijaan korottavasti molempien perheiden [asumisnormia](#) valittaessa.

Esimerkki

Leo on 5 –vuotias lapsi ja hän vuoroasuu vanhemmillaan Nooralla ja Samilla. Noora hakee toimeentulotukea itselleen ja Leolle. Nooralle huomioidaan 2 henkilön asumisnormin mukaiset asumismenot. Sami hakee toimeentulotukea itselleen, uudelle puolisolleen Lauralle sekä Leolle. Samille huomioidaan 3 henkilön asumisnormin mukaiset asumismenot.

Vuoroasuvan lapsen kohdalla vanhempien elatuskyky selvitetään riippumatta siitä, kenen luona lapsen väestörekisteritietoihin merkitty osoite on. Se vanhempi, jolla on suurempi elatuskyky, voidaan velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua, vaikka kumpikin vanhempi vuorollaan huolehtisi lapsen jokapäiväisestä elatuksesta yhtä laajasti ja he muutenkin suorittaisivat yhtä suuren osuuden lapsen elatuksesta aiheutuvista kustannuksista.

- Jos kyse on kuitenkin vuoroasumiseksi tulkittavasta vähintään 40% tapaamisesta, voidaan takaisinperintä määrätä vain sen vanhemman osalta, jonka luona lapsen väestörekisteritietomerkintä ei ole.

Lue lisää [vanhemman elatusvelvollisuudesta](#).

Lue lisää vuoroasumisesta.

Vuoroasuminen muun huoltajan luona

Jos lapsi vuoroasuu vanhempansa ja muun huoltajansa luona, on vuoroasumisesta oltava:

- kunnan tai hyvinvointialueen toimielimen vahvistama sopimus tai
- tuomioistuimen päätös.

Lapsi muodostaa oman toimeentulotukiperheensä siltä osin, kuin hän asuu muulla huoltajallaan. Jos lapsi vuoroasuu, jaetaan lapsen perusosa vanhemman ja lapsen oman laskelman kesken. Lapsen tulot ja varat huomioidaan pääsääntöisesti puoliksi vanhemman ja lapsen oman laskelman kesken. Lapsen menoja voidaan huomioida sekä vanhemman että lapsen omalla laskelmalla, ei kuitenkaan päällekkäisiä menoja.

Myös silloin, jos lapsi asuu muulla huoltajallaan ja tapaa erillään asuvaa vanhempansa kunnan tai hyvinvointialueen toimielimen vahvistaman sopimuksen tai tuomioistuimen päätöksen mukaan vähintään 40 % ajasta, on kyseessä lapsen toimeentulotuentarpeen kannalta yleensä vuoroasuminen. Tällöin lapsi kuuluu kahteen toimeentulotukiperheeseen eikä tapaamiskustannuksia huomioida menona.

Vaikka lapsi tapaisi muuta huoltajaansa vähintään 40 % ajasta, ei tapaamista kuitenkaan tulkita vuoroasumiseksi ja lapsi kuuluu vain yhteen toimeentulotukiperheeseen.

1.6.1.2 Yksin asuva lapsi

Yksin asuva lapsi muodostaa oman toimeentulotukiperheensä ja hänelle tehdään oma laskelma. Laskelmalla huomioidaan:

- lapsen tosiasiallisesti saamat tulot, esimerkiksi tosiasiallisesti maksettu elatusapu tai lapsen tilille maksettu lapsilisä,
- lapsen käytettävissä olevat varat,
- yksin asuvan henkilön perusosa sekä
- lapsen muut perusmenot.

Yksin asuvan lapsen vanhempien elatuskyky tulee aina selvittää. Hakemusta ei kuitenkaan voida hylätä sillä perusteella, että vanhempi laiminlyö elatusvelvollisuutensa. Tällaisessa tilanteessa tulee selvittää mahdollisuus periä myönnetty toimeentulotuki takaisin vanhemmalta. Lisäksi tulee arvioida, onko tarvetta tehdä lastensuojeluilmoitus. Katso myös [vanhemman elatusvelvollisuus](#) ja [lastensuojeluilmoituksen tekeminen](#).

Esimerkki

Elli on 16-vuotias ja muuttanut asumaan yksin omaan asuntoon. Ellin osalta on maksussa lapsilisä sekä elatustuki hänen äidilleen. Ennen päätöksen antamista Elliä kuullaan vanhemmilta saadusta elatuksesta ja Elli kertoo, ettei hän saa mitään rahaa vanhemmiltaan. Ellille tehdään oma laskelma, jossa ei huomioida lapsilisää eikä elatustukea tulona, koska Elli ei ole saanut niitä käyttöönsä. Elliä ohjataan hakemaan tuet itselleen maksuun ja päätöksellä määrätään Ellille maksettu toimeentulotuki takaisinperittäväksi hänen vanhemmiltaan, jos vanhemmat ovat tahallisesti laiminlyöneet elatusvelvollisuutensa.

Jos alaikäinen asuu esimerkiksi ystävän kanssa, huomioidaan hänelle yhteistaloudessa asuvan perusosa. Muilta osin laskelma tehdään kuten yksin asuvan lapsen kohdalla.

1.6.1.3 Alaikäisen avoliitto ja avioliitto

Jos alaikäinen asuu avoliitossa toisen henkilön kanssa, eivät he muodosta yhteistä toimeentulotukiperhettä ennen kuin molemmat osapuolet ovat täysi-ikäisiä. Alaikäisille avoliiton osapuolille tehdään erilliset laskelmat, joissa

- asumismenot on jaettu puoliksi ja
- perusosana on yhteistaloudessa asuvan perusosa.

Alaikäisen asiakkaan vanhempien elatuskyky tulee selvittää ja myönnetty toimeentulotuki voidaan tarvittaessa määrätä takaisinperittäväksi vanhemmilta. Lue lisää [vanhemman elatusvelvollisuudesta](#).

Esimerkki

Tiia on 17-vuotias ja asuu avoliitossa 18-vuotiaan Miikan kanssa. Koska Tiia on alaikäinen, tehdään kummallekin oma erillinen laskelma. Tiiaa tulee kuulla vanhemmilta saadusta elatuksesta ennen päätöksen antamista ja Tiialle maksettu toimeentulotuki voidaan määrätä takaisinperittäväksi hänen vanhemmiltaan, jos vanhemmat ovat tahallisesti laiminlyöneet elatusvelvollisuutensa.

Jos alaikäisellä on kuitenkin avopuolisonsa kanssa yhteinen lapsi, joka asuu heidän kanssaan, muodostavat he yhteisen toimeentulotukiperheen ja heille tehdään yhteinen laskelma. Tällöinkin alaikäisen avoliiton osapuolen omien vanhempien elatuskyky tulee selvittää.

Jos alaikäinen on solminut avioliiton ja hän asuu yhteistaloudessa aviopuolisonsa kanssa, muodostavat he yhteisen toimeentulotukiperheen ja heille tehdään yhteinen laskelma. Tällöin myös elatusvelvollisuus vanhempien osalta päättyy ja siirtyy aviopuolisolle.

1.6.1.4 Muun huoltajan luona asuva lapsi

Kunnan tai hyvinvointialueen toimielimen vahvistamalla sopimuksella voidaan sopia tai tuomioistuimen päätöksellä määrätä, että lapsi asuu muun huoltajansa, kuin oman vanhempansa luona. Lapsi ei kuitenkaan muodosta yhteistä toimeentulotukiperhettä muun huoltajansa kanssa. Lapselle tehdään oma laskelma, jossa huomioidaan:

- tulona lapsilisä, elatusapu- ja tuki, lapselle kuuluvat eläkkeet sekä muut lapsen tulot, jos ne ovat maksussa lapsen tai muun huoltajan tilille,
- lapsen käytettävissä olevat varat,
- lapsen iän mukainen perusosa sekä
- lapsen muut perusmenot.

Tarvittaessa lasta tai muuta huoltajaa ohjataan hakemaan lapsen etuudet itselleen maksuun. Vanhempien elatuskyky tulee aina selvittää. Lue lisää [vanhemman elatusvelvollisuudesta](#).

Muulle huoltajalle voidaan huomioida yksinhuoltajan perusosa, jos hänellä ei ole puolisoa.

Esimerkki

Niko on 15-vuotias ja asuu isoäitinsä Selman luona. Selma hakee molemmille toimeentulotukea ja kummankin toimeentulotuki ratkaistaan erikseen. Selman laskelmalla huomioidaan vain Selman tulot ja menot ja perusosaksi huomioidaan yksinhuoltajan perusosa. Nikolle tehdään oma laskelma, jolla huomioidaan vain Nikon tulot ja menot ja perusosaksi huomioidaan lapsen iänmukainen perusosa. Selman tilille maksettava Nikon lapsilisä huomioidaan Nikon laskelmalla tulona.

1.6.1.5 Yksityisesti sijoitettu lapsi

Yksityisesti sijoitettu lapsi on kyseessä silloin, kun vanhempi on itsenäisesti siirtänyt lapsen asumisen esimerkiksi sukulaiselleen ilman lastensuojelun myötävaikutusta. Hyvinvointialueen sosiaalihuollolla on velvollisuus selvittää sijoituksen edellytykset ja

sijoituksen hyväksymisestä on tehtävä päätös. Jos sijoituksen hyväksymispäätöstä ei ole toimitettu Kelaan, tehdään lapsen toimeentulotukipäätöksen yhteydessä lastensuojeluilmoitus, johon kirjataan huoli lapsen asumisesta ja siitä, kuka hoitaa lapsen asioita. Kyse ei kuitenkaan ole yksityisestä sijoituksesta, jos lapsi asuu muun huoltajansa luona kunnan tai hyvinvointialueen toimielimen vahvistaman sopimuksen tai tuomioistuimen päätöksen perusteella. Tällöin kyseessä on [muun huoltajan luona asuva lapsi](#).

Yksityisesti sijoitettu lapsi ei muodosta yhteistä toimeentulotukiperhettä lapsen hoitoonsa ottaneen henkilön kanssa. Lapselle tehdään oma laskelma, jossa huomioidaan:

- tulona lapsilisä, elatusapu- ja tuki, lapselle kuuluvat eläkkeet sekä muut lapsen tulot, jos ne ovat maksussa lapsen tai lapsen hoitoonsa ottaneen henkilön tilille,
- lapsen käytettävissä olevat varat,
- lapsen iän mukainen perusosa sekä
- lapsen muut perusmenot.

Yksityisesti sijoitetun lapsen huoltajalta pyydetään valtakirja, jossa annetaan lapsen hoitoonsa ottaneelle henkilölle lupa lapsen edustamiseen lapsen henkilöä koskevissa asioissa ja lupa maksaa toimeentulotuki hänen ilmoittamalleen tilille. Kiireellisessä tilanteessa valtuutus voidaan antaa suullisesti puhelimesta, mutta huoltajaa pyydetään toimittamaan jatkoa varten kirjallinen valtakirja. Vaikka valtuutusta tai valtakirjaa ei saada, lapsen hoitoonsa ottaneen henkilön laatima hakemus ratkaistaan. Lapsen hoitoonsa ottaneella henkilöllä, joka ei ole lapsen huoltaja, ei ole yleensä tiedonsaantioikeutta lasta koskeviin salassa pidettäviin tietoihin. Lue lisää lapsen asioita koskevista tiedonsaantioikeuksista.

Tuki voidaan maksaa lapsen hoitoonsa ottaneen henkilön tilille käytettäväksi lapsen elatukseen. Lapsen toimeentulotukea ei voida maksaa lapsen huoltajalle, jonka luona lapsi ei asu, koska lapsen huoltajalle ei synny lapsesta toimeentulotuesta korvattavia kustannuksia.

Lapsen päätös lähetetään lapsen nimellä osoitteeseen, jossa lapsi asuu, sekä lapsen huoltajalle. Lapsen päätöstä ei lähetetä lapsen hoitoonsa ottaneelle henkilölle.

Tarvittaessa ohjataan lasta tai lapsen hoitoonsa ottanutta henkilöä hakemaan lapsen etuudet itselleen maksuun. Yksityisesti sijoitetun lapsen vanhempien elatuskyky tulee aina selvittää. Lue lisää [vanhemman elatusvelvollisuudesta](#).

Lapsen hoitoonsa ottaneelle henkilölle voidaan huomioida yksinhuoltajan perusosa, jos hänellä ei ole puolisoa.

1.6.1.6 Lastensuojelun sijoittama lapsi

Jos kyseessä on lastensuojelun sijoittama lapsi, lapsesta on lastensuojelun huostaanottopäätös tai sijoituspäätös joko lapsen sukulaiselle, sijaisperheeseen tai lastensuojelulaitokseen. Lastensuojelun sijoittama lapsi ei muodosta toimeentulotukiperhettä samassa taloudessa asuvien sijaisvanhempien tai muun sijaishuoltopaikan edustajan kanssa. Lastensuojelun sijoittamalla lapsella ei ole toimeentulotuen tarvetta, koska hyvinvointialue vastaa lapsen kustannuksista. Hyvinvointialue vastaa esimerkiksi lapsen:

- ravinnosta,
- asumisesta,
- harrastuksista,

- henkilökohtaisista tarpeista,
- tavanomaisista terveydenhuollon kustannuksista,
- lapsen käyttövaroista sekä
- vanhemmalle lapsen tapaamisesta aiheutuvista kustannuksista siihen saakka, kunnes sijoitus on päättynyt.

Jos lastensuojelun sijoittamalle lapselle haetaan toimeentulotukea, toimeentulotuki yleensä hylätään, koska lapsen kaikki menot korvataan lastensuojelusta. Laskelmaa ei tehdä. Tarvittaessa asiaa selvitään yhdessä hyvinvointialueen lastensuojelun kanssa.

Esimerkki

Hannan poika Kalle on huostaanotettu. Kalle on äitinsä luona viikoittain perjantaista sunnuntaihin. Hanna saa itselleen Kallesta maksettavan lapsilisän sekä elatustuen, joilla hänen tulee hyvinvointialueen mukaan kattaa Kallen tapaamisesta aiheutuneet kulut. Hannalle ei huomioida tulona näitä etuuksia eikä Hannalle huomioida menona Kallen tapaamiskuluja. Jos Kallesta aiheutuneet tapaamiskulut ylittävät lapsilisän ja elatustuen määrän, tulee Hannan hakea niihin tukea hyvinvointialueelta, koska hyvinvointialue vastaa tapaamiskuluista koko huostaanoton ajan. Hannalle huomioidaan yksinasuvan perusosa, koska lastensuojelu vastaa Kallen kustannuksista eikä Kalle asu pysyväisluonteisesti Hannan kanssa.

Lapsen toimeentulotukipäätös lähetetään aina lapselle ja tiedoksi lapsen huoltajalle sekä hyvinvointialueen lastensuojeluun. Katso myös lisää lapsen asioita koskevista tiedonsaantioikeuksista.

Jos lapsi on lastensuojelun sijoittamana perheessä, voidaan sijaisvanhemmalle huomioida yksinhuoltajan perusosa, jos hänellä ei ole puolisoa.

1.6.1.7 Avohuolto

Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskykyä ja -mahdollisuuksia. Toimeentulotuen laskelmalla ei huomioida tulona lastensuojelulain mukaista avohuollon taloudellista tukea.

Jos lapsi asuu vanhempiensa luona, ei avohuolto vaikuta perheen toimeentulotuen ratkaisemiseen, vaan heille tehdään yhteinen päätös.

Jos perhe on lastensuojelun tukitoimena järjestetyssä perhekuntoutuksessa, selvitetään hyvinvointialueelta, mitä palveluja perhekuntoutuksessa asumiseen sisältyy. Perheelle tehdään yhteinen laskelma, vaikka toinen vanhemmista ei osallistuisi perhekuntoutukseen ja asuu perheen yhteisessä kodissa. Lapsille huomioidaan iän mukaiset perusosat perheen laskelmassa. Jos perhekuntoutuksessa asumiseen sisältyy ruokailu, vähennetään sen osuus perusosista perhekuntoutukseen osallistujilta.

Jos lapsi on avohuollon tukitoimena sijoitettu kodin ulkopuolelle, kuten sijaisperheeseen, lastensuojelu vastaa lapsen kustannuksista. Tällöin lapselle ei voida myöntää toimeentulotukea. Lapsi voi olla myös sijoitettuna vankilan perheosastolle vanhempiensa luokse. Avohuollon sijoitustilanteissa toimeentulotuki ratkaistaan kuten edellä kohdassa [lastensuojelun sijoittama lapsi](#).

1.6.2 Asevelvollinen

Asevelvollisten, varusmies- tai siviilipalvelusta suorittavien ensisijainen etuus on pääsääntöisesti sotilasavustus, joka turvaa palveluksessa olevan varusmies- tai siviilipalvelusta suorittavan ja hänen omaisensa toimeentuloa palveluksen aikana. Sotilasavustuksessa omaisena pidetään tietyin edellytyksin muun muassa aviopuolisoa, avopuolisoa tai huollettavaa lasta. Tarvittaessa varusmies- tai siviilipalvelusta suorittavalla sekä hänen perheellään voi olla oikeus perustoimeentulotukeen.

Palvelusta suorittavalle voidaan sotilasavustuksena myöntää asumisavustusta ja opintolainan korkomenoja, jos ne erääntyvät maksettaviksi palvelusaikana tai palveluksen päättymiskuukauden aikana. Jos palvelusta suorittava on määrätty maksamaan elatusapua lapsestaan, mutta hän ei pysty maksamaan sitä palveluksensa aikana, Kela maksaa lapselle elatusavun suuruisen määrän. Lisäksi palvelusta suorittavalle maksetaan päivärahaa ja heillä on oikeus muun muassa maksuttomiin palvelus- ja lomamatkoihin.

Palveluksessa olevan päivärahoja tai opintolainan korkomenoja vastaavaa osaa sotilasavustuksesta ei huomioida tulona perustoimeentulotuessa palveluksen aikana. Palvelusta suorittavalla ei ole oikeutta perustoimeentulotuen perusosaan, koska hän saa palveluspaikassa maksuttoman majoituksen, ruoan ja vaatetuksen tai korvaavan tuen. Loma-ajalta ei ole myöskään oikeutta perustoimeentulotuen perusosaan, koska asevelvollisella on mahdollisuus turvata toimeentulo loma-ajalta esimerkiksi jäämällä palveluspaikkaan loma-ajaksi. Kertausharjoitus ei vaikuta perusosan määrään eikä sen aikana mahdollisesti maksettuja päivärahoja ei huomioida tuloksi.

Jos palvelusta suorittavalla on muilla perusmenoilla katettavia menoja, joita puolustusvoimat tai siviilipalveluksen palveluspaikka ei kata, hänellä voi olla oikeus saada perustoimeentulotukea. Tällaisia menoja voivat olla esimerkiksi kotivakuutusmaksu tai lapsen tapaamisesta aiheutuvat menot. Palvelusaikana puolustusvoimat tai siviilipalveluspaikka järjestää terveydenhuollon palvelut ja lääkkeet palvelusta suorittaville maksutta. Jos hakija esittää selvitystä tarpeellisesta lääkemenosta, jota puolustusvoimat tai siviilipalveluspaikka ei poikkeuksellisesti kata, voidaan myöntää rajattu maksusitoumus tarpeelliseen lääkkeeseen.

Asevelvollisen omaiselle voidaan sotilasavustuksena myöntää perusavustusta, asumisavustusta ja erityisavustusta. Asevelvollinen ja hänen puolisonsa katsotaan kuuluvan samaan toimeentulotukiperheeseen ja heille tehdään yhteinen toimeentulotuen päätös. Asevelvollisen puolisolle huomioidaan yhteistaloudessa asuvan perusosa ja hänelle mahdollisesti myönnetty sotilasavustus huomioidaan laskelmalla tulona. Tuloina ei huomioida sotilasavustuksena korvattavia opintolainan korkomenoja tai erityisavustuksena korvattavia lasten hoitoon liittyviä menoja.

Hakija voi hakea tarvittaessa myös täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea hyvinvointialueelta.

Varusmies- tai siviilipalveluksen päättymisen jälkeen maksetut päivärahaerät katsotaan aina tuloksi.

Esimerkki

Eero ja Anni ovat avoliitossa eikä heillä ole lapsia. He saavat yleistä asumistukea. Eero on aloittanut varusmiespalveluksen. Annin ei ole mahdollista saada sotilasavustusta asevelvollisen avopuolisona. Perheen hakiessa toimeentulotukea laskelmalla otetaan tulona huomioon yhteisen

asuntoon myönnetty yleinen asumistuki ja Eeron sotilasavustus, joka kattaa Eeron osuuden asumismenoista siltä osin kuin asumistuki ei sitä kata. Menoksi viedään asunnon vuokra ja Annille yhteistaloudessa asuvan perusosa. Eerolla ei ole oikeutta varusmiespalveluksen ajalta perusosaan. Jos Eerolla on muita perusmenoja, hakemuksen käsittelyn yhteydessä selvitetään, onko meno mahdollista kattaa puolustusvoimien toimesta tai sotilasavustuksella. Tarvittaessa kyseiset menoerät voidaan huomioida laskelmalla yleisten myöntämiskriteerien mukaisesti.

Esimerkki

Pekka suorittaa asevelvollisuutta ja hänellä on avopuoliso ja yhteinen lapsi. Perheen tuloina laskelmalla ovat yleinen asumistuki ja sotilasavustus pois lukien opintolainan korkomenoja vastaavaa osaa sotilasavustuksesta. Lisäksi Pekalle maksetaan päivärahaa, jota ei huomioida palveluksen aikana. Koska Pekka saa palveluspaikassa maksuttoman majoituksen, muonituksen ja vaatetuksen, laskelmalla ei huomioida Pekan perusosaa menona asepalveluksen ajalta. Puolison perusosaksi huomioidaan yhteistaloudessa asuvan perusosa ja lapselle lapsen perusosa.

Katso esimerkki miten toimitaan, kun asevelvollisuus alkaa kesken kuukauden.

1.6.3 Hakijan tai perheenjäsenen kuolema

Hakemus voidaan ratkaista, kun henkilön kuolintieto on päivittynyt väestötietojärjestelmään. Hakemus voidaan kuitenkin ratkaista myös ennen kuolintiedon päivittymistä väestötietojärjestelmään, jos tieto saadaan luotettavasta lähteestä kuten esimerkiksi lesken tai lapsen yhteydenotosta.

Kuolleen henkilön hakemuksen käsittely riippuu siitä, onko

- toimeentulotuen hakemus ollut vireillä ennen kuolemaa tai
- asiakkaalle jo ehditty tehdä päätös perustoimeentulotuesta kuolinkuukaudelle tai
- kyseessä uusi hakemus.

Jos kuolleella henkilöllä tai hänen perheellään ei ole ollut kuolinkuukaudelle päätöstä perustoimeentulotuesta, tulee perustoimeentulotuki ratkaista takautuvasti. Lue lisää ratkaisemisesta kohdasta [Hakijalla tai perheenjäsenellä ei ole päätöstä kuolinkuukaudelle](#). Hakemus jätetään kuolleen henkilön nimellä, jos hän oli yksinasuva. Hakemuksen voi tehdä kuolinpesän hoitaja, sosiaalitoimen työntekijä, pesänselvittäjä tai kuolinpesän yhteishallinnossa pesän osakas muiden valtuuttamana. Jos kuollut henkilö on ollut avio- tai avoliitossa, hakijana voi olla edellä mainittujen lisäksi vainajan puoliso.

Jos kuolleella henkilöllä tai hänen perheellään on ollut kuolinkuukaudelle päätös perustoimeentulotuesta, tehdään tarkistus kuolinkuukaudelle.

Kuolleen henkilön tuloina huomioidaan kaikki ne tulot, jotka hänelle on maksettu kuolinkuukaudelta. Suurin osa etuuksista maksetaan normaalisti siltä kuukaudelta, jonka aikana henkilö kuolee ja etuudet lakkautetaan kuolemaa seuraavan kuukauden alusta alkaen. Maksetut etuudet ja niiden määrät tarkistetaan etuusjärjestelmistä, jotta ne tulevat huomioiduksi oikein. Muista vainajan tuloista ilmoitetaan hakemuksella ja liitteillä, ja esimerkiksi mahdolliset palkkatulot huomioidaan normaalisti laskelmalla kuolinkuukauden tulona.

Jos kuolleelle henkilölle on ehditty maksaa kuolinkuukautta seuraavan kuukauden toimeentulotuki, pyydetään kuolinpesää palauttamaan liikaa maksettu toimeentulotuki

Kelaan. Jos maksettavaa tulee esimerkiksi kuolleen henkilön elinaikana erääntyneiden laskujen tai muutoksenhaun kautta, maksetaan nämä erät kuolinpesälle.

Lue lisää kuolleen henkilön hakemuksen käsittelystä.

Hautausavustus

Hyvinvointialueet vastaavat hautausavustuksen myöntämisestä ja edellyttävät perustoimeentulotuen ratkaisemista ennen hautausavustuksen käsittelyä. Hautausavustusta koskeva perustoimeentulotuki joudutaan usein ratkaisemaan puutteellisilla tiedoilla, mikä tulee todeta päätöksessä. Esimerkiksi vainajan tilioitteita ei useimmissa tapauksissa ole käytettävissä, koska kuolinpäivän jälkeen pankki luovuttaa henkilön tilitiedoista vain saldotositteen kuolinpäivältä ilman erityisiä asiakirjoja. Omaisilla ei myöskään ole välttämättä tarkkaa tietoa vainajan tuloista ja menoista. Tästä syystä perustoimeentulotuki pyritään ratkaisemaan Kelassa jo käytettävissä olevilla sekä hakemuksen liitteenä toimitettujen asiakirjojen tiedoilla. Eläkkeiden ennakonpidätysprosentin saa usein selville kansaneläkkeestä tai eläketulon ennakonpidätyksen voi arvioida esimerkiksi [Veronmaksajien verkkosivun](#) avulla.

Jos kuollut henkilö on ollut perustoimeentulotuen saajana jo ennen kuolemaansa ja hänellä on voimassa oleva päätös perustoimeentulotuesta, toimitetaan Kelaan saapuva hautausavustushakemus suoraan hyvinvointialueelle kaikkine liitteineen. Hautausavustusta käsiteltäessä tulee lisäksi varmistaa, että muihin etuuksiin on välittynyt tieto asiakkaan menehtymisestä.

1.6.3.1 Hakijalla tai perheenjäsenellä on hakemus vireillä ennen kuolemaa tai voimassa oleva päätös kuolinkuukaudelle

Yksin asuva

Kuolleen henkilön toimeentulotuki ratkaistaan tai tarkistetaan kuolinkuukaudelta riippuen siitä, onko hakemus ehditty jo ratkaista ja toimeentulotukipäätös antaa. Perusosa huomioidaan kuolinpäivään saakka. Kuolleen henkilön jo myönnetty perustoimeentulotuki lakkautetaan seuraavasta maksamattomasta erästä alkaen. Kuolleen henkilön maksusitoumukset lakkautetaan kuoleman jälkeiseen päivään.

Jos kuolleen henkilön muihin perusmenoihin kuuluvia laskuja toimitetaan kuolinpäivän jälkeen, ne huomioidaan menona perustoimeentulotuen laskelmalla silloin kun niiden eräpäivä on ennen kuolinpäivää tai kuolinpäivänä. Jos laskun eräpäivä on kuolinpäivän jälkeen, vainajan muiden perusmenojen laskut kuuluvat kuolinpesän velkoihin.

Jos laskelmalle on viety menoja, joiden eräpäivä on kuolinpäivän jälkeen, ne tulee poistaa laskelmalta ja lähettää laskut maksettavaksi kuolinpesälle. Maksamattomat laskut kirjataan kuolinpesän velkoina perukirjaan ja ne maksetaan kuolinpesän varallisuudesta. Omaisilla ei ole velvollisuutta maksaa kuolinpesän veloiksi luettavia laskuja.

Päätös ja erääntyvät laskut lähetetään kuolinpesälle joko kuolinpesän hoitajan osoitteella tai jos se ei ole tiedossa, vainajan kotiosoitteella.

Perheellinen

Jos kuollut henkilö on perheellinen ja perheelle on myönnetty perustoimeentulotuki, tarkistetaan perheen päätös ja poistetaan kuolleen henkilön henkilökohtaiset menot (esimerkiksi terveydenhuoltomenot) kuolinkuukauden laskelmalta.

Kuolleen henkilön maksusitoumukset lakkautetaan kuoleman jälkeiseen päivään.

Lue lisää kuolleen henkilön hakemuksen käsittelystä.

1.6.3.2 Hakijalla tai perheenjäsenellä ei ole päätöstä kuolinkuukaudelle

Yksin asuva

Jos yksinasuvalla ei ole ollut vireillä toimeentulotukiasiaa ennen kuolemaansa eikä päätöstä perustoimeentulotuesta kuolinkuukaudelle, hakemus ratkaistaan ja oikeus perustoimeentulotukeen hylätään. Kuolleelle henkilölle tehdään kuitenkin laskelma hautausavustusta varten siltä kuukaudelta, jona vainaja on menehtynyt riippumatta siitä, mikä hakuaika hakemukselle ilmoitetaan.

Jos kuolleen henkilön vielä eläessä ei ole haettu perustoimeentulotukea, ei yleensä voida katsoa olevan enää jo elettyyn aikaan kohdistuvaa toimeentulotuen tarvetta kuolleen henkilön oikeudenomistajien hakiessa perustoimeentulotukea. Kuolleen henkilön oikeudenomistajilla on kuitenkin oikeus jatkaa kuolleen henkilön vireille paneman asian hoitamista esimerkiksi muutoksenhaun kautta.

Perheellinen

Perheen toimeentulotuki ratkaistaan kuolinkuukaudelta. Kuolleen henkilön perusosa huomioidaan kuolinpäivään saakka.

Laskut kirjataan kuolinpesän velkoina perukirjaan ja ne maksetaan kuolinpesän varallisuudesta, jos laskun eräpäivä on kuolinpäivän jälkeen. Omaisilla ei ole velvollisuutta maksaa kuolinpesän veloiksi luettavia laskuja. Vaikka esimerkiksi leski olisi maksanut omista tuloistaan kuolinpesän velkoihin kuuluvan laskun, ei laskua huomioida perustoimeentulotuen menona. Poikkeuksen kuitenkin muodostavat perheellisen vainajan kohdalla välttämättömät asumismenot, kuten vuokra, vesi, sähkö tms., jotka voidaan huomioida asumisen turvaamiseksi aina menona, vaikka ne olisivat olleet vainajan nimissä. Asiakasta tulee kuitenkin ohjeistaa siirtämään välttämättömiin asumismenoihin liittyvät sopimukset omiin nimiinsä mahdollisimman pian. Katso myös [siirtymäaikaa koskeva ohjeistus asumismenoihin liittyen](#).

Päätös ja kuolleen henkilön laskut lähetetään puolisolle.

Lue lisää kuolleen henkilön hakemuksen käsittelystä.

1.6.4 Jälkihuolto

Jälkihuolto on sijaishuollon tai pitkän avohuollon sijoituksen päättymisen jälkeen lastensuojelulain nojalla annettavaa taloudellista ja muuta tukea. Hyvinvointialueen velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy 5 vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on

sijoittamisen päättymisen jälkeen ollut viimeksi lastensuojelun asiakas ja viimeistään, kun nuori täyttää 25 vuotta.

Opintolaina

Jälkihuollossa olevan ei tarvitse nostaa opintolainaa. Jälkihuollossa olevaa nuorta tulee ohjata hakemaan opintolainaa ennen jälkihuollon päättymistä, sillä nuoren edellytetään nostavan opintolaina heti jälkihuollon päätyttyä. Jos jälkihuollossa oleva nuori nostaa opintolainan omasta tahdostaan, huomioidaan opintolaina tulona laskelmassa samoin periaattein kuin muille opiskelijoille.

Itsenäistymisvarat

Jälkihuollossa olevalle nuorelle on voinut kertyä lastensuojelulain mukaisia itsenäistymisvaroja. Pääsääntö on, ettei itsenäistymisvaroja huomioida varoina jälkihuollon aikana. Jos nuori kuitenkin saa itsenäistymisvaroja käyttöönsä jälkihuollon aikana, huomioidaan tämä osuus itsenäistymisvaroista tulona laskelmalla.

Jälkihuollossa olevalta nuorelta pyydetään tieto itsenäistymisvarojen käytöstä.

- Kelaan ei tarvitse toimittaa koko jälkihuoltosuunnitelmaa, vaan riittää, että toimitetaan hyvinvointialueen selvitys siitä, mihin itsenäistymisvaroja käytetään.
- Jos jälkihuoltosuunnitelmaan on kirjattu, että itsenäistymisvaroja on tarkoitus käyttää perustoimeentulotuen muihin perusmenoihin esimerkiksi vuokravakuuteen, ei näitä menoja huomioida perustoimeentulotuessa.

Jälkihuollon päättyessä nuori saa jäljelle jääneet itsenäistymisvarat käyttöönsä. Varat huomioidaan jälkihuollon päättyttyä varallisuutena laskelmassa. Jälkihuollon päättyttyä toimeentulotukihakemuksen liitteeksi on toimitettava hyvinvointialueen selvitys itsenäistymisvarojen määrästä.

Asumisen ja toimeentulon turvaaminen jälkihuollossa

Kun riittämätön toimeentulo, puutteelliset asumisolot tai asunnon puuttuminen ovat olennaisena esteenä jälkihuollon piirissä olevan kuntoutumiselle, hyvinvointialueen on viivytyksettä järjestettävä riittävä taloudellinen tuki sekä korjattava asumisoloihin liittyvät puutteet tai järjestettävä tarpeen mukainen asunto. Tällä perusteella hyvinvointialueelta saatua taloudellista tukea ei huomioida tulona.

1.6.5 Hyvinvointialueen järjestämät sosiaali- ja terveydenhuollon avo- ja laitospalvelut

Hyvinvointialueet tukevat asumista järjestämällä avo- ja laitospalveluita. Hyvinvointialueet voivat järjestää avo- ja laitospalveluita itsenäisesti tai ostamalla palvelut muilta hyvinvointialueilta tai yksityisiltä palveluntuottajilta. Hyvinvointialue voi myös myöntää palvelusetelin, jolla palvelun voi ostaa.

Hyvinvointialueet perivät järjestämästään sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista asiakasmaksuja. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista määrätyt asiakasmaksut ovat tasasuuruisia tai asiakkaan maksukyvyn mukaan määräytyviä tulosidonnaisia maksuja. Asiakasmaksuista huomioidaan perustoimeentulotuessa menoina ne osuudet, jotka kuuluvat muihin perusmenoihin.

Asiakasta ohjataan tarvittaessa hakemaan asiakasmaksun alentamista. Lue lisää asiakasmaksun [alentamisesta tai perimättä jättämisestä](#).

1.6.5.1 Avohuollon asumispalvelut

Hyvinvointialueet voivat hankkia ja tarjota sosiaalihuollon asumiseen, hoivaan ja huolenpitoon liittyviä palveluja avohuoltona. Sosiaalihuollon asumispalveluja järjestetään henkilöille, jotka erityisestä syystä tarvitsevat apua tai tukea asumisessa tai asumisensa järjestämisessä. Avohuollon asumispalvelun muotoja ovat:

- [kotiin annettavat palvelut](#),
- [yhteisöllinen asuminen](#), (aiemmin palveluasuminen)
- [pitkäaikainen ympärivuorokautinen palveluasuminen](#) (aiemmin pitkäaikainen tehostettu palveluasuminen) ja
- [pitkäaikainen perhehoito](#).

1.6.5.1.1 Kotiin annettavat palvelut

Sosiaalihuollon palveluja järjestetään yleensä niin, että asiakas asuu kotona. Kotiin annettavilla palvelulla tarkoitetaan kotihoitoa. Kotihoito pitää sisällään kotipalvelun ja kotisairaanhoidon. Kotihoidolla tarkoitetaan palvelua, jolla huolehditaan, että henkilö suoriutuu jokapäiväiseen elämään kuuluvista toiminnoista kodissaan ja asuinympäristössään. Kotihoidon lisäksi asiakkaalle voidaan tarjota tarpeen mukaan turvapalveluita tai tukipalveluita.

Kotihoito

Kotiin annettavista palveluista hyvinvointialue perii tulosidonnaisen kuukausimaksun, joka määräytyy

- palvelupäätökseen kirjattujen palvelutuntien määrän,
- asiakkaan maksukyvyyn ja
- perheen koon mukaan.

Kotihoidon laskut voidaan huomioida menona ja niistä ei pyydetä erittelyä.

Turvapalvelut

Turvapalvelut tai turva-auttamispalvelut (turvapuhelin, turvaranneke ja hälytyskäynnit) voidaan huomioida menona

- kun käytölle on todettu terveysperuste ja
- maksu peritään hyvinvointialueen asiakasmaksun yhteydessä tai
- hyvinvointialueen ostopalveluntuottajan laskuttamana.

Asiakkaan itse hankkimia turvapalveluja yksityisiltä palveluntuottajilta ei huomioida menona.

Tukipalvelut

Hyvinvointialue voi järjestää kotihoidon lisäksi tukipalveluita ja periä niistä erillisen maksun. Tukipalveluita ovat:

- ateriapalvelu
- vaatehuoltopalvelu
- siivouspalvelu
- asiointipalvelu
- osallisuutta ja sosiaalista kanssakäymistä edistävä tai tukeva palvelut.

Tukipalveluita ei huomioida menona, sillä ne sisältyvät perusosaan. Poikkeuksellisesti tukipalveluista aiheutuvia menoja voidaan asiakkaan pyynnöstä siirtää suoraan hyvinvointialueelle käsiteltäväksi.

Kotipalvelu-termiä käytetään jatkossa enää lapsiperheiden kotipalvelusta, joka on jatkossa oma palvelunsa.

Jos asiakkaalle syntyy toimeentulotukioikeus, ohjaa asiakasta hakemaan [asiakasmaksun alentamista tai perimättä jättämistä](#).

Lue lisää avo- ja laitospalvelut prosessista.

1.6.5.1.2 Yhteisöllinen asuminen

Yhteisöllisellä asumisella tarkoitetaan hyvinvointialueen järjestämää asumista esteettömässä ja turvallisessa asumisyksikössä, jossa henkilön hallinnassa on hänen tarpeitaan vastaava asunto ja jossa asukkaille on tarjolla sosiaalista kanssakäymistä edistävää toimintaa.

Yhteisöllistä asumista järjestetään henkilölle, jonka

- toimintakykynsä on alentunut ja
- hoidon ja huolenpidon tarve on kohonnut korkean iän, sairauden, vamman tai muun vastaavaan syyn vuoksi

Yhteisöllisessä asumisessa hyvinvointialue perii sosiaalihuoltolain mukaisen tulosidonnaisen kuukausimaksun, joka määräytyy:

- palvelupäätökseen kirjattujen palvelutuntien määrän,
- asiakkaan maksukyvyyn ja
- perheen koon mukaan.

Kuukausimaksuun sisältyy hoidon lisäksi sellaiset asiakassuunnitelman mukaiset jatkuvaluonteisesti ja säännöllisesti annettavat palvelut, jotka liittyvät kiinteästi hoitoon ja huolenpitoon. Maksuun ei sisälly asumiskustannuksia tai lääkemenoja.

Perustoimeentulotuessa voidaan huomioida palveluista ne menot, jotka kuuluvat muihin perusmenoihin:

- terveydenhuoltoon liittyvät hoidon ja huolenpidon menot esimerkiksi saunottamis- ja peseytymispalveluta
- asumismenot

Tukipalvelut

Hyvinvointialue voi järjestää tukipalveluita ja periä niistä erillisen maksun. Tukipalveluita ovat:

- ateriapalvelu
- vaatehuoltopalvelu
- siivouspalvelu
- asiointipalvelu

- osallisuutta ja sosiaalista kanssakäymistä edistävä tai tukeva palvelut.

Tukipalveluita ei huomioida menona, sillä ne sisältyvät perusosaan. Poikkeuksellisesti tukipalveluista aiheutuvia menoja voidaan asiakkaan pyynnöstä siirtää suoraan hyvinvointialueelle käsiteltäväksi.

Turvapalvelut

Turvapalvelut tai turva-auttamispalvelut (turvapuhelin, turvaranneke ja hälytyskäynnit) voidaan huomioida menona

- kun käytölle on todettu terveysterveyste ja
- maksu peritään hyvinvointialueen asiakasmaksun yhteydessä tai
- hyvinvointialueen ostopalveluntuottajan laskuttamana.

Asiakkaan itse hankkimia turvapalveluja yksityisiltä palveluntuottajilta ei huomioida menona.

Jos palvelut, joista asiakas- ja palvelumaksut peritään, eivät kuulu muihin perusmenoihin tai ne sisältyvät perusosaan, niitä ei huomioida menoina perustoimeentulotuessa. Tällaisia menoja ovat esimerkiksi:

- ateriapalvelumaksut,
- siivouspalvelut ja
- sosiaalista kanssakäymistä tukevat palvelut.

Poikkeuksellisesti näitä avopalveluista syntyviä kuukausittain toistuvia menoja voidaan asiakkaan pyynnöstä siirtää suoraan hyvinvointialueelle käsiteltäväksi.

Perustoimeentulotuen hakemuksen ratkaisemiseksi tarvitaan seuraavat liitteet:

- asiakasmaksupäätös sekä
- erittelyt palveluun liittyvistä menoista, jos erittelyä ei ole asiakasmaksupäätöksessä. Erittelyistä pitää käydä ilmi eri palveluiden osuudet euroissa tai niiden prosenttiosuudet koko maksun määrästä.

Jos asiakasmaksun sisällöstä ei saada riittäviä tietoja, ei asiakasmaksua huomioida menona.

Jos toinen puoliso asuu kotona ja toinen asumisyksikössä, puolisoille tehdään erilliset päätökset ja käytetään molemmilla yksin asuvan perusosaa. Jos hakijan aviopuoliso on selvästi suurituloisempi, tulee [aviopuolison elatuskyky](#) selvittää. Jos molemmat aviopuolisot saavat toimeentulotukea, ei elatuskykyä yleensä ole eikä asiaa tarvitse selvittää enempää.

Lue lisää avo- ja laitospalvelut prosessista ja [asumismenoista siirryttäessä avo- tai laitospalveluihin](#).

Lyhytaikainen yhteisöllinen asuminen

Lyhytaikaisesta yhteisöllisestä asumisesta peritään yleensä tasasuuruinen asiakasmaksu. Perustoimeentulotuessa voidaan huomioida maksusta se osuus, joka kuuluu muihin perusmenoihin.

Perustoimeentulotuen hakemuksen ratkaisemiseksi tarvitaan erittelyt maksuun liittyvistä menoista. Erittelyistä pitää käydä ilmi eri palveluiden osuudet euroissa tai niiden

prosenttiosuudet koko maksun määrästä. Jos asiakasmaksun sisällöstä ei saada riittäviä tietoja, ei asiakasmaksua huomioida menona.

1.6.5.1.3 Pitkäaikainen ympärivuorokautinen palveluasuminen

Pitkäaikaista ympärivuorokautista palveluasumista (jatkossa ympärivuorokautinen palveluasuminen) järjestetään henkilöille, joilla hoidon ja huolenpidon tarve on ympärivuorokautista. Ympärivuorokautisesta palveluasumisesta hyvinvointialue perii tulosidonnaisen asiakasmaksun, joka kattaa asiakkaan saaman palvelun kokonaisuudessaan, mukaan lukien esimerkiksi ateriat.

Asiakkaalle jätetään asiakasmaksua määritettäessä käyttövara, jonka määrä on vähintään 182 euroa kuukaudessa vuonna 2024 (167 euroa kuukaudessa vuonna 2023). Ympärivuorokautisessa palveluasumisessa asiakas maksaa käyttövarallaan esimerkiksi

- mahdollisten kuljetusten omavastuuosuudet (vastaavat matkat, joiden katsotaan kuuluvan toimeentulotuen perusosaan muun muassa asiointimatkat kauppaan ja apteekkiin)
- vaatteet
- henkilökohtaisen hygienian
- puhelimesta aiheutuvat kulut
- muut mahdolliset kulut, jotka eivät sisälly palveluun.

Tulona perustoimeentulotuessa huomioidaan asiakasmaksupäätöksessä asiakkaan henkilökohtaiseen käyttöön varattu määrä, joka on vähintään 182 euroa kuukaudessa vuonna 2024 (167 euroa kuukaudessa vuonna 2023). Tulona huomioidaan myös esimerkiksi veronpalautukset tai muut vastaavat tulot, joita ei ole huomioitu asiakasmaksua laskettaessa.

Asiakkaan varallisuus huomioidaan laskelmalla varoina niin kauan kuin ne ovat tosiasiallisesti asiakkaan käytettävissä. Lue lisää kohdasta [Varat](#).

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulaissa on määritelty asiakkaan omaan käyttöön jätettävä vähimmäiskäyttövara. Perustoimeentulotuessa ympärivuorokautisessa palveluasumisessa olevan henkilön perusosaa vastaavana määränä pidetään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulaissa määriteltyä vähimmäiskäyttövaraa, joka on 182 e/kk vuonna 2024 (167 e/kk vuonna 2023).

Asiakkaan laskelmalla voidaan huomioida menona muita perusmenoja (pois lukien asumismenot, jotka on vähennetty asiakasmaksupäätöksellä) esimerkiksi

- sairaalalasku,
- terveydenhuollon matkakulut,
- lääkkeet tai
- henkilöasiakirja.

Ympärivuorokautisessa palveluasumisen asumismenoja (esimerkiksi vuokra, sähkö ja kotivakuutus) ei huomioida perustoimeentulotuen laskelmalla menona, jos ne on vähennetty kokonaan asiakasmaksua määriteltäessä. Asumismenoista voidaan huomioida menona se osuus, jota ei ole vähennetty asiakasmaksupäätöksellä.

Esimerkki

Salla on ympärivuorokautisessa palveluasumisessa. Sallan vuokra on 600 euroa sekä hänellä on 30 euron sähkölasku. Asumismenot Salla maksaa itse. Asiaksmaksupäätöksessä on asiakasmaksua määriteltäessä vähennetty vuokrasta 550 euroa sekä sähkömenosta 20 euroa. Asiaksmaksupäätöksellä on määritelty Sallan henkilökohtaiseksi käyttövaraksi 182 euroa. Perustoimeentulotuen laskelmalla huomioidaan tulona henkilökohtainen käyttövara 182 euroa. Asumismenoista voidaan huomioida menona se osuus, jota ei ole vähennetty asiaksmaksupäätöksellä. Menona huomioidaan Sallan vuokrasta 50 euroa ja sähkölaskusta 10 euroa sekä perusosaa vastaavana määränä 182 euroa.

Jos toinen avo- tai aviopuolisoista asuu kotona ja toinen on ympärivuorokautisessapalveluasumisessa, käytetään kotona asuvalla yksin asuvan perusosaa. Avo- tai aviopuolisoille tehdään erilliset päätökset.

Jos hakijan aviopuoliso on selvästi suurituloisempi, tulee [aviopuolison elatuskyky](#) selvittää. Jos molemmat aviopuolisot saavat toimeentulotukea, ei elatuskykyä yleensä ole eikä asiaa tarvitse selvittää enempää.

Jos asiakkaalle on myönnetty palveluseteli tehostettuun palveluasumiseen, katso myös [palveluseteli](#) ja [asumismenot siirryttäessä avo- tai laitospalveluihin](#).

Lue lisää avo- ja laitospalvelut - prosessista.

Kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain tai vammaispalvelulain mukainen ympärivuorokautinen palveluasuminen

Perustoimeentulotuen ratkaisemiseksi tarvitaan asiaksmaksupäätös. Palveluista peritään yleensä tasasuuruinen ylläpitomaksu, joka sisältää perusosaan kuuluvia menoja. Tästä johtuen ylläpitomaksu ei ole perustoimeentulotuessa huomioitava meno. Tuloina huomioidaan kaikki asiakkaan käytettävissä olevat tulot. Asiakkaan varallisuus huomioidaan laskelmalla varoina niin kauan kuin ne ovat käytettävissä. Menona voidaan huomioida perustoimeentulotuessa huomioitavat menot, joita ovat perusosa ja muut perusmenot esimerkiksi vuokra.

1.6.5.1.4 Pitkäaikainen perhehoito

Pitkäaikaisella perhehoidolla (jatkossa perhehoito) tarkoitetaan henkilön hoidon tai muun osa- tai ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä perhehoitajan yksityiskodissa tai hoidettavan kotona.

Perhehoidosta hyvinvointialue perii tulosidonnaisen asiakasmaksun, joka kattaa asiakkaan saaman palvelun kokonaisuudessaan, mukaan lukien esimerkiksi ateriat.

Perhehoito huomioidaan perustoimentulotuessa samalla tavalla kuin ympärivuorokautinen palveluasuminen. Lue lisää [pitkäaikaisesta ympärivuorokautisesta palveluasumisesta](#).

Pitkäaikaisen perhehoidon ohje ei koske:

- lastensuojelun perhehoitoa
- kehitysvammaisten erityishuollon perhehoitoa

- vammaisuuden perusteella järjestettäviä perhehoidon palveluja ja tukitoimia
- perhehoitoa, joka järjestetään lääkinnällisenä kuntoutuksena laitoksessa.

Näiden osalta tulee selvittää tarkemmin miltä osin perhehoidon menoja voidaan huomioida perustoimeentulotuessa muina perusmenoina. Tarvittaessa pyydetään erittelyt palveluun liittyvistä menoista, jos ne eivät selviä asiakasmaksupäätökseltä.

1.6.5.2 Laitospalvelut

Laitoshoidolla tai sitä vastaavalla hoidolla tarkoitetaan ylläpidon, hoidon ja huolenpidon sisältävää toimintaa. Se järjestetään sairaalan vuodeosastolla, terveyskeskuksen vuodeosastolla tai vastaavassa sosiaalihuollon laitoksessa, kuten vanhainkodissa, kehitysvammaisten erityishuollon keskuslaitoksessa tai päihdehuoltolaitoksessa.

Laitospalveluita järjestetään lyhyt- tai pitkäaikaisena hoitona, josta peritään laitoshoidon asiakasmaksu.

- [Lyhytaikaisesta laitoshoidosta](#) peritään terveydenhuoltolain tai sosiaalihuoltolain mukainen tasasuuruinen asiakasmaksu.
- [Pitkäaikaisesta laitoshoidosta](#) peritään hyvinvointialueen asiakasmaksupäätöksen mukainen tulosidonnainen asiakasmaksu.

1.6.5.2.1 Lyhytaikainen laitoshoido

Lyhytaikaiseen laitoshoitoon sisältyy hoidon lisäksi ravinto, lääkkeet, puhtaus, vaatetus sekä sosiaalista hyvinvointia edistävät palvelut. Lyhytaikaisesta laitoshoidosta voi olla määrätty terveydenhuoltolain tai sosiaalihuoltolain mukainen tasasuuruinen lyhytaikaisen laitoshoidon maksu. Tässä ohjeistuksen kohdassa käsitellään terveydenhuoltolain mukaista lyhytaikaista laitoshoidoa. Lue lisää [sosiaalihuoltolain tai päihdehuoltolain mukaisesta lyhytaikaisesta laitoshoidosta](#).

Perustoimeentulotuessa huomioidaan tasasuuruinen lyhytaikaisen laitoshoidon maksu sen kuukauden menona, jolloin lasku lyhytaikaisesta laitoshoidosta erääntyy. Lyhytaikaisen laitoshoidon aikana asiakkaalle voidaan huomioida perustoimeentulotuessa muita perusmenoja menona, esimerkiksi oman asunnon vuokra-, sähkö- ja vakuutusmaksu.

Alle tai tasan 30 vuorokautta kestävä lyhytaikainen laitoshoido ei vaikuta asiakkaan perusosaan. Kun laitoshoido kestää yli 30 vuorokautta, yli menevien päivien ajalta huomioidaan menona päiväkohtainen perusosa. Päiväkohtainen perusosa on 1/30 koko kuukauden perusosasta, josta on vähennetty ravintomenojen osuus (49 %). Aika lasketaan laitoshoidon alkamisesta.

Yksittäiset kotonaolopäivät (1–5 päivää kuukaudessa) laitoshoidon aikana eivät vaikuta perusosan määrään. Jos kotonaolopäiviä on kuukaudessa yli 5, voidaan asiakkaalle huomioida kotonaolopäiville täysi perusosa.

Jos asiakas on säännöllisesti viikon laitoshoidossa ja viikon kotona (intervallitai vuorohoido), hänelle huomioidaan laitoshoidojaksolla perusosa vähennettynä ravintomenoilla. Kotonaolojaksolla asiakkaalle huomioidaan täysi perusosa.

Lue lisää avo- ja laitospalvelut -prosessista.

Lue lisää [asiakasmaksun alentamisesta tai perimättä jättämisestä](#).

1.6.5.2 Pitkäaikainen laitoshoido

Laitoshoido on pitkäaikaista, kun siitä on määrätty hyvinvointialueen asiakasmaksupäätöksen mukainen tulosisonnainen pitkäaikaisen laitoshoidon asiaksmaksu. Pitkäaikaisen laitoshoidon asiaksmaksu määräytyy asiakkaan maksukyvyyn mukaan. Asiaksmaksu on enintään 85 % laitoshoidossa olevan tuloista. Jos pitkäaikaisessa laitoshoidossa oleva on ennen laitoshoidoa elänyt avio- tai avoliitossa ja laitoshoidossa oleva on suurempituloinen, hoitomaksu on 42,5 % puolisoien yhteenlasketuista tuloista. Jos molemmat puoliset ovat pitkäaikaisessa laitoshoidossa, asiaksmaksu määräytyy yksin asuvan mukaan. Asiakkaalle jätetään asiakasmaksua määritettäessä käyttövara, jonka määrä on vähintään 122 euroa kuukaudessa vuonna 2024 (112 euroa kuukaudessa vuonna 2023).

Pitkäaikaisessa laitoshoidossa olevalla henkilöllä ei yleensä ole perustoimeentulotuen tarvetta, koska laitos vastaa ylläpidosta. Pitkäaikainen laitoshoido sisältää yleensä aina lääkkeit, asumisen ja ravinnon.

Tulona huomioidaan asiakasmaksupäätöksessä asiakkaan henkilökohtaiseen käyttöön varattu määrä, joka on vähintään 122 euroa kuukaudessa vuonna 2024 (112 euroa vuonna 2023). Tulona huomioidaan myös esimerkiksi veronpalautukset tai muut vastaavat tulot, joita ei ole huomioitu asiakasmaksua laskettaessa.

Asiakkaan varallisuus huomioidaan laskelmalla varoina niin kauan kuin ne ovat tosiasiallisesti asiakkaan käytettävissä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulaissa on määritelty asiakkaan omaan käyttöön jätettävä vähimmäiskäyttövara. Henkilökohtaiseen käyttöön varattu käyttövara vaihtelee asiakkaan tulojen mukaan. Pitkäaikaisessa laitoshoidossa olevan henkilön perusosaa vastaavana määränä pidetään perustoimeentulotuessa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulaissa määriteltyä vähimmäiskäyttövaraa, joka on 122 euroa/kk vuonna 2024 (112 euroa/kk vuonna 2023).

Pitkäaikaisessa laitoshoidossa olevalle henkilölle voidaan huomioida perustoimeentulotukeen kuuluvia muita perusmenoja, jos ne eivät sisälly laitoksen tarjoamaan ylläpitoon (esimerkiksi silmälasit). Ennen näiden menojen huomioimista, tulee selvittää laitoksesta niiden mahdollinen korvattavuus.

Jos toinen avo- tai aviopuolisoista asuu kotona ja toinen on pitkäaikaisessa laitoshoidossa, käytetään kotona-asuvalla yksin asuvan perusosaa. Avo- tai aviopuolisoille tehdään erilliset päätökset.

Jos hakijan aviopuoliso on selvästi suurituloisempi, tulee [aviopuolison elatuskyky](#) selvittää. Jos molemmat aviopuolisot saavat toimeentulotukea, ei elatuskykyä yleensä ole eikä asiaa tarvitse selvittää enempää.

Lue lisää avo- ja laitospalvelut prosessista.

1.6.5.3 Päihdehuolto

Päihdehuollon palveluita järjestetään sekä terveydenhuollon (yleensä katkaisuhoido) että sosiaali- ja päihdehuollon palveluna (muut päihdehuollon palvelut). Laitoshoidona järjestetään pääasiassa lyhytaikaista katkaisuhoidoa ja kuntoutusta sekä pitkäaikaisempaa kuntoutusta tukevaa hoitoa hoito- ja huoltokodeissa.

Terveydenhuollon palvelut

Terveydenhuollon lyhytaikaisen laitoshoidon tasasuuruiset päihdehuollon maksut huomioidaan menona perustoimeentulotuessa.

Sosiaali- ja päihdehuollon palvelut

Sosiaali- ja päihdehuoltolain perusteella määrätyistä asiakasmaksuista voidaan huomioida menoina ne osuudet, jotka kuuluvat perustoimeentulotuen muihin perusmenoihin (esimerkiksi asuminen ja terveydenhuoltomenot). Jos palvelu sisältää ateriat, vähennetään asiakkaan perusosasta ravintomenot heti palvelun alkaessa. Jos asiakasmaksun sisällöstä ei saada riittäviä tietoja, ei asiakasmaksua huomioida menona.

Jos palvelut, joista asiakas- ja palvelumaksut peritään, eivät kuulu muihin perusmenoihin tai ne sisältyvät perusosaan, niitä ei huomioida. Tällaisia menoja ovat esimerkiksi ateriamaksu.

Poikkeuksellisesti näitä päihdehuollosta syntyviä kuukausittain toistuvia menoja voidaan asiakkaan pyynnöstä siirtää suoraan hyvinvointialueelle käsiteltäväksi.

Jos asiakkaalla ei ole hyvinvointialueen maksusitoumusta tai -päättöstä päihdehuoltoon, hänen katsotaan käyttävän yksityisiä palveluita eikä maksuihin pääsääntöisesti myönnetä perustoimeentulotukea. Lue lisää [yksityisen terveydenhuollon kustannuksista](#).

Lue lisää avo- ja laitospalvelut prosessista ja [asiakasmaksun alentamisesta tai perimättä jättämisestä](#).

1.6.5.4 Asumismenot siirryttäessä avo- ja laitospalveluihin

Asiakkaan siirtyessä pitkäaikaiseen laitoshoitoon, yhteisölliseen asumiseen, ympärivuorokautiseen palveluasumiseen tai perhehoitoon hänellä voi olla asumiskustannuksia kahdesta asunnosta samanaikaisesti. Kun asiakas siirtyy edellä mainittuihin palveluihin, voidaan menona huomioida sen asunnon asumismenot, josta hän muuttaa, siltä osin kuin niitä ei ole vähennetty asiakasmaksun perustana olevista tuloista hyvinvointialueen asiakasmaksupäätöksessä. Aika lasketaan palveluun siirtymisestä alkaen.

Asumismenot voidaan huomioida seuraavasti:

- omistusasunnosta aiheutuvat välttämättömät ja kohtuulliset kulut enintään 6 kuukaudelta
- vuokra-asunnon vuokra ja muut asumisesta aiheutuvat välttämättömät ja kohtuulliset kulut vuokralaisen irtisanomisajalta
- asumisoikeusasunnon käyttövastike ja muut asumisesta aiheutuvat välttämättömät ja kohtuulliset kulut enintään kolmelta kuukaudelta.

1.6.5.5 Palveluseteli hyvinvointialueen järjestämiin avo- ja laitoshuollon palveluihin

Hyvinvointialueet voivat järjestää avo- ja laitoshuollonpalveluita käyttämällä palveluseteleitä. Asiakkaalla on oikeus kieltäytyä hänelle tarjotusta palvelusetelistä, jolloin hyvinvointialueen tulee ohjata hänet hyvinvointialueen muilla tavoin järjestämien palvelujen piiriin. Palvelusetelin omavastuuosuudesta voidaan huomioida menoina ne osuudet, jotka kuuluvat perustoimeentulotuen muihin perusmenoihin.

Perustoimeentulotuessa menona huomioidaan palvelusetelin omavastuuosuudesta enintään se osuus, mitä palvelu olisi maksanut asiakkaalle hyvinvointialueen palveluna järjestettynä. Asiaksmaksun suuruus selvitetään tarvittaessa hyvinvointialueelta.

Jos palvelusetelin omavastuu aiheuttaa toimeentulotuen tarpeen, asiakasta ohjataan ottamaan yhteyttä hyvinvointialueelle palvelusetelin arvon korottamiseksi tai omavastuun pienentämiseksi. Asiakkaalle annetaan 1-3 kuukauden järjestelyaika, jonka aikana laskelmalla voidaan huomioida omavastuuosuudesta ne menot, jotka kuuluvat perustoimeentulotuen muihin perusmenoihin. Lue lisää [asiaksmaksujen alentamisesta tai perimättä jättämisestä](#).

Palveluseteli ympärivuorokautisessa palveluasumisessa

Jos palveluseteli on myönnetty ympärivuorokautiseen palveluasumiseen tai perhehoitoon, selvitetään palvelua vastaavan asiaksmaksun suuruus, jos asiakas ei olisi ottanut palvelua vastaan, vaan palvelu olisi järjestetty hyvinvointialueen omana palveluna tai ostopalveluna. Selvityksestä on käytävä ilmi henkilökohtainen käyttövara. Kun henkilökohtainen käyttövara on selvillä, hakemus ratkaistaan [ympäri- vuorokautisen palveluasumisen](#) ohjeistuksen mukaisesti.

Lue lisää avo- ja laitospalvelut prosessista.

1.6.5.6 Yksityiset asumispalvelut

Yksityisillä asumispalveluilla tarkoitetaan tilannetta, jossa asiakas on itsenäisesti järjestänyt asumisensa. Asiakkaalla ei ole hyvinvointialueen laatimaa hoito- ja palvelusuunnitelmaa, palvelupäätöstä eikä asiaksmaksupäätöstä.

Jos asiakas hakee perustoimeentulotukea yksityisen palveluntuottajan terveydenhuoltopalveluiden maksuihin, ohjataan hänet selvittämään mahdollisuus hakeutua hyvinvointialueen järjestämiin palveluihin. Asiakkaalle annetaan järjestelyaika (1-3 kk), jonka aikana hänen tulee selvittää, voiko hyvinvointialue järjestää palveluita.

Järjestelyaikana voidaan poikkeuksellisesti huomioida yksityisen palveluntuottajan antamia terveydenhuoltopalveluja, jotka kuuluvat muihin perusmenoihin, sekä paikkakunnan kohtuullista tasoa suuremmat asumismenot. Terveys- huoltopalveluista tulee käydä ilmi erittelyt palveluun liittyvistä menoista. Erittelyistä pitää käydä ilmi eri palveluiden osuudet euroissa tai niiden prosenttiosuudet koko maksun määrästä. Jos maksua ei ole eritelty tai siitä ei saada erittelyä, ei maksua huomioida perustoimeentulotuessa menona. Yksityisen palveluntuottajan antamia terveydenhuoltopalveluita ei huomioida perustoimeentulotuessa järjestelyajan jälkeen.

Asiakkaalle kerrotaan, että järjestelyajan päättymisen jälkeen hyväksytään vain paikkakunta- kohtaisesti määritellyt kohtuulliset asumismenot. Jos paikkakunnalla ei

ole saatavissa kohtuuhintaista asuntoa, asumiskustannukset voidaan huomioida järjestelyajan jälkeenkin, kuten muissakin vuokra-asunnoissa. Lue lisää [kohtuullisista asumismenoista](#).

Lue lisää avo- ja laitospalvelut prosessista.

1.6.6 Opiskelija

Opiskelijan ensisijaiset etuudet ovat opintotuki sekä yleinen asumistuki. Opiskelijan tulona voi olla myös esimerkiksi aikuiskoulutustuki tai oppisopimusopiskelijan erilaiset taloudelliset tuet. Jos ensisijaiset etuudet tai muut tulot ja varat eivät riitä toimeentulon turvaamiseen, voi opiskelijalla olla oikeus toimeentulotukeen.

Jos opiskelija suorittaa toimeentulotuen turvin opintoja, jotka eivät oikeuta opintotukeen tai oikeus opintotukeen on päättynyt, kyseeseen voi tulla perusosan alentaminen.

1.6.6.1 Opintotuki

Opintotukea voi saada esimerkiksi korkeakouluopintoihin, lukio-opintoihin, ammatilliseen koulutukseen sekä aikuisten perusopetukseen. Jos opiskelija hakee toimeentulotukea, häntä tulee ohjata hakemaan myös opintotukea sekä yleistä asumistukea.

Opintotukeen kuuluvat:

- opintoraha,
 - mukaan lukien opintorahan huoltajakorotus ja oppimateriaalilisä
- opintolaina ja
- asumislisä, jota maksetaan:
 - ulkomailla tai Ahvenanmaalla opiskelevilla ja asuvilla sekä
 - kansanopiston tai urheiluopiston maksullisilla linjoilla opiskelevilla, jotka asuvat opiston asuntolassa

Opintotuen myöntämisen yleisiä edellytyksiä ovat:

- oppilaitokseen hyväksyminen,
- päätoiminen opiskelu,
- opinnoissa edistyminen ja
- taloudellisen tuen tarve.

Opintotuen myöntämisehdot vaihtelevat suoritettavien opintojen mukaan. Katso tarkemmat myöntämisehdot opintotuen ohjeesta.

Ennen ensimmäisen toimeentulotukipäätöksen antamista tulee tarkistaa seuraavat asiat:

- onko opintotukea haettu
 - jos opintotukea ei ole myönnetty, tulee opintotukipäätöksestä katsoa opintotuen hylkäämisen tai päättymisen syy sekä miten asiakas voi saada opintotuen takaisin maksuun
 - jos asiakas ei ole hakenut opintotukea, ohjataan häntä hakemaan opintotukea
- kuinka paljon opintotukikuukausia on jäljellä
 - jos opintotukikuukausia on vain muutama jäljellä, asiakkaalta selvitetään ehtiikö hän suorittaa opintonsa loppuun niiden aikana
- onko opintolainan valtiontakaus myönnetty

- korkeakouluopiskelijoille takaus myönnetään automaattisesti
- onko opintolaina nostettu
- opintorahan maksukuukaudet

Jos opiskelija palauttaa hänelle jo maksetun opintotuen, on opintotuki kuitenkin ollut hänen käytettävissään sen maksukuukautena eikä maksukuukauden laskelmaa tästä syystä tarkisteta.

Opintotuen peruminen

Jos opiskelija on itse perunut opintotuen esimerkiksi tulorajojen ylittymisen tai opintotukikuukausien säästämisen vuoksi, vaikka hänellä olisi siihen edelleen oikeus, toimitaan seuraavasti:

- opintolaina huomioidaan edelleen tulona
- opintorahaa ei huomioida tulona, koska opintotukea ei myönnetä takautuvasti
- ohjataan asiakasta hakemaan opintotuki uudelleen maksuun ja tehdään opintorahaan saatavasuunnitelma

toimeentulotuki ratkaistaan kuukaudeksi kerrallaan siihen asti, että opintotuki on ratkaistu uudelleen.

1.6.6.2 Opintolaina

Kela voi myöntää opintolainan valtiontakauksen opiskelijalle, joka saa opintorahaa tai aikuiskoulutustukea. Jos asiakas opiskelee korkeakoulussa ja saa opintorahaa, hän saa päätöksen opintolainan valtiontakauksesta automaattisesti. Jos asiakas opiskelee toisella asteella tai aikuiskoulutustuella, hänen on haettava lainatakausta.

Kela voi myöntää opintolainan lainatakauksen myös seuraavissa tilanteissa:

- täysi-ikäinen, vanhempansa luona asuva opiskelija ei ole vanhempiensa tulojen vuoksi oikeutettu opintorahaan
- opiskelijalla on maksuhäiriömerkintä
- opiskelijan aiempi opintolaina on Kelan perittävänä
 - jos opiskelija on tästä syystä saanut hylkäävän päätöksen lainatakauksesta, voi hän hakea lainatakauksen myöntämistä poikkeuksellisten syiden perusteella antamalla asiasta Kelalle selvityksen. Ohjeet selvityksen tekemiseen on annettu opintotukipäätöksen liitteenä.

Täysi-ikäisen päätoimisesti opiskelevan toimeentulotukea hakevan asiakkaan tulee aina hakea opintolainaa. Opintolainan hakemista edellytetään yleensä kaikilta, joilla on oikeus opintotukeen. Myös aikuiskoulutustuella opiskelevalta edellytetään opintolainan hakemista. Jos opiskelija ei ole hakenut opintolainan valtiontakausta ja opintolainaa, vaikka hän olisi voinut ne saada, voidaan laskennallinen opintolainan määrä yleensä ottaa huomioon tulona laskelmalla. Opintolainan korkoavustusta ei huomioida tulona.

Poikkeustilanteet, jolloin opintolainaa ei tarvitse nostaa

Opintolainan hakemista ja nostamista ei kuitenkaan edellytetä, jos se johtaisi asiakkaan erityisten olosuhteiden vuoksi kohtuuttomaan lopputulokseen. Harkinnassa voidaan ottaa huomioon asiakkaan ikä, opintojen luonne, opiskelumenestys sekä muut olosuhteet. Tällainen tilanne voi olla kyseessä esimerkiksi, jos

- asiakas on alle 18-vuotias,

- asiakas on lastensuojelun jälkihuollossa,
 - jos asiakas on kotoutumislain mukaisessa jälkihuollossa, ei hänen yleensä edellytetä nostavan opintolainaa, mutta hänelle kotoutumislain perusteella kerätyt varat huomioidaan laskelmalla varoina
- asiakkaalla on vakava sairaus tai muu vastaava syy joka johtaa siihen, että hän ei heikon työkykynsä vuoksi tai muusta syystä pysty elättämään itseään,
- opiskelulla on asiakkaan poikkeuksellisten aikaisempien vaikeuksien perusteella kuntoutuksellinen tai syrjäytymisen ehkäisyä tukeva tavoite esimerkiksi entiset vangit ja päihde- tai mielenterveyskuntoutujat,
- vasta täysi-ikäistynyt nuori opiskelee ensimmäistä peruskoulun jälkeistä tutkintoaan, joka ei tuo ammatillista pätevyyttä, yleensä lukio, eikä hän ole saavuttanut taloudellista riippumattomuutta vanhemmistaan, jotka normaalisti osallistuisivat tällaisten opintojen tukemiseen, mutta eivät siihen heikon taloudellisen tilanteensa vuoksi pysty ja opintolainan nostaminen olisi kohtuutonta asiakkaan kokonaistilanne huomioiden tai
 - harkinnassa ei ole yleensä merkitystä sillä, asuuko nuori vanhempiensa luona vai itsenäisesti
- opiskelijan velkajärjestelyn käsittely on kesken, velkaantuminen voi vaikuttaa asiakkaan mahdollisuuksiin päästä velkajärjestelyn piiriin
 - opiskelijalle tehdään kuukauden päätöksiä ja seurataan velkajärjestelyhakemuksen edistymistä. Kun käräjäoikeus on tehnyt päätöksen velkajärjestelyn aloittamisesta ja vahvistanut maksuohjelman, edellytetään opiskelijaa hakemaan opintolainaa.

Jos opiskelija kuitenkin edellä mainituista tilanteista huolimatta nostaa opintolainan, se otetaan tulona huomioon. Opintolainan valtiontakauksen saamisen perusteella opintolainaa ei vielä näissä poikkeustapauksissa oteta tulona huomioon, vaan lainan pitää olla nostettuna. Jos tällaisessa tilanteessa asiakas kuitenkin palauttaa nostamansa opintolainan takaisin pankkiin, huomioidaan tulona vain se osuus opintolainasta, jota hän ei ole palauttanut.

Opintolainaa huomioidaan tulona seuraavan kuukauden alusta lähtien, kun asiakas on täyttänyt 18 vuotta tai kun jälkihuolto on päättynyt. Ennen jälkihuollon päättymistä asiakkaalle tulee kertoa, että opintolainaa huomioidaan hänelle tulona jälkihuollon päättymisen jälkeen.

1.6.6.2.1 Opintolainan jaksottaminen

Opintolainaa on tarkoitettu kattamaan opiskelusta aiheutuvia kustannuksia syys- ja kevätlukukauden ajan. Opintolainaa on sellainen kertaluontoinen tulo, josta opiskelija voi saada itselleen ja perheelleen toimeentulon pidemmäksi aikaa. Opintolainaa voidaan siten jaksottaa eli jakaa tasasuuruksiin eriin seuraavasti:

- opintolainaa huomioidaan tuloksi niille kuukausille, joina asiakkaalla on oikeus opintorahaan
- yleensä jaksotus aloitetaan, eli ensimmäinen kuukausierä huomioidaan tulona sinä kuukautena, kun laina olisi ollut pankista nostettavissa
 - laina on nostettavissa kevätlukukaudelle 1.1. ja syyslukukaudelle 1.8. alkaen
 - poikkeuksena ovat korkeakouluopiskelijat, joille yleensä huomioidaan opintolainaa syyslukukaudella tuloksi 1.9. alkaen, koska korkeakouluopiskelijalla ei ole opintorahaoikeutta elokuussa
- opintolainaa huomioidaan kuukausikohtaisena tulona opintotukikuukausien ajaksi, vaikka asiakas olisi käyttänyt lainan jo kokonaan tai osittain

Esimerkki

Assille on myönnetty korkeakouluopiskelijan opintolainan valtioneuvoston valtiontakaus syyslukukaudelle 1.9. – 31.12.2021. Takauksen mukainen laina 2600 euroa on nostettavissa elokuussa. Assi hakee toimeentulotukea ajalle 1.8.-31.12.2021. Elokuulle opintolainaa ei huomioida tulona. Laina kohdennetaan ajalle 1.9 – 31.12 ja tulona huomioidaan 650 euroa opintolainaa kuukaudessa.

Opintojen keskeyttämisen jälkeen opintolainaa ei enää jaksoteta kuukausittain tuloksi. Jos opintorahaa maksetaan opintojen keskeyttämisen jälkeen ja asiakas on nostonut kyseisen kuukauden opintolainan, voidaan opintolaina huomioida kyseisen kuukauden tuloksi. Jos asiakkaalla on opintojen keskeyttämisen jälkeen opintolainarahaa tilillä, voidaan tilillä olevaa saldoa huomioida varoina asiakkaan laskelmalla.

Esimerkki**Korkeakouluopiskelija, opintolainan huomioiminen**

Aili on opiskellut syksystä asti korkeakoulussa ja saa opintorahaa. Hän hakee toimentulotukea huhti- ja toukokuulle. Hän ei ole nostonut opintolainansa lainkaan, vaikka hänellä on siihen oikeus. Huhtikuussa Ailille huomioidaan huhtikuun opintolainan tulona 650 euroa/kk ja lisäksi tulona syys-maaliskuun opintolainat 7 x 650 euroa eli 4550 euroa. Toukokuulle vyörytetään huhtikuun laskelman ylijäämä ja lisäksi tulona huomioidaan toukokuun opintolainan 650 euroa/kk.

Esimerkki**Toisen asteen opinnot, opintolainan huomioiminen**

Martti opiskelee ammatillisessa oppilaitoksessa ja saa opintorahaa, mutta ei ole hakenut opintolainan takausta. Hän hakee toimentulotukea huhti- ja toukokuulle. Martti voi saada opintolainaa kahdelle kuukaudelle. Hänen tuloinaan huomioidaan huhti- ja toukokuussa opintolainaa 650 euroa/kk.

Esimerkki**Opinnot keskeytyneet väliaikaisesti**

Mona on hakenut toimeentulotukea loka- ja marraskuulle. Hän on keskeyttänyt opinnot ajalla 5.9. – 14.10. Mona on saanut syyskuussa opintorahan ja opintolainan. Mona jatkaa opintoja 15.10. Mona on nostonut koko syyslukukauden opintolainan jo syyskuussa, eikä opintolainaa ole enää jäljellä. Lokakuussa opintoraha ei ole maksussa, koska opintotukeen oikeuttavia päiviä on liian vähän, joten lokakuun toimeentulotukipäätös tehdään ilman opintorahaa ja opintolainaa. Opintolainaa ja opintorahaa ei huomioida lokakuussa tulona, koska Mona on keskeyttänyt opinnot, eikä hänellä ole oikeutta opintotukeen lokakuussa. Marraskuussa opintoraha on maksussa, joten toimeentulotukipäätöksessä tulona huomioidaan opintorahan lisäksi opintolainan 650 euroa/kk, vaikka se on jo käytetty.

1.6.6.2 Kun pankki ei myönnä opintolainaa

Jos asiakas on saanut valtiontakauksen opintolainaan, mutta hänelle ei myönnetä lainaa pankista, tulee asiakkaan toimittaa toimeentulotukihakemuksen liitteeksi pankin todistus siitä, ettei opintolainaa ole voitu myöntää.

- Todistus pyydetään siitä pankista, joka on asiakkaan pääasiallinen pankki.
 - Asiakkaalla voi olla tilejä useammissa pankeissa. Opintolaina myönnetään kuitenkin todennäköisimmin siitä pankista, johon asiakkaan tulot tulevat ja mistä päivittäiset raha-asiat hoidetaan.
- Todistus on vapaamuotoinen ja se voidaan antaa myös sähköisesti.
- Todistuksessa ei tarvitse olla syytä opintolainan myöntämättä jättämiselle.

Jos opiskelija ei saa opintolainaa pankista, sitä ei huomioida tulona. Mahdollisuudet saada opintolainaa pankista tulee selvittää vuosittain. Jos opiskelijalle on myönnetty valtiontakaus opintolainaan, eikä hän esitä pankin todistusta siitä, ettei opintolainaa ole voitu myöntää, huomioidaan opintolaina laskelmalla tulona.

1.6.6.3 Kun opintotukioikeutta ei ole

Jos opinnot eivät oikeuta opintotukeen tai oikeus opintotukeen on päättynyt, tulee opiskelijan tilanteesta riippuen

- ilmoittautua työmarkkinoiden käytettävissä olevaksi työttömäksi työnhakijaksi,
- hakeutua opintotuella tuettuihin opintoihin tai
- hankkia elatusensa ansiotyöllä.

Jos oikeus opintotukeen on päättynyt, on aina selvitettävä mahdollisuus opintotukiajan pidentämiseen:

- Korkeakouluopintojen opintotukiaikaa voidaan opintotukilain mukaan pidentää.
 - Tukiajan pidennyksen voi saada vain, jos opinnot ovat viivästyneet sairauden tai muun erityisen painavan syyn takia.
 - Opintotukiajan pidentäminen kuuluu opintotukiharkintaan.
- Toisen asteen opiskelija saa opintotukea ensin opintojen laajuutta vastaavaksi ajaksi. Jos opinnot jatkuvat sen jälkeen, hän voi hakea lisäajalle tukea erikseen.

Opintotuen jatkuvan saamisen edellytyksenä on opinnoissa edistyminen. Jos opintotuki on opintojen riittämättömän edistymisen vuoksi lakkautettu, opiskelijan edellytetään suorittavan opintotuen lakkautuspäätöksessä selvitettyt opinnot saadakseen takaisin opintotukioikeuden. Jos opiskelija ei etene opinnoissaan riittävästi, voidaan harkita perusosan alentamista.

Jos opiskelijalla ei ole oikeutta opintotukeen, tulee selvittää tarkemmin hänen tilanteensa ja siihen mahdollisesti sopivat Kelan etuudet, kuten esimerkiksi kuntoutusraha, työmarkkinatuki tai sairauspäiväraha.

Opiskelijan kuntoutus

Jos opiskelijalla on hänen opiskelukykyään heikentävä sairaus tai vamma, hänellä voi olla opiskelun ajalta oikeus ammatilliseen kuntoutukseen ja kuntoutusrahaan. Jos asiakkaalla on sairaus tai vamma, joka heikentää olennaisesti hänen työ- tai opiskelukykyään, Kela voi maksaa kuntoutusrahaa ammatillisen kuntoutuksen koulutuspäätöksen tai oppisopimuskoulutuksen ajalta. Alle 20-vuotias voi saada nuoren

kuntoutusrahaa opiskelun ajalta, kun työ- tai opiskelukyvyn olennaisen heikentymisen lisäksi hänellä on tarve erityisille tukitoimille. Lue lisää kuntoutusetuuksista.

Opiskelijan sairauspäiväraha

Jos opintotukea saava opiskelija sairastuu ja hän ei pysty opiskelemaan, tulee opiskelijaa ohjata hakemaan sairauspäivärahaa. Opintotukea ja sairauspäivärahaa ei voi saada samaan aikaan. Jos opiskelu keskeytyy opiskelijan sairausloman takia, opintotuki lakkautetaan. Sairauspäivärahan päättyessä opiskelijan on haettava opintotukea uudelleen. Kun Kela saa tiedon opintojen keskeytymisestä ja opiskelijalla on sairauspäivärahahakemus vireillä, opintotuki voidaan kuitenkin pitää maksussa sairauspäivärahahakemuksen käsittelyn ajan. Lue lisää opintorahasta ja sairauspäivärahasta.

Opiskelijan työttömyysturva

Jos opiskelija ei saa opintotukea ja opinnot ovat vähäisiä tai ne eivät etene enää ollenkaan, hänen tulee ilmoittautua työmarkkinoiden käytettävissä olevaksi työttömäksi työnhakijaksi työvoimatoimistoon. TE-palvelut arvioi, ovatko opinnot pää- vai sivutoimisia. Sivutoiminen opiskelu ei estä työttömyysetuuden saamista.

Päätoimisia opintoja voidaan tietyissä tilanteissa tukea työttömyysetuudella. Tätä kutsutaan omaehtoiseksi opiskeluksi. Opiskelijan on tullut selvittää ennen opintojen aloittamista, onko hän oikeutettu työttömyyden ja omaehtoisen opiskelun perusteella maksettavaan työttömyysetuuteen. Opintojen tukemisesta työttömyysetuudella päättää TE-palvelut. Myös maahanmuuttajan opintoja voidaan tukea työttömyysetuudella. Lue lisää työttömyysetuuksista.

1.6.6.4 Opiskelijan perusosan alentaminen

Päätoimisen opiskelijan ensisijaiset etuudet ovat opintotuki ja yleinen asumistuki. Myös työttömyysturvaa voidaan pitää toimeentulotukeen nähden opiskelijan ensisijaisena etuutena. Jos opiskelija ei saa ensisijaisia etuuksia, tulee häntä ohjata hankkimaan elantonsa toimeentulotukeen nähden muilla ensisijaisilla tavoilla. Jos hän ei toimi ohjauksen mukaisesti, joudutaan harkitsemaan perusosan alentamista oman elatuksen laiminlyönnin perusteella. Perusosaa ei kuitenkaan alenneta alle 18-vuotiaalta opiskelijalta.

Opiskelua toisen tutkinnon suorittamiseksi ilman ensisijaisia etuuksia on mahdollista pitää oman elatusvelvollisuuden laiminlyöntinä, jos opiskelija ei toisen tutkinnon suorittamisen vuoksi hakeudu ansiotyöhön tai turvaudu työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin. Vakiintuneen oikeuskäytännön perusteella opiskelu toimeentulotuen turvin voidaan tietyissä tilanteissa rinnastaa siihen, että asiakas on laiminlyönnillään aiheuttanut sen, ettei työtä tai julkista työvoimapalvelua ole voitu tarjota ja opiskelijan perusosaa voidaan tällä perusteella alentaa. Tällainen tilanne on kyseessä esimerkiksi silloin, kun:

- asiakas opiskelee toista tutkintoa ilman oikeutta opintoetuuksiin tai muihin ensisijaisiin toimeentuloa turvaaviin etuuksiin tai
- asiakkaan opinnot ovat muutoin pitkittyneet ja estävät ensisijaisten etuuksien saamisen.

Kun tapauskohtaisesti harkitaan, voidaanko opiskelua pitää perusosan alentamiseen johtavana laiminlyöntinä, otetaan huomioon esimerkiksi:

- asiakkaan tekemät toimenpiteet työn saamiseksi,
- asiakkaan mahdollisuudet saada työtä,
- onko toisen tutkinnon suorittamisella etukäteen arvioiden mahdollista saada paremmin tulevaisuudessa työtä ja turvata toimeentulo, kuin aikaisemmin suoritettua tutkinnon alalta ja
- onko opintojen loppuun suorittaminen asiakkaan elämäntilanne huomioiden parempi vaihtoehto, kuin opintojen päättäminen ja hakeutuminen työmarkkinoiden käytettävissä olevaksi työttömäksi työnhakijaksi.

Lisäksi on aina varmistettava, että yleiset [perusosan alentamisen kriteerit täyttyvät](#).

Opiskelua ei kuitenkaan yleensä pidetä perusosan alentamiseen johtavana laiminlyöntinä ja opintoja voidaan tukea noin yhden vuoden ajan perustoimeentulotuella muiden edellytysten täytyessä, jos:

- kyseessä on opiskelijan oma sairaus,
- kyseessä on lähiomaisen sairaus ja opiskelija on joutunut osallistumaan hänen hoitamiseensa,
- opiskelijalla on muutoin vaikea elämäntilanne, joka on merkittävästi vaikuttanut opintojen viivästymiseen,
- asiakas voi suorittaa opintonsa loppuun tässä ajassa,
- työttömän asiakkaan työllistymismahdollisuudet paranevat selvästi tai
- ammatillista tutkintoa vailla oleva asiakas, voi tässä ajassa päästä opintotuella tuettaviin opintoihin (esimerkiksi polku- tai väyläopinnot), jolloin opintojen tulee kuitenkin olla verrattavissa päätoimiseen opiskeluun.
 - toisen tutkinnon kohdalla alan vaihtamisen tulee olla perusteltua esimerkiksi terveydellisten syiden vuoksi.

Myönnettäessä toimeentulotukea toisen tutkinnon loppuun saattamista varten voidaan kuitenkin edellyttää, että opiskelu on aktiivista ja opintosuorituksia kertyy vähintään keskimääräisen opiskeluaikataulun mukaan. Kela seuraa, että asiakas etenee opinnoissaan. Tavanomaista pidempään jatkuvaa, päämäärätöntä opiskelua ei ole tarkoituksenmukaista tukea täysimääräisellä toimeentulotuella.

Esimerkki

Pekan opinnot ovat kesken eikä hänellä ole oikeutta saada pidennystä opintotukiaikaansa. Hän on toimittanut Kelaan opinto-ohjaajan selvityksen siitä, että opinnot on mahdollista saada valmiiksi kuuden kuukauden opiskelulla. Pekalle voidaan myöntää perustoimeentulotukea ilman perusosan alentamisharkintaa enintään kahden kuukauden jaksoissa kuuden kuukauden ajan. Päätöksessä ohjataan Pekkaa hankkimaan elantonsa muilla ensisijaisilla tavoilla, jos opinnot eivät edisty suunnitelman mukaisesti. Tämän ohjauksen laiminlyönti voi johtaa perusosan alentamiseen. Jos Pekan opinnot eivät ole edistyneet ja ovat edelleen kuuden kuukauden jälkeen kesken, hänelle tehdään päätös perustoimeentulotuesta kuukauden ajalle ja häntä kuullaan perusosan alentamisesta. Hakemuksen käsittelyn yhteydessä selvitetään myös, miksi opinnot eivät edelleenkään ole edistyneet. Jos Pekka ei osoita pyrkineensä hankkimaan opinnoilleen muuta rahoitusta annetun ohjauksen mukaisesti, voidaan harkita perusosan alentamista.

Esimerkki

Eetu suorittaa toista tutkintoa opiskellessaan sairaanhoitajaksi. Saadun selvityksen perusteella opinnot etenevät keskimääräisen opiskeluaikataulun mukaan. Hänellä ei ole opintotukioikeutta, koska hän on jo käyttänyt

kaikki opintotukikuukautensa opiskellessaan aikaisemmin antropologiksi. Hän ei ole oikeutettu myöskään työttömyysturvaan, koska hän on päätoiminen opiskelija. Saadun selvityksen perusteella Eetu ei ole onnistunut työllistymään aikaisemman tutkintonsa nojalla kuin satunnaisesti, vaikka hän on aktiivisesti etsinyt työtä. Eetu on ollut lähes yhtäjaksoisesti ennen opintojaan toimeentulotukiasiakas. Saadun selvityksen perusteella hän on myös opintojensa aikana pyrkinyt hakemaan aktiivisesti osa-aikatöitä ja turvaamaan elantoaan ainakin osittain sitä kautta. Hakemuksilta ilmenee vähäisiä ansiotuloja. Eetun toisen tutkinnon opiskelu voitaisiin rinnastaa kieltäytymiseen tai laiminlyöntiin, jonka nojalla perusosan alentaminen voisi tulla harkittavaksi. Ottaen kuitenkin huomioon Eetun aikaisemmat hankaluudet työllistyä aktiivisista yrityksistä huolimatta, uuden tutkinnon mahdollistama parempi työllistyminen ja itsenäinen taloudellinen selviytyminen, Eetun opintojenkin aikana osoittama aktiivisuus työhaussa sekä opintojen eteneminen, perusosaa ei hänen tapauksessaan kokonaisarvion perusteella alenneta.

1.6.6.5 Opiskelijan toimeentulotuki kesäaikana

Kesäajalla tarkoitetaan 1.6. – 31.7. tai 1.6. – 31.8. välistä aikaa. Opintotuen lukuvuosittainen tukiaika on nähtävissä opintotukitiedoista tai opintotukipäätöksestä. Opiskelijan tulee ensisijaisesti rahoittaa kesäajan toimeentulonsa ansiotuloilla tai opiskelemalla myös kesän ajan opintotuen turvin. Jos opiskelijalla ei ole kesätyötä, hänen on aktiivisesti haettava työtä tai selvittävä mahdollisuutensa opiskella kesäaikana.

Jos opiskelija opiskelee kesällä ja saa opintoihin opintotukea, käsitellään perustoimeentulotukihakemus normaalisti. Kesäopintojen ajalle on haettava myös opintolaina. Kesän opintolaina jaksetaan kesäajalle kuukausikohtaisiksi eriksi.

- Lisäksi jos opiskelijan opinnot jatkuvat syksyllä, hänen edellytetään nostavan sekä syys- että kevätlukukauden nostamattomat opintolainat, jotka voidaan huomioida laskelmalla tulona ja tarvittaessa vyöryttää kesäajalle.

Esimerkki

Milla hakee toimeentulotukea kesä- ja heinäkuulle. Milla on korkeakouluopiskelija ja hänellä on opintotukipäätös kesäkuulle. Milla kertoo, ettei opiskele heinäkuussa. Millalle huomioidaan kesäkuun laskelmalla opintoraha ja opintolaina 650 euroa sekä mahdolliset nostamattomat opintolainat. Heinäkuun laskelmalla huomioidaan vain mahdolliset nostamattomat opintolainat, koska Milla ei opiskele heinäkuussa.

Jos opiskelija ei opiskele kesällä, ovat nostamatta olevat opintolainat silti asiakkaan käytettävissä olevaa tuloa. Jos opiskelijan opinnot jatkuvat syksyllä hänen edellytetään nostavan sekä syys- että kevätlukukauden nostamattomat opintolainat. Opintolaina on yleensä nostettavissa 31.7. saakka. Opiskelijalta voidaan tarvittaessa pyytää kirjallinen selvitys siitä, onko opintolainaa vielä käyttämättä, esimerkiksi verkkopankista saatava tieto opintolainatilin tilanteesta. Nostamatta jäänyt opintolaina huomioidaan laskelmalla tulona ja tarvittaessa vyörytetään kesäajalle.

Esimerkki

Tiina hakee perustoimeentulotukea ajalle 1.6.-31.8. Tiina ei saa kesällä opintoetuuksia. Tiinalla on opintolainasta nostamatta 3 250 e. Tiinan opinnot jatkuvat 1.9. alkaen. Tiinaa ohjataan nostamaan opintolaina ja kesäkuun laskelmalla huomioidaan tulona koko nostamaton opintolaina 3 250 e ja ylijäämää vyörytetään kesäajalle.

Valmistuvat opiskelijat ohjataan ilmoittautumaan työvoimatoimistoon työttömiksi työnhakijoiksi ja hakemaan työttömyysetuutta. Yleissivistävästä koulutuksesta (usein lukio) valmistuvilla on työttömyysetuudessa yleensä 21 viikon odotusaika, koska heillä ei ole ammatillista tutkintoa, mutta heidän tulee silti ilmoittautua työvoimatoimistoon.

1.6.6.6 Opiskelusta aiheutuvat menot

[Korkeakouluopiskelijoiden opiskelijaterveydenhuollon maksu](#) huomioidaan menona laskelmalla. Lisäksi menona huomioidaan opiskelijaterveydenhuollon palveluiden käytöstä aiheutuvat maksut, sillä ne ovat julkista terveydenhoitoa.

Hyvinvointialueen myöntämästä täydentävästä toimeentulotuesta voi olla mahdollista kattaa toisen asteen ensimmäisestä tutkinnosta aiheutuvia erityisiä menoja sekä opiskelukustannuksia (kuten lukukausimaksut, pääsykoe- ja ylioppilaskirjoitusmaksut sekä opiskeluvälineet). Katso myös [hakemuksen siirtäminen hyvinvointialueelle](#).

1.6.7 Ulkomaalainen

Myös ulkomaalaisilla voi olla oikeus toimeentulotukeen toimeentulotukilain yleisten edellytysten täyttyessä. Poiketen Kelan myöntämistä ensisijaisista sosiaaliturvaetuuksista, perustoimeentulotukioikeus ei määrity asumisen vaan Suomessa oleskelun ja tuen tarpeen perusteella. Oleskelu voi olla luonteeltaan tilapäistä tai vakinaista. Suomessa oleskelevalla henkilöllä on oleskelun luonteestaan riippumatta oikeus vähintään välttämättömään osuuteen perustoimeentulotuesta, jos tämä on kiireellisen toimeentulotuen tarpeessa eikä voi turvata toimeentuloaan muulla tavoin. Käytännössä tämä tarkoittaa maksusitoumuksin myönnettävää ruokaa ja välttämättömiä reseptilääkkeitä. Oikeus kiireelliseen ja välttämättömään toimeentulotukeen tulee aina turvata puutteellisinkin selvityksin asiakkaan eduksi. Normaalitilanteessa hakijan tulee toimittaa hakemuksen liitteeksi kaikki tiedot ja selvitykset, joita tarvitaan perustoimeentulotuen käsittelemiseksi, myös selvitykset mahdollisesti kotimaasta saaduista ansio- ja etuustuloista ja kaikesta varallisuudesta. Lue lisää [tilapäisesti oleskelevan oikeudesta välttämättömään ja kiireelliseen toimeentulotukeen](#).

1.6.7.1 Oleskelun luonteen arviointi

Etuuskäsittelijän tulee harkita oleskelun tosiasiallista luonnetta aina jokaisen asiakkaan osalta erikseen ja hänen yksilöllisen kokonaistilanteensa perusteella. Perheenjäsenille voi näin ollen syntyä erilainen oikeus perustoimeentulotukeen. Oleskelun luonteen tarkempi selvittäminen ei ole kuitenkaan tarpeen sellaisen hakijan osalta, jonka oleskelu on selkeästi vakinaista ilman viitteitä tilapäiseen oleskeluun.

Oleskelun luonne ei määrity yksinomaan esimerkiksi oleskeluluvan, sen puuttumisen, sen tyyppin, oleskeluoikeuden rekisteröinnin tai muiden oleskelua kuvaavien

yksittäisten tekijöiden kuten kotikunnan tai sen puuttumisen perusteella. Vaikka hakijan oleskeluluvan myöntämisen perusteena on ollut turvattu toimeentulo, ei sitä voida yksinään pitää sellaisena seikkana, jonka perusteella hänen oleskelunsa olisi tilapäistä. Näiden edellä mainittujen seikkojen perusteella voidaan pyytää hakijalta lisäselvitystä, esimerkiksi kotikunnan puuttumisen syistä tai siitä, mihin oleskelulupahakemuksessa esitetyt toimeentulon turvaamiseksi tarkoitetut varat on käytetty. Näitä tietoja käytetään osatekijöinä arvioitaessa asiakkaan oleskelun tosiasiallista luonnetta kokonaisuutena.

Vakinaisesti Suomessa oleskelevana voidaan pitää yleensä esimerkiksi asiakasta

- joka on oikeutettu Suomen sosiaaliturvaan vakinaisen asumisen perusteella
- jolla on pysyvä oleskelupa tai EU-kansalaisen pysyvä oleskeluoikeus
- joka on Suomen kansalainen ja palaa kotimaahan
- joka on [Pohjoismaan kansalainen](#) ja muuttaa suomeen
- joka on saanut [turvapaikan](#), muuttaa kuntaan asumaan ja vastaanottopalvelut päättyvät tai
- joka on Suomeen saapunut [kiintiöpakolainen](#)

Katso tarvittaessa myös [tilapäistä suojelua saavat henkilöt](#).

Keskeiset Suomessa oleskelun luonnetta määrittävät harkintakriteerit ovat siten:

- Asiakkaan olosuhteista ilmenevä maahantulo sekä Suomessa oleskelun tarkoitus ja tarkoitettu kesto.
 - Esimerkiksi muutto Suomeen avioliiton kautta pysyvässä tarkoituksessa puoltaa osaltaan oleskelun arvioimista vakinaiseksi. Sen sijaan pelkästään opiskelutarkoituksessa Suomeen saapuminen puoltaa osaltaan oleskelun tilapäisyyttä.
 - Oleskelulupa tai EU-kansalaisen oleskelun rekisteröinti ja tosiasialliset, objektiivisesti todettavissa olevat edellytykset maassaoloon jatkossa.
 - EU-kansalaisen oleskelun rekisteröinti puoltaa osaltaan oleskelun vakinaista luonnetta ja vastaavasti oleskelu ilman mainittua rekisteröintiä puoltaa oleskelun luonteen tilapäisyyttä.
 - Viisumilla Suomessa oleskelu puoltaa tilapäistä oleskelua.
 - Suomessa oleskelu ilman myönteistä oleskelulupaa puoltaa tilapäistä oleskelua ja myönteinen oleskelulupa puoltaa oleskelun vakinaista luonnetta
 - Jos asiakkaan oleskelulupa on
 - lainvoimaisella päätöksellä hylätty tai
 - on tehty täytäntöönpanokelpoinen päätös maasta poistamiseksi, asiakkaalla ei pääsääntöisesti voida arvioida olevan edellytyksiä pidempiaikaiseen maassaoloon. Lue lisää [oleskeluluvat ja oleskelun rekisteröinti](#).
 - Toimeentulotuen tarve oleskeluluvan toimeentuloedellytyksestä huolimatta puoltaa osaltaan oleskelun tilapäistä luonnetta
- oleskelun kokonaiskesto Suomessa
 - Pidempiaikainen laillinen oleskelu puoltaa asiakkaan oleskelun arvioimista vakinaiseksi.
 - Vastaavasti lyhytaikainen oleskelu Suomessa puoltaa osaltaan oleskelun tilapäistä luonnetta.
- asuminen
 - pitkä vuokrasuhde tai omistusasunto puoltavat oleskelun arvioimista vakinaiseksi
 - lyhyt vuokrasuhde, alivuokralaissuhde, asuminen vastaanottokeskuksessa tai hätämajoituksessa taikka muu epätyypillinen asuminen puoltavat oleskelun arvioimista tilapäiseksi

- **perhe**
 - hakijan pidempiaikainen asuminen yhdessä Suomessa vakinaiseksi oleskelevan puolison tai alaikäisten yhteisten lasten kanssa (esimerkiksi puolison P-oleskelulupa tai Suomen kansalaisuus) puoltaa oleskelun arvioimista vakinaiseksi
 - hakijan lähiperheen (puoliso, alaikäiset lapset,) asuminen muualla kuin Suomessa puoltaa yleensä osaltaan oleskelun arvioimista tilapäiseksi
- **työskentely**
 - pitkäaikainen työsuhde puoltaa oleskelun arvioimista vakinaiseksi
 - myös lyhytaikainen työsuhde osaltaan puoltaa oleskelun vakinaista luonnetta
 - työsuhteen tai työnteko-oikeuden puuttuminen puoltaa oleskelun arvioimista tilapäiseksi
 - jos työskentely on satunnaista tai vähäistä (työaika alle 18 tuntia/viikko) työsuhdetta ei voida pitää kuin rajoitetusta oleskelun vakinaista luonnetta puoltavana. Huomaa, että [EU/ETA-kansalaisia](#) koskevat erilaiset kriteerit
 - määrältään tavanomainen kokoaikatyö (noin 40 tuntia/viikko) puoltaa oleskelun arvioimista vakinaiseksi
- **kotikunta**
 - kotikuntalain mukainen kotikunta puoltaa osaltaan oleskelun luonteen arvioimista muuksi kuin tilapäiseksi
 - Jos asiakkaalla ei ole kotikuntaa, sen puuttuminen puoltaa oleskelun luonteen arvioimista tilapäiseksi
 - Tapauskohtaisen harkinnan perusteella asiakkaalta voidaan selvittää syitä kotikunnan puuttumiselle esimerkiksi tilanteessa, jossa voidaan olettaa, että asiakas odottaa kotikuntaratkaisua.
- **Oikeus Suomen asumisperusteisiin sosiaaliturvaetuuksiin**
 - Oikeus Suomen asumisperusteisiin etuuksiin vakinaisen asumisen perusteella puoltaa oleskelun vakinaista luonnetta
 - Jos asiakkaalla ei ole oikeutta Suomen asumisperusteisiin etuuksiin, puoltaa se oleskelun tilapäistä luonnetta.
 - Oikeus Suomen asumisperusteisiin etuuksiin työskentelyn tai opintojen perusteella puoltaa rajoitetusti oleskelun vakinaista luonnetta. Mainituissa tilanteissa asiakkaalla on oikeus vain rajoitetusti Kelan etuuksiin toisin kuin tilanteessa, jossa asiakkaalla on oikeus Suomen asumisperusteisiin etuuksiin vakinaisen asumisen perusteella. Tästä syystä vakinaista oleskelua puoltava painoarvo on vähäisempi, jos asiakas kuuluu Suomen sosiaaliturvaan työskentelyn tai opintojen perusteella.

Edellä mainittujen kriteerien perusteella muodostetaan kokonaisarvio hakijan oleskelun luonteesta. Hakemusta ei voida hylätä pelkästään esimerkiksi puuttuvan oleskeluluvan vuoksi vaan toimeentulotukioikeus on harkittava ja perusteltava tapauskohtaisesti myös muiden oleskelun tosiasiallista luonnetta kuvaavien kriteerien kautta. Jos asiakkaan oleskelu katsotaan luonteeltaan muuksi kuin tilapäiseksi, hänellä on oikeus yleisten edellytysten täyttyessä myös muuhun kuin kiireelliseen ja välttämättömään osaan perustoimeentulotuesta. Jos oleskelun luonne on tilapäinen, asiakkaalle syntyy oikeus välttämättömään osuuteen perustoimeentulotuesta, jos tämä on viimesijaisen tuen tarpeessa eikä voi turvata toimeentuloaan muilla ensisijaisilla keinoilla. Mahdollinen oleskelun luonteen ja tuen tarpeen perusteella ratkaistu mahdollinen hylkäävä päätös on aina perusteltava huolellisesti ja asiakkaalle annettava valituskelpoinen päätös oikaisuvaatimusohjeineen.

Esimerkki

Jaakko avioituu kolmannesta maasta kotoisin olevan puolisonsa kanssa. Puoliso muuttaa Suomeen Jaakon luokse alaikäisen lapsensa kanssa ja he hakevat ensimmäistä oleskelulupaa perhesiteen perusteella maahan saavuttuaan. Osoitetietojen perusteella perhe asuu yhteisessä asunnossa. Perhe hakee perustoimeentulotukea muun muassa oleskelulupien hakemisesta aiheutuneisiin kuluihin. Puoliso on tehnyt myös hakemuksen muun muassa lapsilisän osalta lapsilleen. Asiassa saadun selvityksen perusteella Jaakon puoliso lapsineen asuu tosiasiallisesti Suomessa perustoimeentulotuen hakuajankohtaa koskevana aikana. Heillä on myös oikeus oleskella Suomessa laillisesti oleskeluluvan käsittelyajan. Lisäksi kun otetaan huomioon puolison ja hänen lapsensa avioliiton kautta syntyneet perhesiteet Suomeen sekä Suomeen muuton ja täällä asumisen tarkoitus, oleskelua voidaan kokonaisuutena arvioiden pitää vakinaisena, vaikka oleskelulupaa ei vielä ole myönnetty. Näin ollen myös perustoimeentulotukioikeutta arvioitaessa esitetyt oleskelulupien hankinnasta aiheutuneet tarpeelliset välttämättömät kustannukset huomioidaan muuna perusmenona tarpeellisen suuruisina.

Muutokset oleskelun luonteen osakriteereissä voivat muuttaa oleskelun luonteesta tehtävää kokonaisarviota. Lue lisää [oleskelun luonteen muuttuminen](#).

Katso myös [tilapäisesti oleskelevan oikeus välttämättömään ja kiireelliseen toimeentulotukeen](#).

1.6.7.2 Oleskeluluvat ja oleskelun rekisteröinti

Muut kuin EU-valtion, Pohjoismaan, Liechtensteinin ja Sveitsin kansalaiset tarvitsevat oleskeluluvan pidempiaikaista oleskelua ja asumista varten. Jos hakija oleskelee Suomessa viisumilla, hänen oleskelunsa on tyypillisesti luonteeltaan tilapäistä.

Oleskelulupatyypit ja oleskelun luonne

- A = jatkuva oleskelulupa
- B = tilapäinen oleskelulupa
- P = pysyvä oleskelulupa
- P-EU tai P-EY = pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskelulupa

Unionikansalaisen tulee rekisteröidä oleskelunsa, jos hän oleskelee Suomessa yli kolme kuukautta. Yksinomaan rekisteröinnin laiminlyönnin perusteella oleskelua ei katsota tilapäiseksi, mutta se on yksi oleskelun luonnetta kuvaava arviointikriteeri unionikansalaisten osalta oleskelua arvioitaessa ja rekisteröinnin puuttuminen puoltaa osaltaan oleskelun tilapäistä luonnetta. A- ja B –oleskelulupien kohdalla on arvioitava Suomessa oleskelun luonnetta, kuten kohdassa [oleskelun luonteen arviointi](#) on kuvattu. P-alkuisten oleskelulupien edellytykset täyttävien hakijoiden voidaan katsoa oleskelevan vakinaisesti Suomessa, joten heidän osaltaan muita selvityksiä oleskelun luonteesta ei tarvita.

Jos hakijan oleskelulupa on umpeutunut eikä hänellä ole jatko-oleskelulupahakemusta tai niihin liittyviä valituksia vireillä, on hakijan oleskelua pidettävä yleensä tilapäisenä, vaikka hänen osaltaan olisi seikkoja, jotka puoltavat vakinaista oleskelua. Myös tässä yhteydessä on kuitenkin kiinnitettävä huomiota hakijan oleskelun luonteeseen sekä tuen tarpeeseen tapauskohtaista kokonaisharkintaa käyttäen.

Jos hakijalla on oleskeluluvan umpeuduttua tai umpeutuessa jatko-oleskelulupahakemus vireillä ja hänen oleskelunsa on katsottu jo aikaisemmin vakinaiseksi tai näin arvioidaan perustoimeentulotukihakemusta käsiteltäessä, hänellä on oikeus toimeentulotukilain mukaiseen perustoimeentulotukeen muiden yleisten edellytysten täytyessä samoilla perusteilla kuin muillakin Suomessa vakinaisesti oleskelevilla. Jatko-oleskeluluvan ollessa vireillä toimeentulotukipäätökset tehdään yleensä kuukaudeksi kerrallaan. Jos asiakkaan oleskelun luonne kokonaisarvion perusteella muuttuu, sillä on vaikutusta myös hänen toimeentulotukioikeuteensa. Lue lisää [oleskelun luonteen muuttuminen](#). Jos hakija on hakenut jatkolupaa turvapaikanhakijana katso tarkemmin [Muita kansainvälisen suojelun hakemisen tilanteita](#).

Jos henkilö yllä mainitussa tilanteessa saa kielteisen lainvoimaisen oleskelulupapäätöksen jatko-oleskelulupahakemukseensa tai täytäntöönpanokelpoisen maasta poistamispäätöksen, oikeus muuhun kuin kiireelliseen ja välttämättömään toimeentulotukeen on arvioitava tapauskohtaisesti hakijan oleskelun luonteen ja tuen tarpeen perusteella. Jos hakijan oleskelun luonne esimerkiksi maassaoloedellytysten puuttuessa ja muiden oleskelun luonnetta kuvaavien kriteerien nojalla arvioidaan kokonaisuutena tilapäiseksi, hakijalla on oikeus tarvittaessa vain kiireelliseen ja välttämättömään taloudelliseen tukeen perustoimeentulotukena. Lue lisää [oleskelun luonteen muuttuminen](#).

Joidenkin oleskelulupien myöntäminen edellyttää, että hakijan toimeentulo on turvattu. Turvattu toimeentulo tarkoittaa, että luvan hakijalla edellytetään olevan riittävät varat elämiseen Suomessa. Katso [Maahanmuuttoviraston sivuilta](#), mihin oleskelulupiin toimeentuloedellytys liittyy. Toimeentuloedellytys ei ole yksinään peruste hylätä toimeentulotukihakemusta, mutta puoltaa osaltaan oleskelun tilapäistä luonnetta ja antaa aiheen selvittää asiakkaan taloudellista tilannetta.

1.6.7.3 Oleskelun luonteen muuttuminen

Muutokset oleskelun luonnetta kuvaavissa osakriteereissä voivat muuttaa oleskelun luonteesta tehtävää kokonaisarviota. Oleskelun luonnetta kuvaavien osatekijöiden muuttuessa puoltamaan kokonaisuutena vakinaista oleskelua, asiakkaalle syntyy muiden yleisten edellytysten täytyessä oikeus perustoimeentulotukeen. Myös tilanteissa, joissa jatko-oleskelulupa on vireillä, asiakkaalle kerrotaan jo etukäteen päätöksen yhteydessä siitä, että esimerkiksi mahdollinen kielteinen lainvoimainen oleskelulupapäätös tai täytäntöönpanokelpoinen maasta poistamispäätös voi osana kokonaisharkintaa vaikuttaa myös hänen perustoimeentulotukioikeuteensa maassaolon luonteen muuttuessa. Jos oleskelun luonne muuttuu tilapäiseksi, asiakkaalle annetaan enintään kolmen kuukauden järjestelyaika, jonka puitteissa hän voi valmistautua muutokseen ja irtisanoa esimerkiksi asuntonsa.

Lue lisää [tilapäisesti oleskelevan oikeudesta välttämättömään ja kiireelliseen toimeentulotukeen](#).

1.6.7.4 Tilapäisesti oleskelevan oikeus välttämättömään ja kiireelliseen toimeentulotukeen

Suomeen saapuneella turistilla tai tällaiseksi oleskelun tilapäisyyden johdosta rinnastettavalla henkilöllä tulisi olla mukanaan tarvittavat varat Suomessa oleskelua ja

kotimatkaa varten. Vaihtoehtoisesti hänen tulisi voida nämä hankkia käyttöönsä muutoin kuin toimeentulotukeen turvautumalla.

Jos ulkomaalainen turisti tai häneen Suomessa oleskelun tilapäisyyden perusteella rinnastettava henkilö on joutunut rahavaikeuksiin Suomessa oleskelunsa aikana, hänet tulee ohjata ensisijaisesti hoitamaan asiansa omatoimisesti esimerkiksi pankkipalveluita ja rahansiirtomahdollisuuksia käyttämällä. Hänen tulee myös selvittää oman maansa [edustuston](#) tai sen maan edustuston, joka Suomessa edustaa hänen maataan, mahdollisuus auttaa taloudellisesti. Hakijan tulee myös tarvittaessa selvittää matka- tai muun vakuutuksen tai mahdollisen matkanjärjestäjän mahdollisuus järjestää raha-asiat tai kotiinpaluu. Myös kaikki muut ensisijaiset mahdollisuudet turvata henkilön taloudellinen tuki esimerkiksi työllä, yrittäjätoiminnalla, elatusvelvollisen huolenpidolla tai muilla tavoilla tulee selvittää. Vasta näiden mahdollisuuksien puuttuessa voidaan arvioida lyhytaikaista taloudellista tukea välttämättömin osin kiireellisellä perustoimeentulotuella, jolla osaltaan turvataan jokaisen Suomessa oleskelevan oikeus välttämättömään toimeentuloon.

Kiireellisessä tapauksessa jokaisella hyvinvointialueella oleskelevalla henkilöllä on oikeus saada hyvinvointialueen toimesta yksilölliseen tarpeeseensa perustuvat mukaiset sosiaalipalvelut siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. Hyvinvointialueen sosiaalipalveluja on järjestettävä myös muun muassa asumiseen liittyvään tuen tarpeeseen.

Jos asiakkaan oleskelua Suomessa on pidettävä toimeentulotukilain näkökulmasta tilapäisenä, hänellä on kuitenkin tarvittaessa oikeus kiireelliseen ja välttämättömään taloudelliseen tukeen myös perustoimeentulotukena, jos tätä ei voida käytännössä muuten taata. Tässä yhteydessä on tarvittaessa tarkemmin selvitettävä ja arvioitava hakijan oleskelun luonteen ohella sitä, onko hakijalla mahdollisuus turvata tosiasiallisesti toimeentulonsa muulla tavoin kuten esimerkiksi oleskelupaikkakuntansa hyvinvointialueen toimesta.

Oikeus kiireelliseen ja välttämättömään toimeentulotukeen tulee aina turvata puutteellisinkin selvityksin asiakkaan eduksi eikä lisäselvityksen pyytäminen saa viivästyttää aiheettomasti välttämättömän ja kiireellisen tuen myöntämistä.

Jos saatujen selvitysten perusteella arvioidaan, että kyseessä on tilapäinen oleskelu, hakemuksen käsittelyn yhteydessä Kela selvittää tarvittaessa asiakkaan oleskelupaikkakunnan hyvinvointialueelta, onko hakijan mahdollista saada kiireellinen ja välttämätön toimeentulonsa ravinnon ja välttämättömien reseptilääkkeiden osalta hakemusta vastaavalle ajalle hyvinvointialueen toimesta. Tuen tarpeen osalta selvitetään lisäksi, onko hakijalle myönnetty jo tukea vastaavalle ajalle kyseisiin menoeriin, jos seikka ei ilmene hakemuksesta tai ilmoitettu poikkeaa Kelan käytettävissä olevista kunnan myöntämiskäytännöistä. Koska kyseessä on viimesijaisen välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon turvaaminen, epäselvässä tilanteessa hyvinvointialueen kanssa tehdään yhteistyötä ottamalla esimerkiksi aina tarvittaessa yhteyttä hyvinvointialueen sosiaalipalveluihin.

Kuten kaikissa oleskelun luonteen arvion tilanteissa, arvio tehdään tapauskohtaisella kokonaisharkinnalla. Lue lisää [oleskelun luonteen arvioinnista](#). Oleskelun luonteen ja tuen tarpeen perusteella ratkaistu mahdollinen hylkäävä päätös on aina perusteltava huolellisesti ja asiakkaalle annettava valituskelpoinen päätös oikaisuvaatimusohjeineen.

Asiakas myös ohjataan aina oleskelupaikkakunnan hyvinvointialueen sosiaalipalveluihin, jonka kautta voidaan selvittää ja hyvinvointialueen harkinnan mukaan turvata esimerkiksi hätämajoituksen tai muun huolenpitoa ja toimeentuloa turvaavien sosiaali- tai terveystalvelujen järjestäminen hyvinvointialueen toimesta.

Lapsiperheiden osalta yhteys hyvinvointialueeseen tulee ottaa Kelasta aina, jos hakijan majoittuminen on epäselvää tai asiassa herää muu huolta herättävä seikka. Lue lisää [hyvinvointialueelle tai kuntaan tehtävistä ilmoituksista](#).

Kela voi tarvittaessa myöntää tukea perustoimeentulotukena välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon tarpeeseen. Päätös voidaan tehdä kiireellisenä ja vain lyhyelle ajalle (päiviä) ja menoihin, jotka katsotaan asiakkaan kannalta välttämättömiksi (ruoka ja välttämättömät reseptilääkkeet). Asiakkaalle kerrotaan, että hänellä on mahdollisuus hakea tukea välttämättömiin ravinto- ja reseptilääkemenoihinsa jatkossa, jos tuen tarve jatkuu edelleen eikä hyvinvointialue myönnä näihin tukea.

Katso myös tilapäisesti oleskeleva henkilö –prosessikuvaus.

1.6.7.5 Turvapaikanhakijat

Turvapaikanhakemisen tilanteita on erilaisia ja asiakas saattaa hakea perustoimeentulotukea missä tahansa prosessin vaiheessa. Lähtökohtana kaikissa tilanteissa on vastaanottopalvelujen ensisijaisuus, jos asiakkaalla on niihin oikeus.

1.6.7.5.1 Vastaanottopalveluiden piirissä ennen ensimmäistä oleskelulupaa

Silloin, kun maahantulija on vastaanottopalveluiden piirissä, valtio turvaa hänen toimeentulonsa vastaanottopalveluilla. Vastaanottopalvelujen piirissä olevan henkilön maassaolo on lisäksi yleensä ennen ensimmäistä oleskelulupaa arvioitava tilapäiseksi ottaen huomioon maassaoloaika, maahantulo- ja maassaolotarkoitus turvapaikanhakijana sekä muut oleskelun luonnetta määrittävät kriteerit. Turvapaikanhakija tulee ohjata kaikissa tuen tarpeissa asioimaan vastaanottokeskuksessa, jonka palvelujen tarkoituksena on huolehtia turvapaikanhakijoiden perustarpeista turvapaikkaprosessin ajan.

Esimerkki

Katri ja tämän alaikäinen lapsi asuvat yhdessä. Turvapaikanhakijan Osman muuttaa avoliittoon Katrin kanssa. Osman on saapunut Suomeen muutamia kuukausia aikaisemmin. Vastaanottokeskus ei osallistu turvapaikanhakijan yksityismajoituksesta aiheutuviin asumiskustannuksiin.

Osmanilla, joka on vastaanottopalveluiden piirissä, ei ole oikeutta toimeentulotuesta annetun lain mukaiseen perustoimeentulotukeen koska hänen oleskeluaan on pidettävä tilapäisenä huomioiden maahantulo- ja maassaolotarkoitus turvapaikanhakijana, oleskelun pituus ja muut oleskelun luonteen arviointikriteerit (muun muassa kotikunnan puuttuminen, ei oikeutta Suomen asumisperusteisiin sosiaaliturvaetuuksiin). Osmanin välttämätön toimeentulo voidaan turvata vastaanottojärjestelmän toimesta eikä hänellä siten ole viimesijaisen perustoimeentulotuen tarvetta. Näin ollen toimeentulotukeen oikeuttavia perusosa- tai muita perusmenoja ei huomioida Osmanin osalta. Hakemuksen käsittelyn yhteydessä selvitetään, millä summalla Osman osallistuu perheen asumismenoihin, jos Osmanilla on sellaisia tuloja, joilla voisi mahdollisesti kattaa asumismenoja, esim. palkkatuloja.

Perusosan määränä käytetään Katrin osalta yksinhuoltajan perusosaa ja kohtuulliset asumismenot huomioidaan kahden hengen talouden mukaisen asumisnormin perusteella. Myös Katrin vesimaksut ja muut asumismenot huomioidaan vain kahden henkilön osalta. Asumismenoja ei jyvitetä, koska kyseessä on avoliitto eikä kimppa-asuminen. Hakemuksessa esitetyt menot hylätään Osmanin osalta edellä mainituin perustein ja hakijoille, mukaan lukien Osman, annetaan yhteinen valituskelpoinen päätös oikaisuvaatimusohjeineen. Päätös perustellaan Osmanin osalta oleskelun luonteen kriteerien kautta sekä vastaanottojärjestelmän tarjoaman tuen perusteella. Osman ohjataan vastaanottopalveluiden piiriin, jotka ovat turvapaikanhakijan ensisijainen palvelujärjestelmä.

Jos kyse on avioliitosta tai tilanteesta, jossa pariskunnalla on yhteinen lapsi, selvitetään jo turvapaikkaprosessin aikana lisäksi Osmanin elatuskyky ja se, miten hän tosiasiallisesti osallistuu elatukseen. Jos kyseessä on muu yhteisasumistilanne Lue lisää [asumismenojen jakamisesta eri toimeentulotukiperheiden kesken](#).

1.6.7.5.2 Vastaanottopalvelut lakkaavat eikä henkilöllä ole ensimmäistä oleskelulupaa

Vastaanottopalveluja saaneelle kolmannen maan kansalaiselle annetaan oleskeluluvan hylkäämisen tai tilapäisen suojelun lakkaamisen jälkeen vastaanottopalveluja siihen saakka, kunnes hän on poistunut tai olisi pitänyt poistua maasta. Näin ollen lähtökohtana on, että toimeentulotukeen nähden ensisijaisten vastaanottopalvelujen avulla turvataan kansainvälistä suojelua hakeneen henkilön välttämätön toimeentulo.

Henkilö, joka on saanut kielteisen lainvoimaisen päätöksen turvapaikkahakemukseensa tai jolle on tehty täytäntöönpanokelpoinen päätös maasta poistamiseksi, oleskelee maassa ulkomaalaislain näkökulmasta ilman maassaolo-oikeutta. Jos henkilölle tehty maastapoistamispäätös on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi, uuden oleskelulupahakemuksen jättäminen ei tee Suomessa oleskelusta laillista.

Kela informoi tarvittaessa ilman maassaolo-oikeutta oleskelevia hakijoita [vapaaehtoisen paluun järjestelmästä](#).

Harkinta asiakkaan toimeentulotukioikeuden osalta tehdään tapauskohtaisesti hakijan yksilöllinen kokonaistilanne arvioiden. Yleensä oleskelua on tilanteessa pidettävä tilapäisenä. Katso ratkaisun ja hyvinvointialueelle ohjauksen osalta tarkemmin [tilapäisesti oleskelevan oikeudesta välttämättömään ja kiireelliseen toimeentulotukeen](#).

1.6.7.5.3 Muita kansainvälisen suojelun hakemisen tilanteita

On tilanteita, joissa henkilön oleskelulupa on päättynyt tai päättymässä ja hän on hakenut yksinomaan kansainvälistä suojelua. Henkilöllä, jolla ei ole enää voimassaolevaa oleskelulupaa ja jolla on yksinomaan oleskelulupahakemus kansainvälisen suojelun perusteella vireillä, on mahdollista saada ensisijaiset palvelunsa ja toimeentulonsa vastaanottojärjestelmän kattamana, vaikka hän olisikin oleskellut Suomessa jo pidempään aikaisemmin oleskeluluvalla. Asiakkaalla on oikeus kuitenkin perustoimeentulotukeen samoilla perusteilla kuin muillakin Suomessa vakinaisesti oleskelevilla jos hänen kansainvälistä suojelua koskevan

oleskeluluvan jatkohakemus on laitettu vireille ennen edellisen luvan päättymistä ja hänen oleskelunsa on katsottu jo aikaisemmin vakinaiseksi tai näin arvioidaan perustoimeentulotukihakemusta käsiteltäessä ja hänen oikeutensa Kelan asumisperusteisiin etuuksiin jatkuu. Jos turvapaikkaa hakevalla asiakkaalla ei oleskeluluvan katkeamisesta johtuen ole oikeutta Suomen asumisperusteisiin sosiaaliturvaetuuksiin, joilla turvata toimeentuloaan, asiakas tulee ohjata hakeutumaan vastaanottopalveluiden piiriin.

Turvapaikanhakijan toimeentulo turvataan perustoimeentulotukeen nähden ensisijaisten vastaanottopalvelujen avulla eikä toimeentulotukeen oikeuttavia menoja näin ollen yleensä muodostu. Arvio on tässäkin tapauksessa kuitenkin tehtävä tapauskohtaisesti ja hakijan kokonaistilanne, oleskelun tosiasiallinen luonne ja tuen tarve yksilöllisesti arvioiden. Hakijan oikeus vastaanottojärjestelmän palveluihin tulee aina varmistaa ulkomaalaisrekisteristä tai Maahanmuuttoviraston viranomaislinjalta ennen ratkaisun tekemistä. Tarvittaessa asiakkaalle tulee antaa järjestelyaika oleskelun luonteen muuttuessa. Katso myös [oleskelun luonteen muuttuminen](#) ja [tilapäisesti oleskelevan oikeus välttämättömään ja kiireelliseen toimeentulotukeen](#).

1.6.7.5.4 Turvapaikan saaneet turvapaikanhakijat ja kiintiöpakolaiset

Suomessa oleskelevien henkilöiden oikeus toimeentulotukilain mukaiseen perustoimeentulotukeen voi tulla myös arvioitavaksi turvapaikan saaneen henkilön osalta hänen muuttaessa kuntaan asukkaaksi. Käytännössä noin vuoden vastaanottokeskuksessa asumisen jälkeen B-oleskeluluvan saaneelle henkilölle on tällaisissa tilanteissa myönnetty kotikuntalain mukainen kotikunta. A-luvan saaneet henkilöt saavat kotikunnan oleskeluajasta riippumatta. Turvapaikan saaneet saavat Suomessa pakolaisaseman ja heille myönnetään oleskelulupa, jolle voi myöhemmin hakea jatkoa Maahanmuuttovirastosta. Suomesta turvapaikan saaneet henkilöt katsotaan oleskelun luonteen osalta Suomessa vakinaisesti oleskeleviin, koska heidän oleskelunsa Suomessa on tarkoitettu pysyväksi. Lue vastaanottokeskuksesta muutosta oleskeluluvan saamisen jälkeen kohdasta [Vuokravakuuden erityistilanteita](#).

Myös kiintiöpakolaisina Suomeen muuttaneet henkilöt katsotaan toimeentulotukioikeuden osalta Suomessa vakinaisesti oleskeleviin vastaavalla perusteella kuin turvapaikan saaneet henkilöt ja he saavat pakolaisaseman. Heille myönnetään aluksi määräaikainen oleskelulupa, jolle voi myöhemmin hakea jatkoa. Kiintiöpakolaisille haetaan hyvinvointialueen tai kunnan kotoutumispalvelujen toimesta tarvittaessa perustoimeentulotukea jo ennen maahan saapumista.

1.6.7.6 Tilapäistä suojelua saavat henkilöt

Tilapäistä suojelua voi saada esimerkiksi Ukrainasta sotaa pakeneva henkilö tai henkilö, joka ei voi palata Ukrainaan sodan vuoksi. Lähtökohtana tilapäistä suojelua hakevien ja saavien osalta on, että toimeentulo turvataan perustoimeentulotukeen nähden ensisijaisten vastaanottopalvelujen avulla tai muulla tavoin siihen saakka, kunnes tilapäistä suojelua saavan oleskelu voidaan katsoa perustoimeentulotuen näkökulmasta vakinaiseksi ja hänen oikeutensa vastaanottojärjestelmän palveluihin päättyy kotikunnan saamiseen. Arvio tukioikeudesta on tässäkin tapauksessa kuitenkin tehtävä tapauskohtaisesti ja hakijan kokonaistilanne, oleskelun tosiasiallinen luonne ja tuen tarve yksilöllisesti arvioiden. Katso lisää [oleskelun luonteen](#)

[arviointi](#). Hakijan oikeus vastaanottojärjestelmän palveluihin tulee aina varmistaa ulkomaalaisrekisteristä tai vastaanottokeskuksesta, jossa asiakas on kirjoilla.

Jos tilapäistä suojelua hakeva tai saava kotikunnaton henkilö, joka kuuluu vastaanoton piiriin ja jonka oleskelu on arvioitu tilapäiseksi, asuu avio/avoliitossa vakinaisesti oleskelevan puolison kanssa, tukioikeus on rinnasteinen tilanteille, joissa vastaanoton piirissä oleva turvapaikanhakija asuu avo/avoliitossa vakinaisesti Suomessa asuvan kanssa. Lue lisää [vastaanottopalveluiden piirissä ennen ensimmäistä oleskelulupaa](#).

Kotikunnan voi saada myös perheenjäsenyyden perusteella jo ennen vuoden asumisajan täyttymistä, jos perheenjäsenellä on kotikunta Suomessa. Perheenjäsenellä tarkoitetaan aviopuolisoa, huoltajaa tai huollettavaa lasta. Myös avopuoliso voidaan katsoa perheenjäseneksi, jos puoliset ovat asuneet yhdessä yhtäjaksoisesti vähintään 2 vuotta ennen muuttoa, tai heillä on yhteinen huollettava lapsi.

Jos kyseessä on tilapäistä suojelua hakeva tai saava kotikunnaton henkilö, joka kuuluu vastaanoton piiriin ja jonka oleskelu on arvioitu tilapäiseksi, asumismenojen määrään muissa kuin avio/avoliittotilanteissa suhtaudutaan kuten kenen tahansa muunkin yhteisasuvan henkilön asumismenoihin eli lähtökohtaisesti asumismenot jyvitetään. Lue lisää [asumismenojen jakamisesta eri toimeentulotukiperheiden kesken](#).

1.6.7.7 Kolmannen maan kansalaiset

Jos asiakas on kolmannen maan kansalainen (muu kuin EU/ETA-maan tai Sveitsin tai Liechtensteinin kansalainen) ja hänellä on oleskelulupa, eikä hänen katsota oleskelevan Suomessa tilapäisesti, hänellä on oikeus toimeentulotukilain mukaiseen perustoimeentulotukeen muiden yleisten edellytysten täytyessä samoilla perusteilla kuin muillakin Suomessa vakinaisesti oleskelevilla.

Oleskelun luonteen arvion osalta katso tarkemmin kohdasta [oleskelun luonteen arviointi](#). Jos oleskelu katsotaan tilapäiseksi, hakija rinnastuu turistiin ja hänellä on tarvittaessa oikeus kiireelliseen ja välttämättömään taloudelliseen tukeen perustoimeentulotukena. Lue lisää [tilapäisesti oleskelevan oikeudesta välttämättömään ja kiireelliseen toimeentulotukeen](#).

1.6.7.8 EU/ETA-kansalaiset

Pääsääntöisesti EU-/ETA-kansalaisten perustoimeentulotukioikeuden osalta sovelletaan ainoastaan toimeentulotukilain säännöksiä. Taloudellisesti aktiivisten EU-/ETA-kansalaisten osalta on kuitenkin huomioitava myös EU-oikeudellinen sääntely sekä Pohjoismaan kansalaisten osalta pohjoismainen sosiaalipalvelusopimus.

EU:n jäsenmaat ovat:

- Alankomaat, Belgia, Bulgaria, Espanja, Irlanti, Italia, Itävalta, Kreikka, Kroatia, Kypros, Latvia, Liettua, Luxemburg, Malta, Portugali, Puola, Ranska, Romania, Ruotsi, Saksa, Slovakia, Slovenia, Suomi, Tanska, Tšekki, Unkari, Viro.

ETA-valtiot: EU:n jäsenmaat sekä Islanti, Liechtenstein, Norja.

1.6.7.8.1 Taloudellista toimintaa harjoittavan henkilön määrittely

Taloudellisesti aktiivisen henkilön työnä voidaan pitää todellista, korvausta vastaan suoritettavaa taloudellista toimintaa. Työ voi olla osa-aikaista tai muuten matalapalkkaista työtä.

Työntekijäksi voidaan määritellä esimerkiksi 12 tuntia viikossa työskentelevää musiikinopettaja, enintään kaksi tuntia päivässä työskentelevä siivoustyöntekijä ja opintojen ohella työskentelevä opiskelijaa. Riittävänä selvityksenä työstä voidaan pitää esimerkiksi työsopimusta. Jos henkilön viikoittaista tai kuukausittaista työmäärää ei ole työsopimuksessa määritelty, työaika saattaa selvitä tulorekisteristä tai hakemuksen mukana toimitetuista palkkalaskelmista tai muista hakemuksen liitteistä.

Oikeutta perustoimeentulotukeen taloudellisen toiminnan perusteella ei synny, jos taloudellinen toiminta työntekijänä on vain näennäistä ja taloudellisesti merkityksetöntä tai hakija ei toimita selvityksiä, joiden avulla asiasta voidaan varmistua. Tällöin oleskelun luonne on arvioitava tapauskohtaisella kokonaisharkinnalla. Oikeus kiireelliseen ja välttämättömään toimeentulotukeen tulee kuitenkin aina turvata tarvittaessa. Lue lisää [tilapäisesti oleskelevan oikeudesta välttämättömään ja kiireelliseen toimeentulotukeen](#) ja [työelämän ulkopuolella olevat EU/ETA-kansalaiset sekä vastaavat Sveitsin kansalaiset](#).

1.6.7.8.2 Taloudellista toimintaa harjoittavat EU/ETA- kansalaiset ja Sveitsin kansalaiset ja heidän perheensä

Työntekijöillä, jotka ovat EU-maan kansalaisia sekä heidän perheenjäsenillään on heti Suomeen saavuttuaan muiden toimeentulotukilaista ilmenevien edellytysten täyttyessä oikeus perustoimeentulotukeen. Näin ollen heidän osaltaan ei tarvitse arvioida oleskelun luonnetta. Jos työntekijän tulot eivät riitä hänen elatukseensa, hänellä ja hänen perheellään on siten oikeus perustoimeentulotukeen samoilla edellytyksillä kuin esimerkiksi suomalaisella, täällä vakituisesti oleskelevalla työntekijällä. Vastaavaa periaatetta sovelletaan myös ETA-maiden ja Sveitsin kansalaisiin perheineen.

1.6.7.8.3 EU/ETA- ja Sveitsin kansalaisten työntekijäaseman säilyminen

Jos hakija on EU/ETA-kansalainen, joka ei enää ole työntekijä, oleskelun tilapäisyyttä ei tarvitse tarkemmin selvittää, jos:

- joutuu tilapäisesti työkyvyttömäksi sairauden tai tapaturman vuoksi.
- yli vuoden työskenneltään joutuu tahtomattaan työttömäksi ja on rekisteröity työnhakijaksi TE-toimistossa.
- aloittaa ammatillisen koulutuksen, joka liittyy hänen aiempaan työskentelyynsä
- aloittaa muun ammatillisen koulutuksen, jos on tahtomattaan työttömänä tai
- Työntekijä, joka alle vuoden kestäneen määräaikaisen työsuhteen päätyttyä tai kahdentoista ensimmäisen kuukauden aikana joutuu työttömäksi tahtomattaan ja on rekisteröity työttömäksi työnhakijaksi, säilyttää työntekijäasemansa kuuden

kuukauden ajan. Lue lisää kohdasta [taloudellista toimintaa harjoittavat EU/ETA-kansalaiset ja Sveitsin kansalaiset ja heidän perheensä](#).

Muissa tilanteissa on tehtävä tapauskohtainen kokonaisarvio [oleskelun luonteesta](#). Oikeus kiireelliseen ja välttämättömään toimeentulotukeen tulee tarvittaessa aina turvata.

Katso myös [työelämän ulkopuolella olevat EU/ETA-kansalaiset sekä vastaavat Sveitsin kansalaiset](#).

1.6.7.8.4 EU/ETA-kansalaiset sekä Sveitsin kansalaiset työnhakijoina

Kun EU/ETA-kansalainen tai Sveitsin kansalainen saapuu Suomeen työnhakuun, harkitaan hänen perustoimeentulotukioikeuttaan eri tavalla kuin Suomessa jo työskentelevän EU/ETA-maan kansalaisen oikeutta.

Tällaisella työtä hakevalla asiakkaalla on perheineen oikeus oleskella Suomessa kolme kuukautta ja tämän määräajan jälkeenkin kohtuullisen ajan rekisteröimättä oleskeluaan, jos hän edelleen hakee töitä ja hänellä on tosiasialliset mahdollisuudet löytää töitä. Asiakkaan oleskelun luonne on arvioitava tapauskohtaisesti kokonaisuutena. Oikeus kiireelliseen ja välttämättömään toimeentulotukeen tulee aina turvata puutteellisinkin selvityksin asiakkaan eduksi. Katso tarkemmin [oleskelun luonteen arvioinnista](#).

Yleensä työtä hakevan unionikansalaisen oleskelu heti Suomeen saavuttua on maahan saapumisen ja maassa oleskelun peruste ja pituus, lähtömaasta mahdollisesti saatu sosiaaliturvan sekä muut oleskelun luonteen kriteerit huomioiden tilapäistä. Oleskelun luonnetta arvioitaessa myös lähtömaasta mahdollisesti saatava sosiaaliturva on selvitettävä.

Lue lisää [tilapäisesti oleskelevan oikeudesta välttämättömään ja kiireelliseen toimeentulotukeen](#).

1.6.7.8.5 Työelämän ulkopuolella olevat EU/ETA-kansalaiset sekä vastaavat Sveitsin kansalaiset

Tähän ryhmään kuuluvat EU/ETA-kansalaista muun muassa opiskelijat ja eläkeläiset ja muut henkilöt, jotka eivät syystä tai toisesta ole taloudellisesti aktiivisia.

Vaikka oikeus perustoimeentulotukeen ei määrity työelämän ulkopuolella olevien unionikansalaisten osalta esimerkiksi yksinomaan oleskeluoikeuden rekisteröinnin perusteella, rekisteröintiä voidaan kuitenkin käyttää muun ohella osana kokonaisharkintaa arvioitaessa henkilön toimeentulotukilain mukaista oleskelun tosiasiallista luonnetta. Oleskelun luonteen osalta kokonaisharkinnassa otetaan huomioon myös muut oleskelun [harkintakriteerit](#). Jos asiakkaan katsotaan hakemuksen käsittelyssä tehtävän arvion yhteydessä oleskelevan Suomessa vakinaisesti, hänellä on oikeus toimeentulotukilain mukaiseen perustoimeentulotukeen muiden yleisten edellytysten täytyessä. Oleskelun luonteen ollessa tilapäistä lue lisää [tilapäisesti oleskelevan oikeudesta välttämättömään ja kiireelliseen toimeentulotukeen](#).

1.6.7.9 Pohjoismaiden kansalaiset

Pohjoismaiden kansalaisten toimeentulotukioikeuden osalta on otettava huomioon EU-oikeuden sääntelyn ohella pohjoismainen sosiaalipalvelusopimus.

Pohjoismaan kansalaiset rinnastetaan yleensä Suomessa vakinaisesti oleskeleviin. Näin ollen Pohjoismaan kansalaisilla on oikeus toimeentulotukilain edellytysten mukaisesti perustoimeentulotukeen kuten muilla Suomessa vakinaisesti oleskelevillä jo heti maahan saavuttaessa. Lähtömaasta mahdollisesti saatava sosiaaliturva on selvítettävä.

Sopimus myös takaa Pohjoismaan kansalaiselle oikeuden käyttää suomen ja ruotsin kielen ohella joko tanskaa, islantia tai norjaa asioidessaan. Kelan tulee tällöin huolehtia tarvittaessa asioinnista näillä kielillä.

1.6.7.10 Ison-Britannian kansalaiset

Muiden kuin taloudellisesti aktiivisten Ison-Britannian kansalaisten oikeutta toimeentulotukeen [arvioidaan](#) samoin kuin kolmannen maan kansalaisilla.

Ennen 1.1.2021 Suomeen muuttaneilla taloudellisesti aktiivisilla Ison-Britannian kansalaisilla ja heidän perheenjäsenillään ei tarvitse arvioida oleskelun luonnetta. Jos työntekijän tulot eivät riitä elatukseen, hänellä ja hänen perheellään on oikeus perustoimeentulotukeen samoilla edellytyksillä kuin Suomessa vakinaisesti oleskelevalla työntekijällä. Taloudellista aktiivisuutta arvioidaan samoilla perusteilla kuin EU-maan kansalaisilla. Sen sijaan taloudellisesti aktiivisten Ison-Britannian kansalaisten, jotka ovat muuttaneet Suomeen 1.1.2021 jälkeen, oikeutta toimeentulotukeen arvioidaan samoin kuin kolmannen maan kansalaisilla.

Koska Iso-Britannia ei ole enää EU-maa, Ison-Britannian kansalainen tarvitsee Suomessa oleskeluluvan pidempiaikaiseen oleskeluun ja asumiseen.

1.6.8 Vanki

Vangilla tarkoitetaan suljetussa vankilassa tai avovankilassa ehdotonta vankeusrangaistusta suorittavaa henkilöä sekä tutkintavankeudessa olevaa henkilöä. Vankilat vastaavat vangin toimeentulosta (perushuolto, ruokahuolto ja asuminen) yleensä samojen periaatteiden mukaisesti riippumatta siitä, minkä tyyppisestä vankeusrangaistuksesta on kysymys. Joissakin vankiloissa noudatetaan vankien omatoimista ruokahuoltoa joko kokonaan tai osittain. Tyypillisimmin näin toimitaan avovankiloissa ja tällöin vangeille maksetaan ruokarahaa.

Ehdollista vankeusrangaistusta suorittavaan, valvotussa koevapaudessa olevaan tai yhdyskuntaseuraamusta suorittavaan henkilöön ei sovelleta vankeja koskevaa ohjeistusta. Heidän osaltaan tuen saamisen edellytykset eivät eroa muista asiakkaista.

Lue lisää vangeilta tarvittavien selvitysten osalta [lisäselvitykset toimeentulotuessa](#) ja vankien toimeentulotuki -prosessista.

1.6.8.1 Vangin tulot

Vangin perustoimeentulotukioikeutta arvioitaessa selvitetään tosiasiallisesti käytettävissä olevat tulot ja varat. Käyttöraha, toimintaraha, mahdollinen palkka sekä käytettävissä olevat muut tulot ovat laskelmassa huomioitavaa tuloa. Käyttö- ja toimintaraha maksetaan joka toinen viikko eikä niistä tehdä ansiotulovähennystä. Käytettävissä olevien tulojen ja varojen määrä tarkistetaan vangin siviilitililtä tai vankilan maksukortin tilitapahtumilta.

- Käyttörahaa maksetaan vankeusrangaistuksen suoritustavasta riippumatta kaikille vangeille 1,60 euroa jokaiselta rangaistukseksi luettavalta päivältä, myös viikonlopuilta.
- Jos vanki ei osallistu toimintaan, niin keskimäärin hän saa käyttörahaa 48 euroa/kk (30 pv x 1,60 e).

1.6.8.1.1 Tutkintavanki

Tutkintavangilla ei ole velvollisuutta tehdä työtä tai osallistua toimintaan. Käyttörahaa maksetaan myös tutkintavangeille. Jos tutkintavanki tekee työtä tai osallistuu toimintaan, hänelle maksetaan toimintarahaa kuten vankeusvangeille.

1.6.8.1.2 Ehdoton vankeusrangaistus suljetussa vankilassa

Ehdotonta vankeusrangaistusta suljetussa vankilassa suorittava vanki saa yleensä verotonta käyttörahaa ja toimintarahaa. Toimintarahaa maksetaan suljetussa vankilassa joko 3,01 euroa tai 4,62 euroa toimintapäivää kohti. Käyttö- ja toimintarahan määrä on yleensä yhteensä keskimäärin joko 111 euroa tai 145 euroa kuukaudessa.

1.6.8.1.3 Avovankila

Avovankilassa vanki voi saada käyttörahan lisäksi toimintarahaa joko 4,62 euroa tai 7,35 euroa toimintapäivää kohti. Koko kuukauden avovankilassa toimintaan osallistunut vanki voi saada yhteensä käyttö- ja toimintarahaa 145 euroa tai 202 euroa. Osa avolaitosvangeista tekee myös työtä ulkopuolisissa työkohteissa ja saa työstä avolaitospalkkaa, joka on veronalaista tuloa. Avolaitosvanki voi myös käydä siviilityössään avovankilasta käsin.

Vanki, joka on tehnyt työtä avolaitospalkalla koko kuukauden koko säännöllisen työajan (esimerkiksi 8 tuntia päivässä) voi saada palkkaa ja käyttörahaa yhteensä joko 789 euroa tai 840 euroa. Avolaitospalkat eivät näy tulorekisterissä. Ansiotulovähennys tehdään vangille maksettavasta avolaitospalkasta, joka on veronalaista tuloa. Avolaitospalkkaa saava vanki voi osallistua myös toimintaan, josta hän saa toimintarahaa, jolloin vangin kuukausiansiot jäävät edellä esitettyjä alhaisimmiksi.

1.6.8.1.4 Ruokaraha

Jos vankila ei tarjoa vangeille kaikkia päivittäisiä aterioita, eikä hanki asuinosastolla valmistettavien aterioiden raaka-aineita, vangille maksetaan ruokarahaa. Jos vangin

mukana vankilan perhe-osastolla on lapsi, häntä varten annetaan lisäksi puolet vangille annettavasta ruokarahasta. Ruokarahaa ei huomioida laskelmassa tulona vangin eikä vangin lapsen osalta.

1.6.8.2 Perusosaan kuuluvat menot

Vankila järjestää vangille perushuollon, ruokahuollon ja asumisen. Vangin saama ylläpito kattaa yleensä perusosalla katettavat menot, joten vangilla ei yleensä ole oikeutta täyteen perusosaan. Perusosaan kuuluvat menot, jotka eivät kuulu vankilan tarjoamaan ylläpitoon, katetaan ensisijaisesti vangin saamalla käyttö- ja toimintarahoilla sekä mahdollisilla muilla käytettävissä olevilla tuloilla tai varoilla. Tällaisia menoja voivat olla kustannukset yhteydenpidosta läheisiin, ostot laitosmyymälästä, vaatemenot ja osin hygieniamenot. Näistä menoeristä on aina esitettävä selvitys, jos vanki hakee perustoimeentulotukeen kuuluvia menoja.

Perusosalla katettavien menojen määränä pidetään yleensä vankilassa maksettavan normaalin käyttörahan määrää 1,60 euroa rangaistusajaksi luettavaa päivää kohti (48 euroa/kk), joka huomioidaan vangin toimeentulotuen laskelmassa menona. Käyttöraha maksetaan kaikille vangeille.

Jos vanki on pidempiaikaisesti tutkittavana tai hoidossa vankeinhoidon ulkopuolisessa terveydenhuollon yksikössä esimerkiksi mielentilatutkimuksessa, hänen toimeentulotuen laskelmassa huomioidaan menona pitkäaikaisessa laitoshoidossa olevan käyttövaraa vastaava määrä (122 euroa/kk vuonna 2024 ja 112 euroa/kk vuonna 2023). Muilta osin toimeentulotuki laskelma tehdään samoin periaattein kuin muillekin vangeille.

Rikosseuraamuslaitos vastaa vangin tutkintavankeusajan ja vankeusajan vaatetuksesta. Vaatetus on laitospaatetusta eikä sovellu vankilan ulkopuolella käytettäväksi. Suljetussa vankilassa olevat vangit sekä tutkintavangit saavat käyttää omia vaatteitaan. Avolaitoksessa vangin on käytettävä omia vaatteitaan.

Vangin vaatemenot katetaan ensisijaisesti käyttö- tai toimintarahoilla tai muilla tuloilla esimerkiksi palkkatuloilla. Vangille voidaan menona edellä mainitun 48 euron lisäksi huomioida vaatteiden ja jalkineiden laskennallinen osuus perusosasta. Määrä on enintään 9 % yksinasuvan perusosasta. Menon hyväksymisen edellytyksenä on, että hakemuksessa esitetään vaatekustannuksia perustellusta syystä ja esimerkiksi vankilan sosiaalihuollon ammatillinen henkilöstö on antanut tästä selvityksen. Harkinnassa on huomioitava vaatetuksen tarpeellisuus ja käyttötarve.

1.6.8.3 Muut perusmenot

Vangeille voidaan huomioida toimeentulotuen laskelmassa menona muihin perusmenoihin kuuluvia menoja, jos ne eivät kuulu vankilan järjestämään ylläpitoon.

1.6.8.3.1 Asumismenot

Perheettömän vangin asumismenoja voidaan huomioida menona lyhyen tuomion ajalta, kuten yleisessä asumistuessa. Lyhyenä tuomiona pidetään yleensä enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistusta. Tapauskohtaisen harkinnan perusteella tästä voidaan erityisin perustein poiketa joitain kuukausia. Jos vankeusaika on tiedossa heti rangaistuksen alkaessa ja se kestää yli 6 kuukautta, asumismenot huomioidaan

perustoimeentulo-tuen laskelmalla sille ajalle, joka tarvitaan asunnon irtisanomiseksi ja tyhjentämiseksi, yleensä 1-2 kuukautta.

Jos vanki on perheellinen ja muu perhe hakee toimeentulotukea, vangin ei katsota kuuluvan vankeusrangaistuksen aikana samaan toimeentulotukiperheeseen, koska tosiasiallisesti hän suorittaa vankeusrangaistusta. Vangille ja muulle perheelle tehdään molemmille omat toimeentulotuen ratkaisut. Kohtuullisia asumismenoja arvioitaessa vankeusrangaistusta suorittava vanki lasketaan kuitenkin perheen henkilölukuun kuuden kuukauden ajan ehdottoman vankeusrangaistuksen alkamisesta. Tapauskohtaisen harkinnan perusteella tästä voidaan erityisin perustein poiketa joitain kuukausia. Pidemmissä, yli kuuden kuukauden tuomioissa, asumismenojen kohtuullistamisharkinta tehdään kuuden kuukauden jälkeen.

1.6.8.3.2 Henkilötodistuksen, oleskelu- tai matkustusasiakirjan hankintaan liittyvät menot

Muina perusmenoina voidaan huomioida myös tarpeellisen henkilötodistuksen hankintamenot. Henkilötodistuksen hankinta on yleensä tarpeellista, jos vangilla ei ole henkilötodistusta lainkaan ja vanki antaa selvityksen henkilötodistuksen tarpeellisuudesta. Yleensä henkilöllisyystodistus myönnetään maksusitoumuksena. Lue lisää [henkilötodistuksen, oleskelu- tai matkustusasiakirjan hankintaan liittyvät menot](#).

1.6.8.3.3 Silmälasit

Vankien silmälasien hankintaan sovelletaan samoja periaatteita kuin muidenkin perustoimeentulotuen hakijoiden kohdalla. Yleensä silmälasit myönnetään maksusitoumuksena Kelan sopimuskumppaneille. Hakemuksessa on esitettävä vankilan selvitys (esimerkiksi sosiaalityöntekijän tai -ohjaajan ilmoitus hakemuksen liitteenä), jos asiointi vankilan ulkopuolella ei ole mahdollista.

Katso tarkemmin [silmlälasien myöntämisestä](#) ja optikkopalvelut -prosessista.

1.6.8.3.4 Muut terveydenhuoltomenot

Vankien terveydenhoidosta, sairaanhoidosta ja lääkinnällisestä kuntoutuksesta aiheutuvista kuluista vastaa yleensä rikosseuraamuslaitos. Jos vanki esittää terveydenhuoltomenoja, selvitetään ensin vankilasta, kuuluuko meno rikosseuraamuslaitoksen vastuulle. Jos rikosseuraamuslaitos ei vastaa menosta, sen huomioimisen edellytys on, että meno on vangille tarpeellinen ja että vankilan lääkäri on antanut asiassa puoltavan lausunnon sekä vankilan johtaja päättänyt poistumisluvasta. Myös vankien on pääsääntöisesti hankittava terveyspalvelut julkisesta terveydenhuollosta ja menoina voidaan huomioida vain julkisen terveydenhuollon asiakasmaksuja.

Vangeille voidaan huomioida laskelmalla menona julkisen hammashoidon tasasuuruiset asiakasmaksut. Hammasproteesikulujen osalta edellytetään, että vankilan hammaslääkäri tai kunnallinen hammashoito on tehnyt hoitosuunnitelman ja kustannusarvion. Näissä tilanteissa selvitetään aina ensin vankilan järjestämisvastuu.

Vangilla voi olla terveydenhuoltoon liittyviä matkakustannuksia, joita vankeinhoito ei kata. Matkojen huomioimisen edellytys on hoidon tarpeellisuus ja vankilan lääkärin lupa. Lue lisää [terveydenhuollon matkakulujen huomioimisesta](#).

Lääkkeiden käyttö vankilassa edellyttää vankilan lääkärin lupaa. Vankeinhoito toimittaa vangille lääkkeet myös poistumislupien ajaksi.

Äkillisissä tilanteissa (esimerkiksi poistumisluvan aikana ilmennyt yllättävä lääketarve) lääke voidaan vangin yhteydenoton perusteella myöntää kiireellisenä maksusitoumuksena. Poistumisluvat ovat useimmiten vain kolmen vuorokauden mittaisia, joten asiakkaalle myönnetään rajattu kertakäyttöinen maksusitoumus pienimpään pakkaukseen, joka riittää poistumisluvan ajaksi. Maksusitoumusta haettaessa on aina esitettävä potilasohje tai tuloste Kanta-palvelusta. Lue lisää [lääkkeiden huomioimisesta](#).

1.6.8.4 Vankilasta vapautuminen tai valvottu koevapaus

Vanki voi päästä tuomionsa loppupuolella valvottuun koevapauteen, jonka yhtenä edellytyksenä on se, että toimeentulo ja asuminen valvotun koevapauden aikana on selvitetty. Tämän vuoksi vankeusaikana tehdään toisinaan valvottuun koevapausaikaan kohdistuvia toimeentulotuen hakemuksia. Vangin hakemuksen liitteenä tulee olla vankilanviranomaisen selvitys, josta ilmenee koevapauden alkaminen tai ehdonalaisen vapauttamisen alkaminen. Olennaista on siis perustoimeentulotukioikeuden kannalta selvittää, milloin vanki siirtyy pois vankilasta. Selvitys voidaan ottaa vastaan myös suullisesti vankilan viranomaiselta. Vangille voidaan tehdä perustoimeentulotukea koskeva päätös jo vankilassaoloaikana edellyttäen, että vapautumisajankohta on selvitetty.

Vangin tulona huomioidaan vapautumiskuukautena vankilan maksamat käytettävissä olevat palkat, mutta ei käyttö- ja toimintarahaa. Jos vanki vapautuu kesken kuukauden, perusosa samoin kuin muut perusmenot voidaan huomioida vapautumispäivästä alkaen.

Asumismenoja voidaan huomioida yleensä vapautumiskuukauden alusta lukien. Asumiskulut voidaan huomioida yleensä enintään kuukauden ajalta ennen vapautumista, jos vankeinhoitoviranomaisen selvityksen mukaan asunnon saaminen on koevapauteen pääsemisen edellytyksenä tai vanki on vapautumassa ja asunnon saaminen on haastavaa. Samalla perusteella voidaan myöntää maksusitoumus vuokravakuuteen, jos asumiskustannukset ovat paikkakunnan Kelan määrittämän kohtuullisen tason mukaiset. Muut kustannukset ja perusosa huomioidaan vapautumispäivästä lukien. Lue lisää [kohtuullisista asumismenoista](#).

1.6.8.5 Maksaminen

Vankeusaikainen ja vapautuvan vangin toimeentulotuki maksetaan ensisijaisesti vangin omalle siviilitilille. Jos vangilla ei ole omaa tiliä käytössä, voidaan vangille hakea Kelan Prepaid-kortti. Katso myös [maksaminen](#) ja vankien toimeentulotuki -prosessi.

1.6.9 Yrittäjä

Toimeentulotuksessa yrittäjänä pidetään esimerkiksi asiakasta, joka omistaa riittävän suuren osuuden yrityksestä, jossa hän työskentelee. Yrittäjänä pidetään myös esimerkiksi laskutuspalvelun kautta itsensä työllistäviä henkilöitä sekä omassa työssä työllistyviä. Yrittäjänä pidetään myös henkilöä, joka on TE-palveluiden työvoimapolitiittisen lausunnon mukaan yrittäjä. Katso tarkemmin yrittäjän määrittelemisestä kunkin yritysmuodon kohdalta:

- [omassa työssä työllistyvät](#)
- [laskutuspalveluyrittäjä](#)
- [yksityinen elinkeinonharjoittaja](#)
- [avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö](#)
- [osakeyhtiö](#)
- [osuuskunta](#)
- [yhtymät ja kuolinpesän kautta harjoitettu yritystoiminta](#)
- [maatalousyrittäjät, metsäyrittäjät ja poronhoitajat](#)

Yritystoiminnasta saatava tulo on ensisijainen tulonlähde toimeentulotukeen verrattuna. Jos asiakas toimii yrittäjänä, tulee selvittää

- mitä tuloja ja varoja hänellä on tosiasiallisesti käytettävissä omaan ja perheensä elatukseen,
- miltä osin kyse on yrityksen varallisuudesta, jota ei voida huomioida yrittäjän toimeentulotuen tarvetta laskettaessa sekä
- onko yrittäjä edellisinä kuukausina saanut riittävästi toimeentuloa yrityksestä ja voidaanko yrittäjän katsoa jatkossa voivan turvata elatuksensa yritystoiminnallaan.

Yritysmuoto ja yrityksestä omistetun osuuden suuruus vaikuttavat siihen, millaiset mahdollisuudet yrittäjällä on itse päättää nostaako hän tuloja yrityksestä.

Selvästi kannattamatonta yritystoimintaa harjoittavan yrittäjän toimeentuloa ei ole tarkoituksenmukaista pitkäaikaisesti turvata toimeentulotuella. Jokaisella on velvollisuus kykynsä mukaan pitää huolta itsestään ja omasta elatuksestaan ja jos yrittäjä harjoittaa pitkäaikaisesti toimeentulotuen turvin kannattamatonta yritystoimintaa, voidaan yrittäjän perusosan alentamista harkita. Lue lisää [kannattamattomasta yritystoiminnasta](#).

Yrittäjän oikeus työttömyysetuuteen

Työttömyysetuus on ensisijainen toimeentuloa turvaava etuus. Jos asiakas työskentelee päätoimisesti yrittäjänä, ei hän voi saada työttömyysetuuksia. TE-palvelut antaa työvoimapolitiittisen lausunnon siitä, katsooko se henkilön työskentelevän yrittäjänä ja onko yrittäjä pää- vai sivutoimista. Sivutoiminen yrittäjä ei yleensä estä ensisijaisten etuuksien saamista. Yrittäjää tulisi ensisijaisesti ohjata selvittämään oikeutensa ensisijaisiin etuuksiin. Yrittäjällä voi olla oikeus saada työttömyyspäivärahaa myös yrittäjäkassasta. Lue lisää työttömyysetuuden edellytyksistä.

Aloitteleva yrittäjä voi saada tietyin edellytyksin neljä ensimmäistä kuukautta työttömyysetuutta. Jos yrittäjä saa tuloja aloittamastaan yritystoiminnasta, maksetaan työttömyysetuus soviteltuna. Työttömyysetuutta ei makseta samalta ajalta kuin starttirahaa. Työttömyysetuuden maksatuksen ajalta asiakkaan on haettava yritystoiminnastaan huolimatta kokoaikatyötä.

Laskutuspalvelua käyttävä asiakas katsotaan työttömyysetuuden osalta yrittäjäksi, eli hänen oikeutensa työttömyysetuuteen arvioidaan samoin kuin muidenkin yrittäjien kohdalla. Kausiluonteisella yrittäjällä voi olla oikeus työttömyysetuuteen toimintakauden ulkopuolella.

1.6.9.1 Yrittäjän tulot

Yrittäjän ja perheen käytettävissä olevina tuloina huomioidaan pääsääntöisesti kaikki yrittäjän yritystoiminnastaan saamat ja saatavissa olevat tulot. Yrittäjän tulo voidaan huomioida sille kuukaudelle, jolloin se on ollut nostettavissa tai jos tulo ei ole ollut tiedossa päätöstä annettaessa, voidaan se ottaa jälkikäteen tulona huomioon, jos toimeentulotukea haetaan seuraavan kahden kuukauden aikana.

Yrityksen liikevoittoa ei voida huomioida suoraan yrittäjän tulona, vaan yrittäjän tosiasiallisesti käytettävissä olevat tulot tulee selvittää esimerkiksi tiliotteilta ja kirjanpidosta. Toimeentulotukea voidaan myöntää vain yrittäjän omien tulojen ja menojen perusteella tehdyn laskelman mukaan. Kuitenkin esimerkiksi yksityisen elinkeinonharjoittajan, avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön kohdalla yrittäjän ja yrityksen rahat ovat yhteiset. Yrittäjää ohjataan avaamaan oma tili yritykselle, jos hänellä ei sitä vielä ole.

Jos yrityksen rahavaroista on siirretty rahaa yrittäjän henkilökohtaiselle tilille, huomioidaan siirrot yrittäjän ansiotuloksi. Ansiotuloina huomioidaan myös muut kuin vähäiset yrittäjän tai hänen perheensä henkilökohtaiset menot, jotka eivät selkeästi kuulu yrityksen liiketoimintaan, mutta jotka yrittäjä on maksanut yrityksen rahavaroista (esimerkiksi terveydenhuolto- tai vuokramenot). Jos on epäselvää, kuuluuko meno yritystoimintaan, tulee asia selvittää asiakkaalta.

Jos yrittäjä nostaa käteistä rahaa yrityksestä, katsotaan se yrittäjän ansiotuloksi. Jos yrittäjä osoittaa tehneensä rahalla kauppaa yrityksen lukuun, esimerkiksi ostanut hyödykkeitä yrityksen toimintaan, ja toimittaa ostoista kuitit, ei käteisnostoa huomioida tulona siltä osin kuin sen voidaan näyttää käytetyn yritystoiminnan menoihin.

Jos yrittäjä saa luontoisetuja yrityksestä, huomioidaan luontoisedun verotusarvo laskelmalla ansiotulona. Lue lisää [luontoisetujen huomioimisesta](#).

Yrityksen varat

Jos yrityksellä on tilivaroja tai muuta varallisuutta, voidaan ne huomioida kokonaan tai osittain yrittäjän käytettävissä olevina tuloina tai varoina, jos yrittäjä voisi ne tosiasiallisesti käyttää oman elatuksensa turvaamiseen. Kun harkitaan, ovatko yrityksen varat yrittäjän käytettävissä ja miltä osin, tulee ottaa huomioon:

- Onko yrittäjällä yksin tai yhdessä toimeentulotukiperheenjäsenensä kanssa päätäntävalta siirtää yrityksen rahavaroja tai muuta varallisuutta omaan käyttöönsä.
 - Varat voidaan huomioida laskelmalla vain silloin, kun ne ovat aidosti yrittäjän käytettävissä, esimerkiksi kun kyseessä on yksityinen elinkeinonharjoittaja tai yrittäjä omistaa yrityksen kokonaan.
- Yritystoiminnan luonne ja se onko varat suunniteltu käytettäväksi välttämättömiin yritystoiminnan jatkamiseen liittyviin menoihin.
 - Esimerkiksi palvelualalla on oltava jonkinlainen vaihtokassa myynnin tueksi. Yrittäjältä tulee kuitenkin pyytää aina selvitys myös käteiskassan määrästä ja käytöstä.

Yritysmuoto ja omistusosuus ratkaisevat, onko yrittäjällä mahdollisuuksia siirtää yrityksen rahavaroja tai muuta varallisuutta omaan käyttöön. Jos yrityksen omistus on hajaantunut muille henkilöille, kuin yrittäjän toimeentulotukiperheen jäsenille, yrittäjällä itsellään ei yleensä ole mahdollisuutta päättää nostaako hän yrityksestä varoja. Jos yrittäjän tuloina tai varoina voidaan huomioida yrityksen rahavaroja, ei laskelmaa jälkikäteen tarkisteta sillä perusteella, että yrittäjä ei käytä mahdollisuuttaan nostaa kyseisiä varoja käyttöön.

Yrittäjän varoina ei huomioida tarpeellisia työvälineitä tai muita varoja, joiden katsotaan olevan tarpeen jatkuvan toimeentulon turvaamiseksi. Jos yritystoiminta lopetetaan, selvitetään, mitä varallisuudelle on tapahtunut ja huomioidaan käytettävissä olevat varat laskelmalla.

Starttiraha

Koska starttiraha on tarkoitettu yrittäjän henkilökohtaisiin menoihin, huomioidaan asiakkaalle maksettu starttiraha aina tuloksi laskelmalla. Starttirahasta ei voi vähentää eläkemaksua eikä muitakaan yrityksen kuluja. Starttirahaa maksetaan kuukausittain takautuvasti maksatushakemuksen perusteella. Jos asiakkaalle on jo myönnetty starttiraha, pyydetään asiakkaalta kopio starttirahapäätöksestä hakemuksen liitteeksi. Jos starttiraha on jo myönnetty, voidaan se huomioida tulona laskelmalla, vaikka asiakas ei tekisi maksatushakemuksia, jos hänellä kuitenkin olisi ollut mahdollisuus saada kyseinen tulo itselleen. Sinä aikana, kun yrittäjä saa starttirahaa, ei hänen yritystoimintansa kannattavuutta tarvitse tutkia.

Lainat

Jos yrittäjä on lainannut yritykselle varoja ja yritys maksaa lainan tai osan siitä yrittäjälle takaisin, huomioidaan maksut yrittäjän muuna tulona laskelmalla. Jos yrittäjä lainaa yritykseltään rahaa, on laina yleensä yrittäjän omaan elatukseen käytettävissä olevaa ansiotuloa sen maksukuukautena. Lainaa voi [jaksottaa](#) tai [vyöryttää](#) tarvittaessa. Jos yrittäjä kuitenkin esittää luotettavasti maksaneensa lainan tai osan siitä takaisin lainan maksukuukautena, ei lainaa takaisinmaksetulta osin huomioida tulona. Olennaista on, onko raha ollut tosiasiallisesti käytettävissä asiakkaan omaan elatukseen. Laskutuspalveluyrittäjä ja yksityinen elinkeinonharjoittaja eivät voi lainata yritystoiminnastaan, vaan kyse on tällöin laskelmalla huomioitavasta ansiotulosta.

1.6.9.1.1 Yrittäjän tulojen arvioiminen

Pääsääntö on, että tulot ja varat otetaan huomioon siltä ajanjaksolta, jolle toimeentulotuki määrätään. Yrittäjän tulot kuitenkin yleensä vaihtelevat kuukausittain ja yrittäjällä voi olla itsellään mahdollisuus vaikuttaa siihen, minkä verran tuloa hän yrityksestä kunakin kuukautena nostaa. Yrittäjän mahdollisuus nostaa yrityksestään tuloja vaihtelee yritysmuodon mukaan.

Jos yrittäjän tulot vaihtelevat vähäistä enemmän eikä riittävää selvitystä hakukuukaudelle tosiasiallisesti maksuun tulevista tuloista voida vielä päätöstä tehtäessä saada, voidaan yrittäjän tulot arvioida, jollei sitä voida pitää kohtuuttomana. Tulot voidaan arvioida ottaen huomioon esimerkiksi:

- edellisten kuukausien aikana yrityksestä saadut ja saatavissa olleet tulot,
- yrittäjän oma arvio tulojen määrästä,

- yrittäjän antamat selvitykset, kuten kirjanpito ja tiliotteet,
- mahdolliset olosuhdemuutokset, kuten toimintakauden loppuminen sekä
- yrittäjän omat mahdollisuudet päättää siitä nostaako hän yrityksestä tuloja.

Kela tarkistaa arvioitujen tulojen määrän jälkikäteen, jos toimeentulotukea haetaan seuraavan kahden kuukauden aikana. Asiakkaan pyynnöstä arvio voidaan tarkistaa myöhemminkin. Jos vain osa kuukauden tuloista on arvioitu, tarkistetaan tulot vain arvioiduilta osin. Arvioitu tulo tarkistetaan seuraavasti:

- Jos arvio on ollut liian pieni, huomioidaan arvion ylittävät yritystoiminnan tulot jälkikäteen kahden seuraavan kuukauden aikana tulona kuten muutkin ansiotulot.
- Jos arvio on ollut liian suuri, tarkistetaan laskelma vastaamaan todellisia käytettävissä olleita tuloja, kun kaikki kyseisenä kuukautena maksetut tulot sekä nostettavissa olleet yrityksen varat ovat tiedossa.
 - Laskelmaa ei tarkisteta, jos yrittäjällä olisi ollut mahdollisuus nostaa yrityksestä itselleen tuloja, vaikka hän ei ole niitä omasta valinnastaan nostonut. Tällöin tulojen voidaan yleensä katsoa olleen yrittäjän käytettävissä.

Esimerkki

Samille on arvioitu tammikuun laskelmalle yritystoiminnan tuloksi 1000 euroa, koska hän on edeltävinä kuukausina nostonut noin 1000 euroa palkkaa yrityksestään. Sami omistaa 100% osakeyhtiöstä ja voi siten itse päättää palkan maksusta. Sami hakee helmikuussa tarkistusta tammikuun päätökseen ja toimittaa tiliotteet, joiden mukaan hän ei ole nostonut lainkaan palkkaa yrityksestään. Yrityksen tammikuun tiliotteilla nähdään kuitenkin 5000 euroa tilivaroja, joista Sami olisi omalla päätöksellään voinut maksaa itselleen palkkaa. Samin tammikuun laskelmaa ei tarkisteta, sillä Sami olisi voinut nostaa 1000 euroa palkkaa.

1.6.9.1.2 Yritystoiminnasta saatujen tulojen jaksottaminen

Myös yrittäjällä on toimeentulotukilain mukainen varautumisen velvollisuus. Yrittäjyyteen sisältyy yritysrisi, minkä vuoksi yrittäjän on varauduttava tuloissa tapahtuviin muutoksiin. Jos yrittäjä saa yritystoiminnan tulon, josta hänen on mahdollista saada riittävä toimeentulo itselleen ja perheelleen pidemmäksi aikaa, jaetaan tulo niille kuukausille, joille sen voidaan kohtuudella katsoa riittävän yrittäjän ja tämän perheen elatukseen. Ennen tulon jaksottamista, tulee saadusta tulosta ensin vähentää siihen kohdistuvat yritystoiminnan menot. Lue lisää [tulojen jakamisesta osiin](#).

Esimerkki

Jari on pitkäaikainen toimeentulotuen asiakas. Jari harjoittaa maataloustoimintaa toiminimellä ja saa elokuussa 4000 euron viljanmyyntitulon. Tuloon kohdistuvien yritystoiminnan menojen vähentämisen jälkeen Jarin omaan elatukseen käytettävissä olevaksi määräksi jää 3000 euroa. Jari asuu yksin maatilallaan eikä asiassa ole tullut esiin mitään jaksottamisen kohtuuttomaksi tekeviä seikkoja. Jarin toimeentulotuessa huomioitavat menot ovat noin 800 euroa kuukaudessa. Lisäksi tukioikeutta määritettäessä otetaan huomioon Jarin kuukausittaiset tulot ja varat. Perustoimeentulotukea on maksettu Jarille kuukausittain noin 600 euroa. Myyntitulon voidaan kohtuudella katsoa riittävän Jarin elatukseen.

kolmelle kuukaudelle. Koska myyntitulo ei ole ollut tiedossa elokuun toimeentulotukipäätöstä annettaessa, voidaan se huomioida seuraavien kahden kuukauden aikana ja jaksottaa siitä lukien eteenpäin. Myyntitulosta huomioitava osuus 3000 euroa voidaan siten jaksottaa syys-, loka- ja marraskuulle 1000 euron erissä.

1.6.9.1.3 Yrittäjän kilometrikorvaukset, kulukorvaukset ja päivärahat

Yrittäjä voi tietyissä tilanteissa nostaa yrityksestään kilometrikorvauksia. Koska yrittäjä voi yleensä itse vaikuttaa kilometrikorvaustensa määrään, tulee tarkistaa, että kyse on todellisiin kustannuksiin perustuvasta kilometrikorvauksesta. Matkat kotoa työpaikalle tai työpaikalta kotiin eivät ole sellaisia työmatkoja, joista voisi maksaa kilometrikorvauksia. Jos näistä on kuitenkin maksettu kilometrikorvauksia, on kyse palkasta.

Laskutuspalveluyrittäjä ja yksityinen elinkeinonharjoittaja eivät voi maksaa yritystoiminnastaan itselleen kilometrikorvauksia tai päivärahoja. Jos tällaisia on kuitenkin maksettu, on kyseessä laskelmalla huomioitava ansiotulo, josta voidaan harkinnalla [vähentää](#) esimerkiksi tosiasiallisia polttoainekustannuksia.

Kohtuullisina pidettäviä kilometrikorvauksia ja päivärahoja, kulukorvauksia tai muita vastaavia erä ei huomioida tuloina laskelmalla. Tällaisten yritystoiminnasta saatujen kustannusten korvausten kohtuullisuutta harkitaan suhteessa yrittäjän samasta yritystoiminnasta saamaan ansiotuloon. Lisäksi harkinnassa huomioidaan

- yrittäjän ammatti,
- yritystoiminnan luonne ja
- yritystoiminnasta pidemmällä aikavälillä saadut tulot.

Esimerkki

Laila on nostanut yrityksestä palkkaa 500 euroa, kilometrikorvauksia 50 euroa ja päivärahaa 43 euroa. Laskelmalla huomioidaan 500 euron yksityisötö tuloksi, mutta kilometrikorvausta ja päivärahaa ei huomioida lainkaan tulona. Kilometrikorvaukset ja päivärahat ovat kohtuullisia Lailan yrityksestä saatuihin muihin tuloihin nähden, joten niitä ei huomioida tulona.

Jos kilometrikorvaukset ovat kohtuuttoman suuret saatuu ansiotuloon nähden, voidaan ne huomioida kohtuullisen määrän ylittävältä osin ansiotulona. Kilometrikorvauksista vähennetään niiden perusteena olevien kilometrien mukainen tosiasiallinen polttoainekustannus, kuitenkin enintään 0,20 e/km 30.6.2022 asti ja 0,33 e/km 1.7.2022 alkaen, ja erotus huomioidaan tulona.

Jos kilometrikorvausten määrä on suuri verrattuna yrityksestä saatuihin ansiotuloihin, tulee selvittää mistä kilometrikorvausten määrä koostuu. Yrittäjältä voidaan pyytää ajopäiväkirja, josta selviää matkapäivä, kuljetut kilometrit, matkan syy sekä lähtöpaikka ja määränpää sekä vapaamuotoinen selvitys kulujen muodostumisesta. Jos yrittäjän tiliotteilla ei näy esitettyihin kilometrimääriin sopivia polttoaineostoja, voidaan häneltä tarvittaessa pyytää esimerkiksi polttoaineen ostoista kuitit sekä oma selvitys siitä, millä varoilla polttoaineet on maksettu. Jos esitetty polttoainekulut on maksettu osakeyhtiön tai osuuskunnan tililtä, ovat kilometrikorvaukset yrittäjän ansiotuloa.

Vaikka henkilöyhtiöiden vastuunalaiset yhtiömiehet tai osakeyhtiön osakkaat eivät nostaisi palkkaa yrityksestä, ovat he oikeutettuja verovapaisiin kilometrikorvauksiin, jos matkat on tehty yhtiön lukuun. Olennaista on selvittää, miksi yrittäjä ei nosta palkkaa yrityksestä ja voidaanko kilometrikorvausten perusteena olevia matkoja pitää luotettavasti selvitettyinä sekä korvausten rahamäärää kohtuullisena suhteessa nostettuun palkan määrään. Harkinnassa huomioidaan yrityksestä pidemmällä aikavälillä nostettujen palkkojen ja kilometrikorvausten määrät.

1.6.9.1.4 Yrittäjän tuloista tehtävät vähennykset

Toimeentulotukea ei ole tarkoitettu yritystoiminnan tukemiseen, eikä laskelmalla voida koskaan huomioida menona yritystoiminnasta aiheutuvia menoja. Sen sijaan, kun selvitetään minkä verran yrittäjä voisi käyttää yritystoiminnasta saatavissa olevia tuloja omaan elatukseensa, voidaan yritystulosta harkinnalla vähentää esimerkiksi seuraavia yritystoiminnan kuluja:

- YEL- ja MYEL-vakuutusmaksut
- arvonlisävero
- maksettu yritystoiminnan ennakkovero
- työntekijöiden palkat
 - Palkanmaksu tulee kuitenkin selvittää luotettavasti, esimerkiksi pyytämällä palkkatodistuksia tai kirjanpitäjän selvitys maksetuista palkoista. Jos palkkoja ei ilmoiteta Verohallinnolle, ei kyse ole yritystulosta vähennettävästä palkkamenosta, vaan yksityisistä siirroista. Yksityisiä siirtoja ei voida huomioida yritystoiminnan tulon vähennyksinä.
- toimitilan vuokra

Perustoimeentulotuessa hyväksyttävät vähennykset eivät voi olla määrältään suurempia kuin samasta yritystoiminnasta huomioitavat ansiotulot.

Yritystulosta tehtävät vähennykset kohdistetaan yleensä sille kuukaudelle, jona kyseinen kuluerä on maksettu. Jos rahat ovat yrittäjän omalla tilillä, tulee yritystoiminnan kulun olla jo maksettu, jotta sen voitaisiin katsoa vähentävän laskelmalla huomioitavan yritystulon määrää. Jos rahat ovat yrityksen tilillä, tulee arvioida minkä verran yrittäjä voisi nostaa tililtä rahaa itselleen omaan elatukseensa käytettäväksi. Yrityksen tilillä olevien varojen vähennyksenä voidaan harkinnalla huomioida sellaisia yritystoiminnasta aiheutuvia kuluja, jotka erääntyvät samassa kuussa maksettavaksi tai kulu on suuri ja erääntyy lähiviikkoina.

Velka ja sen hoitokulut eivät ole toimeentulotuessa huomioitavia menoja. Jos yrittäjä on velkaantunut yritystoiminnassaan siten, että toiminnan jatkaminen ei ole mahdollista, yrittäjä voidaan ohjata [järjestelemään yritystoimintaansa kannattavammaksi tai lopettamaan se](#).

Yrittäjän asumismenot

Jos yritystoimintaa harjoitetaan samassa asunnossa tai samalla kiinteistöllä, jolla yrittäjä itse asuu, on selvittävä miltä osin asumiskustannukset kuuluvat yritystoiminnan menoihin. Siltä osin kuin asumiskustannuksissa on kyse yrityksen kustannuksista, ei niitä huomioida laskelmalla menona. Yritystoiminnan menoja voidaan vähentää vain yritystoiminnan tulosta harkittaessa yrittäjän käytettävissä olevien tulojen määrää.

- Sähkö- ja vesilaskuista huomioidaan asiakkaan henkilökohtaisen asumisen osuus, eli yleensä Kelan sähkö- ja vesimaksunormin mukainen osuus.

- Jos yritystoimintaa harjoitetaan samalla kiinteistöllä, huomioidaan kiinteistövero vain asuinkiinteistön osalta, jos muut rakennukset kuuluvat yrittäjätoimintaan. Jos kiinteistön verotus on määrätty yrityksen nimissä olevalla verotuspäätökselle, ei mitään osuutta verosta huomioida asiakkaan menona.
- Jos yrittäjä yksin tai yhdessä toimeentulotukiperheensä kanssa omistaa yrityksestä vähintään 50 % ja asuu tämän yrityksen omistamassa asunnossa vuokralla, katsotaan kyseessä olevan omistusasunto eikä vuokramenoa huomioida menona laskelmalla. Asumismenot huomioidaan kuten muidenkin omistusasuntojen osalta. Lue lisää [omistusasunnon menoista](#).

Esimerkki

Niko harjoittaa elinkeinotoimintaa asuinkiinteistöllään. Nikon verotuspäätöksen mukaan kiinteistövero vakituiseen asuinkäyttöön tarkoitetun pientalon osalta on 200 euroa ja vapaa-ajan asunnon ja kasvihuoneen osalta 100 euroa. Laskelmalla voidaan huomioida menona 200 euroa kiinteistöveroa, joka on Nikon omaan kotiin liittyvä meno.

1.6.9.2 Käytettävät selvitykset

Hakemusajankohtana on käytettävä yrittäjän taloudellisesta tilasta niin ajantasaista tietoa kuin mahdollista ja yrittäjän tilanteesta pyritään muodostamaan kokonaiskuva. Seuraavista asiakirjoista on tarpeellista selvittää erityisesti yrittäjän omassa käytössä olevien tulojen ja varojen määrä:

- TO4-yrittäjälomakkeella kerätään perustiedot yrittäjästä ja hänen yrityksestään.
 - Yrittäjän on annettava aina toimeentulotukea hakiessaan tiedot yritystoiminnastaan.
 - Näin menetellään siinäkin tapauksessa, ettei asiakas itse pidä itseään yrittäjänä tai ettei hän pidä kyseisiä tietoja tarpeellisina.
 - Jos asiakas toimii yrittäjänä useammassa yrityksessä, hänen tulee toimittaa tiedot kaikista yrityksistään.
- Yrityksen tiliotteet on pääsääntöisesti toimitettava toimeentulotuen tarpeen selvittämiseksi.
 - Jos yrittäjä kuitenkin luotettavasti esittää, ettei hän voi määräysvaltansa rajoissa luovuttaa yrityksen tiliotteita, ratkaistaan hakemus ilman niitä.
 - Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun yrittäjä omistaa yhdessä yrityksen usean henkilön kanssa ja muut henkilöt eivät suostu tiliotteiden luovutukseen.
 - Jos yrittäjä kuitenkin yksin tai yhdessä toimeentulotukiperheensä kanssa omistaa enemmistön yrityksestä, on yrityksen tiliotteet yleensä kuitenkin toimitettava.
- Yrityksen kirjanpidosta selvitetään yrittäjän mahdollisuuksia saada toimeentulonsa ensisijaisesti yritystoiminnastaan. Yrityksen liikevoittoa ei voida huomioida yrittäjän tulona. Kirjanpidosta voidaan tutkia esimerkiksi
 - yksityisotot,
 - maksetut palkat,
 - käteisvarat,
 - yritystoiminnasta aiheutuvat menot,
 - luontoisedut sekä
 - yksityiskäyttö.

Yrittäjän tulee toimittaa asiakirjat kaikista niistä yrityksistä, joissa hän tai hänen perheenjäsenensä työskentelee ja jotka yrittäjä tai hänen perheenjäsenensä omistaa joko kokonaan tai osittain. Kaikki selvitykset pyydetään pääsääntöisesti asiakkaalta itseltään. Uuden hakemuksen kohdalla tulee edellä mainitut tuloseselvitykset pyytää useamman edeltävän kuukauden ajalta. Tarvittaessa Kela voi hankkia selvityksen yrityksistä Patentti- ja rekisterihallituksen sekä Verohallinnon tarjoamasta yritys- ja yhteisötietojärjestelmästä tai luottotietorekisteristä. Katso vielä tarkemmin muut tarvittavat lisäselvitykset kyseessä olevan yritysmuodon kohdalta.

1.6.9.3 Omassa työssä työllistyvät

Asiakas voi työllistää itse itsensä siten, että hän on saanut TE-palveluilta estävän työvoimapolitiittisen lausunnon omassa työssä työllistymisen vuoksi. Tällaisia omassa työssä työllistyviä henkilöitä voivat olla esimerkiksi urheilijat, taiteilijat, freelancerit ja erilaiset sosiaalisen median vaikuttajat. Henkilöllä tulee olla ansaintatarkoitus toiminnalleen, eli esimerkiksi omaishoitajiin ei sovelleta seuraavaa ohjetta.

Toimeentulotukilain mukaan jokaisella on velvollisuus pitää huolta omasta elatuksestaan. Jos asiakas työllistää itsensä siten, että ensisijaiset toimeentuloa turvaavat etuudet estyvät eikä asiakkaalle voida tarjota työtä tai työvoimapolitiittisia toimenpiteitä eikä hän lisäksi pidempiaikaisesti saa riittävää toimeentuloa omasta työstään, voidaan asiakkaalle antaa 3-6 kuukauden järjestelyaika järjestellä toimintansa kannattavaksi tai lopettaa se. Jos järjestelyajan päätyttyä asiakas jatkaa toimintaansa siten, että ensisijaiset etuudet estyvät tämän toiminnan vuoksi, eikä hän saa toiminnastaan riittävää toimeentuloa, voidaan hänen katsoa laiminlyöneen velvollisuutensa pitää huolta omasta elatuksestaan. Tällainen menettely voidaan rinnastaa siihen, että henkilön toimeentulotuen tarve aiheutuu siitä, että hän on omalla laiminlyönnillään aiheuttanut sen, ettei työtä tai julkista työvoimapalvelua ole voitu tarjota. Perusosan alentamista harkittaessa asiakasta kuullaan ja hänelle annetaan järjestelyaika kuten kannattamattoman yritystoiminnan perusteella annetun järjestelyajan yhteydessä. Lue lisää [perusosan alentamisesta](#).

Omassa työssä työllistyvälle huomioidaan tuloksi kaikki käytettävissä olevat tulot. Toiminnasta saadut tulot voidaan vyöryttää ja jaksottaa. Omassa työssä työllistyvän tuloa voi esimerkiksi olla:

- taideapuraha
- tekijänoikeuskorvaukset
- palkinto- ja sponsorirahat
- urheiluseuran maksamat korvaukset
- mainostulot
- erilaiset palkkiot ja palkat
- veronalaisten hyödykkeiden edelleen luovutuksesta saadut tulot

Asiakkaan saamasta tulosta voidaan vähentää kyseisen työsuorituksen teosta aiheutuneita kustannuksia samoin edellytyksin kuin yrittäjillä. Asiakkaan tulee esittää selvitystä aiheutuneiden kulujen kohdentamisesta sekä määrästä, esimerkiksi kuitit tehdyistä ostoista. Saadusta tulosta voidaan vähentää vain juuri kyseiseen työsuoritukseen liittyviä menoja.

Esimerkki

Jaana on TE-palveluiden lausunto siitä, että hän työskentelee taitelijana eikä hän tämän vuoksi ole oikeutettu työttömyysetuuteen. Jaana on saanut

taulun myynnistä tuloa 500 euroa. Jaana ilmoittaa ostaneensa kyseisen taulun tekoa varten materiaaleja 100 eurolla ja toimittaa ostoista kuitit. Jaanalle huomioidaan ansiotulona 400 euroa taulun myynnistä, josta tehdään lisäksi 150 euron ansiotulovähennys.

1.6.9.4 Laskutuspalveluyrittäjä

Laskutuspalveluyrittäjällä tarkoitetaan henkilöä, joka toimii laskutuspalvelun kautta työllistään itse itsensä ilman, että on perustanut yrityksen. Laskutuspalveluyrittäjä käyttää yritystoiminnassaan laskutuspalvelua, joka lähettää laskun asiakkaalle ja maksaa laskutuspalveluyrittäjälle tämän tulon palkkana. Laskutuspalveluyrittäjyys ei ole virallinen yritysmuoto, mutta laskutuspalveluyrittäjää pidetään toimeentulotuen näkökulmasta yrittäjänä. Laskutuspalveluyrittäjä voi itse valita nostaako hän palkkaa laskutuspalvelusta vai kerryttääkö tuloa laskutuspalveluun. Laskutuspalveluyrittäjän nostamasta palkasta pidätetään verot, laskutuspalvelun palkkio sekä erilaisia maksuja. Laskutuspalveluyrittäjä ei ole toiminnastaan kirjanpitovelvollinen.

Laskutuspalveluyrittäjän yritystoiminnastaan saamat tulot verotetaan hänen henkilökohtaisena ansiotulonaan. Laskutuspalvelusta nostetut palkat näkyvät yleensä myös tulorekisterissä. Laskutuspalveluyrittäjän on kuitenkin toimitettava hakemuksensa liitteeksi myös kuukausittainen laskutuspalvelun maksulaskelma, jotta nähdään hänen kaikki yritystoiminnastaan saatavissa olevat tulot. Tuloksi huomioidaan nostettujen palkkojen lisäksi laskutuspalvelussa olevat rahat, jotka hän voisi nostaa palkkana. Näistä tuloista on kuitenkin vähennettävä ensin niihin kohdistuvat menot, esimerkiksi verokortin mukainen ennakonpidätys, työnantajamaksuja, sairausvakuutusmaksuja sekä laskutuspalvelun oma palkkio-osuus. Jos riittävää tietoa vähennyksien tekemiseen ei saada, viedään koko laskutuspalvelussa oleva rahamäärä tuloksi laskelmalle.

Laskutuspalveluyrittäjän tuloa voi esimerkiksi olla:

- starttiraha
- palkat
- työkorvaukset
- laskutuspalvelusta nostettavissa olevat tulot

Laskutuspalvelusta voi nostaa tuloa palkan lisäksi kulukorvauksena. Kulukorvaus on esimerkiksi korvaus laskutuspalveluyrittäjän työsuoritusta varten tekemistä materiaalihankinnoista. Kulukorvausta ei huomioida asiakkaan tulona siltä osin, kuin hänellä on esittää korvausta vastaavien menojen kuitit.

Laskutuspalveluyrittäjä katsotaan työttömyysturvan osalta yrittäjäksi, eli hänen oikeutensa työttömyysturvaan arvioidaan samoin kuin muidenkin yrittäjien kohdalla. Laskutuspalveluyrittäjä voi siis saada ensisijaiset etuudet estävän työvoimapolitiittisen lausunnon yritystoimintansa perusteella ja siten hänen yritystoimintansa kannattavuus arvioidaan samoin kuin muidenkin yrittäjien kohdalla.

Laskutuspalveluyrittäjältä voidaan pyytää esimerkiksi seuraavat selvitykset tulojen ja varojen selvittämiseksi:

- TO4-lomake
- yrittäjän tiliotteet
- tositteet laskutuspalvelusta nostamattomista tuloista
- laskutuspalvelun maksulaskelma palkoista ja muista tuloista

1.6.9.5 Yksityinen elinkeinonharjoittaja

Yksityinen elinkeinonharjoittaja tekee yritystään koskevat päätökset itsenäisesti ja vastaa kaikella omaisuudellaan yrityksen taloudellisista sitoumuksista. Yksityisen elinkeinonharjoittajan yritystoiminta ei ole yrittäjästä erillinen oikeushenkilö ja yritystoimintaa verotetaan pelkästään yrittäjän tulona. Yksityinen elinkeinonharjoittaja on yritystoiminnastaan kirjanpitovelvollinen. Maatalouden ja kalastuksen elinkeinonharjoittajilla ei kuitenkaan ole kirjanpitovelvollisuutta. Lue lisää [maatalousyrittäjistä](#).

Yksityisen elinkeinonharjoittajan tuloa voi esimerkiksi olla:

- starttiraha
- yksityisötöt
- varat jotka olisi mahdollista nostaa kyseisenä kuukautena yksityisöttöina
- yritystilin yksityiskäyttö
- tavaroiden yksityiskäyttö

Yksityinen elinkeinonharjoittaja ei voi maksaa palkkaa itselleen, puolisolleen eikä yrittäjän alle 15-vuotiaalle lapselle. Yksityinen elinkeinonharjoittaja ei voi myöskään lainata yritykseltään tai yritykselle varoja, koska tässä yritysmuodossa yritystoiminta ei ole yrittäjästä erillinen oikeushenkilö.

Elinkeinonharjoittajan tuloksi katsotaan aina hänen tekemänsä yksityisötöt yrityksen varoista sekä hänen nostamansa määrältään olennaiset tai poikkeukselliset kulukorvaukset. Jos yrittäjä on tehnyt yritykseen yksityispanoja tai sijoituksia, ei niitä voida vähentää tehdyistä yksityisötöistä, koska ne ovat olleet hänen käytettävissään ainakin sijoittamiskuukautena.

Yksityisen elinkeinonharjoittajan yritystoiminnasta peräisin olevat tulot ja varat eivät ole erillään hänen henkilökohtaisista tuloistaan ja varoistaan. Siten ansiotulona huomioidaan myös ne yrityksen varat, jotka hänen olisi mahdollista nostaa yksityisöttöina. Yrityksen rahavarat voidaan yleensä huomioida yrittäjän käytettävissä olevana ansiotulona, kun niistä on ensin vähennetty niihin samalle ajalle kohdistuvat yritystoiminnan menot. Jos yrityksen rahavarat tulisi kerralla huomioidavaksi yrittäjän ansiotulona suuri määrä, voidaan se tarvittaessa jaksottaa pidemmälle ajalle. Lue lisää [yrittäjän tulojen jaksottamisesta](#).

Jos yritystoiminnalle ei ole erillistä tiliä, vaan yrittäjän henkilökohtainen käyttötili ja yrityksen pankkitili on yksi yhteinen tili, voidaan tilin saldo yleensä huomioida asiakkaan varoina samoin edellytyksin kuin muidenkin toimeentulotuen asiakkaiden tilivarat. Asiakkaan tulona voidaan kuitenkin huomioida varat vain siltä osin, kuin ne ovat hänen omaan elatukseensa käytettävissä. Lue lisää [yritystulosta tehtävistä vähennyksistä](#).

Yksityiseltä elinkeinonharjoittajalta voidaan pyytää esimerkiksi seuraavat selvitykset tulojen ja varojen selvittämiseksi:

- TO4-lomake
- yritystoiminnan esitetyt veroilmoitus
- yrittäjän ja yrityksen tiliotteet
- omaisuusluettelo yrityksen varoista
- kuukausikohtainen kirjanpito
- kassavirtalaskelma käteisvaroista tai muu selvitys käteisvarojen määrästä ja käytöstä

- kirjanpitäjän todistus yksityisotoista ja yksityispanoista sekä yritystilin yksityiskäytöstä
- jos yrityksellä ei ole kirjanpitäjää, pyydetään asiakkaan oma selvitys vastaavista tiedoista.

1.6.9.6 Avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö

Avoin yhtiö on kahden tai useamman henkilön yhdessä muodostama yritys. Yhtiömiehet vastaavat yrityksen veloista ja sitoumuksista myös kaikella henkilökohtaisella omaisuudellaan. Kommandiittiyhtiö on kahden tai useamman henkilön muodostama yritys, jossa on vähintään yksi vastuunalainen yhtiömies ja vähintään yksi äänetön yhtiömies. Avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö ovat kirjanpitovelvollisia.

Kommandiittiyhtiön vastuunalainen yhtiömies toimii varsinaisesti yhtiön nimissä samoin kuin avoimen yhtiön yhtiömies. Äänetön yhtiömies ainoastaan sijoittaa rahaa tai muuta omaisuutta yhtiöön. Äänettömän yhtiömiehen vastuu yrityksen sitoumuksista rajoittuu hänen yritykseen sijoittamansa omaisuuden määrään eikä hänellä ole oikeutta edustaa yhtiötä eikä nostaa yhtiön varoja. Yhtiösopimukseen merkitään äänettömän yhtiömiehen yritykseen sijoittama summa, jolle hän saa jatkossa tuottoa. Äänettömänä yhtiömiehenä yrityksessä olevaa asiakasta ei yleensä pidetä toimeentulotuessa yrittäjänä, vaikka hän työskentelisi yrityksessä. Äänettömän yhtiömiehen kohdalla tulee asiakasta ohjata selvittämään mahdollisuutensa luovuttaa osuutensa yhtiöstä edelleen ja käyttämään luovutuksesta saadut tulot oman elatuksensa turvaamiseen. Äänettömälle yhtiömiehelle huomioidaan tulona yrityksestä maksetut korot ja voitto-osuudet.

Avoimen yhtiön yhtiömiehen ja kommandiittiyhtiön vastuunalaisen yhtiömiehen tuloa voi esimerkiksi olla

- starttiraha
- palkat ja palkkiot
- yksityisotot
- yritystilin yksityiskäyttö
- varat jotka olisi mahdollista nostaa kyseisenä kuukautena yksityisottoina
- tavaroiden yksityiskäyttö
- voitto-osuudet
- luontoisedut (kuten asunto-, auto-, puhelin-, ateriaetu)
- kohtuuttoman suuret kilometrikorvaukset ja päivärahat
- lainat

Arvioitaessa yhtiömiehen mahdollisuuksia saada tuloja yrityksestään, tulee aina huomioida, ovatko tulot tai varat tosiasiallisesti yrittäjän omaan elatukseen käytettävissä. Yrityksestä saatavissa olevat tulot ja varat ovat asiakkaan käytettävissä esimerkiksi silloin, kun hän

- on saanut tuloja yrityksestä käyttöönsä,
- on käyttänyt yritystiliiä omiin henkilökohtaisiin menoihinsa tai
- itse tai yhdessä toimeentulotukiperheensä kanssa voisi päättää yrityksen varojen jakamisesta.

Jos yhtiön omistus on hajautunut ja asiasta saadun selvityksen perusteella voidaan arvioida, että yhtiön olisi pitänyt pystyä juoksevien kulujen ja investointien jälkeen maksamaan yhtiömiehille palkkaa, mutta palkkaa ei ole maksettu, pyydetään asiakkaalta kirjanpitäjän selvitys siitä, olisiko varoja voitu jakaa yrityksestä.

Avoimen yhtiön yhtiömieheltä tai kommandiittiyhtiön vastuunalaiselta yhtiömieheltä voidaan pyytää esimerkiksi seuraavat selvitykset tulojen ja varojen selvittämiseksi:

- TO4-lomake
- yritystoiminnan esitäytetty veroilmoitus
- yrittäjän ja yrityksen tiliotteet
- kuukausikohtainen kirjanpito
- tilinpäätös
- yrityksen perustamissopimus ja yhtiösopimus
- kassavirtalaskelma käteisvaroista tai muu selvitys käteisvarojen määrästä ja käytöstä
- kirjanpitäjän selvitys yrityksestä saaduista tuloista edelliseltä kuukaudelta, esimerkiksi palkat, luontoisedut
- kirjanpitäjän selvitys siitä, olisiko varoja voitu jakaa yrityksestä.

Jos yrityksellä ei ole kirjanpitäjää, pyydetään asiakkaan oma selvitys vastaavista tiedoista.

1.6.9.7 Osakeyhtiö

Osakeyhtiön voi perustaa yksin tai yhdessä useamman henkilön kanssa. Osakeyhtiön on pidettävä julkista osakasluetteloa. Osakkeenomistajan vastuu yrityksen sitoumuksista ulottuu pelkästään omaan sijoitukseensa. Osakeyhtiö on itsenäinen verovelvollinen, eli sen tulo verotetaan osakeyhtiön tulona. Osakeyhtiön maksamat osingot ja palkat verotetaan osakkaiden henkilökohtaisessa verotuksessa. Osakeyhtiö on kirjanpitovelvollinen.

Jos asiakas on osakkaana osakeyhtiössä, selvitetään, työskenteleekö asiakas yrityksessä sekä omistaako hän lisäksi sellaisen osuuden yrityksen osakkeista, että häntä voidaan pitää yrittäjänä. Selvityksessä otetaan huomioon esimerkiksi määräysvallan suuruus ja muiden osakkaiden omistuosuudet. Jos asiakasta pidetään yrittäjänä, ei yrityksen osakkeita huomioida käytettävissä olevina varoina. Jos kyse on pelkästä osakkeiden omistajuudesta, ei asiakasta pidetä yrittäjänä ja omistetut osakkeet huomioidaan käytettävissä olevina varoina. Jos osakeyhtiössä työskentelevällä asiakkaalla on tämän toiminnan vuoksi YEL-vakuutus, on kyseessä toimeentulotuen näkökulmasta yleensä yrittäjä. Jos sen sijaan asiakas on osakkaana yrityksessä ja työskentelee siinä työntekijän lakisääteisellä työeläkevakuutuksella, on hän yleensä palkansaaja. Asiassa huomioidaan TE-palvelujen tulkinta tilanteesta. Kummassakin tapauksessa kaikki yrityksestä saadut tulot huomioidaan kuitenkin asiakkaan laskelmalla tulona. Lue lisää [osakkeiden huomioimisesta](#).

Osakeyhtiön osakkaan tuloa voi esimerkiksi olla:

- starttiraha
- osingot
- palkat ja palkkiot
- luontoisedut (kuten asunto-, auto-, puhelin- tai ateriatu)
- varat jotka olisi mahdollista nostaa kyseisenä kuukautena palkkoina
- yritystilin yksityiskäyttö
- tavaroiden yksityiskäyttö
- kohtuuttoman suuret kilometrikorvaukset ja päivärahat
- lainat

Osakeyhtiön osakas ei saa tehdä yksityisottoja. Jos asiakas on kuitenkin tehnyt yksityisottoja, eli nostanut rahaa yrityksestä omaan käyttöönsä, huomioidaan ne ansiotulona laskelmalla.

Koska osakkeenomistaja ei voi nostaa yrityksestä rahaa valintansa mukaan, eivät yrityksen rahavarat ole yleensä sellaisenaan yrittäjän käytettävissä. Arvioitaessa osakkaan mahdollisuuksia saada tuloja yrityksestään, tulee aina huomioida ovatko tulot tai varat tosiasiallisesti yrittäjän omaan elatukseen käytettävissä. Yrityksestä saatavissa olevat tulot ja varat ovat asiakkaan käytettävissä esimerkiksi silloin, kun hän

- on saanut tuloja yrityksestä käyttöönsä,
- on käyttänyt yritystiliä omiin henkilökohtaisiin menoihinsa tai
- itse tai yhdessä toimeentulotukiperheensä kanssa voisi päättää yrityksen varojen jakamisesta.

Esimerkki

Martti omistaa 100 % yrityksensä osakkeista. Martti on nostanut palkkaa tammikuussa 1 500 euroa ja helmikuussa saman verran. Yrityksen tiliotteella on 15 000 euroa, josta voidaan esitettyjen selvitysten perusteella vähentää yritystoiminnan menoja 6 000 euroa. Yrityksellä voidaan katsoa olevan mahdollisuus maksaa palkkaa myös maaliskuussa, joten maaliskuulle voidaan huomioida tammi- ja helmikuun palkkaa vastaava määrä 1 500 euroa.

Jos yrityksen omistus on hajautunut ja asiasta saadun selvityksen perusteella voidaan arvioida, että osakeyhtiön olisi pitänyt pystyä juoksevien kulujen ja investointien jälkeen maksamaan osakkaille palkkaa, mutta palkkaa ei ole maksettu, pyydetään asiakkaalta kirjanpitäjän selvitys siitä, olisiko varoja voitu jakaa yrityksestä.

Osakeyhtiön osakkaalta voidaan pyytää esimerkiksi seuraavat selvitykset tulojen ja varojen selvittämiseksi:

- TO4-lomake
- yritystoiminnan esitetyt veroilmoitus
- yrittäjän ja yrityksen tiliotteet
- kuukausikohtainen kirjanpito
- tilinpäätös
- yrityksen perustamissopimus ja osakasluettelo
- yhtiökokouksen päätös varojen käytöstä
- kassavirtalaskelma käteisvaroista tai muu selvitys käteisvarojen määrästä ja käytöstä
- kirjanpitäjän selvitys yrityksestä saaduista tuloista edelliseltä kuukaudelta, esimerkiksi palkat, luontoisedut
- kirjanpitäjän selvitys siitä, olisiko varoja voitu jakaa yrityksestä.

Jos yrityksellä ei ole kirjanpitäjää, pyydetään asiakkaan oma selvitys vastaavista tiedoista.

1.6.9.8 Osuuskunta

Osuuskunta on yritysmuoto, jonka tarkoituksena on tarjota jäsenilleen hyötyä sen palveluita käyttämällä. Osuuskunta on itsenäinen verovelvollinen ja kirjanpitovelvollinen. Osuuskunnan osuuksia ei voi myydä eteenpäin. Kun jäsen eroaa osuuskunnasta, saa hän osuusmaksunsa takaisin. Osuuskunnalla voi osuuksien lisäksi olla myös osakkeita,

joita voi myydä ja ostaa vapaasti. Voittovaroja eli ylijäämää voidaan jakaa, jos siitä on merkintä osuuskunnan säännöissä. Jäsen voi erota osuuskunnasta milloin tahansa.

Kun kyseessä on jäsenyys osuuskunnassa, on tapauskohtaisesti tutkittava, tekeekö pelkkä jäsenyys asiakkaasta yrittäjän. Jos osuuskunnassa työskentelevällä asiakkaalla on tämän toiminnan vuoksi YEL-vakuutus, on kyseessä toimeentulotuen näkökulmasta yleensä yrittäjä. Jos sen sijaan asiakas on osuuskunnan jäsen ja työskentelee yrityksessä työntekijän lakisääteisellä työeläkevakuutuksella, on hän yleensä palkansaaaja. Asiassa huomioidaan TE-palvelujen tulkinta tilanteesta.

Jos osuuskunnan jäsenenä olevan asiakkaan ei katsota olevan osuuskuntayrittäjä, voidaan osuusmaksua ja osuuskunnan osakkeita pitää helposti realisoitavana omaisuutena, joka on käytettävä asiakkaan omaan elatukseen. Kuitenkin jos osuusmaksu on vähäinen tai kyseessä on tavanomainen esimerkiksi elintarvikkeiden osuuskauppaan tai vesiosuuskuntaan kuuluva osuusmaksu, ei sen realisoimista edellytetä.

Osuuskunnan jäsenen tuloa voi esimerkiksi olla

- starttiraha
- palkat ja palkkiot
- osuuspääoman korko
- ylijäämän palautus
- luontoisedut, kuten asunto-, auto-, puhelin- tai ateriaetu
- varat jotka olisi mahdollista nostaa kyseisenä kuukautena palkkoina
- yritystilin yksityiskäyttö
- tavaroiden yksityiskäyttö
- kohtuuttoman suuret kilometrikorvaukset ja päivärahat
- lainat

Osuuskunnan jäsen ei voi tehdä yksityisottoja. Jos asiakas on kuitenkin tehnyt yksityisottoja, eli nostanut rahaa yrityksestä omaan käyttöönsä, huomioidaan ne ansiotulona laskelmalla.

Koska jäsen ei voi nostaa yrityksestä rahaa valintansa mukaan, eivät yrityksen rahavarat ole yleensä sellaisenaan yrittäjän käytettävissä. Arvioitaessa jäsenen mahdollisuuksia saada tuloja yrityksestään, tulee aina huomioida ovatko tulot tai varat tosiasiallisesti yrittäjän omaan elatukseen käytettävissä. Yrityksestä saatavissa olevat tulot ja varat ovat asiakkaan käytettävissä esimerkiksi silloin, kun hän

- on saanut tuloja yrityksestä käyttöönsä,
- on käyttänyt yritystiliä omiin henkilökohtaisiin menoihinsa tai
- itse tai yhdessä toimeentulotukiperheensä kanssa voisi päättää yrityksen varojen jakamisesta.

Jos osuuskunnan omistus on hajautunut ja asiasta saadun selvityksen perusteella voidaan arvioida, että osuuskunnan olisi pitänyt pystyä juoksevien kulujen ja investointien jälkeen maksamaan osakkaille palkkaa, mutta palkkaa ei ole maksettu, pyydetään asiakkaalta kirjanpitäjän selvitys siitä, olisiko varoja voitu jakaa yrityksestä.

Osuuskunnan jäsenenä yritystoimintaa harjoittavalta voidaan pyytää esimerkiksi seuraavat selvitykset tulojen ja varojen selvittämiseksi

- TO4-lomake
- yritystoiminnan esitäytetty veroilmoitus
- yrittäjän ja yrityksen tiliotteet
- kuukausikohtainen kirjanpito

- tilinpäätös
- yrityksen perustamissopimus ja osuuskunnan säännöt varojen jakamisesta
- kassavirtalaskelma käteisvaroista tai muu selvitys käteisvarojen määrästä ja käytöstä
- kirjanpitäjän selvitys yrityksestä saaduista tuloista edelliseltä kuukaudelta, esimerkiksi palkat, luontoisedut
- kirjanpitäjän selvitys siitä, olisiko varoja voitu jakaa yrityksestä.

Jos yrityksellä ei ole kirjanpitäjää, pyydetään asiakkaan oma selvitys vastaavista tiedoista.

1.6.9.9 Yhtymät ja kuolinpesän kautta harjoitettu yritystoiminta

Muita taloudellista toimintaa harjoittavia yhteisöjä voivat olla esimerkiksi yhtymä tai elinkeinotoimintaa harjoittava kuolinpesä.

Yhtymät

Yhtymä ei ole varsinainen yritysmuoto, vaan kyseessä on yhteisomistussuhde. Yhtymiä kutsutaan niiden toiminnan luonteen mukaan maatalous-, kiinteistö- tai metsäyhtymiksi. Yhtymä ei ole erillinen verovelvollinen, vaan osuudet yhtymästä (esimerkiksi tulos, palkat ja varat) luetaan yhtymän osakkaiden omiin tuloihin ja varoihin. Yhtymä ei ole yleensä kirjanpitovelvollinen, mutta yhtymän osakas on velvollinen pitämään muistiinpanoja omalta osaltaan yhtymän tuloista ja kuluista sekä ilmoittamaan tiedot veroilmoituksessaan. Jokainen kiinteistön omistaja maksaa kiinteistöveron omasta osuudestaan.

Asiakasta, joka on yhtymän osakkaana, ei pidetä välttämättä toimeentulotuen näkökulmasta yrittäjänä, koska pelkkä yhtymän osakkuus ei estä ensisijaisia toimeentuloa turvaavia etuuksia. Yhtymästä saadut tulot huomioidaan kuitenkin asiakkaan tuloina. Jos asiakasta ei pidetä toimeentulotuen näkökulmasta yrittäjänä yhtymän osakkuuden perusteella, tulee selvittää yhtymän omistuksen arvo sekä mahdollisuudet realisoida omistus tai tarvittaessa määrätä takaisinperinnästä. Lue lisää [takaisinperinnästä](#).

Jos asiakkaalla on estävä työvoimapolitiittinen lausunto yhtymässä harjoitetun yritystoiminnan vuoksi, pidetään asiakasta yleensä yrittäjänä myös toimeentulotuessa. Samoin jos asiakkaalla ei ole työvoimapolitiittista lausuntoa, mutta hän on osakkaana yhtymässä, joka on arvonlisäverovelvollinen, pidetään asiakasta yleensä yrittäjänä toimeentulotuessa. Tällöin tutkitaan mitä tuloja asiakas saa tai voisi saada yhtymästä sekä onko toiminta kannattamatonta toimeentulotuen näkökulmasta. Jos on epäselvää estääkö asiakkaan osakkuus ensisijaiset toimeentuloa turvaavat etuudet, tulee asiakasta ohjata työ- ja elinkeinopalveluihin selvittämään asiaa.

Yhtymä ei ole osakkaistaan erillinen oikeushenkilö, eikä se voi omistaa varallisuutta. Yhtymästä voidaan kuitenkin maksaa esimerkiksi palkkaa yhtymässä työskenteleville osakkaille. Yhtymä voi lisäksi maksaa osakkaalleen kilometrikorvauksia, jos osakas käyttää autoaan yhtymän ajoihin. Yhtymän hallintaan luovutettu varallisuus kuuluu osakkaille heidän omistuksiansa mukaisesti. Yhtymän toiminnasta saadut varat voidaan menojen vähentämisen jälkeen jakaa osakkaiden kesken yksityisottoina osakkaiden sopimalla tavalla. Jos yhtymällä on rahavaroja, voidaan varat yleensä huomioida laskelmalla osakkaalle osuuksien mukaisessa suhteessa. Tällöin on kuitenkin ensin

vähennettävä varoihin kohdistuvat menot sekä otettava huomioon niihin mahdollisesti kohdistuvat hankinnat.

Kaikki yhtymän rahavaroista omaan elatukseen nostetut varat tai yrityksen rahavaroista maksatetut oman yksityistalouden kulut huomioidaan asiakkaan tulona.

Yhtymän osakkaan tuloa voi siten esimerkiksi olla

- palkat ja palkkiot
- yksityisotot
- luontoisedut kuten asunto-, auto-, puhelin- tai ateriaetu
- varat jotka olisi mahdollista nostaa kyseisenä kuukautena yksityisottoina
- yritystilin yksityiskäyttö
- tavaroiden yksityiskäyttö
- kohtuuttoman suuret kilometrikorvaukset ja päivärahat

Yhtymän osakkaana yritystoimintaa harjoittavalta voidaan pyytää esimerkiksi seuraavat selvitykset tulojen ja varojen selvittämiseksi

- TO4-lomake
- yritystoiminnan esitetyt veroilmoitus
- yrittäjän ja yhtymän tiliotteet
- yhtymäsopimus
- kuukausikohtainen kirjanpito
- kassavirtalaskelma käteisvaroista tai muu selvitys käteisvarojen määrästä ja käytöstä
- kirjanpitäjän selvitys yrityksestä saaduista tuloista edelliseltä kuukaudelta, esimerkiksi palkat, luontoisedut
- kirjanpitäjän selvitys siitä, olisiko varoja voitu jakaa yrityksestä.

Jos yrityksellä ei ole kirjanpitäjää, pyydetään asiakkaan oma selvitys vastaavista tiedoista.

Kuolinpesän kautta harjoitettu yritystoiminta

Yritystoimintaa voidaan harjoittaa myös kuolinpesän nimissä. Kuolinpesä on kuolinpesän osakkaista erillinen verovelvollinen. Kuolinpesä on toiminnastaan kirjanpitovelvollinen, lukuun ottamatta maatilataloustoimintaa harjoittavaa kuolinpesää. Kuolinpesän kautta harjoitettu yritystoiminta ei yleensä tee asiakkaasta yrittäjää toimeentulotuen näkökulmasta. Asiassa huomioidaan TE-palvelujen tulkinta tilanteesta.

Kuolinpesän nimissä harjoitetusta toiminnasta saadut tulot huomioidaan kuitenkin laskelmalla ansiotulona, jos rahat on saatu omalle tilille tai nostettu esimerkiksi käteisellä omaan elatukseen käytettäväksi. Myös kuolinpesän rahavaroista maksatetut oman yksityistalouden kulut huomioidaan asiakkaan tulona. Kuolinpesän rahavaroja ei yleensä voida huomioida asiakkaan käytettävissä oleviksi tuloiksi tai varoiksi. Jos asiakas on osakkaana kuolinpesässä, tulee tarvittaessa määrätä myös takaisinperinnästä. Lue lisää [kuolinpesistä](#) ja [takaisinperinnästä](#).

Jos asiakkaalla on estävä työvoimapolitiittinen lausunto kuolinpesän kautta harjoitetun yritystoiminnan vuoksi, tulee tarkemmin selvittää, voidaanko asiakasta pitää myös toimeentulotuessa yrittäjänä. Arviossa otetaan huomioon esimerkiksi

- yritysmuoto,
- määräysvallan suuruus ja
- muiden pesän osakkaiden lukumäärä.

1.6.9.10 Maatalousyrittäjät, metsäyrittäjät ja poronhoitajat

Maatalousyrittäjät

Maataloustoimintaa voidaan harjoittaa eri yritysmuodoissa. Yleisimmin toimintaa harjoitetaan yksityisenä elinkeinonharjoittajana tai maatalousyhtymän osakkaana. Maatalousyrittäjän kohdalla tulee selvittää, missä yritysmuodossa toimintaa harjoitetaan, sillä yritysmuoto voi vaikuttaa siihen mitä tuloja yrittäjällä on käytettävissä omaan elatukseensa. Maatilataloutta harjoittava yksityinen elinkeinonharjoittaja tai yhtymä ei ole toiminnastaan kirjanpitovelvollinen, mutta sillä on muistiinpanovelvollisuus yritystoiminnan tuloista ja menoista verotusta varten. Jos maataloustoimintaa harjoitetaan kuitenkin esimerkiksi osakeyhtiön muodossa, on maatila kirjanpitovelvollinen. Maatalousyrittäjällä on yleensä MYEL-vakuutus toiminnalleen. Toimeentulotuen näkökulmasta apurahan saajaa ei kuitenkaan pidetä yrittäjänä pelkästään sillä perusteella, että hänellä on tätä toimintaansa varten otettuna MYEL-vakuutus.

Maataloustoiminnan tuloa voi esimerkiksi myynti- ja vuokratulojen lisäksi olla erilaiset maataloustuet. Lisäksi maataloudenharjoittajille on useita muita tukia ja korvauksia. Yrittäjältä tulee selvittää, paljonko hän saa yritykselle tuloa maatalous- tai muista tuista pyytämällä niistä selvitys, josta ilmenee tukien määrä ja maksuajankohta. Arvioitaessa miltä osin tuet ovat käytettävissä omaan elatukseen, tulee selvittää mitä yritystoiminnan menoja niillä on katettu tai aiotaan kattaa.

Jos asiakkaan verotiedoissa näkyvä maatalouden nettovarallisuus on huomattavan suuri, voi olla tarpeen selvittää tarkemmin, mistä nettovarallisuus muodostuu, onko maataloudella esimerkiksi sijoitusomaisuutta. Jos nettovarallisuuteen kuuluu heti tai nopeasti realisoitavaa omaisuutta, selvitetään, onko asiakkaan mahdollista saada osuuttaan varallisuudesta käyttöönsä ja täyttyvätkö mahdollisen takaisinperinnän edellytykset.

Jos asiakasta pidetään toimeentulotuessa yrittäjänä, ei hänen edellytetä realisoivan maataloustoiminnassa käytettävää omaisuutta, esimerkiksi työkoneita, koska niitä voidaan pitää tarpeellisina työvälineinä sekä olevan tarpeen jatkuvan toimeentulon turvaamiseksi. Jos maatalousyrittäjä omistaa metsää, joka ei ole välttämätön maatalousyrityksen kannalta eikä asiakasta katsota metsän osalta yrittäjäksi, pidetään omistettua metsäkiinteistöä varallisuutena ja se on yleensä myytävä ja käytettävä oman elatuksen turvaamiseen.

Lue lisää [takaisinperinnästä](#).

Katso myös [yksityinen elinkeinonharjoittaja ja yhtymät](#).

Metsäyrittäjä

Metsätaloutta voidaan harjoittaa eri yritysmuodoissa eikä pelkkä metsän omistaminen tee asiakkaasta yrittäjää toimeentulotuen näkökulmasta. Jos asiakasta ei voida pitää päätoimisena yrittäjänä, mutta hän omistaa metsää, tulee metsän arvo ja realisointi sekä takaisinperinnän edellytykset selvittää. Lue lisää [takaisinperinnästä](#).

Jos asiakas omistaa metsää ja hänellä on MYEL-vakuutus tämän toiminnan vuoksi, pidetään asiakasta yleensä yrittäjänä toimeentulotuen näkökulmasta. Lisäksi kyseessä

on yrittäjä, jos asiakkaalla on estävä työvoimapolitiittinen lausunto metsätoiminnan vuoksi. Jos asiakkaalla ei ole työvoimapolitiittista lausuntoa eikä MYEL-vakuutusta, on selvítettävä, työskenteleekö asiakas metsätilalla vai ei. Jos on epäselvää, estääkö asiakkaan metsätoiminta ensisijaiset toimeentuloa turvaavat etuudet, tulee asiakasta ohjata työ- ja elinkeinopalveluihin selvittämään asiaa.

Yksityinen elinkeinonharjoittaja tai metsäyhtymä ei ole metsätaloustoiminnasta kirjanpitovelvollinen. Heidän on kuitenkin pidettävä toiminnastaan muistiinpanoja. Metsäyhtymän toiminnasta on tehtävä yksi yhteinen metsätalouden veroilmoitus ja arvonlisäveroilmoitus. Metsäyhtymä ei ole itsenäinen verovelvollinen, vaan sen tulos verotetaan osakkaiden henkilökohtaisessa verotuksessa. Lue lisää [yhtymistä](#) ja [yksityisestä elinkeinonharjoittajasta](#).

Metsätaloustoiminnan tuloa voi olla esimerkiksi:

- puunmyyntitulot,
- maa-ainestulot,
- korvaukset metsälle aiheutuneista vahingoista sekä
- valtion tuet erilaisiin metsänhoitotoihin, metsäteihin ja metsäluonnonhoitoon.

Yrittäjältä tulee selvittää, paljonko hän saa yritykselle tuloa erilaisista tuista ja milloin tuet maksetaan. Harkittaessa miltä osin tuet sekä muut metsätoiminnasta saadut tulot ovat käytettävissä yrittäjän omaan elatukseen, tulee selvittää mitä yritystoiminnan menoja niillä on katettu tai aiotaan kattaa.

Porotalouden harjoittaja

Porotaloutta harjoitetaan paliskunnissa. Paliskunnat ovat kirjanpitovelvollisia. Poronhoitajat pitävät muistiinpanoja poronhoitotuloista ja menoista. Porotalouden harjoittajalla on yleensä MYEL-vakuutus toiminnalleen.

Porotalouden tuloa ovat esimerkiksi:

- myyntitulot,
- erilaiset tuet ja korvaukset liikennevahingoissa menehtyneistä poroista sekä korvaukset petovahingoista sekä
- paliskunnan poronomistajalle maksamat työpalkat, kulukorvaukset sekä erilaiset palkkiot ja korvaukset.

Kuten muidenkin yritystoimintojen kohdalla, myös porotaloudesta saatavissa olevaa tuloa harkittaessa tulee vähentää yritystoiminnasta aiheutuneita menoja ennen tulon huomioimista yrittäjän ansiotuloksi.

TE-palvelut antaa työvoimapolitiittisen lausunnon siitä, onko porotalouden harjoittaminen päätoimista. Joka tapauksessa kaikki porotaloudesta saatu omaan elatukseen käytettävissä oleva tulo huomioidaan laskelmalla tulona. Jos porotalouden harjoittaminen on kausiluonteista, voi asiakkaalla olla oikeus työttömyysturvaan toimintakauden ulkopuolella.

1.6.9.11 Kannattamaton yritystoiminta

Kannattamatonta yritystoimintaa ei ole tarkoituksenmukaista tukea pidempiaikaisesti toimeentulotuella. Yritystoimintaa pidetään toimeentulotuen näkökulmasta kannattamattomana, jos yrittäjä ei saa päätoimisesta yritystoiminnastaan pidempiaikaisesti riittävää toimeentuloa. Riittävänä toimeentulona voidaan pitää sitä,

että yrittäjän on mahdollista saada yritystoiminnastaan jokseenkin saman verran tuloja, kuin hän saisi työttömänä ollessaan eli noin Kelan maksaman työttömyysetuuden vähimmäismäärän verran (ilman työttömyysturvaa korottavia osia).

Yrittäjän perusosaa voidaan alentaa, jos hän harjoittaa pidempiaikaisesti kannattamatonta yritystoimintaa, joka estää häntä saamasta toimeentulotukeen nähden ensisijaisia toimeentuloa turvaavia etuuksia kuten työttömyysturvaetuksia. Tällainen menettely voidaan rinnastaa siihen, että henkilön toimeentulotuen tarve aiheutuu siitä, että hän on omalla laiminlyönnillään aiheuttanut sen, ettei työtä tai julkista työvoimapalvelua ole voitu tarjota. Arvion henkilön oikeudesta työttömyysturvaan tekee TE-palvelut. Toimeentulotuen perusosaa voidaan alentaa kannattamattoman yritystoiminnan harjoittamisen perusteella vain yrittäjän itsensä osalta. Lue lisää [perusosan alentamisesta](#).

Asiakkaan yritystoiminnan kannattavuutta ei tarvitse tutkia, jos

- yritystoiminta on sivutoimista,
 - sivutoiminen yrittäjä voi ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi ja saada esteettömän työvoimapolitiittisen lausunnon työttömyysetuuksia varten. Arvion yritystoiminnan sivutoimisuudesta tekee TE-palvelut.
- asiakas saa jotakin toimeentulotukeen nähden ensisijaista toimeentuloa turvaavaa etuutta, kuten esimerkiksi
 - työttömyysturvaetuutta,
 - sairauspäivärahaa tai
 - opintoetuksia
- asiakas saa starttirahaa

Kannattamatonta yritystoimintaa harjoittavalle yrittäjälle annetaan aikaa järjestellä yritystoimintaansa kannattavaksi tai lopettaa se. Hakemusta ei kuitenkaan voida koskaan hylätä sillä perusteella, että asiakas ei lopeta kannattamatonta yritystoimintaansa.

Yrityksen kannattavuutta ja taloudellista tilaa tulee tarkastella pidemmän ajanjakson perusteella. Jos yrittäjä saa suurimman osan vuodesta riittävästi tuloja yrityksestään itsensä elättämiseen, on harkittava, onko yritystoiminnan lopettamiseen kehottaminen ja järjestelyajan antaminen perusteltua asiakkaan tilanteessa. Yritystoiminnan luonteeseen kuuluu, että tuotot ja kulut voivat vaihdella suuresti ja että yrittäjä voi järjestelyillään vaikuttaa siihen, kuinka paljon yrityksestä on kulloinkin mahdollista saada tuloja ja varoja. Toimeentulotukilain mukaiseen velvollisuuteen pitää huolta omasta elatuksestaan voidaan katsoa sisältyvän myös varautumisen velvollisuus. Yrittäjää tulee ohjata varautumaan jatkossa siihen, että yrityksestä saatavista tuloista tulee pyrkiä säästämään siten, että yrittäjä tulisi niillä toimeen ajanjaksoina, jolloin yrityksestä ei ole tuloja saatavilla. Yrittäjän tilannetta arvioitaessa tulee ottaa huomioon yrittäjän ja hänen perheensä yksilölliset olosuhteet.

Kausiluontoinen yrittäjä

Kausiluontoisena pidetään yritystoimintaa, jota on keskimäärin mahdollista harjoittaa yhteensä enintään kuuden kuukauden ajan vuodessa. TE-palvelujen työvoimapolitiittisesta lausunnosta selviää, onko kyseessä kausiluontoinen yritystoiminta. Arvioitaessa yritystoiminnan kannattavuutta, on otettava huomioon yritystoiminnan luonne ja kausivaihtelu.

Kausiluontoista yritystoimintaa harjoittavan yrittäjän on mahdollista saada työttömyysetuutta sesongin ulkopuoliselta ajalta. Jos toimintakausi on päättynyt,

ohjeistetaan yrittäjää olemaan yhteydessä TE-palveluihin ja työvoimapolitiittisen lausunnon perusteella hakemaan toimeentulotukeen nähden ensisijaista työttömyysetuutta.

Yritystoiminnan kannattamattomuutta arvioitaessa otetaan kausiluontoisen yrittäjän kohdalla huomioon, saako asiakas yritystoiminnastaan ja ensisijaisista toimeentuloa turvaavista etuuksista riittävän toimeentulon suurimmaksi osaksi vuotta. Asiakasta tulee lisäksi muistuttaa varautumisen velvollisuudesta, jotta hän jatkossa pyrkisi säästämään tuloistaan siten, että hän tulisi niillä toimeen ajanjaksoina, jolloin yritystoiminnasta ei ole riittäviä tuloja saatavilla.

1.6.9.11.1 Järjestelyaika ja perusosan alentamisen harkinta

Kannattamatonta päätoimista yritystoimintaa harjoittavalle yrittäjälle annetaan 3–6 kuukauden järjestelyaika. Järjestelyajasta ja sen kestosta on mainittava jokaisessa järjestelyajan aikana annettavassa toimeentulotukipäätöksessä. Tänä aikana yrittäjän odotetaan selvittävän yritystoimintansa kannattavuutta ja jatkomahdollisuuksia tai lopettavan kannattamattoman yritystoimintansa. Järjestelyajan jälkeen yrittäjän edellytetään saavan riittävän toimeentulon yritystoiminnastaan tai ilmoittautuvan kokoaikatyötä hakevaksi työmarkkinoiden käytettävissä olevaksi työttömäksi työnhakijaksi siten, ettei yritystoiminta estä ensisijaisten työttömyysetuuksien saamista. Tarvittaessa järjestelyaikaa voidaan jatkaa esimerkiksi yrittäjän oman selvityksen tai sosiaalitoimen selvityksen perusteella, jos järjestelyajan jatkamista voidaan pitää perusteltuna.

Järjestelyajan jälkeen yrittäjältä pyydetään selvitykset yritystoiminnan kannattavuudesta ja yrittäjän ja yrityksen taloudellinen tilanne arvioidaan uudelleen. Jos yrittäjä on järjestelyajan jälkeen edelleen jatkanut kannattamatonta yritystoimintaa toimeentulotuen turvin, voidaan hänen katsoa laiminlyöneen velvollisuutensa pitää huolta omasta elatuksestaan. Menettely voidaan rinnastaa siihen, että asiakas on laiminlyönnillään aiheuttanut sen, ettei työtä tai julkista työvoimapalvelua ole voitu tarjota. Jos yrittäjän toimeentulotuen tarve johtuu tästä menettelystä, voidaan yrittäjän perusosaa alentaa, jos alentaminen ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida muutenkaan pitää kohtuuttomana. Yrittäjää tulee kuulla ennen perusosan alentamista. Lue lisää [perusosan alentamisesta](#).

Kun harkitaan perusosan alentamista kannattamattoman yritystoiminnan perusteella, tulee harkinnassa ottaa huomioon esimerkiksi

- yrittäjän iän, terveydentilan ja ammattitaidon asettamat rajoitukset työllistyä avoimilla työmarkkinoilla,
- yrittäjän mahdollisuudet turvata toimeentulonsa ensisijaisten etuuksien avulla,
- yrittäjän mahdollisuudet vaikuttaa yritystoiminnan lopettamiseen,
- yritystoiminnan lopettamisen vaikutukset yrittäjälle,
- kuinka kauan toimintaa on harjoitettu kannattamattomana sekä
- yrittäjän mahdollisuudet jatkossa saada riittävästi tuloja yritystoiminnastaan.

Esimerkki

Leenan yritystoiminta on ollut pitkään kannattamatonta ja hän on jatkamalla toimintaa laiminlyönyt velvollisuutensa pitää huolta omasta elatuksestaan. Leenalle on annettu järjestelyaika ja häntä on kehoitettu lopettamaan yritystoiminta tai muuttamaan se kannattavaksi, koska hän ei ole voinut

turvata sen avulla elantonsa. Leenan työnhaku on ollut voimassa, mutta hänellä ei ole yrittäjänä oikeutta saada työttömyysturvaetuuksia. Leena on kertonut, että hän ei näe itsellään olevan mahdollisuuksia työn saantiin, vaan liikkeenharjoittaminen on hänelle hänen ikänsä, terveydentilansa ja ammattitaitonsa huomioon ottaen ainoa tapa elättää itsensä. Leenan menettely voidaan rinnastaa siihen, että hän on laiminlyönnillään aiheuttanut sen, ettei työtä tai työvoimapolitiittista toimenpidettä voida hänelle tarjota. Saatujen selvitysten perusteella toimeentulotuen perusosan alentamisen ei voida katsoa vaarantavan ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä sitä voida pitää kohtuuttomana. Leenan perusosaa voidaan alentaa.

1.6.9.11.2 Yritystoiminnan lopettaminen

Jos yrittäjän perusosaa on alennettu kannattamattoman yritystoiminnan vuoksi ja yrittäjä lopettaa yritystoimintansa, luovutaan perusosan alentamisesta. Kun asiakas ei enää työskentele päätoimisesti yrittäjänä, on hän velvollinen ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi työvoimatoimistoon. Jos asiakas ei ilmoittaudu työttömäksi työnhakijaksi, voidaan asiakkaan perusosaa alentaa sillä perusteella, että asiakas on laiminlyönyt velvollisuutensa ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi. Asiakasta tulee tällöin kuulla perusosan alentamisesta uudelleen, koska alentamisen syy muuttuu. Lue lisää [perusosan alentamisesta](#).

Yrittäjä on tosiasiallisesti lopettanut yritystoiminnan esimerkiksi silloin, kun hän on tehnyt yrityksen lopettamisilmoituksen tai kun yritys on haettu konkurssiin. Yritystoiminnan lopettamiseen vaadittavat toimenpiteet vaihtelevat yhtiömuodoittain. Olennaista on se, onko asiakas lopettanut yrittäjyyden niin, että hän voi ilmoittautua työmarkkinoiden käytettävissä olevaksi työttömäksi työnhakijaksi siten, että yritystoiminta ei estä asiakasta saamasta ensisijaista työttömyysetuutta. Yritystoiminnan lopetustilanteissa voi kuitenkin tulla erilaisia estäviä seikkoja, miksi asiakas ei voi saada ensisijaisia Kelan työttömyysetuuksia. Tällaiset asiakkaan vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella olevat seikat eivät ole syy alentaa asiakkaan perusosaa. Lopettava yrittäjä tulee tässä tilanteessa ohjata selvittämään asiaansa TE-palveluihin.

Kun yritys on myyty, ei yritykselle tilitettyä kauppahintaa saa käyttää vain yrityksen velkojen maksamiseen, koska asiakkaalla on velvollisuus huolehtia omasta elatuksestaan. Yrityksen myynnistä saatu asiakkaan omaan elatukseen käytettävissä oleva tulo huomioidaan muuna tulona laskelmalla. Perusosaa ei voida alentaa sillä perusteella, että asiakkaan työttömyysetuuden saaminen on estynyt työttömyysetuudessa jaksotetun myyntivoiton vuoksi.

Kun yritystoiminta on lopetettu, asiakkaalta tulee selvittää, mitä yrityksen omaisuudelle on tapahtunut ja onko asiakas ottanut sitä omaan käyttöönsä. Jos vain yrityksen liiketoiminta on myyty, varsinainen yritys jää edelleen yrittäjälle eikä yritystoimintaa ole toimeentulotuen näkökulmasta välttämättä lopetettu. Liiketoiminnan myyntitilanteissa tulee aina selvittää, aikooko yrittäjä jatkaa yritystoimintaa vai onko hän lopettamassa yritystään. Kun yritystoimintaa jatketaan uusissa liiketiloissa, voidaan kauppahintaa käyttää toiminnan jatkuvuuden kannalta välttämättömiin kuluihin. Jos yrittäjä on myynyt pelkän yrityksen liiketoiminnan ja hän nostaa tuloja yrityksen tililtä tai maksattaa henkilökohtaisia laskujaan yrityksen tililtä, huomioidaan nämä ansiotulona.

Yritystoiminnan lopettamisen jälkeen yrityksen tililtä tehdyt nostot huomioidaan laskelmalla muuna tulona. Yritystoiminta katsotaan yleensä lopetetuksi sinä päivänä, kun yritystoiminta on kirjattu päättyneeksi Patentti- ja rekisterihallituksen rekisteriin.

Yritystoiminnan lopettamisesta voidaan pyytää esimerkiksi seuraavia selvityksiä:

- lopettamisilmoitus (yksityinen elinkeinonharjoittaja, avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö)
- kirjanpitäjän todistus siitä, mitä yhtiön varoille on tapahtunut sekä arvio yhtiöstä jääneen omaisuuden arvosta
 - jos yrityksellä ei ole kirjanpitäjää, pyydetään asiakkaan oma selvitys vastaavista tiedoista.
- yritystilin lopettamisilmoitus ja tiliotteet tilin lopettamispäivään asti
- kauppakirja, jos asiakkaan omistusosuus yrityksestä on myyty
- päätös konkurssiin tai selvitystilaan asettamisesta, jos konkurssitieto ei ole nähtävillä YTJ:ssä
 - tilan päätyttyä pyydetään selvitys siitä mitä yhtiön varoille on tapahtunut, esimerkiksi jakoluettelo ja lopputilitys

Yritystoiminnan maksukyvyttömyysjärjestelyistä

Jos yrittäjä hakee yksityishenkilön velkajärjestelyä vain yksityistaloutensa velkojen järjestelyyn, ei tätä voida pitää riittävänä kannattamattoman yritystoiminnan lopettamisen kannalta. Velkajärjestelyyn hakeutuminen otetaan kuitenkin huomioon perusosan alentamisen kokonaisharkinnassa. Yksityinen elinkeinonharjoittaja voi kuitenkin tietyin edellytyksin hakea yksityishenkilön velkajärjestelyä myös yritystoiminnan velkojen järjestelyyn, jolloin perusosan alentamisesta yleensä luovutaan.

Laskutuspalveluyrittäjän ja omassa työssä työllistyvän voidaan yleensä katsoa korjanneen laiminlyöntinsä pitää huolta omasta elatuksestaan sillä ajalla, kun he hakevat tai ovat yksityishenkilön velkajärjestelyssä.

Kaikki viralliset yritysmuodot voivat hakea yrityssaneerausta, jossa yrityksen toimintaa ja velkoja järjestellään toiminnan jatkamiseksi ja yritykselle laaditaan velkasaneerausohjelma.

Konkurssiin voidaan asettaa esimerkiksi luonnollinen henkilö, yritys, säätiö, kuolinpesä ja muu oikeushenkilö. Konkurssissa yhtiön omaisuus siirtyy konkurssipesän hallintaan. Konkurssin jälkeen yrityksestä voi jäädä jaettavaa varallisuutta osakkaille, joista tietoja saa konkurssin päättyessä laadittavasta jakoluettelosta ja lopputilityksestä. Jos yrittäjä saa konkurssipesästä avustusta, huomioidaan avustus tulona laskelmalla.

Jos yrittäjän yritystoiminta on haettu konkurssiin, velkajärjestelyyn tai yrityssaneeraukseen, katsotaan yrittäjän yleensä korjanneen laiminlyöntinsä pitää huolta omasta elatuksestaan. Yrityksen kannattavuutta ei siten ole tarpeen arvioida ennen maksukyvyttömyysjärjestelyn päättymistä. Yrittäjältä voidaan pyytää lisäselvityksenä päätös velkajärjestelystä tai yrityssaneerauksesta sekä saneerausohjelma tai päätös konkurssiin asettamisesta. Jos yritystoiminta jatkuu maksukyvyttömyysjärjestelyn jälkeen ja yrittäjä edelleen hakee toimeentulotukea, tutkitaan yritystoiminnan kannattavuus uudelleen.

1.7 Hakemuksen käsittely

Toimeentulotuki on perhekohtainen etuus. Perheen puolesta hakemuksen voi tehdä kuka tahansa perheen jäsenistä. Jos kysymys on vajaavaltaisesta hakijasta, hakemuksen voi hänen puolestaan tehdä myös huoltaja, edunvalvoja, edunvalvontavaltuutettu tai uskottu mies tai muutoin hänestä tosiasiallisesti huolta pitävä henkilö esimerkiksi isovanhempi tai hakija itse. Lähiomainen tai muu henkilö voi

tehdä hakemuksen tilapäisesti, jos henkilö itse ei esimerkiksi sairauden vuoksi voi tehdä hakemusta eikä hänellä ole edunvalvojaa. Jos yhteistaloudessa elävät hakijat eivät muodosta perhettä, he tekevät kukin oman hakemuksensa. Lue lisää [perhekäsitteestä](#).

Perustoimeentulotukea voi hakea OmaKelassa sähköisellä hakemuksella, lomakkeella TO1, vapaamuotoisella hakemuksella tai suullisesti.

Hakemuksen liitteiksi riittävät esimerkiksi selkeät kuvat tai kopiot alkuperäisistä asiakirjoista. Jos vapaamuotoisesti laaditussa hakemuksessa tai toimeentulotukihakemukseksi tarkoitettussa muussa asiakirjassa ei ole kaikkia tarvittavia tietoja hakemuksen ratkaisemiseksi, hakijalta pyydetään lisätietoja. Lue lisää [lisäselvityksistä](#) ja [määräajoista lisäselvityksille](#).

Erillistä hakemusta ei tarvita, jos

- hakijalle on myönnetty perustoimeentulotukea tietyllä ajalla ja hän toimittaa Kelaan samalla ajalla erääntyvästä muusta perusmenosta tositteen, esimerkiksi sähkölaskun.
- hakijan perustoimeentulotuki on hylätty tuloylijäämän vuoksi ja hän esittää myöhemmin samalla ajalla erääntyviä muita perusmenoja.

Perustoimeentulotuki haetaan aina Kelalta. Perustoimeentulotuessa on lakiin perustuvat ehdottomat [määräajat lisäselvityksen pyytämiseksi](#) ja [hakemuksen ratkaisemiselle](#).

Asiakas voi hakea täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea joko perustoimeentulotukihakemuksen yhteydessä tai suoraan hyvinvointialueelta. Hyvinvointialue ratkaisee täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotukihakemuksen sen jälkeen, kun Kela on tehnyt päätöksen perustoimeentulotuesta. Lue lisää [hakemuksen siirtämisestä hyvinvointialueelle](#).

Kelan aukioloajan ulkopuolella kunnan on mahdollista myöntää kiireellisen ja välttämättömän avun turvaamiseksi ehkäisevää toimeentulotukea ilman, että perustoimeentulotukipäätöstä olisi tehty. Asiakas asioi silloin yleensä esimerkiksi sosiaalipäivystyksessä.

Hakemuksen käsittelyssä on noudatettava toimihenkilöiden esteellisyyttä koskevia ohjeita. Esteellinen toimihenkilö ei saa käsitellä tai ratkaista asiaa eikä olla läsnä, kun asiaa käsitellään.

Asiakkaan kuuleminen tarkoittaa, että asiakkaalle varataan tilaisuus esittää oma näkemyksensä asiasta ennen ratkaisua. Perustoimeentulotuen ratkaisutoiminnassa kuuleminen on tarpeellista esimerkiksi, kun kyseessä on perusosan alentaminen tai elatuskyvyn selvittäminen. Lue lisää [kuulemisesta](#).

Perustoimeentulotuesta annetaan kirjallinen päätös. Asiakkaan kaikkiin hakemuksessa esittämiin vaatimuksiin otetaan kantaa päätöksessä. Erillistä päätöstä ei anneta, jos asiakas toimittaa jälkikäteen laskun, joka kohdistuu ajalle, jolle tukea on jo myönnetty, ja lasku maksetaan kokonaan tai kun kyseessä on indeksitarkistuksesta johtuva päätös. Lue lisää [päätöksen antamisesta perustoimeentulotuessa](#).

1.7.1 Toimeentulotukiasian vireilletulo

Toimeentulotukiasia tulee vireille sinä päivänä, kun hakemus tai muu vireilletuloasiakirja on saapunut Kelaan tai muuhun toimivaltaiseen asiointipisteeseen, esimerkiksi yhteispalvelupisteeseen.

Toimeentulotukiasia tulee vireille kirjallisesti tai suullisesti. Toimeentulotuen hakemus voidaan toimittaa sähköisesti OmaKelan kautta, postitse tai henkilökohtaisesti Kelan toimipisteeseen. Kirjallisesti toimeentulotukea on mahdollista hakea hakemuslomakkeella TO1 tai vapaamuotoisella hakemuksella. Tarvittaessa hakemuksen voi tehdä suullisesti puhelimitse tai Kelan palvelupisteellä. Hakemuksesta on käytävä ilmi vaatimukset perusteineen.

Asiakkaalla on oikeus pyynnöstä saada todistus asiakirjan vastaanottamisesta

Lähtettäjä vastaa asiakirjan perillemenosta oikeaan osoitteeseen oikeassa ajassa. Asiakkaalla on ensisijainen velvollisuus selvittää, minkä viranomaisen tehtäviin asiakirjan käsittely kuuluu. Asiakas vastaa myös siitä, että asiakirja tulee perille toimivaltaiseen viranomaiseen ennen määräajan päättymistä. Esimerkiksi postinkulun viivästyminen ei poista lähtetäjän vastuuta. Jos Kelaan on erehdyksessä toimitettu hakemus tai muu asiakirja, joka ei kuulu Kelan käsiteltäväksi, se on viipymättä siirrettävä toimivaltaiseksi katsottavalle viranomaiselle. Lue lisää asiakirjan siirrosta, [hakemuksen siirtämisestä hyvinvointialueelle](#) ja päätöksen antamisesta.

Hakemus sähköisesti OmaKelan kautta

Asiakas saa asian vireille täyttämällä hakemuksen OmaKelassa. Asiakkaan on tällöin tunnistauduttava joko pankin verkkotunnuksilla, mobiilivarmenteella tai sähköisen henkilökortin avulla. OmaKelan kautta jätetyistä hakemuksista lähtee automaattinen vastaanottokuittaus asiakkaalle.

Asiakas voi saada asian vireille myös lähettämällä viestin OmaKelassa.

Tutustu [verkoasiointiin Kelassa](#).

Hakemus sähköpostitse tai faksilla

Asia voi tulla vireille myös sähköpostilla tai faksilla. Vireilletulotiedoista tulee käydä ilmi, mitä asia koskee sekä lähtetäjän nimi ja yhteystiedot.

Etuusasioita kuten etuuteen liittyvät tiedot, hakemus tai hakemuksen liitteet ei kuitenkaan tule Kelaan lähettää sähköpostilla tietoturvasyistä. Henkilön sähköinen tunnistaminen ei ole käytössä Kelan sähköpostissa. Kela ei voi ohjata tai suositella asiakasta lähettämään salassa pidettäviä tietoja sähköpostilla. Tämän vuoksi Kela ei ilmoita sähköpostiyhteystietoja, johon etuusasioita voidaan lähettää. Katso ohje miten toimia, kun asiakas lähettää sähköpostilla etuushakemuksen, liitteitä tai valituksen. Jos etuutta koskeva viesti lähetetään Kelaan sähköpostilla, Kelassa ei voida turvata sitä, että sähköposti saapuu Kelaan ja etuusasia tulee vireille. Sähköinen viesti toimitetaan viranomaiselle lähtetäjän omalla vastuulla, joten vastuu sähköpostin perille menosta jää sähköpostia lähetettäessä lähtetäjälle.

Kela tarjoaa sähköisenä palveluna tietoturvalaisen [OmaKela -palvelun](#).

Faksina toimitettu hakemus tulee vireille faksin saapumispäivänä. Faksatussa hakemuksessa oleva allekirjoitus on riittävä, jos asiakirjassa on tiedot lähtetäjästä eikä ole syytä epäillä asiakirjan alkuperäisyyttä ja säilymistä muuttumattomana. Tällöin alkuperäistä hakemuslomaketta ei tarvitse toimittaa myöhemmin.

Hakemus suullisesti

Toimeentulotuen hakemus voi tulla vireille myös asiakkaan suullisen hakemuksen tai ilmoituksen perusteella. Suullisesti saadut tiedot on aina dokumentoitava.

Kelan työntekijä täyttää suullisen hakemuksen OmaKelassa niiden tietojen perusteella, jotka asiakas puhelimesta tai asiakaspalvelussa antaa.

Lue suullisesta hakemisesta.

Puutteellinen hakemus

Asia tulee vireille myös puutteellisella hakemuksella. Puutteellista hakemusta ei palauteta asiakkaalle vaan asiakasta pyydetään täydentämään sitä määräajassa. Hakemuksen täydentämistä pyydetään puhelimitse, OmaKelan viestillä tai kirjeellä.

Asiakasta neuvotaan, miten asiakirjaa on täydennettävä. Tarvittaessa asiakkaalle selvitetään myös suullisesti, miten asiakirjaa on täydennettävä. Asiakas voi myös omasta aloitteestaan täydentää hakemustaan tai muita asiakirjoja.

Kun toimeentulotukea haetaan esimerkiksi paperisella hakemuksella ilman allekirjoitusta esimerkiksi postitse, siihen ei tarvitse pyytää allekirjoitusta, ellei ole syytä epäillä hakemuksen alkuperäisyyttä tai eheyttä eikä esimerkiksi sitä, että hakemus olisi asiakkaan tahdon vastainen.

Usein puutteellisen hakemuksen yhteydessä on tarpeen pyytää asiakasta toimittamaan myös lisäselvityksiä. Asiakasta pyydetään täydentämään hakemusta ja toimittamaan tarvittavat lisätiedot mahdollisuuksien mukaan samalla kertaa. Perustoimeentulotuen osalta on lakiin perustuvat ehdottomat määräajat lisäselvityksen pyytämiseksi ja ratkaisemiselle.

Lue lisää [käsittelyajasta](#) ja [lisäselvityksistä](#).

1.7.2 Kuka voi hakea toimeentulotukea

Toimeentulotuki on perhekohtainen etuus, jota voi hakea kuka tahansa perheen jäsenistä. Tässä luvussa kerrotaan, kuka voi hakea toimeentulotukea missäkin tilanteessa. Jos yhteistaloudessa asuvat hakijat eivät muodosta perhettä, he hakevat toimeentulotukea omilla hakemuksillaan. Lue lisää [perhekäsitteestä](#).

Etuuksille yhteinen Hallintolain soveltaminen ja asiointi toisen puolesta Kelassa -ohje, Kuka voi hakea etuutta.

1.7.2.1 Henkilö itse

18 vuotta täyttänyt

- hakee etuutta yleensä itse
- voi valtuuttaa toisen henkilön eli asiamiehen toimimaan puolestaan (esimerkiksi hakemaan etuutta)
- voi itse hakea etuutta, vaikka hänelle olisi määrätty edunvalvoja
 - ellei holhousviranomainen ole rajoittanut hänen toimintakelpoisuuttaan
- on täysivaltainen, ellei holhousviranomainen edunvalvojan määrätessään ole julistanut häntä vajaavaltaiseksi
 - vajaavaltaiseksi julistetun puolesta etuutta hakee edunvalvoja

Lue lisää etuuksien yhteisistä ohjeista:

- valtuutukseen perustuva oikeus toimia päämiehen puolesta,
- asiamies ilman valtakirjaa, avustaja,

- alaikäisen puhevallan käyttäminen,
- edunvalvoja täysi-ikäiselle ja edunvalvontavaltuus

Alle 18-vuotias

- on vajaavaltainen ja hänen puolestaan toimeentulotukea hakee yleensä hänen kanssaan asuva vanhempi
- voi kuitenkin hakea toimeentulotukea itse tai
- toimeentulotukea voi lapsen puolesta hakea myös esimerkiksi lapsen huoltaja, muutoin hänestä tosiasiallisesti huolta pitävä henkilö, perhehoitaja, sosiaalitoimi tai edunvalvoja.

Kun on kyse alaikäisestä hakijasta, täytyy vanhempien [elatusvelvollisuus](#) selvittää.

1.7.2.2 Lähiomainen tai muu henkilö

Lähiomainen tai muu henkilö, joka pääasiallisesti huolehtii henkilöstä, voi hakea toimeentulotukea toisen puolesta, kun

- henkilö ei sairauden, vanhuuden tai muun sellaisen syyn takia itse pysty hakemaan etuutta ja
- henkilöllä ei ole edunvalvojaa ja
- kyseessä on tilapäinen asiointi, esimerkiksi hakemuksen vireille saattaminen ja
- ei ole aihetta epäillä, ettei asiointi olisi asiakkaan tahdon mukaista.

Tällaisessa tilanteessa lähiomainen tai muu henkilö voi tehdä toimeentulotuen hakemuksen toisen puolesta, vaikka toimeentulotukilaissa ei ole tästä erikseen säännöstä. Tämä perustuu siihen, että toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki ja olennaista on, että toimeentulotuen tarpeessa olevat saavat tukea.

Tällaisen henkilön ei tarvitse esittää valtakirjaa, vaan hänen esiintymisensä perustuu Kelan hyväksyntään.

Lue lisää miten lähiomainen tai muu päämiehestä huolehtinut henkilö voi käyttää puhevaltaa ja miten hyväksyminen kirjataan.

1.7.2.3 Kuolinpesä

Yksinäisen henkilön kuolinpesän puolesta hakemuksen voi tehdä

- kuolinpesän hoitaja
- tai sosiaalitoimen työntekijä
- pesänselvittäjä
- Yhteishallinnossa pesän osakas muiden valtuuttamana.

Aviopuolionsa kanssa yhdessä asuneen tai avoliitossa olleen henkilön kuolinpesän puolesta hakemuksen voi tehdä edellä mainittujen lisäksi myös vainajan puoliso. Jos asiakas on tehnyt hakemuksen ennen kuolemaansa, Kela ratkaisee oikeuden toimeentulotukeen kuolinpäivään asti ja toimittaa päätöksen kuolinpesälle. Lue lisää [kuolleen henkilön toimeentulotuen käsittelystä](#).

1.7.3 Hakuaika

Perustoimeentulotukea myönnetään yleensä hakemuksen saapumiskuukauden tai sitä seuraavan kuukauden alusta lukien. Hakemuksen voidaan katsoa saapuneen ajoissa, jos se saapuu Kelaan viikon sisällä hakemiskuukauden päättymisestä.

Yli viikon myöhässä hakemiskuukauden päättymisestä saapuvaa hakemusta pidetään [takautuvana hakemuksena](#). Toimeentulotukea voidaan myöntää takautuvasti vain poikkeustilanteissa ja erityisestä syystä. Asiakkaan ja perheen oikeus takautuvaan toimeentulotukeen on aina arvioitava yksilöllisesti.

1.7.3.1 Takautuva hakuaika

Takautuva hakemus

Yli viikon myöhässä hakemiskuukauden päättymisestä saapuvaa hakemusta pidetään takautuvana hakemuksena. Toimeentulotukea ei yleensä myönnetä takautuvasti. Poikkeustilanteissa tukea voidaan kuitenkin myöntää erityisestä syystä takautuvasti, esimerkiksi jos kyseessä on:

- häätöuhka,
- asunnottomaksi joutuminen,
- perheen hajoaminen tai
- sairaalassaolo.

Jos takautuvan perustoimeentulotuen myöntämiselle ei ole erityisiä perusteita, takautuvaa aikaa koskeva hakemus hylätään.

Edellä mainitussa poikkeuksellisessa tilanteessa takautuvan tuen myöntäminen edellyttää myös, että

- asiakas olisi ollut kyseisenä takautuvana aikana oikeutettu toimeentulotukeen, mutta ei ole sitä hakenut ja
- asiakkaan tuen tarpeen pitää yleensä jatkua edelleen tukea haettaessa.

Perustoimeentulotuessa poikkeuksellisesti huomioon otettavia takautuvia menoja voivat olla esimerkiksi vuokra-, terveydenhuolto- ja sähkölaskurästit sekä hyvin harvoin myös perusosa. Yli kuukauden myöhässä olevan hakemuksen perusteella voidaan huomioida vain lähinnä asumiseen ja terveydenhuoltoon liittyviä menoja. Takautuvalta ajalta tuleva tuki maksetaan yleensä suoraan vuokranantajalle tai muulle laskuttajalle. Poikkeuksellisesti voidaan ottaa huomioon takautuvia maksettuja menoja.

Oikeus toimeentulotukeen selvitetään haetulle takautuvalle ajalle tehtävien laskelman perusteella.

Lisätietoa takautuvan laskelman tekemisestä.

Jälkikäteen toimitettavat laskut

Jälkikäteen toimitettaville perustoimeentulotuessa hyväksyttävillä laskuilla ei ole hakuaikaa. Lasku voidaan huomioida menona, jos asiakkaalle on tehty joko myöntävä tai hylkäävä laskelman sisältävä päätös sille kuukaudelle, jolla jälkikäteen toimitettu lasku on erääntynyt.

Jälkikäteen toimitettavat muut selvitykset

Jos hakemus on hylätty puuttuvien liitteiden vuoksi ja asiakas toimittaa puuttuneet liitteet oikaisuvaatimusajan (37 vrk) sisällä, asia käsitellään uudelleen, eikä uutta hakemusta tarvita.

Jos hakija toimittaa liitteet vasta oikaisuvaatimusajan päättymisen jälkeen, asia käsitellään uudelleen takautuvana hakemuksena. Lisätietoa takautuvan laskelman tekemisestä.

1.7.4 Lisäselvitykset

Jos Kelassa ei ole kaikkia tarvittavia tietoja hakemuksen ratkaisemiseksi tai tiedot ovat epäselvät tai puutteelliset, asiakkaalta pyydetään lisätietoja. Asiakkaalta vaadittavan selvityksen tulee olla asian ratkaisemisen kannalta välttämätön ja asiakkaalle tulee kertoa selkeästi, mitä lisäselvityksiä tarvitaan ja minkä vuoksi. Ennen lisätietojen pyytämistä tarkistetaan, onko hakemuksen ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot jo toimitettu Kelaan esimerkiksi toisen etuuden hakemuksessa. Jos tieto on jo Kelassa käytettävissä, tietoa ei pyydetä uudelleen. Katso myös tulorekisterin käyttäminen.

Alkuperäisiä selvityksiä ei tarvita, vaan perustoimeentulotuen hakemuksen liitteiksi riittävät esimerkiksi selkeät kuvat tai kopiot alkuperäisistä asiakirjoista. Kaikki asian ratkaisemiseksi tarvittavat tiedot pyydetään kerralla, jos se on mahdollista.

Lisäselvitykset pyydetään soittamalla, OmaKelan viestillä tai kirjeellä.

Joissain tilanteissa on perusteltua velvoittaa asiakasta asioimaan lisäselvityksenä henkilökohtaisesti Kelassa, jos se katsotaan asian käsittelyn kannalta tarpeelliseksi ja välttämättömäksi. Tällainen tilanne voi olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun on epäselvää, oleskeleeko asiakas Suomessa.

1.7.4.1 Määräaika lisäselvityksille

Lisäselvityspyynnön yhteydessä asiakkaalle annetaan määräaika, johon mennessä pyydetty lisäselvitykset tulee toimittaa. Määräajan tulee olla riittävä ottaen huomioon pyydettyjen lisäselvitysten laatu. Määräaika on

- yleensä kaksi viikkoa,
- OmaKelan viestipalvelua käytettäessä yleensä yksi viikko
- tai asiakkaan kanssa voidaan sopia myös lyhyemmästä tai pidemmästä määräajasta.

Jos asiakasta on pyydetty edellisessä päätöksestä toimittamaan liite/liitteitä, hakemusta ei ratkaista sen asian osalta ennen kuin kyseiset liitteet toimitettu.

- Asiakasta pyydetään toimittamaan kyseiset liitteet lisäselvityksenä hakemusta käsiteltäessä ja annetaan normaali määräaika liitteiden toimittamiselle.
 - Jos määräajassa ei toimiteta lisäselvityksiä tai esitetä hyväksyttävää syytä pyydettyjen selvitysten viivästymiselle, hakemus ratkaistaan käytettävissä olevien tietojen perusteella. Jos pyydettyjä lisäselvityksiä ei toimiteta, hakemus hylätään tältä osin. Lue lisää [perustoimeentulotukihakemuksen hylkäämisestä](#).
- Ratkaisu on tehtävä viimeistään 7 arkipäivän kuluessa siitä, kun asian ratkaisemiseksi tarvittavat tiedot on saatu tai määräaika selvitysten antamiselle on kulunut. Lue lisää [käsittelyajasta](#).

Jos asiakas pyytää, päätös toimeentulotuesta voidaan tehdä käytettävissä olevien tietojen pohjalta myös ennen määräajan päättymistä. Lisäksi jos asiakas muutoin ilmaisee, että hän ei halua toimittaa muita selvityksiä, voidaan asiakkaaseen olla yhteydessä ja tiedustella haluaako hän, että päätös annetaan käytettävissä olevin tiedoin. Vaikka selvitys olisi saapunut määräajan kuluttua umpeen, se otetaan huomioon päätöksenteossa. Jos päätös on jo tehty, se voidaan tarvittaessa korjata tai tarkistaa.

1.7.4.2 Selvitykset tuloista

Perustoimeentulotukihakemuksen tuloseselvitykset

- Tiliotteet
 - Uusi hakemus: Tiliotteet kaikilta perheenjäseniltä kaikista kotimaan ja ulkomaan pankkitileistä kahdelta edeltävältä kuukaudelta.
 - Jatkohakemus: Kaikilta perheenjäseniltä kaikista kotimaan ja ulkomaan pankkitileistä, jos ne ovat tarpeellisia hakemuksen käsittelemiseksi sen mukaan, miten niitä on pyydetty edellisessä päätöksessä.
 - Tiliotteiden tietoja käytetään apuna asiakkaan ilmoittamien tietojen vahvistamiseen. Lisäksi tiliotteelta voi todeta sellaisia tietoja, joita asiakas ei ole ilmoittanut, mutta jotka on huomioitava perustoimeentulotukea käsiteltäessä.
 - Kun tiliotetta ei ole saatavilla, on mahdollista käyttää tilistä saatavaa katkeamatonta tilitapahtumaluetteloa. Tilitapahtumaluettelossa tulee näkyä:
 - Tilinomistaja
 - Tilinumero
 - Ajanjakso
 - Saldo
 - Sivujen määrä (asiakas toimittanut kaikki sivut)
 - Lue lisää tiliotteista
- Tulorekisteri sisältää tiedot
 - Suomessa maksetuista palkkatuloista
 - Suomessa maksetuista etuustuloista (pois lukien toimeentulotuki)
- Tulorekisteri ei sisällä tietoja
 - yritystoiminnan tuloista
 - kaikkien laskutuspalveluyrittäjien tuloista ja vähennyksistä
 - pääomatuloista
 - ulkomaisista palkka- ja muista tuloista
- Yrittäjän tulosesvityslomake (Kelan lomake TO4) tarvittavine liitteineen
- Tarvittaessa vero- tai ulosottoviranomaisen tosite veronpalautuksen ulosmittauksesta

1.7.4.3 Selvitykset varallisuudesta

Asiakkaan tulee toimittaa selvitys kaikesta omasta sekä perheensä varallisuudesta, kuten esimerkiksi:

- säästöistä
- osakkeista ja rahastoista
- kiinteistöistä

- asunto-osakkeista
- osuudesta kuolinpesään (perukirja)
- kulkuneuvoista ja arvoesineistä sekä
- virtuaalivaluutoista.

Selvityksestä tulee käydä ilmi, mistä varallisuudesta on kyse sekä varallisuuden arvo.

Lue lisää [varallisuudesta](#).

1.7.4.4 Selvitykset menoista

Perusosaan kuuluvista menoista ei tarvitse toimittaa selvitystä. Poikkeuksen tästä muodostavat kuitenkin esimerkiksi [laitoshoidossa](#) olevat ja [vankeusrangaistusta](#) tai [asevelvollisuutta](#) suorittavat asiakkaat.

Hakemukseen tarvitaan liitteeksi laskut, kuitit tai muu välttämätön selvitys muista perusmenoista, jotka halutaan otettavaksi huomioon perustoimeentulotuessa. Menojen eräpäivän tulee kohdistua ajalle, jolle perustoimeentulotukea on haettu. Menoselvityksiä pyydetään toimittamaan hakemuksen yhteydessä, mutta niitä voidaan toimittaa myös jälkikäteen. Maksetuista laskuista riittää yleensä laskukopio.

Jos asiakkaalle on jo myönnetty perustoimeentulotukea ja hän hakee samaan menoon uudestaan samalle ajanjaksolle perustoimeentulotukea, Kela ei voi sitä myöntää. Asiakas ohjataan hyvinvointialueen sosiaalipalveluihin, joka voi harkita menon huomioimisen täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen menona.

Lue lisää [menojen huomioimisesta](#).

1.7.4.5 Sosiaalihuollon selvitys

Jos Kelassa on käytössä hyvinvointialueen sosiaalihuollon selvitys asiakkaan tilanteesta vaikuttavista asioista, se tulee huomioida ratkaisua tehtäessä. Erityisesti tulee kiinnittää huomiota lastensuojelusta saatuun selvitykseen. Asiakkaalle annettavassa etuuspäätöksessä tulee viitata sosiaalihuollon antamaan selvitykseen ja kertoa, miten se on vaikuttanut päätöksen sisältöön.

Lue lisää [näkemysten pyytämisestä ja yhteistyöstä hyvinvointialueen kanssa](#).

1.7.4.6 Sosiaalihuollon lausunto

Hyvinvointialueen sosiaalihuolto voi antaa asiakkaastaan lausunnon Kelalle perustoimeentulotukiasian käsittelyä varten. Lue lisää [sosiaalihuollon lausunnosta](#).

1.7.5 Hakemuksen peruminen

Perustoimeentulotuen hakija voi perua hakemuksen, jos päätöstä ei ole vielä annettu. Perumisen voi tehdä suullisesti tai kirjallisesti. Hakemus raukeaa peruutuksen seurauksena. Asian raukeamisesta ilmoitetaan asiakkaalle kirjeellä tai viestillä. Lue lisää hakemuksen perumisesta.

1.7.6 Hakemuksen siirtäminen hyvinvointialueelle

Asiakas voi toimittaa Kelaan perustoimeentulotuen hakemuslomakkeen, jossa hän hakee sellaista menoerää, joka ei kuulu perustoimeentulotuella katettavaksi. Asiakas saattaa toimittaa myös hyvinvointialueen oman täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen hakemuslomakkeen Kelaan.

Kelan on hakijan pyynnöstä toimitettava hakemus viipymättä [täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta vastaavalle hyvinvointialueelle](#), kun Kela on tehnyt hakemuksen perusteella päätöksen perustoimeentulotuesta, jos asiakas on esittänyt hakemuksessaan muita kuin perusosaan tai muihin perusmenoihin kuuluvia menoja. Hakija voi esittää pyynnön hakemusta jättäessään tai perustoimeentulotukipäätöksen saatuaan.

Ennen siirtoa tarkistetaan, että perustoimeentulotuesta on tehty päätös samalta ajanjaksolta. Tarvittaessa asiakkaalta pyydetään perustoimeentulotuen hakemus laskelman tekemistä varten.

Asiakkaalle kerrotaan päätöksessä siitä, että hakemus on siirretty hyvinvointialueelle siltä osin kuin Kela ei ole voinut myöntää perustoimeentulotukea.

Jos Kelaan tulee täydentävää tai ehkäisevää tukea koskeva hakemus, Kela arvioi, onko tuen tarve kiireellinen. Tarvittaessa otetaan yhteyttä hyvinvointialueelle kiireellisyyden arvoimiseksi. Jos täydentävän tai ehkäisevän tuen tarve arvioidaan kiireelliseksi, myös perustoimeentulotukihakemus ja täydentävän tai ehkäisevän hakemuksen siirto hyvinvointialueelle on käsiteltävä kiireellisenä.

Sekä perustoimeentulotukihakemuksessa että Kelaan toimitetun täydentävän toimeentulotuen hakemuksessa esitetyt menot arvioidaan sen suhteen, onko asiakas hakenut menoeriä, jotka voitaisiin kattaa perustoimeentulotuella.

Hyvinvointialueelle asiakkaan pyynnöstä siirrettäviä hakemuksia tai menoja ovat lähinnä kertaluontoiset henkilön erityiseen elämäntilanteeseen liittyvät menot.

Esimerkki

Pirjo toimittaa perustoimeentulotukihakemuksen siihen kuuluvine liitteineen. Lisäksi hän hakee hyvinvointialueen lomakkeella hyvinvointialueelta täydentävää toimeentulotukea lasten suuriin harrastusmenoihin. Pirjon hakemus perustoimeentulotuen osalta ratkaistaan ja hyvinvointialueelle siirretään täydentävää toimeentulotukea koskeva osuus. Pirjolle kerrotaan päätöksessä siitä, että hakemus on siirretty hyvinvointialueelle harrastusmenojen osalta.

Esimerkkejä hyvinvointialueelle siirrettävistä hakemuksista

Jos asiakas pyytää hyvinvointialueelle siirtoa, hakemus siirretään hyvinvointialueelle riippumatta siitä, syntyykö asiakkaalle oikeutta perustoimeentulotukeen, jos hakemuksessa on muita kuin perusosalla tai muina perusmenoina huomioitavia menoeriä, esimerkiksi

- lapsen harrastemenot
- huonekalut ja niihin rinnastuvat kodin hankinnat
- lastenvaunut
- toisen asteen ensimmäistä tutkintoa suorittavien nuorten opiskeluun liittyvät menot
- edunvalvontapalkkio

- [hautajaiskulut](#)
- avopalveluista johtuvat, kuukausittain toistuvat menot, esimerkiksi ateriamaksu, joita perustoimeentulotuessa ei huomioida, voidaan poikkeuksellisesti siirtää kuntaan käsiteltäväksi.

Esimerkkejä tilanteista, joissa Kela ei siirrä hakemusta hyvinvointialueelle

- ravintomenot esimerkiksi erityisruokavaliosta aiheutuvat ylimääräisen menot
- asumismenot (sisältää myös vuokravakuudet ja kohtuullisen määrän ylittävät asumismenot)
- vaatemenot riippumatta siitä kuuluvatko ne perusosalla katettaviin menoihin vai eivät
- vähäiset terveydenhuoltomenot
- henkilökohtaisesta ja kodin puhtaudesta aiheutuvat menot
- paikallisliikenteen käytöstä aiheutuvat menot
- sanomalehden tilauksesta aiheutuvat menot
- puhelimen ja tietoliikenteen käytöstä aiheutuvat menot
- harrastus- ja virkistystoiminnasta aiheutuvat menot (poislukien lapsen harrastemenot)
- vastaavat muut henkilön ja perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot
- viivästys-, muistutus- tai perimiskulut
- lainan ja luottojen lyhennykset
- perustoimeentulotukipäätös kattaa tietyn yksilöidyn menoerän, esimerkiksi laskun vain osittain tai kohtuullisen määrän ylittävät asumismenot
- asiakas hakee rahaa, eikä lisäselvitys tuo selvyyttä siihen, mihin menoihin rahaa tarvitaan (esimerkiksi vain viittaus henkilön olosuhteisiin ja erityisiin perusteisiin).

Jos asiakkaalla on esimerkiksi vuokrarästejä, ollaan yhteydessä asiakkaan tilanteesta hyvinvointialueelle hänen suostumuksellaan, vaikka hakemuksen siirtoa hyvinvointialueelle ei tehtäisi. Lapsiperheiden osalta tulee harkita, täytyvätkö edellytykset olla yhteydessä hyvinvointialueelle ilman asiakkaan suostumusta. Katso tarkemmin [lastensuojeluilmoitus](#).

Kela voi asiakkaan pyynnöstä siirtää hakemuksen hyvinvointialueelle, jos jää tulkinnanvaraiseksi, onko menoerä perusosaan kuuluva tai muuna perusmenona huomioitava vai ei.

Jos Kela ei siirrä hakemusta hyvinvointialueelle, asiakkaalla on aina mahdollisuus hakea täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea hyvinvointialueelta. Asiakkaalle kerrotaan päätöksellä mahdollisuudesta hakea täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea.

1.7.6.1 Hyvinvointialue, johon täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen hakemus siirretään

Hyvinvointialueen käsiteltäväksi kuuluva täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen hakemus siirretään hyvinvointialueelle, kuten kohdassa [hakemuksen siirtäminen hyvinvointialueelle](#) on kuvattu. Kelan ohjaus ja neuvontavelvollisuus korostuu, koska osa hakemuksista siirretään hyvinvointialueelle suoraan asiakkaan pyynnöstä ja osassa tilanteita asiakkaan täytyy itse hakea täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea hyvinvointialueelta.

Hyvinvointialue, johon hakemus siirretään, on yleensä hyvinvointialue, jolla perheen vakinainen oleskelukunta sijaitsee. Vakinainen oleskelukunta on se kunta, jossa hakijalla tai perheellä on vakinainen asuntonsa. Oleskelukunta on tarvittaessa määrättävä jokaiselle tuensaajalle ja perheenjäsenelle itsenäisesti.

Jos hakija tai perhe oleskelee muutoin kuin satunnaisesti useammassa kuin yhdessä kunnassa, täydentävän toimeentulotuen hakemus toimitetaan sille hyvinvointialueelle, jonka alueella oleskelusta hakijan ja perheen menot johtuvat.

Jos hakijan tai perheen täydentävän tai ehkäisevän tuen tarve on kiireellinen, hakemus siirretään sille hyvinvointialueelle, jossa hakija tai perhe oleskelee hakemusta tehtäessä. Muissa kuin kiireellisissä tapauksissa satunnainen oleskelu ei vaikuta siihen, mille hyvinvointialueelle hakemus siirretään. Satunnaista oleskelua on esimerkiksi lomamatka.

Jos täydentävän tai ehkäisevän tuen tarve ilmenee asiakkaan ollessa lyhytaikaisesti laitoksessa tai muussa palveluasumisyksikössä toisessa kunnassa, toimeentulotuen käsittelee asiakkaan vakinainen hyvinvointialue. Silloin kun asiakkaan oleskelu mainituissa yksiköissä on tarkoitettu vakituiseksi, täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntää se hyvinvointialue, missä laitos tai palveluasumisyksikkö sijaitsee.

Asiakkaan, jolla on Poste restante -osoite, tulee aina selvittää, kenen luona hän oleskelee, koska Poste restante -osoite kertoo vain sen, mihin henkilön posti toimitetaan. Jos asiakas asuu useiden eri henkilöiden luona, siirretään hakemus sille hyvinvointialueelle, jonka alueella oleskelusta hänen menonsa selvityksen mukaan suurimmalta osin johtuvat. Jos tätä ei pystytä selvittämään, hakemus lähetetään sille hyvinvointialueelle, johon asiakkaalla on Poste restante -osoite.

1.7.7 Väärälle viranomaiselle toimitetun asiakirjan siirto

Hyvinvointialueelle siirrettävien toimeentulotukihakemusten ja ilmoitusten lisäksi on tilanteita, joissa asiakirja on toimitettu Kelaan, vaikka se kuuluisi toiselle viranomaiselle. Lue tarkemmat ohjeet siirtotilanteisiin, kun Kelaan on saapunut toiselle viranomaiselle tai laitokselle kuuluva asiakirja muussa kuin toimeentulotukiasiassa.

1.7.8 Käsittelypaikka

Käsittelypaikalla tarkoitetaan tässä ohjeessa etuusasian valmistelu- ja ratkaisupaikkaa Kelassa. Etuusasian valmistelu ja ratkaiseminen tapahtuvat pääsääntöisesti asiakkaan kotikunnan mukaan määräytyvässä palveluyksikössä. Hakemus voidaan valmistella ja ratkaista myös muussa kuin kotikunnan mukaan määräytyvässä palveluyksikössä siten, kun siitä on erikseen sovittu. Esimerkiksi tiettyjen etuuksien tai asiakasryhmien valmistelu- ja ratkaisutoiminta on keskitetty Kelassa. Lue tarkemmin poikkeavista käsittelypaikoista kyseisen etuuden ohjeista.

Kotikunnan mukaan määräytyvä palveluyksikkö

Kelan etuusjärjestelmien toiminta pohjautuu henkilön toimistotietoon. Toimisto määräytyy yleensä henkilön väestötietojärjestelmän (VTJ) vakituisen asuinkunnan ja postinumeron mukaan.

Palveluysikön vaihtuminen

Jos henkilö muuttaa toiseen palveluysikköön, vastuuyksikkötiedot muodostuvat etuusjärjestelmiin yleensä ohjelmallisesti. Lue lisää henkilön yleistietojen muutoksista.

Palveluysikön tulee siirtää asiakasta koskevat vireillä olevat asiat uuteen palveluysikön käsiteltäviksi.

Turvakieltoasiakkaiden etuusasiat

Turvakieltoasiakkaiden etuusasiat valmistellaan ja ratkaistaan keskitetysti. Lue lisää turvakieltoasiakkaiden ratkaisutyön keskittämisestä kohdasta Turvakielto.

Muutoksenhakuasia

Perustoimeentulotuen [muutoksenhakuasian](#) käsittelee Kelassa oikaisuvaatimuskeskus.

Takaisinperintä

Toimeentulotuessa hallinto-oikeus tekee päätöksen etuuden [takaisinperinnästä](#).

Väärinkäytösepäily

Useimmiten epäily väärinkäytöksestä syntyy liikamaksun havaitsemisen yhteydessä. Kelan maksamaan etuuteen kohdistuvan väärinkäytösepäilyn selvittäminen aloitetaan Kelan palveluysikössä. Useamman palveluysikön alueella tehdyksi epäillyn väärinkäytöksen selvittämisestä neuvotellaan asianomaisten palveluysikköjen kesken. Yhteisten palvelujen Lakipalveluryhmän asiantuntija päättää tutkintapyyntöön tekemisestä tai päättää siitä, että tutkintapyyntöä ei kyseessä olevassa tapauksessa tehdä.

Lue lisää:

[Tietojenanto ja ilmoitusvelvollisuus](#)

Väärinkäytösepäilyn tunnistaminen

Väärinkäytökset

1.7.9 Esteellisyydestä

Etuuksille yhteinen Hallintolain soveltaminen ja asiointi toisen puolesta Kelassa - ohje, Esteellisyys.

1.7.10 Käsittelyaika

Toimeentulotukihakemus tulee aina käsitellä mahdollisimman pian, ilman aiheutonta viivytystä. Kiireellisessä tapauksessa päätös toimeentulotuesta on tehtävä käytettävissä olevien tietojen perusteella samana tai viimeistään seuraavana arkipäivänä hakemuksen saapumisesta Kelaan. Muussa kuin kiireellisessä tapauksessa päätös toimeentulotuesta on tehtävä viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä hakemuksen saapumisesta.

1.7.10.1 Käsittelyaika kuluu kuukautta koskevassa hakemuksessa

Kelaan toimitettu kuluu kuukautta koskeva toimeentulotuen hakemus on ratkaistava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä hakemuksen saapumisesta, jos kaikki hakemuksen ratkaisemiseksi tarvittavat tiedot ovat käytettävissä eikä hakemusta ole pidettävä kiireellisenä.

Jos päätöstä ei voida antaa hakemuksen puutteellisuuden vuoksi, asiakkaalta pyydetään tarvittavat lisäselvitykset viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun hakemus on saapunut. Kun asian ratkaisemiseksi tarvittavat lisätiedot on saatu, päätös on annettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun täydentävät tiedot ovat saapuneet. Jos asiakas ei ole määräajassa toimittanut pyydettyä lisäselvitystä tai esittänyt hyväksyttävää syytä viivästykselle, päätös on tehtävä käytettävissä olevien tietojen pohjalta, viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun määräaika on umpeutunut. Jos asiakas pyytää, voidaan päätös tehdä myös käytettävissä olevien tietojen perusteella jo ennen kuin lisäselvityksen antamiselle asetettu määräaika on kulunut.

Usein asiakkaalta pyydetty selvitys koskee jotakin yksittäistä menoa, mutta muilta osin hakemuksessa ei ole epäselvyyttä. Näissä tilanteissa se osa hakemuksesta, johon lisäselvitystä ei tarvita, tulisi ratkaista ensin ja lisäselvitystä vaativa osa hakemuksesta tulisi ratkaista selvityksen saapumisen jälkeen.

Hakemuksen käsittelyyn liittyvät määräajat lasketaan saapumispäivää seuraavasta arkipäivästä lukien. Ajanjaksolle sijoittuvat arkipyhät pidentävät käsittelyaikaa. Toimeentulotuen käsittelyn määräaikoja laskettaessa huomioidaan arkipäivät (ma-pe).

Jos hakemus saapuu Kelaan viikonloppuna (la-su), hakemuksen saapumispäivä on seuraava arkipäivä eli maanantai, jollei kyseessä ole arkipyhä. Käsittelyaika lasketaan siis saapumispäivää seuraavasta arkipäivästä eli tiistaista lukien. Käsittelyajan laskenta tehdään samalla tavalla arkipyhän osalta. Edellä todettu koskee myös sähköisesti toimitettuja hakemuksia.

Esimerkki

Jos toimeentulotukihakemus saapuu Kelaan maanantaina, päätös asiassa on tehtävä viimeistään seuraavan viikon keskiviikkona, jollei väliin osu arkipyhiä tai niihin verrattavia päiviä.

Esimerkki

Jos toimeentulotukihakemus tehdään OmaKelassa lauantaina, hakemus katsotaan saapuneeksi Kelaan maanantaina. Päätös asiassa on tehtävä viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä hakemuksen saapumisesta eli seuraavan viikon keskiviikkona, jollei väliin osu arkipyhiä tai niihin verrattavia päiviä.

Seitsemän arkipäivän käsittelyaikaa noudatetaan myös, jos asiakkaalle on tehty toimeentulotukipäätös ja hän toimittaa myöhemmin kyseisessä etuusjaksossa erääntyvän muuta perusmenoa koskevan laskun.

1.7.10.2 Käsittelyaika seuraavaa kuukautta ja sitä myöhäisempää ajanjaksoa koskevassa hakemuksessa

Asiakas voi jättää hakemuksen perustoimeentulotuesta jo huomattavasti ennen etuusjaksoa, jolle hän tukea hakee. Tällaisten hakemusten päätöksen antamista varten on kahdenlaiset määräajat:

- Jos hakemus koskee hakemusajankohtaa seuraavaa kuukautta, se on käsiteltävä niin, että tuki on maksussa viimeistään etuusjakson ensimmäisenä arkipäivänä. Edellytyksenä on, että hakemuksen saapumisesta Kelaan on kulunut silloin enemmän kuin seitsemän arkipäivää.
- Jos tukea haetaan myöhäisemmälle ajankohdalle kuin seuraavalle kuukaudelle, hakemus on käsiteltävä niin, että tuki on maksussa viimeistään hakemuksessa tarkoitetun etuusjakson ensimmäisenä arkipäivänä.

Esimerkki

Asiakas toimittaa hakemuksen tammikuussa ja hakee tukea 1.3. alkaen. Päätös tulee tehdä niin, että etuus on maksussa viimeistään maaliskuun ensimmäisenä pankkipäivänä.

1.7.10.3 Kiireellinen hakemus

Kun asiakkaan toimeentulotuen tarve on kiireellinen, hakemus on ratkaistava hakemuksen saapumispäivänä tai sitä seuraavana arkipäivänä. Asiakkaan on tällöin asioitava joko puhelimitse tai palvelupisteessä ja kerrottava tarve kiireelliselle toimeentulotuella ja esitettävä perusteet kiireellisyydelle. Hakemuksessa kiireelliseksi ilmoitettu meno ei aina vaadi kiireellistä päätöksentekoa. Kela ratkaisee asian kiireellisyyden tapauskohtaisesti.

Kiireellinen hakemus on kysymyksessä esimerkiksi elämäntilanteen muutoksessa, jota seuraa yllättävä rahattomuus. Tällöin asiakkaan tai perheen asuminen, terveys tai eläminen on välittömässä vaarassa. Yleisimmät kiireellisyyden syyt ovat:

- Asumisen turvaaminen
 - Häätö tai hätöuhka
 - Sähkön ja lämmön saannin vaarantuminen
- Terveys
 - Kiireellinen lääke
 - Sairaalasta kotiutuminen

Kiireellinen tarve ravintomenoihin

Edellä on esitetty yleisimpiä kiireellisiä tilanteita. Kiireellisyys arvioidaan aina tapauskohtaisesti ja sen arvioinnissa tulee käyttää harkintaa. Lue lisää kiireellisyyden arvioinnista.

Tarvittaessa kiireellinen hakemus ratkaistaan käytettävissä olevien tietojen perusteella, jolloin tuki voidaan myöntää vain lyhyeksi ajaksi kerrallaan. Tällöin tuki myönnetään vain joidenkin päivien tai viikon ajaksi esimerkiksi maksusitoumuksena ravinto- tai reseptilääkemenoihin. Tulot ja varat otetaan huomioon vain siltä osin kuin ne ovat asiakkaan tai hänen perheensä käytettävissä hakemusta ratkaistaessa.

Tämän vuoksi hakemus on yleensä tarpeen ratkaista muilta osin myöhemmin ja kiireellisenä myönnetty tuki huomioidaan tulona, kun asiassa annetaan tarkistuspäätös. Kiireellistä tukea koskevassa päätöksessä asiakkaalle kerrotaan, että asia ratkaistaan kokonaisuudessaan, kun puuttuvat selvitykset on saatu. Jos kaikki tiedot kuitenkin ovat käytettävissä, voidaan kiireellinen hakemus ratkaista samalla koko kuukauden etuusjakson ajalta.

Kiireellisessä tuen tarpeessa voidaan menoina huomioida esimerkiksi

- perusosan ravintomenojen osuus ravintomeneihin
- reseptilääkkeet, jotka on arvioitu tarvittaviksi kiireellisesti

Esimerkki

Maija kotiutuu sairaalasta torstaina. Hänen saa eläkkeensä vasta viikon kuluttua. Maija on täysin rahaton eikä pysty ostamaan hänelle määrättyjä lääkkeitä. Maijalle voidaan myöntää kiireellisenä perustoimeentulotukena eläkkeen maksuun saakka maksusitoumus perusosan ravinto-osuuteen sekä maksusitoumus reseptilääkkeisiin.

Kun kiireellisestä perustoimeentulotuesta tehdään Kelassa päätös, arvioidaan, onko hakemuksessa menoja, jotka voitaisiin huomioida täydentävässä tai ehkäisevässä toimeentulotuessa hyvinvointialueella. Tarvittaessa tehdään hyvinvointialueen kanssa yhteistyötä kiireellisyysarvioinnissa. Jos tarve on kiireellinen, hakemus [siirretään](#) kiireellisenä hyvinvointialueelle. Siirto edellyttää, että asiakas on tätä pyytänyt ja kyse on menosta, joka voidaan siirtää.

Esimerkki

Eskon omistusasunnon jääkaappi on mennyt rikki kesähelteillä. Hänellä on perhettä ja ruokahuolto on haastavaa hoitaa ilman jääkaappia. Hän hakee perustoimeentulotukea ja pyytää siirtämään hakemuksen tarvittaessa kuntaan. Hakemus käsitellään perustoimeentulotuen osalta kiireellisesti ja siirretään kiireellisenä kuntaan.

Kiireellisen väliaikaismajoituksen järjestäminen kuuluu kunnalle. Jos asiakkaalla on kiireellinen majoitustarve, ollaan Kelasta yhteydessä asiakkaan luvalla kunnan yhteyshenkilöön majoitusasian vireille tulon varmistamiseksi. Jos asiakas ei anna lupaa yhteydenottoon, hänelle kerrotaan, miten hän voi saada asian vireille kunnassa. Lapsiperheiden osalta arvioidaan aina lastensuojeluilmoituksen tarve.

Asiakas ohjataan hyvinvointialueelle myös, jos hänen arvioidaan tarvitsevan myös [sosiaalihuollon palveluita](#). Jos asiakas on ilmeisen kyvytön huolehtimaan itsestään tai kriteerit [lastensuojeluilmoituksen tekemiselle](#) täyttyvät, hyvinvointialueelle voidaan olla yhteydessä ilman asiakkaan suostumusta.

Katso lisää [kiireellisen toimeentulotuen myöntämisestä elintarvikkeisiin](#).

Lue lisää kiireellisen toimeentulotuen prosessista.

1.7.11 Etuusjakso

Perustoimeentulotuki määrätään yleensä kalenterikuukaudelta. Tästä ajanjaksosta käytetään nimitystä etuusjakso. Hakemus ratkaistaan koko hakemusta koskevalta ajalta. Jos oikeutta perustoimeentulotukeen ei voida ratkaista koko haetulle ajalle,

asia perustellaan päätöksessä ja hakijalle kerrotaan mahdollisuudesta hakea toimeentulotukea myöhemmälle ajalle uudelleen.

Perustoimeentulotukea voidaan tarpeen mukaan myöntää kuukautta pidemmältä tai [lyhyemmältä ajalta](#). Tukea ei kuitenkaan voida hylätä tulevalta ajanjaksolta kuukautta pidemmältä ajalta.

Esimerkki

Petran toimeentulotukihakemus touko-, kesä- ja heinäkuulle ratkaistaan toukokuussa. Toimeentulotukioikeutta toukokuulle ja kesäkuulle ei muodostu, koska tulot ylittävät menot, joten hylkäävä ratkaisu tehdään vain touko- ja kesäkuulle. Päätöksellä kerrotaan, että toimeentulotukioikeutta ei ole voitu ratkaista kesäkuuta pidemmälle ajalle, koska perustoimeentulotukea ei voida hylätä kuukautta pidemmältä tulevalta ajalta.

Esimerkki

Roopen toimeentulotukihakemus touko-, kesä ja heinäkuulle ratkaistaan 3.6. Toimeentulotukioikeutta touko-, kesä ja heinäkuulle ei muodostu, koska tulot ylittävät menot. Ratkaisu voidaan tehdä koko haetulle ajalle, koska perustoimeentulotuki voidaan hylätä takautuvasti, kuluvalta kuukaudelta sekä yhdeltä tulevalta kuukaudelta.

1.7.12 Osakuukauden ratkaisu

Hakijan toimeentulon turvaamiseksi päätös voidaan tehdä kuukautta lyhyemmälle ajalle. Osakuukauden ratkaisu on perusteltua tehdä esimerkiksi, jos hakija on saamassa ensimmäisen palkan tai myönnetyn etuuden ensimmäisen maksun loppukuusta eikä hakijalla ole muita tuloja tai varoja käytettävissä alkukuusta.

Päätös tehdään palkanmaksupäivää tai etuuden maksupäivää edeltävään päivään asti. Hakijalle kerrotaan mahdollisuudesta hakea perustoimeentulotukea myös loppukuukaudelle, jos taloudellisen tuen tarve jatkuu. Jos perustoimeentulotukea haetaan loppukuukaudelle, tehdään koko kuukautta koskeva tarkistuspäätös, jossa huomioidaan koko kuukauden aikana erääntyvät menot sekä käytettävissä olevat tulot ja varallisuus.

Esimerkki

Kyllikki on tuloton ja hän hakee huhtikuussa perustoimeentulotukea toukokuulle. Kyllikille maksetaan 20.5. ensimmäinen erä eläkettä. Perustoimeentulotuki ratkaistaan 19.5 saakka eikä eläkettä huomioida tulona. Erääntyvät menot huomioidaan siltä ajalta, jolle päätös on tehty. Myöhemmin Kyllikki hakee perustoimeentulotukea koko toukokuulle. Kyllikille annetaan koko toukokuuta koskeva tarkistuspäätös, jossa tulot, varallisuus ja menot huomioidaan koko kuukaudelta.

1.7.13 Laskelma

Oikeus perustoimeentulotukeen ratkaistaan tekemällä laskelma toimeentulotuessa huomioitavista [tuloista](#), [varoista](#) ja [menoista](#) hakijan ja hänen perheenjäsentensä osalta.

Menot huomioidaan esitettyjen, etuusjaksona maksettujen tai erääntymässä olevien menoselvitysten mukaisina. Menolta edellytetään, että ne erääntyvät etuusjakson aikana. Myös perusosa on laskelmassa menoa.

Toimeentulotuessa huomioitavien tulojen ja menojen erotuksesta muodostuu hakemiskuukauden perustoimeentulotuen määrä.

Oikeus perustoimeentulotukeen määräytyy laskelman perusteella.

Lisätietoa takautuvan laskelman tekemisestä.

Tuloylijäämä

Jos tulot ylittävät menot, tuloksena on tuloylijäämä. Jos toimeentulotukea haetaan edelleen, ylijäämä siirtyy seuraavalle kuukaudelle tuloksi, ellei sen määrä ole vähäinen eikä sitä pidetä kohtuuttomana.

Esimerkki

Tammikuun päätöksessä asiakkaalla on tuloylijäämää. Asiakas ei hae toimeentulotukea helmikuulle. Asiakas hakee toimeentulotukea maaliskuussa. Maaliskuun laskelmalle ei kopioidu tammikuun ylijäämää. Jos tulo on asiakkaan tilillä maaliskuussa, voidaan se huomioida varallisuutena.

1.7.14 Kuuleminen

Kuuleminen merkitsee tilaisuuden varaamista asiakkaalle esittää oma käsityksensä asiasta ennen sen ratkaisua. Asiakkaalla on oikeus saada tietoonsa asiassa kertynyt aineisto ja esittää saamiensa tietojen perusteella oma käsityksensä asiasta. Asiakkaan kuuleminen on keskeinen oikeussuojan tae. Se on hakemuksen ja siihen liittyvien selvitysten ohella keino hankkia tietoa oikeaan lopputulokseen pääsemiseksi ja palvelee osaltaan myös asian selvittämistä.

Lähtökohtana on kuulemisen ensisijaisuus ja kuulematta jättäminen voidaan tehdä vain erittäin poikkeuksellisesta syystä.

Perustoimeentulotuen ratkaisutoiminnassa kuuleminen tulee kyseeseen esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- [takaisinperintä](#) ja [elatusvelvollisuus](#)
- [tarkistaminen vahingoksi](#)
- perusosan alentaminen
- [avo- ja avioliittotilanteet](#)

Lue tarkemmin tilanteista, [joissa ei tarvitse kuulla](#).

Etuuksille yhteinen Hallintolain soveltaminen ja asiointi toisen puolesta Kelassa -ohje, Kuuleminen.

1.7.15 Päätöksen antaminen perustoimeentulotuesta

Perustoimeentulotukipäätökset ovat hallintopäätöksiä. Hallintopäätöksellä tarkoitetaan viranomaisen hallintoasiassa tekemää ratkaisua, jolla on asian käsittelyn päättävä vaikutus. Kaikkiin asiakkaan hakemuksessa esittämiin vaatimuksiin on otettava kantaa

päätöksessä päätöksen perusteluissa. Jokainen päätös ratkaistaan tapauskohtaisella harkinnalla.

Perustoimeentulotuen hakijalle annetaan kirjallinen päätös etuuden myöntämisestä, hylkäämisestä, tarkistamisesta tai korjaamisesta. Kun päätös on kirjallinen, asiakas saa tietoonsa päätöksen perustelut ja hän voi harkintansa mukaan valittaa päätöksestä. Kirjallista päätöstä ei kuitenkaan anneta indeksitarkistusten yhteydessä.

Laskujen johdosta annettavat päätökset

Erillistä päätöstä ei anneta, jos hakija toimittaa jälkikäteen laskun, joka kohdistuu ajalle, jolle tukea on jo myönnetty, ja maksu maksetaan laskun mukaisesti. Asiakas saa Kelasta näissä tilanteissa maksuilmoituksen. Päätös annetaan kuitenkin, jos laskusta huomioidaan vain osa tai sitä ei voida huomioida perustoimeentulotuessa lainkaan.

Lue kuinka päätöksen antamisessa menetellään etuudensaajan tai edunvalvojan kuolemantapauksessa tai [asiakkaan kuoleman tapauksessa](#). Lue myös hallintolain soveltamisen ohjeista edunvalvonnan päättymisestä etuudensaajan tai edunvalvojan kuoleman johdosta.

Etuuspäätökset annetaan maksutta.

Päätökset annetaan suomeksi tai ruotsiksi väestötietojärjestelmästä saatavan asiakkaan kielitiedon perusteella. Huomaa myös tilanteet, joissa päätös annetaan asiakkaan käyttämällä saamen kielellä.

Katso myös asiaratkaisu vai tutkimatta jättäminen, päätöksen muoto ja sisältö ja päätöksen perusteleminen.

Huomaa, että perustoimeentulotuen päätöksiin ei sovelleta päätöksen poistamista koskevaa ohjeistusta. Perustoimeentulotuessa ei ole myöskään lakkautus- ja väliaikaisia täytäntöönpanopäätöksiä.

1.7.15.1 Myöntämisaika

Oikeus perustoimeentulotukeen selvitetään asiakkaan hakemalle ajalle, yleensä hakemiskuukauden alusta täydelle kuukaudelle. Yleensä laskelma tehdään etuusjaksolle eli yhdelle kalenterikuukaudelle kerrallaan. Tarvittaessa toimeentulotuki voidaan maksaa ja myöntää lyhyemmäksi ajaksi. Silloin tuen määrä jaetaan 30:llä ja kerrotaan myöntöpäivien lukumäärällä. Kuukautta lyhyemmälle ajanjaksolle myönnettäviä tilanteita esiintyy muun muassa kiireellisenä käsiteltävissä hakemuksissa tai tilanteessa, jossa asiakkaalla ei ole tuloja tai varoja käytettävissä alkukuusta. Lue lisää [osakuukauden ratkaisusta](#).

Tarvittaessa esimerkiksi kuukaudeksi myönnetty toimeentulotuki voidaan myös maksaa [erissä](#).

Muu kuin kiireellinen perustoimeentulotukihakemus

Ensimmäinen päätös tehdään asiakkaalle yleensä 1-2 kuukauden ajalle.

Päätös tehdään yhden kalenterikuukauden ajalle, jos

- henkilön palkkatulo vaihtelee kuukausittain
- henkilö saa soviteltua työttömyysetuutta
- kysymyksessä on tuloton, alle 25-vuotias nuori

- päätös voidaan tehdä 2-3 kuukaudelle, jos sosiaalitoimi on tietoinen asiakkaan tilanteesta
- päätös voidaan tehdä pidemmälle, jos se tukee sosiaalitoimen kanssa tehtyä asiakassuunnitelmaa
- tilanne on ensisijaisten etuuksien osalta keskeneräinen (TotuL 23 §)
- henkilöllä on omaisuutta, jonka realisointitarvetta selvitetään
- toimeentulotukea myönnettäessä on määrätty toimeentulotuen takaisinperinnästä
- asiakasmaksua on tarpeen alentaa

Toimeentulotuen [perusosan alentamista](#) koskeva päätös voidaan tehdä enintään kahdeksi kuukaudeksi kerrallaan. Käytännössä alentaminen tehdään kuukaudeksi kerrallaan.

Jos on epäselvää, mille kuukaudelle asiakas on hakemuksen tehnyt, esimerkiksi hakeeko asiakas tukea hakemiskuukaudelle vai seuraavalle kuukaudelle, haku aika tarkistetaan asiakkaalta. Jos hakemuksesta puuttuu hakuajan päättymisajankohta, tehdään päätös yhdelle kuukaudelle.

Asiakkaan elämäntilanteeseen sopivan pituinen päätös

Toimeentulotuessa on mahdollista antaa asiakkaan elämäntilanteeseen sopivan pituinen päätös esimerkiksi 3-6 kuukaudelle, kun asiakkaan tulot ja menot (vuokra) ovat säännölliset kuukausittain. Päätöstä tehtäessä on arvioitava kaikkien perheenjäsenten osalta tulojen pysyvyyttä.

Perustoimeentulotuen jatkopäätös voidaan tehdä enintään 12 kuukaudeksi, jos hakijan ja perheen tilanne ei todennäköisesti muutu siten, että perustoimeentulotukea joudutaan tarkistamaan pian päätöksen antamisen jälkeen. Päätös voidaan tehdä enintään asiakkaan hakemuksen mukaisesti.

On huomioitava, että heinä-joulukuussa maksettavat veronpalautukset sekä kesä- tai heinäkuussa maksettavat lomarahat aiheuttavat usein tarpeen tarkistaa päätökset.

Tulottomille asiakkaille on mahdollista tietyissä tilanteissa antaa elämäntilanteeseen sopivan pituinen päätös.

Kiireellinen perustoimeentulotukihakemus

Jos asiakkaan tilanne edellyttää kiireellisen perustoimeentulotuen myöntämistä, eikä kaikkia tietoja ole käytettävissä, käsitellään hakemus käytettävissä olevilla tiedoilla. Tällöin toimeentulotuki myönnetään yleensä muutamalle päivälle. Lue lisää [kiireellisen hakemuksen käsittelystä](#).

Takaisinperinnän ottaminen huomioon ratkaisua tehtäessä

Perustoimeentulotuen päätöstä tehtäessä, selvitetään aina, onko myöhemmässä vaiheessa mahdollista periä tuki takaisin esimerkiksi tulevista tuloista tai varallisuuden realisoinnista. [Takaisinperinnästä](#) on aina päätettävä jo silloin, kun tukea myönnetään.

Alaikäisen kohdalla mahdollinen takaisinperintä voi kohdistua hänen vanhempiinsa. Ennen ratkaisun tekoa selvitetään, onko vanhempien tosiasiallisesti mahdollista vastata lapsensa elatuksesta. Tällöin selvitetään heidän vuositulonsa ja varallisuutensa verotustiedoista ja pyydetään tarvittaessa selvitys asiaan. Jos vanhemmat ovat pitkäaikaisia toimeentulotuen saajia, takaisinperintää ei tehdä.

Lue lisää takaisinperintämenettelystä ja [elatusvelvollisuudesta](#).

1.7.15.2 Perustoimeentulotukihakemuksen hylkääminen

Kun asiakkaan tukihakemusta käsitellään, hänen tuloistaan ja varoistaan tehdään laskelma. Hakemus perustoimeentulotuesta hylätään, jos laskelma osoittaa, että asiakkaan perustoimeentulotuessa huomioitavat tulot ja varat ovat suuremmat kuin hänen menonsa. Tukea ei kuitenkaan voida hylätä tulevalta ajanjaksolta kuukautta pidemmältä ajalta.

Eräissä tilanteissa hakemus hylätään poikkeuksellisilla perusteilla:

- Jos asiakas ei toimita pyynnöstä huolimatta annettuun määräaikaan mennessä hakemuksen ratkaisemiseksi välttämättömiä tietoja (muun muassa tiliotetta, tulotietoja).
- Kiireellisenä myönnettyyn perustoimeentulotukipäätökseen ei voida myöntää jatkoa, jos siitä puuttuu tiliote, vaikka muut liitteet olisikin toimitettu.
- Kotikunnattomille turvapaikanhakijoille, jotka ovat kirjoilla vastaanottokeskuksissa, ei myönnetä perustoimeentulotukea. Vastaanottokeskukset turvaavat turvapaikanhakijoiden toimeentulon.
- Perustoimeentulotukea ei myönnetä ulkomailla asuvalle henkilölle, kun kulut muodostuvat ulkomailla.

1.7.15.3 Päätöksen saajat

Täysi-ikäiselle tehdystä ratkaisusta lähetetään aina päätös hakijalle itselleen. Kun hakijalla on edunvalvoja tai edunvalvontavaltuutettu, päätös lähetetään myös heille.

Jos päätös sisältää maksusitoumuksen, myös maksusitoumus lähetetään hakijalle. Maksusitoumusta ei lähetetä kahteen kertaan. Jos hakijalla on esimerkiksi edunvalvoja, edunvalvojalle menevässä päätöksessä kerrotaan tieto maksusitoumuksen myöntämisestä.

Määrätyn edunvalvojan tai edunvalvontavaltuutetun pyynnöstä maksusitoumus voidaan toimittaa hakijan sijasta edunvalvojalle tai edunvalvontavaltuutetulle.

Jos hakijalla on turvakieltoääräys, noudata turvakielto-ohjeiden kohtaa etuuksien ratkaiseminen.

Alaikäinen, joka asuu yksin tai muun henkilön kanssa

Jos alaikäinen asuu yksin tai muun kuin oman vanhempansa luona, lähetetään päätös lapselle ja hänen huoltajanaan olevalle vanhemmalle tai vanhemmille. Lapsen päätöstä ei saa lähettää vanhemmalle, joka ei ole lapsen huoltaja. Jos alaikäinen hakija on avioliitossa, lähetetään päätös vain hänelle itselleen. Jos alaikäisellä on lapsi eikä hän ole avioliitossa, ei lapsen ja mahdollisen puolison tietoja saa paljastaa alaikäisen hakijan huoltajina toimiville vanhemmille.

Jos päätös sisältää maksusitoumuksen, myös maksusitoumus lähetetään lapselle. Maksusitoumusta ei lähetetä huoltajalle.

Jos hakijalla on turvakieltoääräys, noudata turvakielto-ohjeiden kohtaa turvakielto ja etuuksien ratkaiseminen. Huomioi, että turvakielto saattaa olla määrätty huoltajan takia, jolloin huoltajalle ei saa luovuttaa tietoja lapsesta.

1.7.16 Ensisijaiset etuudet ja Kelan palvelut

Ensisijaiset etuudet

Toimeentulotuki on viimesijainen sosiaalihuoltoon kuuluva taloudellinen tuki. Kelan on tarvittaessa ohjattava ja neuvottava asiakasta Kelan etuuksista sekä ohjattava hakemaan ensisijaisia sosiaaliturvaetuuksia tai muita etuuksia.

Tavoitteena on, että perustoimeentulotukea käsiteltäessä asiakkaan oikeus muihin etuuksiin on selvitetty tai ne on myönnetty. [Etuudet huomioidaan tulona](#) perustoimeentulotuessa. Jos asiakkaalta tai hänen perheenjäseneltään puuttuu hänelle kuuluvia etuuksia, ohjataan asiakasta hakemaan niitä.

Jos ensisijaisia etuuksia ei ole laitettu vireille tai niitä ei voida ratkaista ennen toimeentulokipäätöstä, tehdään perustoimeentulokipäätös yhden kuukauden ajalle. Myös kuittauspyynnöt ja maksuvaatimukset tehdään asiakkaan ja perheenjäsenten vireillä oleviin tai odotettavissa oleviin Kelan tai muiden laitosten etuuksiin.

Jos asiakas hakee ensimmäisen etuusjakson jälkeen perustoimeentulotukea ja hän ei pyydettyäessä edelleenkään toimita hakemusta ensisijaisesta etuudesta tai esitä selvitystä ensisijaisen etuuden määrästä, pyydetään selvitystä asiakkaan menettelylle. Asiakkaalle tai hänen perheelleen voidaan tehdä päätös perustoimeentulotuesta ainoastaan enintään kuukaudeksi kerrallaan, jos hänellä ei ole ensisijaisia etuuksia haettuina.

Kelan palvelut

Jos toimeentulotuen hakemuksen käsittelyn yhteydessä havaitaan, että asiakkaalla on haasteellinen elämäntilanne esimerkiksi terveyden, elämänhallinnan tai toimeentulon osalta, hän voi hyötyä Kelan palvelusta. Huomioon tulee ottaa aina asiakkaan tai perheen kokonaistilanne. Kun huoli asiakkaan tilanteesta syntyy, otetaan asiakkaaseen yhteyttä ja asia otetaan hänen kanssaan puheeksi. Jos selkeästi ilmenee, että asiakas tarvitsisi Kelan omia ohjaus- ja neuvontapalveluita, tehdään asiakkaalle ajanvaraus. Asiakas voi esimerkiksi tarvita apua ensisijaisten Kelan etuuksien hakemisessa.

Asiakas ohjataan hyvinvointialueen sosiaalipalveluihin, jos hänen arvioidaan tarvitsevan myös [sosiaalihuollon palveluita](#).

1.8 Maksaminen

Perustoimeentulotuen säännöllinen maksupäivä on kuukauden ensimmäinen pankkipäivä. Myös vuokranantajille tuet maksetaan tämän mukaisesti.

Jos asiakkaalle syntyy oikeus toimeentulotukeen, joka ei ehdi maksuun säännöllisenä maksupäivänä, maksu näkyy asiakkaan tilillä kahden pankkipäivän kuluessa päätöksen antamisesta.

Lisätietoa toimeentulotuen maksamisesta, etuuspalautuksista, väärän henkilön tilille maksetun etuuden palauttamisesta ym.

1.8.1 Osissa maksaminen

Perustoimeentulotuki maksetaan yleensä yhdessä osassa. Maksu on kuitenkin mahdollista jakaa asiakkaalle maksettaessa kahteen tai neljään yhtä suureen osaan. Silloin maksupäivät ovat kuukauden 1., 9., 16., ja 23. päivä. Ensimmäinen osa maksetaan yleensä kuun ensimmäisenä pankkipäivänä. Muuna kuin säännöllisenä maksupäivänä maksettu perustoimeentulotuki maksetaan takautuvalta osin aina yhdessä osassa.

Osissa maksamisen tarkoitus on tukea hakijaa taloudellisen tilanteen hallitsemisessa ja se voidaan tehdä asiakkaan suostumuksella. Osissa maksaminen tehdään vähintään kuukaudeksi kerrallaan. Se on voimassa myös tulevissa ratkaisuisissa, ellei asiakas pyydä muutosta maksamisen tapaan. Osissa maksamista ei muuteta kesken kuukauden.

Lue lisää osissa maksamisesta.

1.8.2 Maksusitoumukset

Maksusitoumus on asiakirja, jolla Kela sitoutuu maksamaan siinä määritellyn perustoimeentulotuessa huomioitavan tuotteen tai palvelun hakijan puolesta. Maksusitoumus on yksi maksun suorittamisen tapa. Maksusitoumuksella varmistetaan, että hakija tosiasiallisesti saa tarvitsemansa palvelun tai tuotteen hankittua. Maksusitoumuksella katetaan tuote tai palvelu kokonaan tai osittain. Palveluntuottaja tai muu taho voi laskuttaa Kelalta maksusitoumuksessa määritellyn tuotteen tai palvelun. Maksusitoumus voidaan myöntää hakijalle tai hänen perheenjäsenelleen, ja se lähetetään yleensä etuuspäätöksen mukana hakijalle. Lue lisää [päättöksen antamisesta](#). Maksusitoumuksen käyttö edellyttää henkilöllisyyden todistamista. Maksusitoumuksesta ei anneta rahaa takaisin.

Jos hakijalla on edunvalvoja, maksusitoumus lähetetään yleensä hakijalle. Edunvalvoja saa tiedon maksusitoumuksesta päätöksestä. Edunvalvojan tai edunvalvontavaltuutetun pyynnöstä maksusitoumus voidaan toimittaa asiakkaan sijasta edunvalvojalle tai edunvalvontavaltuutetulle.

Maksusitoumuksen käyttö edellyttää henkilöllisyyden todistamista. Maksusitoumuksesta ei anneta rahaa takaisin.

Maksusitoumuksia voidaan myöntää esimerkiksi seuraaviin menoihin:

- Elintarvikkeet, katso tarkemmin Maksusitoumus elintarvikkeisiin –prosessi
- Lääkekustannukset, katso tarkemmin Yleiset lääkeasiat –prosessi ja Keskitetyt lääkeasiat -prosessi
- Proteettisen hammashoidon hammasteknisen työn kustannukset. Katso tarkemmin Hammasproteesit - prosessi
- Silmälasi- ja silmälääkärinkustannukset. Katso tarkemmin Optikkopalvelut –prosessi, kaikki käsittelijät ja Optikkopalvelut –prosessi, keskitetyt käsittelijät
- Terveystuettujen matkat, juna- ja lentomatka, linja-automatka ja taksimatka.
- Henkilöasiakirjat, katso tarkemmin Henkilöasiakirjat-prosessi
- Muuttokulut, katso tarkemmin Muuttopalvelut - prosessi
- Vuokravakuus, katso tarkemmin Vuokravakuus –prosessi
- Kotivakuutus, katso tarkemmin Kotivakuutus maksusitoumuksena -prosessi
- Sähkövakuus, katso tarkemmin Sähkövakuus - prosessi

Maksusitoumus kiireellisessä tilanteessa elintarvikkeisiin

Kiireellisessä tilanteessa välttämätön tuki voidaan maksaa kokonaan maksusitoumuksilla. Hakijan suostumuksella kiireellisessä tilanteessa maksusitoumus voidaan myöntää elintarvikkeisiin. Hakijan suostumus pyydetään suullisesti tai kirjallisesti hakemisen yhteydessä. Maksusitoumuksen vaihtoehtona on tuen maksaminen pankkitilille. Lue lisää [Maksuosoite](#).

Katso lisää [kiireellinen toimeentulotuki](#) ja maksusitoumus elintarvikkeisiin prosessi.

1.8.3 Maksuosoite

Perustoimeentulotuki maksetaan tilille, jonka hakija tai hänen valtuuttamansa henkilö on ilmoittanut.

Tilinumero muutokset tehdään hakijan ilmoituksen perusteella. Hakija voi ilmoittaa tilinumero muutoksen lomakkeella Y121, verkkoasioinnissa tai tietyissä tilanteissa suullisesti.

Perustoimeentulotuki voidaan maksaa myös ulkomaiselle tilille.

Prepaid-kortti

Toimeentulotuki voidaan maksaa Prepaid-kortille, jos asiakkaalla ei ole pankkitiliä eikä henkilöllisyystodistusta. Prepaid-kortille voidaan maksaa Kelan etuudet siihen saakka, kun asiakas on saanut avattua pankkitilin.

Lisätietoa Prepaid-kortin käyttämisestä.

Maksuosoitus

Poikkeustapauksessa toimeentulotuki voidaan maksaa myös maksuosoituksena pankille, jos tilille maksaminen tai Prepaid-kortin käyttäminen ei ole mahdollista ja jos hakija esittää Kelalle erityisen syyn.

Maksuosoituksen käyttö edellyttää, että asiakkaalla on Suomessa postiosoite sekä henkilöllisyystodistus. Lisätietoa maksuosoituksen käyttämisestä.

1.8.4 Maksaminen muille maksunsaajille

Yleensä perustoimeentulotuki maksetaan hakijan osoittamalle tilille.

Perustoimeentulotuki voidaan tietyissä tilanteissa maksaa myös muille maksunsaajille.

1.8.4.1 Edunvalvojalle tai edunvalvontavaltuutetuille

Perustoimeentulotuki voidaan maksaa edunvalvojalle, jos tuomioistuin tai holhousviranomainen on määrännyt tuen saajalle edunvalvojan hoitamaan taloudellisia asioita. Perustoimeentulotuki voidaan maksaa myös edunvalvontavaltuutetulle, kun edunvalvontavaltuus on vahvistettu.

Maksun jakaminen, kun asiakas tai puoliso on edunvalvonnassa

Jos toimeentulotukiperheessä on yhteistaloudessa asuvat avo- tai aviopuolisot, joista toinen on edunvalvonnassa, tulee maksettavan toimeentulotuen jakaminen selvittää. Näissä tilanteissa perheelle tehdään ensin yhteinen laskelma.

- Jos toimeentulotukea ei jää maksettavaksi, päätös tehdään loppuun yleisten ohjeiden mukaisesti ja päätös lähetetään tiedoksi hakijan ohella edunvalvojalle.
- Jos toimeentulotukea jää maksettavaksi, selvitetään, miten toimeentulotuki jakautuu edunvalvonnassa olevan ja hänen puolisonsa välillä. Ennen laskelman tekemistä selvitetään kumpi puolisoista vastaa esimerkiksi asumiskuluista. Molemmille puolisoille tehdään omat laskelmat. Katso lisää maksun jakamisesta edunvalvontatilanteissa.
 - Jos toimeentulotukea jää maksettavaksi ainoastaan toiselle, päätös tehdään yleisten ohjeiden mukaisesti loppuun ja päätös lähetetään tiedoksi edunvalvojalle. Jos edunvalvonnassa olevalle jää maksettavaa, varmistetaan maksuosoite edunvalvojalta.
 - Jos laskelman perusteella toimeentulotukea tulee maksettavaksi molemmille osapuolille, maksettava toimeentulotuki jaetaan puolisoitten kesken. Katso lisää maksun jakamisesta edunvalvontatilanteissa.

Katso myös [perusosien määrät](#) ja [päättöksen antaminen perustoimeentulotuessa](#).

1.8.4.2 Vuokranantajalle

Perustoimeentulotuen asumismenoja voidaan maksaa vuokranantajalle, kun kysymyksessä on vuokra-, asumisoikeusasunto tai osaomistusasunto, jos asiakkaalta on saatu asiaan kirjallinen tai suullinen suostumus. Asiakas voi milloin tahansa peruuttaa suostumuksen.

Erityisen syyn perusteella tuki voidaan maksaa vuokranantajalle myös ilman asiakkaansuostumusta. Tällainen erityinen syy voi olla esimerkiksi vuokranmaksun laiminlyönti kokonaan tai osittain yhden kuukauden ajan nykyisessä tai aiemmassa vuokrasuhteessa. Asiakasta tulee kuitenkin kuulla ennen maksun siirtämistä vuokranantajalle.

1.8.4.3 Sähköyhtiölle laiminlyönnin perusteella

Yleensä tuki voidaan maksaa suoraan sähköyhtiölle vain asiakkaan suostumuksella. Erityisen syyn perusteella tuki voidaan kuitenkin maksaa suoraan laskuttajalle ilman asiakkaan suostumusta. Tällainen erityinen syy voi olla esimerkiksi aiempi sähköjen katkeaminen, toistuva sähkölaskujen maksamatta jättäminen, realisoitunut sähkövakuus tai sosiaalihuollon ammattihenkilön lausunto. Kuitenkin asiakasta kuullaan aina ennen maksun siirtämistä laskuttajalle.

1.8.4.4 Välitystilille tai Virho-tilille

Osassa hyvinvointialueista on käytössä välitystililit ja osa on ottanut käyttöön Virho – järjestelmän, joiden kautta asiakkaiden taloudellisia asioita hoidetaan. Asiakkaalla ei ole näihin tileihin käyttöoikeutta. Jos asiakas hakemuksessaan ilmoittaa, että tuki maksetaan hyvinvointialueen sosiaalipalveluille, Kela on yhteydessä edellä

mainittuihin palveluihin ja tarkistaa, onko kysymyksessä välitystili tai Virho-tili ja pyytää maksuosoitteen.

Hyvinvointialueen sosiaalitoimelta tulee olla erillinen asiakirja, josta välitystiliasiakkuus tai Virho-tili selviää ja lisäksi asiakkaalta tulee olla suostumus tai valtakirja näille tileille maksamiseen.

Jos asiakas haluaa siirtää tuen maksun takaisin omalle tililleen, asiakkaaseen tulee olla yhteydessä ja tiedustella, voisiko toimeentulotuen maksamista välitystilille tai Virho-tilille jatkaa. Näissä tilanteissa tarkistetaan myös, onko asiakkaalla maksamattomia vuokria, joiden perusteella vuokranmaksu voidaan tarvittaessa siirtää suoraan [vuokranantajalle](#) asumisen turvaamiseksi.

Jos asiakas edelleen haluaa maksun omalle tililleen:

- keskustellaan huoli-ilmoituksen tekemisestä asiakkaan kanssa ja tehdään ilmoitus tarvittaessa
- maksetaan perustoimeentulotuki asiakkaan omalle tilille.

1.8.5 Laskujen maksaminen

Yleensä hakija maksaa muihin perusmenoihin kuuluvien menojen laskut itse. Asiakkaalta pyydetään hakemuksen liitteenä kopiot laskuista. Yleensä laskuja ei palauteta asiakkaalle, koska hänellä on alkuperäiset laskut itsellään. Asiakkaan pyynnöstä muiden perusmenojen laskuja voidaan maksaa myös suoraan laskuttajalle.

Kun asiakas toimittaa jo myönnettyä etuusjaksoa koskevan ja sen aikana erääntyvän laskun, lasku käsitellään seitsemän arkipäivän kuluessa sen saapumisesta. Lasku maksetaan asiakkaan tilille kahden pankkipäivän kuluttua menon hyväksymisestä tai laskuttajalle laskun eräpäivänä.

Katso tarkemmat tiedot laskujen maksamisen erityistilanteista etuusprosessista.

1.9 Hyvinvointialueen kanssa tehtävä yhteistyö

Kelan ja hyvinvointialueen tulee tehdä yhteistyötä asiakkaiden ja heidän perheidensä toimeentulon turvaamiseksi ja itsenäisen selviytymisen edistämiseksi. Kelan on tarvittaessa ohjattava ja neuvottava perustoimeentulotuen hakijaa, miten hyvinvointialueen sosiaalihuollon palveluihin hakeudutaan.

Kun perustoimeentulotuen käsittelyssä havaitaan, että on tarpeen saada sosiaalihuollon näkemys asiakkaan tilanteesta, voidaan ottaa yhteyttä hyvinvointialueen sosiaalihuoltoon. [Samalla asiakkaalle tulee tiedottaa asiasta.](#)

Yhteistyö sosiaalihuollon kanssa voi toteutua esimerkiksi asiakkaan yhteisen tapaamisen, sosiaalihuollon lausunnon tai molempien mainittujen avulla. Sosiaalihuolto arvioi itsenäisesti, onko tarvetta [monialaiselle yhteistyölle](#) tai [sosiaalihuollon Kelalle annettavalle lausunnolle](#).

Yhteistyötarve voi liittyä myös hyvinvointialueen yhteydenottoon.

1.9.1 Sosiaalityön tarpeen arviointi

Kelan on tarvittaessa ohjattava ja neuvottava asiakasta Kelan etuuksista ja palveluista. Tarvittaessa asiakasta on lisäksi ohjattava hakeutumaan hyvinvointialueen sosiaalihuoltoon tai muihin palveluihin. Huomioon tulee ottaa aina asiakkaan tai perheen kokonaistilanne. Ensin on selvitettävä, kuinka asiakkaan tilannetta voidaan auttaa Kelan omin palveluin. Kun huoli asiakkaan tilanteesta syntyy, otetaan asiakkaaseen yhteyttä ja asia otetaan hänen kanssaan puheeksi. Jos selkeästi ilmenee, että asiakas tarvitsisi Kelan omia ohjaus- ja neuvontapalveluita, tehdään asiakkaalle ajanvaraus. Asiakas voi esimerkiksi tarvita apua ensisijaisten Kelan etuuksien hakemisessa.

Perustoimeentulotuen käsittelyn yhteydessä voi tulla esille myös tarve sosiaalityöhön esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- Asiakkaalle on kertynyt vuokra- tai sähkörästejä useammalta kuukaudelta, erityisesti lapsiperheiden kohdalla.
- Asiakkaalle annettu vuokravakuus realisoituu toistuvasti.
- Asiakas ei suostu hakemaan ensisijaisia etuuksiaan esimerkiksi kykenemättömyyden vuoksi.
- Asiakkaan opinnot pitkittyvät, eikä hänelle enää myönnetä opintotukea.
- Asiakkaalla on rahankäyttövaikeuksia, ja perustoimeentulotuki joudutaan maksamaan osissa tai välitystilin käyttö tulisi välttämättömäksi.
- Asiakkaan elämäntilanteessa tulee esiin muun muassa pelaamiseen tai päihteiden käyttöön liittyviä jatkuvia ongelmia.
- Asiakas on pitkäaikaisesti laitoshoidossa eli yli 6 kuukauden ajan, ja arvioidaan, ettei asiakas esimerkiksi ikänsä tai terveydentilansa vuoksi pysty huolehtimaan mahdollisesta muutosta tai muuten asioidensa hoidosta. Asiakkaalla ei myöskään ole taloudellisiin asioihin määrättyä edunvalvojaa, jonka puoleen kääntyä.

Kun Kelassa havaitaan, että asumiskulut ovat [kohtuullista suuremmat](#) ja asiakasta kehoitetaan hankkimaan edullisempi asunto, asiakas tulee ohjata kunnan asumispalveluihin asuntoasian selvittämistä varten.

Jos Kelan omat ohjaus- ja neuvontapalvelut eivät ole riittäviä asiakkaalle ja käsittelijä arvioi, että asiakkaalla on sosiaalityön tarve, asiasta keskustellaan asiakkaan kanssa. Yhteydenotto sosiaalipalveluihin voi yleensä tapahtua asiakkaan suostumuksella ja hänen toivomuksestaan se on aina tehtävä. Ensisijaisesti asiakkaalta pyydetään aina suostumus ilmoittamiseen tai yhteydenottoon sosiaalipalveluihin. Tietyissä jäljempänä käsiteltävissä tilanteissa Kelan on kuitenkin tehtävä ilmoitus hyvinvointialueelle salassapitosäännösten estämättä. Näissä tilanteissa konsultoidaan ennen ilmoituksen tekemistä esimerkiksi esimiestä tai osaamiskeskusta.

Lue lisää ilmoituksen tekemisestä.

1.9.2 Hyvinvointialueelle tai kuntaan tehtävät ilmoitukset

Kelalla on velvollisuus ohjata asiakasta sosiaalipalveluihin, ottaa asiakkaan suostumuksella yhteyttä sosiaalihuoltoon sekä tehdä ilmoitus salassapitosäännösten estämättä sosiaalihuoltoon tietyissä tilanteissa:

- [Sosiaalihuoltolakiin perustuva ilmoitus hyvinvointialueelle](#)

- [Lastensuojelulakiin perustuva lastensuojeluilmoitus hyvinvointialueelle](#)
- [Nuorisolakiin perustuva ilmoitus kuntaan](#)
- [Vanhuspalvelulakiin perustuva ilmoitus hyvinvointialueelle](#)

Kelalla on myös velvollisuus toimittaa tietoja kuntaan tai hyvinvointialueelle jäljempänä käsiteltävissä tilanteissa, vaikka asiakkaalla ei olisi sosiaalityön tarvetta:

- [Ilmoitukset muissa tilanteissa, joissa Kelan tulee toimittaa tietoja kuntaan tai hyvinvointialueelle](#)

1.9.2.1 Sosiaalihuoltolakiin perustuva ilmoitus hyvinvointialueelle

Jos toimeentulotukiasian käsittelyssä ilmenee, että asiakkaalla on ilmeinen sosiaalihuollon tarve, sosiaalihuoltolaki velvoittaa Kelaa ohjaamaan asiakasta hakemaan hyvinvointialueen sosiaalipalveluja tai henkilön antaessa suostumuksensa olemaan yhteydessä hyvinvointialueen sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen asiakkaan tuen tarpeen arvioimista varten. Jos suostumusta ei voida saada ja henkilö on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan, tai lapsen etu sitä välttämättä vaatii, on ilmoitus sosiaalihuollon tarpeesta salassapitosäynnösten estämättä tehtävä hyvinvointialueelle viipymättä.

Asiakkaan ilmeinen sosiaalihuollon tarve arvioidaan tapauskohtaisen harkinnan perusteella ja se voi ilmetä esimerkiksi hakemuksesta ja sen liitteistä, asiointitilanteesta, asiakkaan yhteydenotoista, puhelinkeskustelusta tai viesteistä. Esimerkinomaisia tilanteita, joissa asiakkaalla voi olla ilmeinen sosiaalihuollon tarve ovat elämänhallinnan laaja-alaiset ongelmat, jotka vaikeuttavat arkea, vuokra- ja sähkövelka ja vuokravakuuksien realisoitumiset, erilaiset riippuvuudet kuten päihde- tai peliongelmat, itsensä tai lähimpiin vahingoittamisen uhkailu, lähisuhdeväkivalta tai sen uhka.

Ilmoitus tehdään yleensä aina yhteistyössä asiakkaan kanssa hänen huolta herättävästä tilanteesta keskustellen. Jos tämä ei ole mahdollista, asiakasta kuitenkin aina informoidaan ilman suostumusta tehdystä ilmoituksesta. Ohjaamis- ja ilmoitusvelvollisuutta ei poista jonkun toisen viranomaistahon tekemä ilmoitus. Jos asiakkaan ilmeinen sosiaalihuollollinen tarve jatkuu, on tarvittaessa oltava ensisijaisesti asiakkaan suostumuksin uudelleen yhteydessä hyvinvointialueelle tai tarvittaessa myös ilman suostumusta.

Jos ilmoitus hyvinvointialueelle on tehty sosiaalihuollon tuen tarpeen perusteella ja kerrottu perusteet ilmoitukselle, ei samojen tietojen perusteella Kelasta tarvitse tehdä lastensuojeluilmoitusta.

Lue lisää sosiaalihuoltolakiin perustuvasta ilmoituksesta hyvinvointialueelle.

1.9.2.2 Lastensuojelulakiin perustuva lastensuojeluilmoitus hyvinvointialueelle

Kelan toimihenkilöillä on tarpeen vaatiessa myös ilman asiakkaan suostumusta velvollisuus viipymättä tehdä salassapitosäynnösten estämättä lastensuojeluilmoitus hyvinvointialueelle. Lastensuojelulain mukainen lastensuojeluilmoitus tehdään, jos Kelan työntekijä on saanut tehtävässään tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttävät

lastensuojelutarpeen selvittämistä. Lastensuojeluilmoituksen tekemiseen on veloitettu se henkilö, joka on saanut tietää mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta. Käsittelijä voi konsultoida esimiestään tai osaamiskeskusta lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Lapsiin liittyvissä asioissa voi tarvittaessa konsultoida myös hyvinvointialueen lastensuojelua anonyymisti.

Lastensuojeluilmoituksen syynä voi olla esimerkiksi:

- lapsen tarpeiden laiminlyönti, lapsen heitteillejätto, lapsen pahoinpitely tai seksuaalinen hyväksikäyttö tai niiden epäily tai uhka
- lapsen hoidossa tai huolenpidossa muuten havaitut puutteet tai osaamattomuus, joka vaarantaa lapsen hyvinvointia
- lapsesta huolehtivan aikuisen päihde- tai mielenterveysongelmat, jaksamattomuus tai oman hoidon laiminlyöminen tai myös arjen tukiverkon puuttuminen silloin, kun se saattaa vaarantaa lapsen hyvinvointia
- lapsen oma päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat, rikoksilla oireilu tai lapsen itsetuhoisuus

Lastensuojeluilmoitus tehdään aina lapsen tai lasten nimillä. Ilmoitus tehdään jokaisesta lapsesta erikseen. Ennakollinen lastensuojeluilmoitus (koskee syntymätöntä lasta tai lapsia) tehdään raskaana olevan henkilön nimellä. Ilmoitus tehdään ensisijaisesti yhdessä lapsen tai hänen vanhempansa kanssa keskustellen huolta herättävästä tilanteesta. Ilmoitus tulee kuitenkin aina tehdä viipymättä myös, vaikka suostumusta ei saataisi. Suostumuksen hankkiminen ei saa viivästyttää ilmoituksen tekemistä siten, että lapsen tilanne vaarantuu. Ilman asiakkaan suostumusta tehdystä ilmoituksesta informoidaan asiakasta.

Kiireellisessä tilanteessa lastensuojeluilmoitus tehdään ottamalla yhteyttä hyvinvointialueen sosiaalipalveluihin.

Ilmoitukseen kirjataan:

- ilmoituksen syy, perusteet ja ilmoituksen tekemiseen johtaneet tapahtumat
- tieto siitä, onko lapselle tai tämän huoltajalle kerrottu ilmoituksen tekemisestä
- ilmoittajan nimi ja yhteystiedot mahdollista lisätietojen selvittämistä varten

Lue lisää lastensuojelulakiin perustuvan ilmoituksen tekemisestä hyvinvointialueelle.

1.9.2.3 Nuorisolakiin perustuva ilmoitus kuntaan

Kunta voi järjestää osana nuorisotyötä etsivää nuorisotyötä. Etsivän nuorisotyön tarkoitus on tavoittaa nuori, joka tarvitsee tukea ja apua sekä auttaa hänet sellaisiin palveluihin ja muuhun tukeen, jotka edistävät nuoren kasvua, itsenäistymistä ja elämänhallintaa sekä pääsyä koulutukseen ja työmarkkinoille.

Nuoren kotikunnalle voidaan luovuttaa Kelasta etsivää nuorisotyötä varten alle 29-vuotiaan nuoren yksilöinti- ja yhteystiedot. Näitä tietoja ovat nimi, henkilötunnus, osoite, puhelinnumero, sähköpostiosoite tai muu yhteystieto. Muita kuin edellä mainittuja tietoja ei etsivää nuorisotyötä varten saa luovuttaa. Ilmoitus tehdään ensisijaisesti asiakkaan suostumuksella hänen huolta herättävästä tilanteesta keskustellen. Tarvittaessa ilmoitus voidaan tehdä suostumuksetta, jos saatujen tietojen nojalla arvioidaan, että nuori tarvitsee tukea tarvitsemaansa palveluun pääsemiseksi. Ilmoituksesta tulee ilmetä, että tiedot luovutetaan nuorisolain 11 §:n perusteella. Etsivän nuorisotyön yhteystiedot voi hakea kunnan nimellä sivustolta www.entit.fi.

Ilmoitus etsivää nuorisotyötä varten ei korvaa velvoitetta tehdä tarvittaessa kuntaan lastensuojeluilmoitus tai sosiaalihuoltolain mukainen ilmoitus nuoren tuen tarpeesta. Jos kuntaan on kuitenkin jo tehty jompikumpi ilmoitus eikä nuoren tilanne ole sen jälkeen olennaisesti muuttunut, erillistä ilmoitusta etsivää nuorisotyötä varten ei tehdä. Koska sosiaalihuoltolakiin perustuva ilmoitus kattaa pääsääntöisesti nuorisolain yllä kuvatut ilmoittamistilanteet, kunnan sosiaalihuoltoon ollaan yhteydessä ensisijaisesti tekemällä sosiaalihuoltolakiin perustuva ilmoitus sosiaalihuoltolakiin perustuvan ilmoituksen kriteerein.

Lue lisää nuorisolakiin perustuvan ilmoituksen tekemisestä kuntaan.

1.9.2.4 Vanhuspalvelulakiin perustuva ilmoitus hyvinvointialueelle

Kela voi salassapitosäännösten estämättä ilmoittaa hyvinvointialueelle vanhuspalvelulain nojalla henkilöstä, jonka fyysinen, kognitiivinen, psyykinen tai sosiaalinen toimintakyky on heikentynyt korkean iän myötä alkaneiden, lisääntyneiden tai pahentuneiden sairauksien tai vammojen vuoksi taikka korkeaan ikään liittyvän rappeutumisen johdosta. Ilmoitus voidaan tehdä, jos henkilö on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan. Ilmoitus tehdään yhteistyössä asiakkaan kanssa hänen huolta herättävästä tilanteesta keskustellen. Koska sosiaalihuoltolakiin perustuva ilmoitus kattaa pääsääntöisesti vanhuspalvelulain tarkoittamat tilanteet, hyvinvointialueen sosiaalipalveluihin ollaan yhteydessä ensisijaisesti tekemällä sosiaalihuoltolakiin perustuva ilmoitus sosiaalihuoltolakiin perustuvan ilmoituksen kriteerein. Lue lisää [sosiaalihuoltolakiin perustuvasta ilmoituksesta hyvinvointialueelle](#) ja vanhuspalvelulakiin perustuvasta ilmoituksesta hyvinvointialueelle.

1.9.2.5 Ilmoitukset muissa tilanteissa, joissa Kelan tulee toimittaa tietoja kuntaan tai hyvinvointialueelle

Vaikka asiakkaalla ei olisi muilla perusteilla sosiaalityön tarvetta, Kelalla on velvollisuus ilmoittaa kuntaan tai hyvinvointialueelle seuraavissa tilanteissa:

- Jos asiakkaan perusosaa on päätetty alentaa. Hyvinvointialueen on laadittava asiakkaalle suunnitelma itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi. Ilmoitus lähtee ohjelmallisesti, kun asiakkaan perusosaa on alennettu.
- Jos alle 25-vuotiaan asiakkaan pääasiallinen toimeentulo on viimeisen neljän kuukauden aikana ollut toimeentulotuki sekä 25 vuotta täyttäneiden asiakkaiden pääasiallinen toimeentulo on viimeisen 12 kuukauden aikana ollut toimeentulotuki. Hyvinvointialueen on laadittava asiakkaalle aktivointisuunnitelma. Ilmoitus lähtee ohjelmallisesti.
- Jos maahanmuuttaja on saanut toimeentulotukea kaksi kuukautta tai pidempään ja,
 - hän oleskelee maassa muuta kuin matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten myönnetyllä oleskeluluvalla tai
 - hänen oleskeluoikeutensa on rekisteröity tai
 - hänelle on myönnetty oleskelukortti.

Ilmoitus tehdään henkilön kotikuntaan ja se lähtee ohjelmallisesti.

Ilmoitusta ei tehdä maahanmuuttajasta, joka on työmarkkinoiden käytettävissä tai muutoin TE-palvelujen piirissä.

1.9.3 Monialainen palvelu

Kelan ja hyvinvointialueen tulee tehdä yhteistyötä asiakkaan asiassa. Kela ja hyvinvointialue voivat tavata asiakasta myös yhdessä. Kelan tai hyvinvointialueen aloitteesta tapahtuva tapaaminen edellyttää asiakkaan suostumusta.

Asiakkaalla on myös oikeus pyytää mahdollisuutta yhteiseen tapaamiseen. Yhteinen tapaaminen tulee järjestää, jos pyyntö ei ole ilmeisen perusteeton. Pyyntö voi olla ilmeisen perusteeton esimerkiksi, kun asiakkaalla ei ole mitään asiaa vireillä Kelassa tai sosiaalihuollossa eikä hän ole perustellut asiain tarvetta mitenkään. Pyyntö voi olla perusteeton myös, kun asiakkaalle on jo aikaisemmin samassa asiassa järjestetty tapaaminen, eikä asiassa ole esitetty uutta selvitystä. Perusteettomuutta tulee kuitenkin arvioida asiakasmyönteisesti ja tarpeellisuus arvioida tarvittaessa yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa.

Jos asiakas pyytää yhteistä tapaamista Kelan ja hyvinvointialueen kanssa, palveluyksikkö ja hyvinvointialue sopivat käytännön toteutuksen paikallisesti. Käytännön järjestelyistä vastaa lähtökohtaisesti se viranomaisen, joka ehdotuksen tekee tai asiakkaan pyynnön vastaanottaa. Tapaaminen voidaan toteuttaa myös etätapaamisena.

Yhteinen tapaaminen tulee järjestää seitsemän arkipäivän kuluessa siitä, kun asiakas on tämän pyynnön esittänyt Kelalle.

1.9.4 Sosiaalihuollon lausunto

Hyvinvointialueen sosiaalihuolto voi antaa asiakkaastaan lausunnon Kelan perustoimeentulotukiasian käsittelyä varten.

Sosiaalihuolto voi antaa lausunnon eri tavoilla. Lausunnolla ei ole määrämuotoa. Myös puhelimitse saatu tieto voi olla lausunto. Ratkaisevaa ei ole asian otsikointi, vaan sosiaalihuollon asiantuntijan näkemys tilanteesta ja sen edellyttämistä toimenpiteistä.

Jos kysymys on Kelan hakemuksen ratkaisemiseksi pyytämästä liitteestä, kysymys on selvityksestä ei lausunnosta. Selvityksen käsittely poikkeaa mm. sillä tavoin, että se voidaan pyytää hakijan vastustuksesta riippumatta eikä se sisällä ratkaisun sisältöä koskevia kannanottoja. Hyvinvointialue ei myöskään kuule asiakasta selvityksen vuoksi, vaan se jää Kelan tehtäväksi, jos se tilanteessa on tarpeellista.

Sosiaalihuollon tulee kuulla asiakasta ennen lausunnon antamista sekä informoida häntä lausunnon sisältämistä tiedoista ja lausunnon tarkoituksesta. Kela ei valvo hyvinvointialueiden kuulemismenettelyä. Kelalle tärkeää on saada sosiaalihuollon ammattilaisen näkemys asiassa, jotta asiakkaan tilanne tulee parhaalla mahdollisella tavalla hoidettua.

Lausunto voi koskea:

- asiakkaan olosuhteita ja tilannetta, jolla on merkitystä Kelan arvioidessa [muiden perusmenojen tarpeellista suuruutta](#)
- asiakkaan [perusosan alentamiseen vaikuttavia tekijöitä](#) tai
- [tarvetta käsitellä päätös kiireellisenä](#).

Lausunto pyydetään ja annetaan olosuhteista, tilanteesta tai tarpeesta, ei hakemuksen kannalta välttämättömistä kysymyksistä. Muutoin on kyse lisäselvityksestä, joka on pyydettyä ja vastaus siihen on aina annettava.

Lausuntoon ei saa sisällyttää tietoa, joka ei ole tarpeen perustoimeentulotukiasian ratkaisemiseksi. Hyvinvointialueet arvioivat tarpeellisuuden itsenäisesti.

Lausunto ei sido Kelaa, mutta Kelan tulee ottaa lausunnossa annettu selvitys perustoimeentulotukipäätöstä tehdessään huomioon. Lähtökohtaisesti sosiaalihuollon harkintaan ja sisältöön liittyvissä kysymyksissä tulee toimia lausunnon mukaisesti. Kela voi poiketa lausunnosta esimerkiksi tilanteessa, jossa lausunnon noudattaminen johtaisi lainvastaiseen päätökseen. Katso myös [Hyvinvointialueelle tai kuntaan tehtävät ilmoitukset](#).

Myös Kela voi pyytää hyvinvointialueelta lausuntoa sosiaalihuoltoa koskevassa kysymyksessä. Mahdollisuutta tulee käyttää harkiten. Lausunnon pyytäminen vastoin asiakkaan nimenomaista tahtoa ei yleensä ole suositeltavaa. Asiaa käsiteltäessä tulisi pyrkiä siihen, että asiakas on tietoinen käsittelyn etenemisestä ja lausunnon pyytämisen tarpeesta. Asiakkaalle kerrotaan lausuntotarpeesta, jos se asiainn yhteydessä on mahdollista. Asiakasta ei kuitenkaan erikseen tarvitse tämän vuoksi informoida tai pyytää suostumusta. Asiakas saa tiedon lausuntopyynnöstä hyvinvointialueen kuulemisen yhteydessä. Lisäksi Kelan päätöksessä kerrotaan lausunnon saamisesta ja sen vaikutuksesta. Jos asiakas ei halua lausuntoa pyydettyä, asia voidaan ratkaista käytettävissä olevilla tiedoilla. Asiakkaan myötävaikutuksella pyydetty lausunto vaikuttaa käsittelyaikaan kuten [lisäselvitys](#).

Kun Kela pyytää asiakirjaa tai muuta selvitystä hakemuksen ratkaisemiseksi, ei saatu selvitys ole lausunto. Sosiaalitoimi toimittaa pyydetyn selvityksen ottamatta kantaa asian ratkaisemiseen.

Lausunto voidaan antaa kirjallisesti tai suullisesti esimerkiksi monialaista yhteistyötä tehtäessä. Jos lausunnon sisältö on epäselvä tai perustelut puutteelliset, Kela voi pyytää tarkennuksen lausuntoon. Yhteydenotto voi olla tarpeellinen, kun puutteella on merkitystä asian ratkaisemiselle esimerkiksi, jos Kelan käsittelijän näkemys on lausunnosta poikkeava. Jos lausunto vahvistaa näkemyksen, joka sama kuin Kelan käsittelijällä tai jos asia ratkaistaan hakijalle myönteisesti, ei lisäperusteluille ole tarvetta.

1.10 Päätöksen tarkistaminen

Toimeentulotuki tarkistetaan, jos hakijan tai perheen olosuhteissa tai tuen tarpeessa tapahtuu tai on tapahtunut muutoksia päätöksen antamisen jälkeen.

Yleisiä tarkistustilanteita toimeentulotuksessa ovat esimerkiksi:

- lapsen syntyminen perheeseen
- yhteen ja erilleen muuttaminen
- lapsen täysi-ikäistyminen
- tulojen saaminen toimeentulotukipäätöksen antamisen jälkeen

Menettely tarkistustilanteessa eroaa riippuen siitä, johtuuko muutostarve

- [ansiotulosta](#), [etuustulosta](#) tai [muusta tulosta](#) vai
- [muusta olosuhdemuutoksesta](#).

1.10.1 Tarkistamismenettely

Päätös voidaan tarkistaa joko

- asiakkaan hakemuksen tai yhteydenoton perusteella tai
- Kelan aloitteesta, esimerkiksi tulorekisteristä tai työeläkelaitoksesta saadun tiedon perusteella.

Päätöksen tarkistamiseen ei tarvita asiakkaan suostumusta. Tarkistamismenettelyn yhteydessä on kuitenkin huolehdittava asian riittävästä selvittämisestä ja tarvittaessa asiakkaan kuulemisesta.

Tarkistus voi vaikuttaa asiakkaille myönnettyihin maksusitoumuksiin. Lue tarkemmin etuusprosessista.

1.10.1.1 Asian selvittäminen

Asiakkaalta on tarvittaessa pyydettävä lisäselvityksiä esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- erilleen tai yhteen muutto,
- epäselvyys siitä, onko kyse avoliitosta tai yhteistaloudesta,
- kun hakijan ilmoittamat tulot/varat poikkeavat olennaisesti Kelan tiedossa olevista,
- kun tiliotteelta ilmenevien tulojen peruste on epäselvä tai
- aina kun hakijan olosuhteet eivät ole tarkistushakemusta tehtäessä riittävän hyvin selvillä.

1.10.1.2 Asiakkaan kuuleminen

Asiakasta täytyy yleensä kuulla olosuhdemuutoksen vaikutuksesta perustoimeentulotukeen, jos hän ei ole itse ilmoittanut olosuhdemuutoksesta Kelalle ja jos muutos voi vaikuttaa vähentävästi etuuden määrään.

Asiakasta kuullaan esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- Kelaan on tullut asiakasta koskevia uusia tietoja ja selvityksiä, joiden vaikutuksesta hänellä ei ole tietoa ja jotka voivat johtaa etuuden lakkauttamiseen, hylkäämiseen joko kokonaan tai osittain tai muutoin voivat vaikuttaa asian ratkaisemiseen hänelle epäedulliseen suuntaan.
- Asiakkaasta on ristiriitaisia selvityksiä, esimerkiksi eri etuuksia varten annetut tiedot poikkeavat toisistaan.

Kuulemista ei tarvitse tehdä, kun se olisi ilmeisen tarpeetonta tai siitä voisi aiheutua haittaa asiakkaalle. Asiakkaan kuuleminen ei ole välttämätöntä esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- tieto olosuhdemuutoksesta on tullut Kelaan asiakkaalta itseltään tai olosuhdemuutos käy ilmi asiakkaan Kelaan toimittamista liitteistä esimerkiksi tulotieto
- asiakkaalle on myönnetty ensisijainen etuus
- tieto on tullut Kelaan muun viranomaisen toimittamana esimerkiksi vero- ja tulorekisteritiedot
- asiakas on toimittanut tarvittavan tiedon johonkin muuhun Kelan etuuteen

- kuulemisesta aiheutuvat asian käsittelyn viivästyminen aiheuttaa huomattavaa haittaa ihmisten terveydelle esimerkiksi kiireellisen tuen tilanteet,
- päätös tarkistetaan asiakkaan eduksi.

1.10.2 Tarkistaminen etuustulon perusteella

Jos etuuteen on tehty saatavasuunnitelma eli kuittaus odotettavissa olevasta etuudesta, tarkistusta tai tulon jälkikäteistä huomioimista ei yleensä tehdä, vaan etuus kuitataan toimeentulotukeen. Tarkistus tai tulon jälkikäteinen huomioiminen tehdään, jos saatavasuunnitelma ei kata koko takautuvaa aikaa tai takautuvalta ajalta maksettava etuus on suurempi kuin toimeentulotukeen kohdistuva kuittaus.

Katso myös [saatavasuunnitelma eli kuittaus odotettavissa olevasta etuudesta](#).

Lue lisää [tulon jälkikäteisestä huomioimisesta](#) ja [tulon tarkistamisesta maksukuukaudelle](#).

1.10.2.1 Etuustulo kohdentuu jo maksettuihin tukikuukautiin

Jos etuustulo ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä, se voidaan ottaa tietyin edellytyksin jälkikäteen huomioon, jos toimeentulotukea haetaan päätöstä seuraavien kahden kalenterikuukauden aikana. Jos etuustulo ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä, voidaan etuustulo myös huomioida sen maksukuukauden päätökselle, jos kyseistä päätöstä samalla tarkistetaan.

Lue lisää [tulon jälkikäteisestä huomioimisesta](#) ja [tulon tarkistamisesta maksukuukaudelle](#).

1.10.2.2 Etuustulo kohdentuu maksamattomaan tukikuukauteen

Perustoimeentulotuki tarkistetaan muun etuuden maksukuukauden alusta alkaen.

1.10.3 Tarkistaminen ansiotulon perusteella

Jos ansiotulo ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä, se voidaan ottaa tietyin edellytyksin jälkikäteen huomioon, jos toimeentulotukea haetaan päätöstä seuraavien kahden kalenterikuukauden aikana. Jos ansiotulo ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä, voidaan ansiotulo myös huomioida sen maksukuukauden päätökselle, jos kyseistä päätöstä samalla tarkistetaan. Ansiotulolla tarkoitetaan esimerkiksi palkkatyöstä tai yritystoiminnasta saatuja palkkoja, palkkioita ja muita työn perusteella saatuja tuloja.

Lue lisää [tulon jälkikäteisestä huomioimisesta](#) ja [tulon tarkistamisesta maksukuukaudelle](#).

1.10.4 Tarkistaminen muiden tulojen perusteella

Etuus- ja ansiotulojen lisäksi asiakkaalla voi olla myös muita tuloja. Asiakas voi esimerkiksi saada vähäistä suurempia avustuksia vanhemmiltaan tai pelivoittoja. Jos muu tulo ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä, se voidaan ottaa tietyin edellytyksin jälkikäteen huomioon, jos toimeentulotukea haetaan päätöstä seuraavien kahden kalenterikuukauden aikana. Jos muu tulo ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä, voidaan se myös huomioida sen maksukuukauden päätökselle, jos kyseistä päätöstä samalla tarkistetaan.

Lue lisää [tulon jälkikäteisestä huomioimisesta](#) ja [tulon tarkistamisesta maksukuukaudelle](#).

1.10.5 Tarkistaminen muun olosuhdemuutoksen perusteella

Kun olosuhteet muuttuvat muutoin kuin tulojen osalta, perustoimeentulotuki tarkistetaan muutosajankohdasta lukien.

Tyypillisiä tilanteita ovat perheeseen muutokset syntymän, kuoleman ja yhteen tai erilleen muuton vuoksi. Asiakasta ei tarvitse kuulla syntymän tai kuoleman yhteydessä, koska Kela saa tarvittavat tiedot väestötietojärjestelmästä.

Esimerkki

Hakijalle ja puolisolalle on tehty toimeentulotukipäätös tammikuulle. Perheeseen on syntynyt lapsi 17.1., joten tarkistus tehdään 17.1. alkaen. Tarkistuksessa huomioidaan lapsen perusosa ajalle 17.–31.1. Lapsillisä huomioidaan tulona maksupäivän mukaisesti. Päätös tarkistetaan näissä tilanteissa asiakkaan eduksi, joten kuuleminen on tarpeetonta.

1.11 Päätöksen korjaaminen

Päätös voi olla jo sen antamishetkellä virheellinen siinä olevan asia- tai kirjoitusvirheen vuoksi. Päätöksessä olevan virheen korjaamisessa noudatetaan pääsääntöisesti hallintolain säännöksiä. Tähän poikkeuksen muodostavat kuitenkin asiakkaan vilpillisestä menettelystä johtuvat virhetilanteet. Lue lisää [ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä](#).

Päätös voidaan korjata esimerkiksi, jos

- hakija asuu yhteistaloudessa eikä Kela ole huomionut puolisoa päätöksessä, vaikka hakija on ilmoittanut olosuhdemuutoksesta,
- kun ratkaisussa on jäänyt huomioimatta hakijan ilmoittama tulo, jota on maksettu jo päätöksentekoaajankohtana tai
- hakija tai perheenjäsen oleskelee pidempiaikaisesti ulkomailla ja sitä ei ole ilmoituksesta huolimatta huomioitu Kelassa.

Asiavirheen korjaaminen tulee erottaa päätöksen [tarkistamisesta](#), josta säädetään toimeentulotukilaissa.

Päätöksessä olevan virheen korjaaminen tulee erottaa myös oikaisuvaatimusmenettelystä. Virheen korjaamisen tulisi olla ensisijaista muutoksenhakuun nähden. Päätöksessä oleva virhe voidaan korjata, vaikka asiakas olisi jo [valittanut päätöksestä](#). Korjaamisasian käsiteltäväksi ottamisesta ja päätöksen korjaamisesta tulee ilmoittaa muutoksenhakuviranomaiselle.

1.11.1 Asia- ja menettelyvirheen korjaaminen

Asia- tai menettelyvirhe on kysymyksessä seuraavissa tilanteissa:

1. Päätös perustuu selvästi virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen. Virheellisestä selvityksestä on kysymys esimerkiksi silloin, kun päätöksessä ei ole huomioitu tuloja, jotka ovat olleet olemassa hakemusta ratkaistaessa.
2. Päätös perustuu ilmeisen väärään lain soveltamiseen. Ilmeisen väärä lain soveltaminen on kysymyksessä esimerkiksi silloin, kun tulona on huomioitu sellaisia etuuksia, joita ei toimeentulotukilain perusteella huomioida tulona.
3. Päätöstä tehtäessä on tapahtunut menettelyvirhe. Menettelyvirhe on kysymyksessä esimerkiksi silloin, kun hakijan perusosaa on alennettu eikä hänelle ole varattu tilaisuutta tulla kuulluksi asiassa
4. Asiaan on tullut sellaista uutta selvitystä, joka voi olennaisesti vaikuttaa päätökseen.

Päätöksessä on asiavirhe, jos päätös on jo sitä annettaessa ollut virheellinen, esimerkiksi virheellisesti huomioidun vuokran määrän vuoksi. Virhe on voinut syntyä joko Kelan tai asiakkaan menettelyn vuoksi. Jos virhe on syntynyt asiakkaan menettelyn vuoksi, sovelletaan kuitenkin päätöksen tarkistamista koskevia ohjeita. Lue lisää [ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä](#).

1.11.1.1 Päätöksen korjaaminen asiakkaan eduksi

Päätöksen korjaaminen asiakkaan eduksi tehdään ilman asiakkaan kuulemistä tai suostumusta heti, kun virhe huomataan. Asiakkaan päätöksessä ollut virhe korjataan vastaamaan todellista tilannetta ja päätöksen perusteluissa kerrotaan, miksi asia on käsitelty uudelleen.

1.11.1.2 Päätöksen korjaaminen asiakkaan vahingoksi, kun kysymys ei ole hakijan menettelystä

Päätöksen korjaamiseen asiakkaan vahingoksi tarvitaan asiakkaan suostumus silloin, kun kysymys ei ole hakijan menettelystä. Suostumusta pyydettyä asiakasta tulee informoida virheen sisällöstä ja siitä, mitä vaikutuksia virheen korjaamisella asiakkaalle olisi. Jos asiakas antaa suostumuksensa asiavirheen korjaamiseen, virheellinen päätös korjataan ja perusteluissa kerrotaan, miksi asia on käsitelty uudelleen. Liikaa maksettua etuutta ei peritä takaisin. Mahdollisesti syntyvä tuloylijäämä voidaan tapauskohtaisen harkinnan perusteella [vyöryttää](#) seuraaville kuukausille.

Jos asiakas ei anna suostumustaan, päätöstä ei saa korjata asiakkaan vahingoksi jo maksetulta ajalta. Etuus voidaan kuitenkin tarkistaa ensimmäisestä maksamattomasta ajankohdasta lukien heti, kun virhe huomataan ja asiakasta on kuultu asiassa.

1.11.1.3 Päätöksen korjaaminen asiakkaan vahingoksi, kun virhe on ilmeinen ja kysymys on hakijan menettelystä

Näissä tilanteissa on yleensä kyse väärinkäytöksestä ja sovelletaan päätöksen tarkistamista koskevia ohjeita. Lue lisää [ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä](#).

1.11.2 Kirjoitusvirhe ja sen korjaaminen

Kirjoitusvirheellä tarkoitetaan päätöksessä olevaa ilmeistä kirjoitus- tai laskuvirhettä tai muuta niihin verrattava selvää virhettä. Kirjoitusvirhe tulee korjata paitsi, jos korjaaminen johtaisi asiakkaalle kohtuuttomaan lopputulokseen eikä virhe ole aiheutunut asiakkaan menettelystä. Kirjoitusvirheen korjaamisessa noudatetaan kirjoitus- ja laskuvirhe-ohjetta.

1.12 Takaisinperintä

Toimeentulotuessa on pääsääntönä takaisinperintäkielto eli sitä ei yleensä peritä asiakkaalta takaisin. Takaisinperintä on mahdollista vain toimeentulotuesta annetussa laissa määritellyissä tilanteissa. Tällöinkin edellytetään, ettei takaisinperinnälle ole esteitä ja että takaisinperinnän edellytykset täyttyvät. Toimeentulotukihakemusta ei voida hylätä sillä perusteella, että aiemmin myönnetty toimeentulotuki voitaisiin periä takaisin.

Perheelle myönnetty perustoimeentulotuki voidaan yleensä periä takaisin korvausvelvolliselta kokonaisuudessaan. Tietyissä tilanteissa tuki peritään kuitenkin takaisin vain osittain, jolloin tuki jaetaan pääluvun mukaisesti, ellei muuta ole esitetty:

- Jos perheeseen kuuluu henkilöitä, joiden osalta korvausvelvollisella ei ole elatusvelvollisuutta, ei kyseisten henkilöiden osuutta myönnetystä perustoimeentulotuesta voida periä takaisin korvausvelvolliselta.
 - Tällainen tilanne on kyseessä esimerkiksi avoparien osalta tai kun samaan toimeentulotukiperheeseen kuuluu toisen puolison lapsia.
- Jos takaisinperintä perustuu elatusvelvollisuuden laiminlyöntiin, voidaan elatusvelvolliselta periä takaisin vain niiden henkilöiden osuus myönnetystä toimeentulotuesta, joiden osalta elatusvelvollisuus on laiminlyöty.

Jos takaisinperintä kuitenkin johtuu asiakkaan tahallaan antamista erehdyttävistä tiedoista tai tahallisesta ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä, voidaan tästä syystä koko perheelle liikaa myönnetty toimeentulotuki periä takaisin asiakkaalta, riippumatta siitä, onko asiakas perheenjäseniinsä nähden elatusvelvollinen.

Lopullisen ratkaisun takaisinperinnästä tekee hallinto-oikeus Kelan tekemän hakemuksen perusteella. Hakemus hallinto-oikeudelle tehdään riippumatta siitä, onko asiakas edelleen perustoimeentulotuen asiakas vai ei. Toimeentulotukea voidaan kuitenkin periä myös kuittaamalla odotettavissa olevaa etuutta, jolloin perintään ei tarvita hallinto-oikeuden päätöstä.

Katso myös toimeentulotuen takaisinperintäprosessi ja takaisinperinnän koulutus.

1.12.1 Saatavasuunnitelma eli kuittaus odotettavissa olevasta etuudesta

Toimeentulotuki voidaan periä suoraan henkilön odotettavissa olevasta etuudesta kuittaamalla, jolloin perintä ei edellytä hallinto-oikeuden päätöstä. Menettelyä kutsutaan saatavasuunnitelmaksi. Odotettavissa olevalla etuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä esimerkiksi:

- työttömyysetuutta
- yleistä asumistukea
- eläkettä
- elatusapua
- avustusta tai
- muuta jatkuvaa tai kertaluontoista tuloa, korvausta tai saamista.

Myös ulkomailta maksettavaa ensisijaista etuutta voidaan kuitata. Katso lisää saatavasuunnitelmasta ulkomaille.

Ensisijaiset Kelan etuudet on ratkaistava aina ensin silloin, kun se on mahdollista. Toimeentulotukihakemuksen käsittely ei kuitenkaan saa viivästyä tämän vuoksi.

Perimisen edellytys on, että toimeentulotuki on myönnetty joko kokonaan tai osaksi ennakkona odotettavissa olevaa etuutta vastaan. Toimeentulotukea myönnettäessä päätöksestä tulee käydä ilmi, mihin tuloon perintä tarkalleen kohdistuu. Päätös tehdään yleensä yhdeksi kuukaudeksi.

Saatava voidaan periä vain siltä osin kuin se kohdistuu samaan ajanjaksoon, jolta toimeentulotukea on maksettu. Toimeentulotuen kuittaukseen käytettyjen varojen jälkeen jäljelle jääneet varat on välittömästi suoritettava etuuden maksajalle. Jos samaan tuloon tai saatavaan kohdistuu sekä Kelan että hyvinvointialueen maksuvaatimus, tulot tai saatavat maksetaan ensin Kelalle. Kela suorittaa tällöin perustoimeentulotuen kuittaukseen käytettyjen varojen jälkeen jäljelle jääneet varat hyvinvointialueelle.

Tulon, korvauksen tai saamisen suorittajalle on ilmoitettava etukäteen, ettei suoritusta saa maksaa asiakkaalle itselleen. Jos ilmoitus on tehty tulon suorittajalle vähintään kaksi viikkoa ennen maksupäivää, voi maksu tapahtua laillisin vaikutuksin vain Kelalle. Kelan ilmoituksesta on käytävä ilmi se ajanjakso, jolta toimeentulotukea on myönnetty ennakkona kyseistä tuloa vastaan.

Jos odotettavissa olevaa etuutta on kuitattu perustoimeentulotukeen, laskelmalla huomioidaan tulona asiakkaalle kuittauksen jälkeen tosiasiallisesti maksettava etuuden määrä.

Katso lisää saatavasuunnitelmasta.

Saatavasuunnitelma kuukausikohtaiseen etuuteen

Saatavasuunnitelma tehdään kuukausikohtaiseen ensisijaiseen etuuteen ensimmäisestä kuukaudesta alkaen, kun asiakas ei ole hakenut ensisijaista etuutta lainkaan tai tukihakemus on vireillä. Jos kyse on Kelan maksamasta etuudesta, tulee ensin selvittää, onko ensisijainen etuus mahdollista ratkaista ennen toimeentulotukipäätöksen antamista. Kun ensisijainen etuus on myönnetty, huomioidaan laskelmalla sen säännöllinen kuukausimäärä. Myös ensisijaisen etuuden

tarkistustilanteissa tehdään saatavasuunnitelma, jos etuuden tarkistusta ei ole vielä haettu tai tuen tarkistushakemus on vireillä.

Saatavasuunnitelma päiväkohtaiseen etuuteen

Saatavasuunnitelmaa ei tehdä päiväkohtaisiin etuuksiin (esimerkiksi työttömyyspäiväraha, sairauspäiväraha ja kuntoutusraha) ensisijaisen etuuden ensimmäiselle kuukaudelle. Jos asiakas ei ole hakenut ensisijaista päiväkohtaista etuutta ensimmäisen kuukauden jälkeen tai sitä ei vielä ole ratkaistu, tehdään saatavasuunnitelma seuraavalle kuukaudelle.

Kun päiväkohtainen etuus on ratkaistu, tarkistetaan tarvittaessa perustoimeentulotuen päätös tulojen osalta. Mahdollista tuloylijäämää ei vyörytetä seuraavalle kuukaudelle. Seuraaville toimeentulotukikuukausille huomioidaan myönnetty, säännöllinen päiväkohtainen etuus sen maksuerien mukaisesti tulona.

Saatavasuunnitelma muihin tuloihin

Muiden tulojen kuin kuukausikohtaisten tai päiväkohtaisten etuuksien esimerkiksi vakuutuskorvaus osalta saatavasuunnitelma tehdään siitä lukien, kun Kela saa tiedon, että asiakkaalla on odotettavissa olevaa korvausta tai muuta tuloa. Saatavasuunnitelmaa käytetään päätöksillä niin kauan, kunnes tulo on maksettu tai on selvinnyt, ettei asiakas ole saamassa kyseistä tuloa. Siltä osin kuin asiakas saa tulon itselleen, huomioidaan se tulona maksukuukauden laskelmalla. Katso myös [muut tulot](#).

1.12.2 Takaisinperinnän tilanteet

Kela voi päättäessään perustoimeentulotuen myöntämisestä samalla määrätä, että toimeentulotuki tai osa siitä peritään takaisin:

- tuensaajalta, jos hänellä on tuloja tai varoja tai oikeus elatusta turvaavaan etuuteen, jotka eivät ole tukea myönnettäessä hänen määrättävinään tai hän ei muista syistä voi niitä silloin käyttää
- tuensaajalta, jos hän on tahallaan laiminlyönyt velvollisuuden pitää huolta omasta elatuksestaan
- tuensaajalta, jos tuen myöntäminen on aiheutunut lakkoon osallistumisesta
- tuensaajan elatusvelvolliselta, jos hän on tahallaan laiminlyönyt elatusvelvollisuutensa.

Edellä mainituissa tilanteissa Kelan päätöksellä annettu määräys takaisinperinnästä on edellytys sille, että hallinto-oikeus voi tehdä varsinaisen takaisinperintäpäätöksen. Määräys tarkoittaa sitä, että perustoimeentulotukipäätöksessä kerrotaan nimenomaisesti takaisinperinnästä. Määräystä ei voi tehdä jälkikäteen päätöksen antamisen jälkeen. Päätöksestä tulee ilmetä, keneltä tuki on tarkoitus periä takaisin ja millä perusteella.

Jos tuen myöntäminen on perustunut tahallaan annettuihin erehdyttäviin tietoihin tai ilmoitusvelvollisuuden tahalliseen laiminlyöntiin, voidaan toimeentulotuki periä takaisin ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöneeltä siltä osin, kuin tuen myöntäminen on perustunut tästä syystä virheellisiin tietoihin. Tällöin ei edellytetä, että päätöstä tehtäessä olisi määrätty erikseen takaisinperinnästä. Lue lisää [tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuudesta](#).

1.12.2.1 Tulot tai varat eivät ole asiakkaan käytössä

Kela voi perustoimeentulotukea myönnettäessä määrätä, että perustoimeentulotuki tai osa siitä peritään takaisin tuensaajalta, jos hänellä on tuloja tai varoja tai oikeus elatusta turvaavaan etuuteen, mutta tulot, varat tai etuus eivät ole tukea myönnettäessä hänen käytettävissään.

Takaisinperinnästä voidaan määrätä esimerkiksi silloin, kun tuensaaja omistaa sellaista omaisuutta, jonka realisointi ei ole voinut tapahtua niin nopeasti, että toimeentulotuen tarpeelta olisi välttytty. Tällaista varallisuutta voi olla esimerkiksi kiinteä omaisuus tai asunto-osakkeet. Kyse voi myös olla tulossa olevasta perinnöstä, kun kuolinpesä on vielä jakamatta.

Takaisinperintään ei kuitenkaan ryhdytä, jos omaisuuden myymisestä saatava summa on mahdollisten myyntikulujen ja kyseiseen omaisuuteen kohdistuvien velkojen kuittaamisen jälkeen vähäinen tai jos asiakas voi osoittaa käyttäneensä myynnistä saadut tulot perustoimeentulotuessa hyväksyttäviin tarkoituksiin.

Jos asiakas maksaa takaisinperittävän summan muista tuloistaan tai varoistaan, kuin mihin takaisinperintä on alun perin kohdistunut (esimerkiksi kiinteistöön) ja jatkaa perustoimeentulotuen hakemista realisoimatta tätä omaisuuttaan, määrätään jatkossakin tukea myönnettäessä siitä, että myönnetty tuki peritään takaisin kyseisestä omaisuudesta ja omaisuus on realisoitava.

Lue lisää [Kiinteä omaisuus, asunto-osake ja muu hitaasti realisoitava varallisuus](#) sekä [Osuus kuolinpesästä](#).

1.12.2.2 Oman elatuksen laiminlyönti

Kela voi toimeentulotukea myönnettäessä määrätä, että perustoimeentulotuki tai osa siitä peritään takaisin tuensaajalta, jos hän on tahallaan laiminlyönyt velvollisuuden pitää huolta omasta elatuksestaan. Toimeentulotuen tarkoitus on turvata toimeentulo tilanteissa, joissa sitä ei voi muusta lähteestä saada. Asiassa on kyettävä näyttämään, että tuensaajan menettely on ollut tahallista. Kyse voi olla esimerkiksi siitä, että asiakas jättäytyy toimeentulotuen turvin ilman perusteltua syytä palkattomalle vapaalle palkkatyöstään.

1.12.2.3 Lakkoon osallistuminen

Kela voi toimeentulotukea myönnettäessä määrätä, että perustoimeentulotuki tai osa siitä peritään takaisin lakkoon osallistuneelta tuensaajalta, jos tuen tarve on johtunut lakkoon osallistumisesta. Tuki voidaan periä takaisin vain hänen osuudestaan. Lakon aikana muille perheenjäsenille maksettua tukea ei lakon johdosta voida periä takaisin. Lakkoon osallistuneelta tuensaajalta voidaan periä takaisin vain se osa toimeentulotuesta, jonka myöntämisen voidaan katsoa johtuneen lakkoon osallistumisesta.

1.12.2.4 Elatusvelvollisuuden laiminlyönti

Kela voi toimeentulotukea myönnettäessä määrätä, että perustoimeentulotuki tai osa siitä peritään takaisin tuensaajan elatusvelvolliselta, jos hän on tahallaan laiminlyönyt

elatusvelvollisuutensa. Takaisinperintä voi kohdistua ainoastaan sellaiseen henkilöön, jolla on lakiin perustuva elatusvelvollisuus tuensaajaa kohtaan. Vanhemmat ovat elatusvelvollisia alle 18-vuotiaista lapsistaan ja aviopuolisoilla on elatusvelvollisuus toisiinsa nähden avioeron tuomitsemispäivään asti. Myös rekisteröidyn parisuhteen osapuolilla on elatusvelvollisuus toisiinsa nähden rekisteröidyn parisuhteen purkamiseen asti.

Takaisinperintä edellyttää, että elatusvelvollisuuden laiminlyönti on ollut tahallista. Tahallisuutta arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota elatusvelvollisen tosiasialliseen kykyyn suoriutua elatusvelvollisuudestaan, eli on selvittävä, onko hänellä riittävä elatuskyky. Jos elatusvelvollinen on itse esimerkiksi tuloton tai hänellä on hyvin pienet tulot eikä hänellä ole varallisuutta, ei tahallisuuden tunnusmerkistö yleensä täyty. Riittävää elatuskykyä ei yleensä ole henkilöllä, joka saa esimerkiksi perustoimeentulotukea. Kysymys on aina tapauskohtaisesta kokonaisharkinnasta, jossa otetaan huomioon esimerkiksi elatusvelvollisen

- tulot ja varat,
- kiinteät menot, kuten asumiskulut sekä
- elatusvelvollisuus muihin henkilöihin.

Vaikka vanhemmat vastaavat tietyissä tilanteissa täysi-ikäisen opiskelevan lapsensa koulutuksesta aiheutuvista kustannuksista, ei täysi-ikäiselle myönnettyä toimeentulotukea voida periä takaisin hänen vanhemmiltaan. Tosiasiallisesti saatu vähäistä suurempi avustus voidaan kuitenkin huomioida tulona.

Lue lisää takaisinperinnän edellytyksistä kohdasta [Elatusvelvollisuus](#).

1.12.2.5 Erehdyttävät tiedot tai ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti

Perustoimeentulotuki tai osa siitä voidaan periä takaisin tuensaajalta, jos tuen myöntäminen on perustunut tahallaan annettuihin erehdyttäviin tietoihin tai ilmoitusvelvollisuuden tahalliseen laiminlyöntiin. Toimeentulotuki voidaan periä takaisin erehdyttävien tietojen antajalta tai ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöneeltä siltä osin, kuin tuen myöntäminen on perustunut tästä syystä virheellisiin tietoihin. Lue lisää [tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuudesta](#).

Tilanteissa on usein kyse myös toimeentulotuen väärinkäytöksestä. Yleensä aiheettomasti maksettu tuki peritään takaisin vahingonkorvauksena rikosprosessin yhteydessä eikä takaisinperintää tällöin haeta hallinto-oikeudelta. Jos rikosprosessiin ei kuitenkaan ryhdytä tai liikaa maksettua tukea ei muusta syystä saada takaisin vahingonkorvauksena, voidaan takaisinperintää kuitenkin hakea hallinto-oikeudelta. Lue lisää väärinkäytösprosessista.

1.12.3 Takaisinperinnän edellytykset ja esteet

Toimeentulotuen takaisinperintä edellyttää, että:

- korvausvelvollisella on takaisinperinnästä päätettäessä tai myöhemmin sellaisia tuloja tai varoja, joista takaisinperittävä määrä voidaan periä ja
- takaisinperintä ei vaaranna korvausvelvollisen tai sellaisen henkilön toimeentuloa, josta hän pitää huolta tai on velvollinen pitämään huolta.

Toimeentulotuen takaisinperinnän ei tule aiheuttaa tilannetta, jossa korvausvelvollinen tai hänestä riippuvaiset henkilöt joutuisivat takaisinperinnän johdosta uudelleen toimeentulotuen tarpeeseen, eli takaisinperintää ei esimerkiksi määrätä kohdistumaan asiakkaan tulevaan työsuhteeseen ja siitä saatavaan ansiotuloon.

Takaisinperintahakemus hallinto-oikeudelle laaditaan sen laatimisen aikaisten olosuhteiden perusteella ja tällöin myös arvioidaan täyttyvätkö takaisinperinnän edellytykset. Toimeentulotukipäätökseen lisättävän perintämääräyksen antamisen yhteydessä tilannetta ei tarvitse vielä arvioida.

Elatusvelvollisen laiminlyönnin ollessa kyseessä tulee takaisinperintahakemusta tehtäessä arvioida:

- oliko elatusvelvollisella tuen myöntämisen ajankohtana riittävä elatuskyky sekä
- onko elatusvelvollisella nyt hakemusta laadittaessa sellaisia tuloja tai varoja, joista tuki voidaan periä takaisin.

Elatusvelvollisen maksukykyä arvioitaessa ei voida huomioida sellaisia tuloja tai varoja, jotka eivät ole hänen käytettävissään tai joiden saamisesta ei ole varmuutta.

Sen sijaan, kun kyseessä on takaisinperintä asiakkaan tuloista tai varoista, jotka eivät ole suoraan asiakkaan käytettävissä (esimerkiksi kiinteistö tai osuus kuolinpesästä), on yleensä riittävää, että asiakkaalla on takaisinperintahakemusta tehtäessä edelleen oikeus kyseiseen omaisuuteen tai sen realisoimisesta saatuihin varoihin tai niiden tilalle tullee omaisuuteen.

Korvausvelvollisen vakinaista asuntoa, tarpeellista asuinirtaimistoa tai tarpeellisia työvälineitä ei voida hänen elinaikanaan myydä pakkotoimin tai muutoin käyttää toimeentulotuen takaisinperintään. Tukea ei voida periä takaisin edellä mainituista varoista korvausvelvollisen kuoltuakaan, jos periminen vaarantaisi sellaisen henkilön toimeentuloa, josta hän on pitänyt huolta tai olisi ollut velvollinen pitämään huolta.

1.12.4 Takaisinperinnän hakeminen hallinto-oikeudelta

Kun takaisinperinnän kaikki edellytykset täyttyvät, eikä sille ole laissa määriteltyjä esteitä, voi Kela tehdä hallinto-oikeudelle hakemuksen perustoimeentulotuen takaisinperinnästä. Hallinto-oikeus päättää Kelan hakemuksen perusteella, velvoitetaanko korvausvelvollinen maksamaan toimeentulotukea takaisin Kelalle.

Takaisinperintahakemus on tehtävä määräajassa. Hakemus on tehtävä:

- kolmen vuodessa kuluessa tuen maksamisesta, kun takaisinperinnästä on päätetty toimeentulotukipäätöksen yhteydessä
- viiden vuoden kuluessa tuen maksamisesta, kun takaisinperintä johtuu tuensaajan tahallaan antamista erehdyttävistä tiedoista tai tahallisesta ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä.

Hakemukseen on liitettävä tarpeellinen selvitys toimeentulotuen myöntämisen syistä sekä tiedot korvausvelvollisesta ja tämän edellytyksistä korvauksen suorittamiseen. Ennen hakemuksen tekemistä on korvausvelvollista yleensä kuultava. Lue lisää [kuulemisesta](#).

Takaisinperintahakemus voidaan olosuhteiden jatkuessa tehdä hallinto-oikeuteen useamman kerran. Kun takaisinperittävä määrä on vähäinen, hakemusta ei tehdä lainkaan. Jos tuensaaja tai korvausvelvollinen kuolee, tutkitaan takaisinperinnän

edellytykset kuten muissakin tilanteissa. Korvausvelvollisen kuoltua takaisinperinnästä kuullaan tämän kuolinpesää.

Takaisinperintähakemus tehdään siihen hallinto-oikeuteen, jonka tuomiopiirissä korvausvelvollisella on kotipaikka. Jos korvausvelvollinen asuu ulkomailla, tehdään takaisinperintähakemus Helsingin hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeuden antamasta takaisinperintäpäätöksestä voi valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Perintätoimet voidaan aloittaa, kun hallinto-oikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden takaisinperintäpäätös on tullut lainvoimaiseksi ja korvausvelvollinen on tällä päätöksellä velvoitettu suorittamaan Kelalle toimeentulotukea takaisin. Kelassa ei anneta erikseen päätöstä takaisinperinnän toimeenpanosta, vaan perintä perustuu suoraan hallinto-oikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden päätökseen. Perintämenettely on sama kuin muissakin Kelan etuuksissa.

1.13 Muutoksenhaku

Asiakas voi hakea muutosta perustoimeentulotukipäätökseen tekemällä oikaisuvaatimuksen. Toimeentulotuen oikaisuvaatimukset käsitellään Kelan toimeentulotuen oikaisuvaatimuskeskuksessa.

Lisäksi oikaisuvaatimuskeskus:

- antaa lausunnot hallinto-oikeuksille Oikaisuvaatimuskeskuksen ratkaisuja koskevista valituksista
- panee täytäntöön hallinto-oikeuksien perustoimeentulotukea koskevat päätökset
- hoitaa yhteydenpidon hallinto-oikeuksiin muutoksenhaun alaisissa asioissa

Oikaisuvaatimuskeskuksen antamasta päätöksestä voi valittaa hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeuden antamasta päätöksestä voi edelleen valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jos korkein hallinto-oikeus antaa siihen valitusluvan.

Hyvinvointialueen tekemään täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen päätökseen voi vaatia oikaisua hyvinvointialueelta. Lautakunnan päätöksestä voi valittaa edelleen hallinto-oikeuteen ja joissain tapauksissa korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

1.13.1 Muutoksenhaun suhde asiavirheen korjaamiseen ja tarkistamiseen

Ennen kuin asiakasta ohjataan tekemään oikaisuvaatimus, on selvitettävä, voidaanko päätös korjata tai tarkistaa palveluyksikössä. Päätös voidaan korjata tai tarkistaa oikaisuvaatimuksesta riippumatta ja oikaisuvaatimuksen vireillä olon aikana. Oikaisuvaatimuskeskus huomioi asian omassa päätöksessään tai välittää tiedon hallinto-oikeudelle.

Välittömästi korjattavia tai tarkistettavia tilanteita ovat esimerkiksi:

- selkeät virheet
- tilanteet, joissa päätös on tehty puutteellisten tietojen perusteella
- päätöksen antamisen jälkeen tapahtunut olosuhdemuutos

Virheet on korjattava tai päätös tarkistettava välittömästi käsittelyajasta riippumatta. Lue lisää [päätöksen tarkistamisesta](#) ja [korjaamisesta](#).

Päätös voidaan tarkistaa tai korjata kaikilta osin palveluysikössä

Jos päätös voidaan tarkistaa tai korjata kokonaisuudessaan palveluysikössä, tekee palveluysikkö tarkistuksen tai korjaamisen. Oikaisuvaatimuskeskus antaa asiasta raukeamispäätöksen, koska asia on jo ratkaistu.

Esimerkki

Heikki on saanut toimeentulotukipäätöksen marraskuulle. Hän on tyytymätön siihen, että tuloina on huomioitu sairauspäiväraha 780,83 euroa, vaikka myönnetty etuus olikin todellisuudessa vain 526, 82 euroa. Heikki on tehnyt oikaisuvaatimuksen asian johdosta. Hän on myös yhteydessä puhelimitse Kelaan ja kyselee päätöksen perään. Palveluasiantuntija tekee asiasta toimeksiannon ja etuuskäsittelijä toteaa, että virhe voidaan korjata kokonaisuudessaan palveluysikössä. Tarkistuspäätös tehdään välittömästi. Oikaisuvaatimus jää edelleen vireille. Oikaisuvaatimuskeskus antaa asiasta myöhemmin raukeamispäätöksen.

Päätös voidaan tarkistaa tai korjata osittain palveluysikössä

Jos päätös voidaan tarkistaa tai korjata vain osittain, tekee palveluysikkö tarkistuksen tai korjaamisen siltä osin kuin se on mahdollista ja muilta osin asian ratkaisee oikaisuvaatimuskeskus.

Esimerkki

Tiia on saanut perustoimeentulotukipäätöksen maaliskuulle ja on tyytymätön päätökseen monilta osin. Tiian mielestä asumismenoista on jäänyt huomioimatta vesimaksu ja saunamaksu, jotka hän maksaa vuokran lisäksi kuukausittain. Tämän lisäksi Tiia on tyytymätön laskujen huomioimiseen ja vaatii, että päätöksellä hylätyt laskut eli puhelinlasku ja nettiliittymän tulisi huomioida menona, koska hänellä ei ole varaa maksaa laskuja. Asumismenojen osalta todetaan, että kyseessä on käsittelyssä tapahtunut virhe ja päätös voidaan korjata palveluysikössä. Puhelin- ja nettiliittymälaskun osalta päätöksissä ei ole korjattavaa, koska menot kuuluvat perusosaan, joten niiden osalta päätöksen antaa oikaisuvaatimuskeskus.

Päätöstä ei voida tarkistaa tai korjata palveluysikössä

Jos asiakkaalla on oikaisuvaatimus vireillä ja asiaa ei voida ratkaista palveluysikössä, ilmoittaa etuuskäsittelijä asiakkaalle, että oikaisuvaatimuskeskus antaa ratkaisun asiakkaan asiaan. Jos oikaisuvaatimusta ei ole vireillä ja asiakas on edelleen tyytymätön päätökseen, ohjataan asiakasta tekemään oikaisuvaatimus.

Esimerkki

Irma on saanut toimeentulotukipäätöksen syyskuulle. Hän on tyytymätön siihen, että asumismenot on kohtuullistettu määräajan jälkeen, vaikka hän on esittänyt Kelalle perusteet jäädä asumaan nykyiseen asuntoon. Irma vetoaa siihen, että hän on asunut nykyisessä asunnossa 10 vuotta ja menot ylittävät Kelan kohtuullisen määrän vain 140 euroa. Perustetta ei ole pidetty riittävänä kohtuullistamisesta luopumiseen. Koska kyseessä on harkintaa koskeva asia, käsitellään asia oikaisuvaatimuskeskuksessa. Etuuskäsittelyssä jatketaan

alkuperäisen linjan mukaisesti asumismenojen kohtuullistamista siihen saakka, kun oikaisuvaatimuskeskus on antanut asiassa ratkaisunsa.

1.13.2 Kuka voi tehdä oikaisuvaatimuksen tai valituksen?

Päätöksestä voi valittaa asianosainen. Asianosaisia ovat etuuden hakija ja muut, joihin päätös kohdistuu. Toimeentulotuki on perhekohtainen etuus. Perheen puolesta oikaisuvaatimuksen ja valituksen voi tehdä kuka hyvänsä perheen täysivaltaisista jäsenistä. Lue lisää [perhekäsitteestä](#).

Myös edunvalvoja, edunvalvontavaltuutettu tai muu laillinen edustaja voi hakea muutosta asiakkaan puolesta. Jos oikaisuvaatimuksen laatijana on hakijan asiamies, on mukana oltava valtakirja. Lue lisää asianosaisasemasta ja puhevallasta.

1.13.3 Oikaisuvaatimuksen ja valituksen toimittaminen

Asiakas voi toimittaa oikaisuvaatimuksensa Kelaan esimerkiksi postitse, sähköisen asiointipalvelun kautta tai asioimalla palvelupisteessä. Oikaisuvaatimus Kelan palveluyksikön päätöksestä osoitetaan oikaisuvaatimuskeskukselle ja valitus oikaisuvaatimuskeskuksen päätöksestä hallinto-oikeudelle. Asiakkaan tulee toimittaa valitus oikaisuvaatimuskeskuksen päätöksestä suoraan hallinto-oikeuteen. Valitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen on toimitettava joko hallinto-oikeuteen tai korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

1.13.4 Oikaisuvaatimuksen ja valituksen sisältö

Oikaisuvaatimus ja valitus ovat vapaamuotoisia mutta ne on tehtävä kirjallisesti. Apuna voi halutessaan käyttää Kela.fi-sivuilta saatavaa [lomakepohjaa](#). Oikaisuvaatimuksessa on ilmoitettava päätös, johon vaaditaan oikaisua. Oikaisuvaatimus on perusteltava ja siinä on ilmaistava, millaista oikaisua vaaditaan.

Joissakin tilanteissa voi olla vaikeaa päätellä, onko asiakirja tulkittava oikaisuvaatimukseksi. Jos asiakirja on osoitettu muutoksenhakuelimelle tai jos se on otsikoitu oikaisuvaatimukseksi tai valitukseksi, pidetään sitä muutoksenhakuasiakirjana. Viime kädessä asiakirjan sisältö on ratkaiseva. Epäselvissä tapauksissa asia selvitetään asiakkaalta.

1.13.5 Oikaisuvaatimuksen ja valituksen peruminen

Oikaisuvaatimuksen tai valituksen peruminen tehdään kirjallisesti.

1.13.6 Aika oikaisuvaatimuksen ja valituksen tekemiselle

Oikaisuvaatimus tai valitus on tehtävä viimeistään 30. päivänä siitä, kun asiakas on saanut tiedon kirjallisesta päätöksestä. Päätöksen katsotaan tulleen asiakkaan tietoon seitsemäntenä päivänä sen jälkeen, kun se on postitettu hänen ilmoittamaansa osoitteeseen, ellei asian käsittelyssä ilmene muuta.

Jos päätöksen johdosta ei tehdä oikaisuvaatimusta, päätös tulee lainvoimaiseksi, kun valitusaika on kulunut umpeen. Päätöksen lainvoimaisuus ei estä asian uudelleen käsittelyä tai tarkistamista saadun selvityksen perusteella.